

Ole Rognstad, Anne Ingun Løvberget
og Trond Amund Steinset

Landbruket i Norge 2015

Jordbruk – Skogbruk – Jakt

*Ole Rognstad, Anne Ingun Løvberget
og Trond Amund Steinset*

**Landbruket i Norge 2015
Jordbruk – Skogbruk – Jakt**

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå.

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 7. desember 2016

ISBN 978-82-537-9426-6 (trykt)

ISBN 978-82-537-9427-3 (elektronisk)

ISSN 0804-3321

Design: Siri Boquist

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	

Forord

Landbruket i Norge 2015 gir en oversikt over offisiell landbruksstatistikk utarbeidet av Statistisk sentralbyrå og andre institusjoner. Publikasjonen omfatter kapitler om landbruks-eiendommer, jordbruk, skogbruk og jakt.

Publikasjonen er tilgjengelig i pdf-format på Statistisk sentralbyrås internettssider under adressen <http://www.ssb.no/>. Mer detaljert statistikk om landbrukseiendommer, jordbruk, skogbruk og jakt finnes på: <http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri>

Landbruket i Norge 2015 er en oppdatering av publikasjonene Landbruket i Norge 2007, 2009 og 2011. Flesteparten av statistikkene som inngår, ble til og med 2005 presentert i publikasjonene NOS Jordbruksstatistikk, NOS Skogstatistikk og NOS Jaktstatistikk. For årene 2006-2008 er innholdet i disse publikasjonene avgrenset til statistikk produsert av Statistisk sentralbyrå. Publikasjonsserien NOS ble nedlagt i 2009. Alle NOS-publikasjoner og andre eldre publikasjoner fra Statistisk sentralbyrå er tilgjengelig på <http://www.ssb.no/a/histstat/>

Publikasjonen er utarbeidet ved Seksjon for primærnæringsstatistikk. Ole Rognstad har utarbeidet kapittelet om landbrukseiendommer. Kapittelet om jordbruk er utarbeidet av Anne Ingur Løvberget og Ole Rognstad. Trond Amund Steinset har utarbeidet kapitlene om skogbruk og jakt. Ansvarlig seksjonssjef er Ole Osvald Moss.

Statistisk sentralbyrå, 9. november 2016

Christine Meyer

Sammendrag

Landbruket i Norge 2015 viser utviklingen innenfor jordbruk, skogbruk og jakt i et 50-års-perspektiv, og inneholder statistikk på fylkesnivå¹.

Landbrukseiendommer

I 2015 var det 185 000 landbrukseiendommer i Norge. Landbrukseiendommene disponerte et totalareal på 249 millioner dekar. Arealet utgjør 77 prosent av Fastlands-Norge. Jordbruksareal og produktivt skogareal utgjorde henholdsvis 10,9 og 70,4 millioner dekar.

Jordbruk

Fra år 2000 til 2015 er antall jordbruksbedrifter redusert fra 68 500 til 41 800. I 2015 hadde disse bedriftene 9,8 millioner dekar jordbruksareal i drift. 66 prosent av arealet var eng til slått og beite, mens 29 prosent var korn og oljevekster til modning. Nærmore 90 prosent av jordbruksarealet brukes til produksjon av fôr til husdyr. I 2015 ble det blant annet produsert 335 000 tonn kjøtt, 1 540 millioner liter kumelk og 67 000 tonn egg i norsk jordbruk.

I 2015 utgjorde arbeidsinnsatsen i jordbruket 45 900 årsverk. Jordbruket utgjorde 1,7 prosent av den totale sysselsettingen og 0,5 prosent av Norges brutto nasjonalprodukt (BNP). Om lag 70 prosent av inntektene i jordbruket kommer fra husdyrprodukter.

I 2015 importerte Norge jordbruksvarer for 59,1 milliarder kroner, mens vi eksporterte jordbruksvarer for 9,2 milliarder kroner.

Skogbruk

Omtrent en fjerdedel av landarealet i Norge er produktiv skog. I 2015 stod det 942 millioner kubikkmeter tømmer i norske skoger. Den årlige tilveksten var på 26 millioner kubikkmeter. I 2015 ble det hogd 10,2 millioner kubikkmeter industrivirke for salg. I tillegg ble det brukt ved tilsvarende 2,5 millioner kubikkmeter trevirke til oppvarming av norske hus og hytter. Gjennomsnittlig tømmerpris til skogeierne var 334 kroner per kubikkmeter. Skogeierne investerte 324 millioner kroner i skogkultur og 243 millioner kroner i skogsveger.

Den norske skogindustrien sysselsatte knapt 16 000 personer i 2014 og hadde en samlet omsetning på 36,5 milliarder kroner. Norge eksporterte tømmer og treprodukter til en verdi av 10,8 milliarder kroner i 2015.

Jakt

Hvert år betaler omkring 200 000 nordmenn jegeravgift, mens cirka 140 000 - 150 000 deltar på jakt. I 2015 deltok 6 prosent av norske menn over 16 år på jakt. Andelen kvinnelige jegere øker gradvis, men de utgjør ennå bare knapt 7 prosent av jegerne. De siste tiårene har hjorteviltbestandene økt. I jaktfåret 2015/16 ble det felt 31 100 elg og 33 800 hjort. Det ble også skutt 6 500 villrein og 27 700 rådyr. Rype er det viktigste viltet for småviltjegerne. De siste femten årene har utbyttet gått ned, og i 2015/16 ble det skutt 175 000 ryper.

---

¹ Ved sammenligning av fylkestall over tid må en være oppmerksom på at to kommuner har skiftet fylke. I 1964 ble tidligere Skoger kommune overført fra Vestfold til Buskerud, og i 2002 ble tidligere Ølen kommune flyttet fra Hordaland til Rogaland.

Abstract

The intention of the publication *Agriculture and Forestry in Norway 2015* is to show the development in agriculture, forestry and hunting in a 50 years perspective.

Agricultural and forestry properties

There was 185 000 agricultural and forestry properties in Norway in 2015. These properties managed a total area of 24.9 million hectares, which constitutes 77 per cent of the Mainland. Agricultural land and productive forest land amounted to 1.1 and 7.0 million hectares respectively.

Agriculture

In the period 2000 – 2015, the number of agricultural holdings has dropped from 68 500 to 41 800. In 2015, these holdings operated 980 000 hectares agricultural land. 66 per cent of the utilised agricultural area was temporary and permanent grassland, while 29 per cent were cereals and oil seed crops. Close to 90 per cent of the agricultural area was used for feed production. In 2015, livestock farming generated amongst others 335 000 tonnes of meat, 1 540 million litres of cow's milk and 67 000 tonnes of eggs.

The labour input in agriculture is estimated to 45 900 man-years in 2015. Agriculture amounted to 1.7 per cent of the total employment and 0.5 per cent of the gross domestic product. About 70 per cent of the agricultural income originates from livestock farming.

In 2015, import of agricultural products to Norway amounted to NOK 59.1 billion, while the export of agricultural products totalled NOK 9.2 billion.

Forestry

One fourth of Norwegian land area is productive forest. In 2015, the growing stock of timber was 942 million cubic metres. The annual increment was almost 26 million cubic metres. In 2015, the forest owners cut 10.2 million cubic metres industrial roundwood for sale. In addition, 2.5 million cubic metres fire wood was used by the households. The average timber price was NOK 334 per cubic metre. In total, forest owners invested NOK 567 million in silviculture and forest roads.

In 2014, almost 16 000 persons were employed in Norwegian paper mills, sawmills and woodworking industry, and the aggregated turnover in these industries came to NOK 36.5 billion. In 2015, the export value from this industry amounted to NOK 10.8 billion.

Hunting

Every year 200 000 Norwegians pay the hunting license fee, while 140 000-150 000 go hunting. In 2015, 6 per cent of Norwegian men participated in hunting. The share of female hunters increases gradually, and amounted to 7 per cent of the hunters in 2015. In the last decades, the stock of cervids has increased. In the hunting year 2015/16, 31 100 moose and 33 800 red deer were shot. In addition 6 500 wild reindeer and 27 700 roe deer were shot. Grouse is the most popular game among small game hunters. In the last fifteen years, the grouse bag has decreased. In the hunting year 2015/16, the bag was 175 000 grouses.

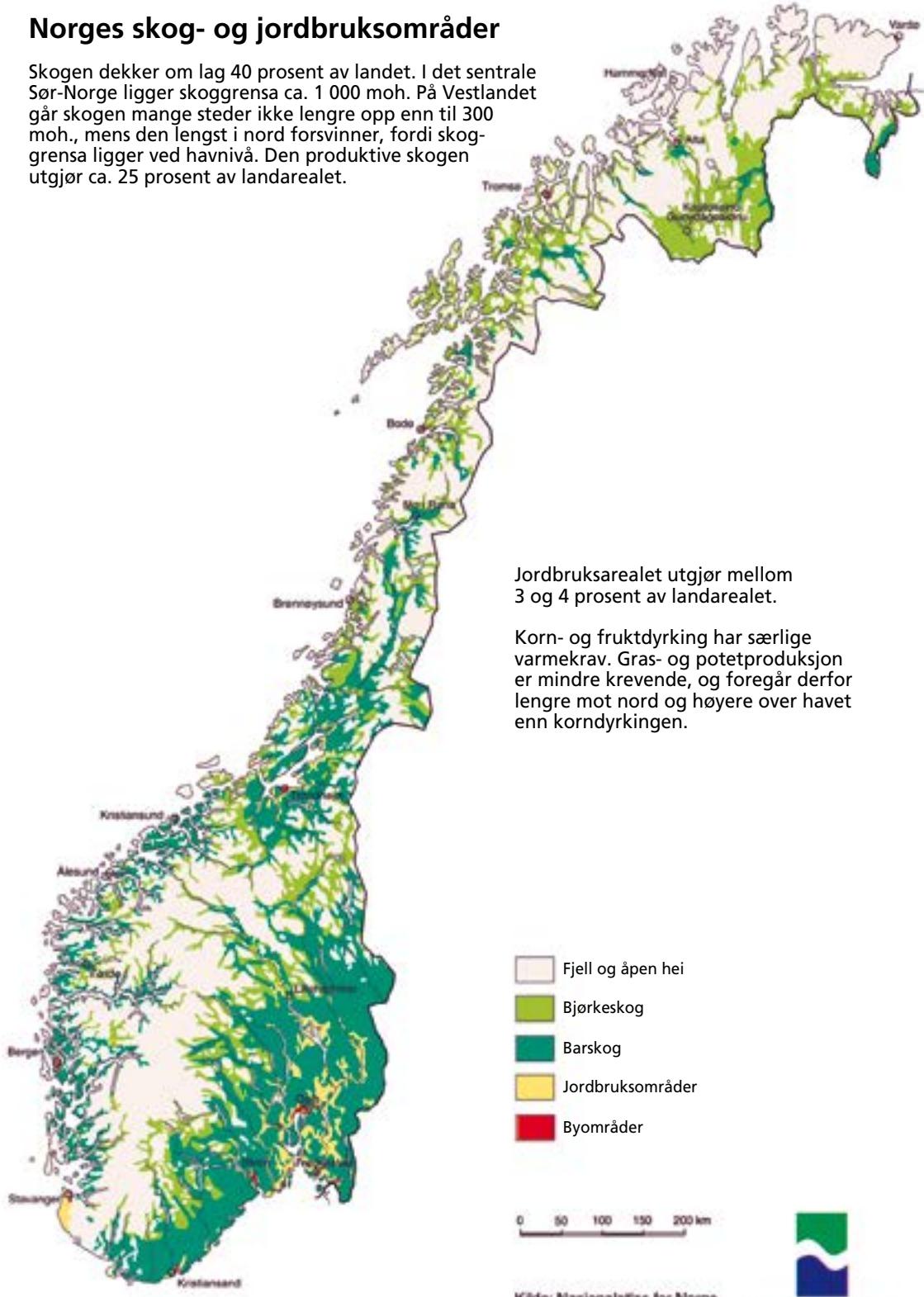

Innhold

1.	Landbrukseiendommer	11
	Definisjon av viktige begreper og variabler	26
	Nyttige internettadresser.....	26
2.	Jordbruk	27
2.1.	Jordbruksbedrifter og brukere.....	31
2.2.	Jordbruksareal og avlinger	48
2.3.	Husdyr og husdyrprodukter	76
2.4.	Driftsmidler.....	98
2.5.	Sysselsetting	107
2.6.	Økonomi	118
2.7.	Import og eksport av jordbruksvarer	135
2.8.	Matvareforbruk	144
	Definisjon av viktige begreper og variabler	152
	Referanser	156
	Nyttige internettadresser.....	157
3.	Skogbruk	159
3.1.	Skogen i Noreg.....	162
3.2.	Skogbruk som næring	168
3.3.	Hogst av tømmer for sal	176
3.4.	Skogsvegar og skogkultur.....	182
3.5.	Økonomien i skogbruket	188
3.6.	Skogindustrien.....	198
	Definisjonar og ordforklaringer	205
	Litteratur	206
	Nyttige internettadresser.....	206
4.	Jakt	207
4.1.	Jaktutbyte og annan avgang av vilt.....	208
4.2.	Jegerar	217
	Definisjonar og ordforklaringer	219
	Litteratur	219
	Nyttige internettadresser.....	219
	Figurregister	221
	Tabellregister	225

Norges skog- og jordbruksområder

Skogen dekker om lag 40 prosent av landet. I det sentrale Sør-Norge ligger skoggrensa ca. 1 000 moh. På Vestlandet går skogen mange steder ikke lengre opp enn til 300 moh., mens den lengst i nord forsvinner, fordi skoggrensa ligger ved havnivå. Den produktive skogen utgjør ca. 25 prosent av landarealet.

Jordbruksarealet utgjør mellom 3 og 4 prosent av landarealet.

Korn- og fruktdyrking har særlege varmekrav. Gras- og potetproduksjon er mindre krevende, og foregår derfor lengre mot nord og høyere over havet enn korndyrkingen.

0 50 100 150 200 km

Kilde: Nasjonalatlas for Norge
© Statens kartverk

1. Landbrukseiendommer

Begrepet landbruk kan ha ulik betydning: dels brukes det om jordbruk og dels brukes det som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. I denne publikasjonen brukes landbruk som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. Jordbruk omfatter dyrking av jord- og hagebruksvekster samt husdyrhold. Skogbruk er drift av skog.

- I 2015 var det 185 000 landbrukseiendommer i Norge, av disse hadde 96 prosent personlig eier.
- 60 prosent av eiendommene besto av både jordbruksareal og produktivt skogareal.
- Landbrukseiendommene omfattet om lag 77 prosent av Fastlands-Norges areal.
- Personlige eiere eide 97 prosent av jordbruksarealet og 80 prosent av det produktive skogarealet.
- I 2015 bodde 7,5 prosent av Norges befolkning på landbrukseiendommer.
- Årlig skifter om lag 5 prosent av landbrukseiendommene eier.
- På 9 år har gjennomsnittlig kjøpesum for landbrukseiendommer omsatt i fritt salg økt med 80 prosent.

Antall landbrukseiendommer

Landbruk drives med utgangspunkt i en landbrukseiendom. En landbrukseiendom er en eiendom som benyttes, eller kan benyttes, til jord- og/eller skogbruk. Som hovedregel regnes alt som eies av samme eier innenfor en kommune, som én landbrukseiendom. I offisiell statistikk er det vanlig å avgrense landbrukseiendom til eiendom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal. Eiendom med bare myr, snaufjell eller skogbevokst areal som ikke er produktivt, regnes ikke som landbrukseiendom. Omfanget av slike eiendommer er ikke fullstendig kartlagt, men en rapport fra Skog og landskap (nå NIBIO) fra 2013 gir en oversikt over eiendommer og enkelte eiger større enn 1 000 dekar som ikke inngår i Landbruksregisteret. I alt var det 5 400 slike enheter, og disse hadde et samlet areal på 58,2 millioner dekar. Nesten 96 prosent av arealet var utmarksareal i form av snaumark, myr, uproduktiv skog, vann og bre. Hovedtyngden av både enhetene og arealene var på Vestlandet og i Nord-Norge.

I 2015 var det 185 000 landbrukseiendommer i Norge. Av disse hadde 60 prosent en kombinasjon av jordbruksareal og produktivt skogareal, 28 prosent var jordbrukseiendommer uten produktivt skogareal, og 12 prosent var skogeidommer uten jordbruksareal. Statistikk over utviklingen

Tabell 1.1. Landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter

	I alt	Med jordbruks- areal, men uten produktivt skogareal	Med både jordbruksareal og produktivt skogareal	Med produktivt skogareal, men uten jordbruksareal	Jord- bruks- bedrifter
1949	..	..	..	..	213 441
1957	..	..	103 929	10 778	..
1959	..	..	..	..	198 315
1967	..	..	128 337	..	170 599
1969	..	..	..	..	154 977
1979	191 707	70 777	111 595	9 335	125 302
1989	183 065	57 543	114 112	11 410	99 382
1999	..	..	..	..	70 740
2010	189 047	54 389	112 176	22 482	46 624
2015	185 025	52 753	110 657	21 615	41 846*

* Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer - datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Jordbruksstellinger, skogbruksstellinger, landbruksstellinger, landbruksstatistikk og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

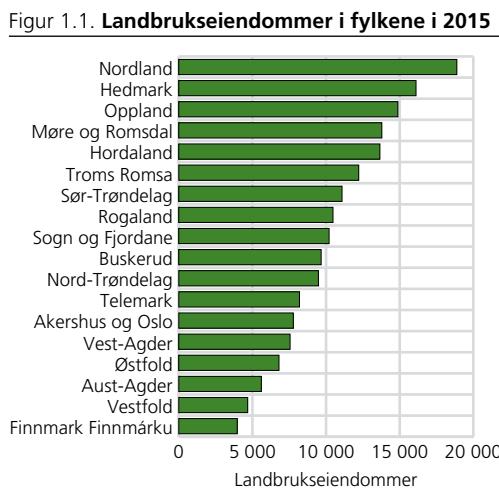
av antall landbrukseiendommer er ufullstendig, og den statistikken som finnes, er ikke fullt ut sammenlignbar over tid, se tekstboks 1.2.

Over tid har avviket mellom antall landbrukseiendommer med jordbruksareal og antall jordbruksbedrifter blitt stadig større. Dette skyldes i hovedsak at et økende antall eiere leier bort jordbruks-

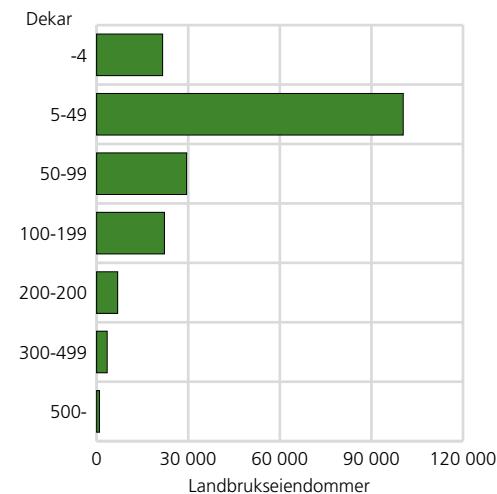
arealet som tilleggsjord til gjenværende jordbruksbedrifter. På en del landbrukseiendommer, hovedsakelig tungdrevne og avsidesliggende eiendommer, er hele jordbruksarealet ute av drift.

I 2015 var det om lag 40 000 landbrukseiendommer med jordbruksareal,

Figur 1.2. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på jordbruksarealet

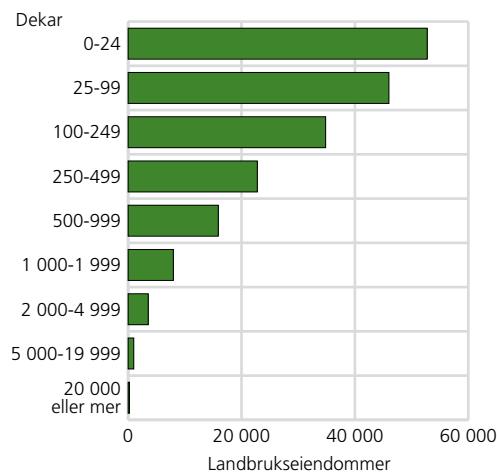

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.3. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på produktivt skogareal

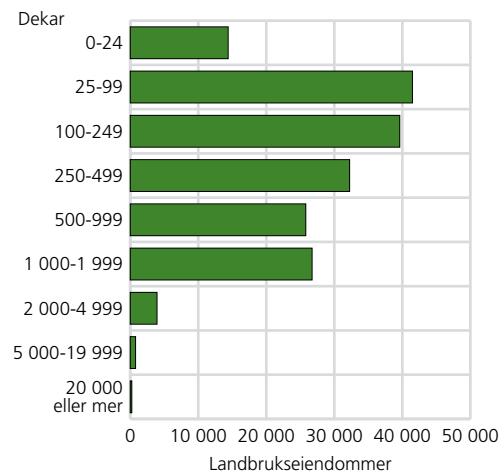
Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

men uten registrert næringsmessig jordbruksdrift og uten utleid jordbruksareal. Gjennomsnittlig jordbruksareal for eiendommene var 20 dekar. For disse eiendommene kan jordbruksarealet være i drift eller ute av drift. Eksempler på drift av arealet er hobbypreget produksjon av jordbruksprodukter og fôrproduksjon og beite for hestehold.

Skogareal leies ikke ut på samme måten som jordbruksareal. Det er heller ingen klar definisjon av om skogareal er i drift eller ute av drift. Skogeier regnes per definisjon som bruker av skogarealet, selv om det meste av praktisk skogsarbeid og administrasjon av skogen utføres av andre.

I gjennomsnitt er de norske landbrukseiendommene små. For landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal var gjennomsnittsstørrelsen 67 dekar jordbruksareal i 2015. Eiendommene i Østfold og Akershus var størst med henholdsvis 122 og 119 dekar jordbruksareal, mens eiendommene i Aust- og Vest-Agder

Figur 1.4. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på totalarealet

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

samt Troms og Finnmark disponerte fra 32 til 36 dekar.

Tilsvarende var gjennomsnittlig produktivt skogareal 530 dekar for eiendommer med minst 25 dekar produktivt skogareal. Eiendommene i Oslo og Finnmark hadde størst gjennomsnittsareal, men disse fylkene har få eiendommer og noen av disse er svært store. I Hedmark, det største skogfylket med hensyn til produktivt skogareal, hadde eiendommene i gjennomsnitt 1 153 dekar produktivt skogareal.

I 2015 disponerte landbrukseiendomme et totalareal på 249 millioner dekar. Arealet utgjorde om lag 77 prosent av Fastlands-Norge. Jordbruksarealet på eiendommene utgjorde 10,9 millioner dekar, mens produktivt skogareal utgjorde 70,4 millioner dekar. Annet areal utgjorde 167,6 millioner dekar. Prosentvis utgjorde de tre nevnte arealkategoriene respektive 4, 28 og 67 prosent av totalarealet på landbrukseiendommene.

786 eiendommer hadde et totalareal på mer enn 20 000 dekar, og disse eiendommene omfattet 49 prosent av alt areal på landbrukseiendommene i Norge.

Personlig eier inklusive dødsbo, er antallsmessig den dominerende eierkategorien av landbrukseiendom med til sammen 96 prosent. Disse eierkategoriene eide 97 prosent av jordbruksarealet og 80 prosent av det produktive skogarealet. De fleste landbrukseiendommer har én eier. Av i alt 28 600 eiendommer med to eiere var to tredjedeler eid av ektepar. 8 800 eiendommer hadde tre eller flere eiere, med 4,8 eiere i gjennomsnitt. Det var særlig skogeidommer uten jordbruksareal og ubebygde eiendommer som hadde mange eiere.

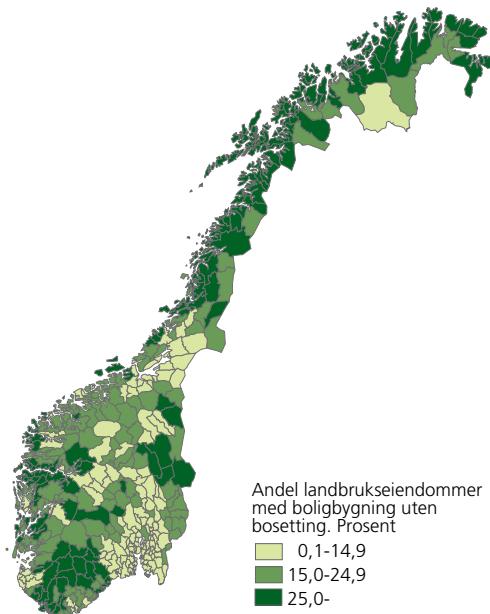
Bygninger på landbrukseiendommer

Landbrukseiendommene har en omfattende bygningsmasse, og disse bygningene er viktige i kulturlandskapet. I alt ble det registrert 978 000 bygninger på landbrukseiendommene i 2015. Det utgjør nærmere en fjerdedel av alle bygningene i Norge. I alt var det 169 300 bebygde landbrukseiendommer, og disse hadde i gjennomsnitt 5,8 bygninger. Bygningsmassen fordelt seg på 212 000 boligbygninger, 452 000 driftsbygninger, 88 000 seterhus, skogskoier, naust o.l. og 226 000 andre bygninger. 22 prosent av bygningene inngår i det nasjonale registeret over eldre bygninger og andre kulturminner (SEFRAK) og er bygd før 1900 eller fredet. Nær halvparten av de bebygde landbrukseiendommene hadde minst én bygning registrert i SEFRAK-registeret.

Bosetting på landbrukseiendommer

I 2015 var det 148 600 landbrukseiendommer med boligbygning. Fire av fem landbrukseiendommer med boligbygning hadde fast bosetting, og til sammen var det 389 700 bosatte personer på eien-

Figur 1.5. Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting i kommunene i 2015

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

dommene. Dette tilsvarer 7,5 prosent av Norges befolkning. I Sogn og Fjordane bodde 21 prosent av befolkningen på en landbrukseiendom. I Hedmark, Oppland og Nord-Trøndelag var andelen 17-18 prosent. Lavest andel hadde Akershus med knapt 4 prosent.

20 prosent av landbrukseiendommene med boligbygning var uten fast bosetting. Andel ubeboede eiendommer varierte fra 6 prosent i Vestfold til 39 prosent i Nordland. Innenfor fylkene er det stor forskjell mellom sentralt beliggende kommuner og utkantkommuner. Lett tilgang til arbeidsmarkedet antas å være en av årsakene til den høyere bosettingen i sentrale kommuner. Det finnes ikke statistikk som viser hvor mange av de ubeboede landbrukseiendommene med boligbygning som er i bruk som fritidsbolig.

Tabell 1.2. Landbrukseiendommer¹ med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter jordbruksaktivitet

	Landbruks-eien-dommer i alt	Bebygde eien-dommer	Eiendommer med boligbygning			Antall fast bosatte personer på eien-dommene
			I alt	Med fast bosetting	Uten fast bosetting	
I alt	185 025	169 327	148 593	118 225	30 368	389 683
Landbrukseiendom uten jordbruksareal	13 179	7 125	2 740	1 658	1 082	4 388
Landbrukseiendom med jordbruks drift	40 211	40 064	39 331	37 715	1 616	158 536
Landbrukseiendom med jordbruksareal bortleid eller ute av drift	131 635	122 138	106 522	78 852	27 670	226 759

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I utgangspunktet må en kjøper av landbrukseiendom søke myndighetene om konsesjon (tillatelse) for å overta eiendommen, men det er unntak fra denne regelen:

- Bebygde eiendommer som ikke er større enn 100 dekar, og ikke har mer enn 25 dekar fulldyrka eller overflatedyrka jord er frittatt.
- Nær slekt eller personer med odelsrett kan overta en landbrukseiendom uten å søke konsesjon dersom kjøperen forplikter seg til å bo på eiendommen i minst 5 år.

Når myndighetene behandler en søknad om konsesjon, blir det tatt stilling til om det skal settes vilkår for konsesjonen eller ikke. Et slikt vilkår kan være boplikt. Boplikt betyr at noen må bo på landbrukseiendommen. Boplikten kan være personlig eller upersonlig. Personlig boplikt betyr at eier må bo der selv. Ved upersonlig boplikt kan andre enn eier bo der.

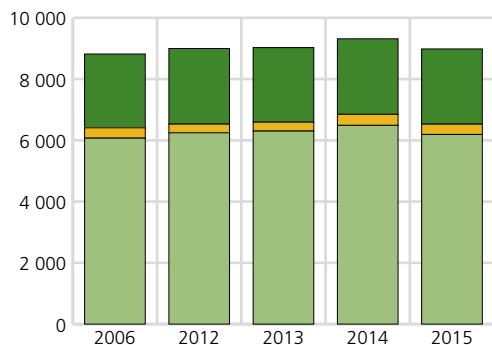
For nær slekt eller personer med odelsrett gjelder personlig boplikt dersom eiendommen som overtas har mer enn 25 dekar fulldyrka eller overflatedyrka jord eller mer enn 500 dekar produktiv skog. Dersom kjøper selv ikke kan eller vil oppfylle boplikten, må vedkommende søke konsesjon.

Omsetning av landbrukseiendommer

I perioden 2006 til 2015 har årlig knapt 5 prosent av landets landbrukseiendommer skiftet eier. I 2015 var det eierskifte på 9 000 eiendommer. En tredjedel av overdragelsene var et skifteoppkjør eller tinglysing av retten til å sitte i uskiftet bo, 31 prosent var omsetninger i fritt salg, mens 24 prosent av overdragelsene ble registrert som gave. Mange av overdragelsene oppgitt som fritt salg gjaldt omsetning mellom nære familiemedlemmer. Eierskifter der ny eier var i familie med tidligere eier omfattet i alt 5 500 eiendommer, som utgjorde 62 prosent av overdragelsene.

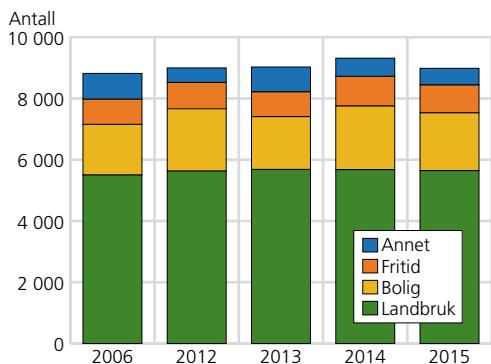
Figur 1.6. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter type overdragelse

Eiendommer med bygning, omsatt i fritt salg
 Eiendommer uten bygning, omsatt i fritt salg
 Øvrige overdragelser (gave, uskifte-/skifteoppkjør mv.)

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.7. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter bruksformål oppgitt på skjøtet

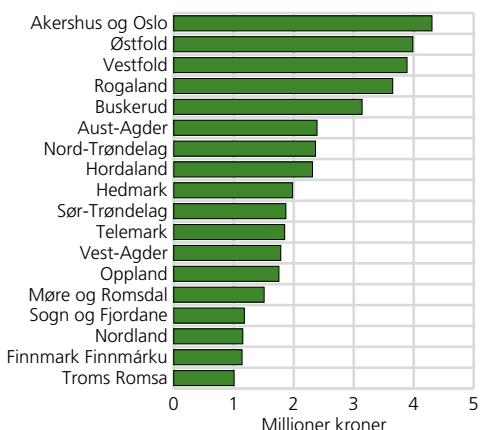
Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Omsetningen av landbrukseiendommer i Norge er strengt regulert sammenlignet med mange andre land. De fleste landbrukseiendommer omsettes mellom nære familiemedlemmer. Dette har sammenheng med odelsretten, og det hviler odel på mange av landbrukseiendommene. For at det skal bli odelsrett på en eiendom, må den har vært i samme families eie i minst 20 år. I 1974 ble menn og kvinner likestilt i odelsrekkefølgen. Endringen gjaldt først bare for jenter og gutter født etter 1965. I 2009 ble menn og kvinner likestilt, uavhengig av når de er født. I 2014 ble odelsretten innskrenket til å bare gjelde barn av en eier med odel samt barnebarn av siste eier med odel. Nieser og nevøer har ikke lenger odelsrett.

Ved omsetning av landbrukseiendom som det ikke hviler odel på, eller ved omsetning til personer utenfor kretsen av personer med odelsrett, gjelder konsesjonsloven, med unntak for eiendommer under en viss størrelse, se avsnittet «Bosetting på landbrukseiendommer».

Ved omsetning blir det krysset av på skjøtet hva som skal være formålet med eiendommen. I 2015 var andelen med formål landbruk 63 prosent, mens bolig og

Figur 1.8. Gjennomsnittlig kjøpesum for landbrukseiendommer omsatt i fritt salg i fylkene i 2015

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

fritid utgjorde respektive 21 og 10 prosent. Fordelingen etter formål har endret seg lite i perioden 2006 til 2015.

Gjennomsnittlig kjøpesum for landbrukseiendom omsatt i fritt salg var 2 137 000 kroner i 2015. Fra 2006 til 2015 økte gjennomsnittsprisen med 80 prosent. Akershus/Oslo og Østfold hadde de høyeste prisene med henholdsvis 4 305 000 og 3 985 000 kroner i 2015. Lavest gjennomsnittlig kjøpesum hadde Troms med 1 006 000 kroner. Totalt var det 209 omsetninger i fritt salg med kjøpesum på 5 millioner kroner eller mer i 2015.

Bebygde eiendommer i fritt salg med bruksformål landbruk på skjøtet hadde en gjennomsnittlig kjøpesum på 2,4 millioner kroner i 2015. Også her lå Akershus/Oslo på topp i gjennomsnittspris, foran Østfold og Vestfold. Gjennomsnittsprisen i disse fylkene var over 4 millioner kroner.

I 2015 innvilget kommunene 625 søknader om deling av landbrukseiendom der formålet var tilleggsjord til annen landbrukseiendom. Gjennomsnittet for årene 2012–2014 var 552 innvilgede søknader.

Annen næringsaktivitet i tilknytning til landbrukseiendommer

Fra slutten av 1990-tallet ble det økt oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk på landbrukseiendommer. Med tilleggsnæring menes annen næringsaktivitet som baseres på landbrukseidommens ressurser. Ressurser er i denne sammenheng arealer, inklusive utmarksarealer, bygninger, maskiner og redskaper samt landbruksråvarer. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor, hytteutleie, servering av mat, produksjon av ved, utleie av jakt- eller fiskeretter. Tilleggsnæringer skaper nye arbeidsplasser til erstatning for de som forsvinner i tradisjonelt jord- og skogbruk på grunn av nedlegging eller effektivisering av drifta. SSB har ikke undersøkt omfanget av tilleggsnæringer på alle landbrukseiendommene på et gitt tidspunkt, men undersøkelser har vært gjennomført for jordbruksbedrif-

ter og skogeidommer hver for seg. For jordbruksbedrifter er resultatene fra en undersøkelse i 2013 omtalt i kapittel 2.5. Den nyeste statistikken for skogeidommer er fra 2007 og ble omtalt i «Landbruket i Norge 2011».

Tekstboks 1.1. Landbruk – avgrensning

I norsk standard for næringsgruppering (SN2007) inngår jord- og skogbruk slik det omtales i denne publikasjonen, i næringene:

- 01 jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell
- 02 skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk

Næringene 01 og 02 omfatter noen aktiviteter som ikke omtales i denne publikasjonen. Dette gjelder hovedsakelig bedrifter som tilhører næringshovedgruppene 01.6 Tjenester tilknyttet jordbruk og etterbehandling av vekster etter innhøsting samt 02.4 Tjenester tilknyttet skogbruk.

Tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet

De fullstendige jordbruksstillingene før 1979 og i 1999 omfattet bare jordbruksbedrifter. SSB gjennomførte fullstendige tellinger av alle skogeidommer i 1957 og 1967, basert på spørre-skjema. I 1979 og 1989 ble det gjennomført skjemabaserte tellinger av alle landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter.

I 1991 ble Landbruksregisteret etablert. Registeret forvaltes av Landbruksdirektoratet og er et løpende oppdatert register over landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter samt personer som er knyttet til eiendommene og bedriftene som eiere og/eller brukere.

Landbruksstillingen i 2010 omfattet en skjemabasert telling av alle jordbruksbedriftene samt en telling av alle landbrukseiendommer basert på data fra administrative registre. Det var i hovedsak tre registre som var grunnlag for statistikken: Matrikkelen fra Kartverket, arealressurskart fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og Landbruksregisteret fra Landbruksdirektoratet.

Fra og med 2012 bygger statistikken over landbrukseiendommer på et endret datagrunnlag. Matrikkelen, som er Kartverkets offentlige register over grunneidommer, eiendommer og eiere, har også et digitalt eiendomskart. Dette har sammen med Landbruksregisteret og Arealressurskart fra NIBIO vært grunnlaget for en GIS-analyse som har ført fram til et nytt datagrunnlag. Den kartbaserte informasjonen har ført til bedre kontroll med de ulike arealtypene på eiendommene. Noen av eiendommene i Landbruksregisteret er tatt ut fordi de ikke oppfyller kravene til en landbrukseiendom, mens andre eiendommer har kommet til. Statistikken omfatter landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal. Statistikken for 2015 bygger på en ny utgave av GIS-analysen med data for 2015.

Statistikken bygger på data fra ulike registre. De siste årene har det pågått en kvalitetssikring og oppdatering av arealer, enheter og eieropplysninger i registrene. Dette medfører at endringer fra ett år til neste ikke alltid viser den virkelige endringen i perioden.

Tabell 1.3. Landbrukseiendommer¹ i 2015 med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal, fordelt etter fylke, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal

	Landbruks- eiendommer i alt	Med både eid jord- bruksareal og eid produktivt skogareal	Med eid jordbruks- areal, men uten produktivt skogareal	Med eid produktivt skogareal, men uten jordbruksareal
Hele landet	185 025	110 657	52 753	21 615
Fylke				
Østfold	6 804	4 670	1 445	689
Akershus og Oslo	7 776	4 481	2 241	1 054
Hedmark	16 108	8 802	5 150	2 156
Oppland	14 877	9 924	3 439	1 514
Buskerud	9 668	6 070	1 868	1 730
Vestfold	4 681	3 115	1 112	454
Telemark	8 195	5 302	1 311	1 582
Aust-Agder	5 604	3 431	774	1 399
Vest-Agder	7 559	5 143	910	1 506
Rogaland	10 471	4 605	5 268	598
Hordaland	13 656	8 925	3 039	1 692
Sogn og Fjordane	10 207	6 825	2 725	657
Møre og Romsdal	13 787	8 583	4 155	1 049
Sør-Trøndelag	11 085	7 099	3 161	825
Nord-Trøndelag	9 480	6 174	2 656	650
Nordland	18 879	9 497	7 161	2 221
Troms Romsa	12 218	7 621	2 868	1 729
Finnmark Finnmark	3 970	390	3 470	110
Eid jordbruksareal. Dekar				
0- 4	21 615	-	-	21 615
5- 49	100 431	57 543	42 888	-
50- 99	29 479	24 058	5 421	-
100-199	22 209	19 093	3 116	-
200-299	6 896	6 011	885	-
300-499	3 466	3 083	383	-
500-	929	869	60	-
Eid produktivt skogareal. Dekar				
0- 24	52 753	-	52 753	-
25- 99	46 003	34 536	-	11 467
100- 249	34 839	29 908	-	4 931
250- 499	22 785	20 494	-	2 291
500- 999	15 901	14 494	-	1 407
1 000- 1 999	7 976	7 190	-	786
2 000- 4 999	3 543	3 063	-	480
5 000-19 999	994	768	-	226
20 000-	231	204	-	27

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.4. Arealer på landbrukseiendommer¹ i 2015, fordelt etter fylke, eiendomsstørrelse og eiertype.
1 000 dekar

	Areal i alt	Jord- bruks- areal	Produktivt skog- areal ²	Uproduktivt skogareal	Åpen fast- mark	Våt- mark	Bart fjell, breer og ferskvann	Bebygd areal, veier mv.
Hele landet	248 896	10 907	70 393	42 796	85 480	15 499	21 504	2 316
Fylke								
Østfold	3 654	749	2 351	253	41	81	63	116
Akershus og Oslo	4 559	803	3 266	123	45	110	58	154
Hedmark	23 505	1 126	12 676	3 522	3 623	1 818	463	278
Oppland	21 204	1 063	6 519	2 742	6 422	1 258	2 970	230
Buskerud	11 846	552	5 498	1 948	2 579	614	468	188
Vestfold	1 955	420	1 278	105	27	14	29	81
Telemark	11 928	284	5 163	2 706	2 759	391	505	121
Aust-Agder	6 836	138	3 561	1 233	1 223	368	240	74
Vest-Agder	5 919	219	2 479	835	1 882	270	167	67
Rogaland	7 184	1 027	1 400	875	3 234	171	346	130
Hordaland	7 918	489	2 627	1 006	2 937	218	521	119
Sogn og Fjordane	6 279	507	2 288	1 031	1 811	161	407	74
Møre og Romsdal	10 117	627	2 821	1 411	3 604	573	962	120
Sør-Trøndelag	15 866	805	3 944	2 511	5 943	1 850	669	145
Nord-Trøndelag	21 083	897	6 546	2 755	7 392	2 366	1 005	122
Nordland	26 879	706	4 526	4 809	10 928	1 223	4 522	165
Troms Romsa	18 823	358	2 683	3 755	8 635	789	2 522	82
Finnmark								
Finnmárku	43 338	136	767	11 175	22 396	3 223	5 590	51
Eid areal i alt. Dekar								
5- 4	228	135	33	10	14	2	1	33
25- 99	2 407	791	990	192	188	62	20	164
100- 249	6 567	1 661	2 920	743	661	243	77	260
250- 499	11 564	2 342	5 470	1 527	1 256	497	155	318
500- 999	18 260	2 478	9 113	2 885	2 194	935	290	364
1 000- 1 999	23 061	1 785	11 178	4 380	3 543	1 375	462	337
2 000- 4 999	31 037	1 164	13 463	6 381	6 710	2 093	888	338
5 000-19 999	33 953	434	11 985	6 294	11 095	2 181	1 695	269
20 000-	121 820	117	15 241	20 384	59 819	8 110	17 916	233
Eiertype								
Aksjeselskap	7 940	59	3 008	974	2 413	788	562	135
Enkeltperson	144 584	10 458	55 171	26 548	35 945	9 211	5 570	1 681
Personlig eier er død	2 352	133	867	506	551	152	117	26
Stat, fylke eller kommune	48 901	107	6 565	6 038	24 401	2 729	8 814	248
Øvrige eiertyper	2 399	33	886	259	872	145	177	28
Uoppgett	42 720	117	3 897	8 470	21 299	2 473	6 264	199

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

² Tall fra Landskogtakseringen viser større areal av produktiv skog enn det som framkommer her.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.5. **Bygninger på landbrukseiendommer¹, fordelt etter fylke og bosetting. 2015**

	Bebygde land- bruks- eien- dommer	Bebygde landbruks- eiendom- mer med bygge- aktivitet siste 10 år	Byg- ninger i alt	Byg- ninger i SEFRAK- regi- steret ²	Bolig- byg- ninger i alt	Drifts- byg- ninger	Seter- hus, skogs- koier, naust mm.	Øvrige byg- ninger
			Prosent		Prosent			
Hele landet	169 327	22	977 809	22	212 237	451 559	87 631	226 382
Fylke								
Østfold	6 101	25	33 945	19	8 193	18 636	506	6 610
Akershus/Oslo	6 877	22	42 629	24	10 321	18 495	584	13 229
Hedmark	14 860	20	95 594	27	19 859	47 000	7 645	21 090
Oppland	13 711	22	99 249	23	18 933	54 237	8 775	17 304
Buskerud	8 825	24	67 612	29	12 055	34 920	4 535	16 102
Vestfold	4 280	24	23 006	23	5 479	10 812	413	6 302
Telemark	7 569	22	47 743	25	9 772	22 046	2 876	13 049
Aust-Agder	5 042	24	25 382	30	5 699	10 819	1 436	7 428
Vest-Agder	6 764	23	29 020	26	7 348	12 236	1 738	7 698
Rogaland	9 596	35	56 472	12	13 848	27 176	3 208	12 240
Hordaland	12 831	23	77 110	24	15 658	34 080	11 554	15 818
Sogn og Fjordane	9 829	20	65 098	27	13 619	33 085	8 901	9 493
Møre og Romsdal	13 073	20	72 406	27	15 808	30 246	9 967	16 385
Sør-Trøndelag	10 295	26	64 797	18	13 348	31 869	6 237	13 343
Nord-Trøndelag	8 793	24	48 800	12	11 466	23 561	4 154	9 619
Nordland	16 858	13	70 322	11	16 896	22 736	8 291	22 399
Troms/Romsdals	10 797	14	45 488	15	10 764	15 467	6 013	13 244
Finnmark/Finnmárku	3 226	12	13 136	9	3 171	4 138	798	5 029
Bosetting								
Landbruks- eiendommer med boligbygning og bosetting	118 225	25	764 585	21	178 223	370 295	59 606	156 461
Øvrige eiendommer	51 102	14	213 224	23	34 014	81 264	28 025	69 921

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

² Omfatter bygninger som er oppført før 1900 og fredede bygninger. I Finnmark inngår bygninger bygd før 1945.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.6. Landbrukseiendommer¹ med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter fylke, eiers kjønn, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal

	Landbrukseiendommer i alt	Bebygde landbruks-eiendommer	Landbruks-eiendommer med boligbygning	Landbruks-eiendommer med boligbygning og fast bosetting	Andel eiendommer med boligbygning uten fast bosetting	Personer i alt fast bosatt på landbruks-eiendommer med boligbygning	Andel fast bosatte på landbruks-eiendommer av alle bosatte i fylket
Hele landet	185 025	169 327	148 593	118 225	20,4	389 683	7,5
Fylke							
Østfold	6 804	6 101	5 559	4 997	10,1	17 660	6,1
Akershus/Oslo	7 776	6 877	6 212	5 693	8,4	22 496	1,8
Hedmark	16 108	14 860	13 263	10 929	17,6	34 019	17,4
Oppland	14 877	13 711	12 215	10 447	14,5	35 000	18,5
Buskerud	9 668	8 825	7 709	6 644	13,8	23 455	8,5
Vestfold	4 681	4 280	3 923	3 676	6,3	13 557	5,6
Telemark	8 195	7 569	6 636	5 308	20,0	16 512	9,6
Aust-Agder	5 604	5 042	4 514	3 479	22,9	10 512	9,2
Vest-Agder	7 559	6 764	5 890	4 264	27,6	12 534	6,9
Rogaland	10 471	9 596	8 584	7 320	14,7	29 831	6,4
Hordaland	13 656	12 831	11 224	8 549	23,8	27 881	5,5
Sogn og Fjordane	10 207	9 829	9 109	6 960	23,6	23 001	21,1
Møre og Romsdal	13 787	13 073	11 758	9 594	18,4	30 394	11,5
Sør-Trøndelag	11 085	10 295	9 021	7 382	18,2	26 027	8,4
Nord-Trøndelag	9 480	8 793	7 929	6 831	13,8	25 077	18,5
Nordland	18 879	16 858	13 736	8 433	38,6	21 958	9,1
Troms Romsa	12 218	10 797	8 724	5 921	32,1	14 871	9,1
Finnmark Finnmárku	3 970	3 226	2 587	1 798	30,5	4 898	6,5
Eier							
Mann	124 899	117 126	105 521	87 099	17,5	293 164	.
Kvinne	47 219	43 055	37 445	27 918	25,4	84 271	.
Dødsbo/upersonlig/uoppgett	12 907	9 146	5 627	3 208	43,0	12 248	.

Tabell 1.6 (forts.). **Landbrukseiendommer¹ med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter fylke, eiers kjønn, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal**

Land- bruks- eiendom- mer i alt	Bebygde landbruks- eien- dommer	Landbruks- eiendom- mer med bolig- bygning	Landbruks- eiendom- mer med bolig- bygning og fast bosetting	Andel eiendom- mer med bolig- bygning uten fast bosetting	Personer i alt fast bosatt på landbruks- eiendommer med bolig- bygning	Andel fast bosatte på landbruks- eiendommer av alle bosatte i fylket
					Prosent	Prosent
Eid jordbruksareal.						
Dekar						
0- 4	21 618	13 935	7 368	4 469	39,3	11 879
5- 49	100 428	93 487	81 536	58 881	27,8	163 804
50- 99	29 480	28 788	27 463	24 163	12,0	82 527
100-199	22 208	21 908	21 295	20 122	5,5	80 175
200-299	6 896	6 839	6 679	6 454	3,4	28 864
300-499	3 466	3 445	3 359	3 277	2,4	16 779
500-	929	925	893	859	3,8	5 655
Produktivt skogareal.						
Dekar						
0- 24	52 753	47 793	41 348	31 731	23,3	96 014
25- 99	46 003	40 323	34 426	26 434	23,2	81 111
100- 249	34 839	32 175	28 654	22 884	20,1	74 915
250- 499	22 785	21 522	19 529	16 123	17,4	56 519
500- 999	15 901	15 220	13 879	11 736	15,4	43 461
1 000- 1 999	7 976	7 676	6 945	6 008	13,5	23 156
2 000- 4 999	3 543	3 423	2 970	2 612	12,1	10 663
5 000- 19 999	994	968	707	606	14,3	3 078
20 000-	231	227	135	91	32,6	766

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.7. Overdragelser av landbrukseiendommer¹, fordelt etter type overdragelse

	I alt	Fritt salg ²	Gave	Uskifte- / skifteoppgjør	Tvangsauksjon	Annet
2006	8 818	2 747	1 999	2 965	70	1 037
2007	8 746	2 708	1 980	2 868	47	1 143
2008	8 456	2 570	1 809	2 848	40	1 189
2009	8 443	2 475	1 940	2 901	52	1 075
2010	8 508	2 610	1 882	2 911	66	1 039
2012	8 998	2 752	2 026	3 111	58	1 051
2013	9 027	2 725	2 207	2 952	73	1 070
2014	9 315	2 826	1 938	3 271	76	1 204
2015	8 984	2 792	2 114	2 972	73	1 033

¹Omfatter eiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

²Fritt salg vil si at eiendommen er omsatt til en pris som tilsvarer markedsverdien. Eiendommen trenger ikke å ha vært utlyst for salg i det åpne markedet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.8. Overdragelser av landbrukseiendommer¹, fordelt etter type og kjønn for ny eier

Overdragelser i alt	Ny eier er mann	Ny eier er kvinne	Gjennomsnittsalder for ny eier	Ny eier er aksjeselskap	Øvrige nye eiere	Ny eier er i familie med tidligere eier	Ny eier er ikke i familie med tidligere eier
2006	8 818	5 159	3 308	50	175	176	.. ..
2007	8 746	5 256	3 111	50	176	203	.. ..
2008	8 456	4 961	3 161	51	184	150	.. ..
2009	8 443	5 028	3 153	51	95	167	4 971 3 472
2010	8 508	5 065	3 192	51	129	122	5 027 3 481
2012	8 998	5 251	3 451	52	148	148	5 339 3 659
2013	9 027	5 349	3 357	51	174	147	5 524 3 503
2014	9 315	5 465	3 491	52	172	187	5 470 3 845
2015	8 984	5 353	3 342	52	151	138	5 535 3 449

¹Omfatter eiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.9. Overdragelser av landbrukseiendommer¹, fordelt etter oppgitt formål på skjøtet og fylke

	Landbruks- eiendommer i alt	Overdrag- eler i alt	Overdragelser, fordelt etter oppgitt formål på skjøtet			
			Bolig	Fritid	Landbruk	Annet
2006	190 634	8 818	1 653	822	5 500	843
2007	189 280	8 746	1 543	663	6 261	279
2008	187 768	8 456	1 723	752	5 476	505
2009	186 774	8 443	1 567	762	5 626	488
2010	185 098	8 508	1 581	699	5 775	453
2012	186 735	8 998	2 036	859	5 628	475
2013	186 128	9 027	1 723	808	5 683	813
2014	185 732	9 315	2 077	968	5 676	594
2015	185 025	8 984	1 887	908	5 644	545
2015						
Fylke						
Østfold	6 804	341	62	8	256	15
Akershus og Oslo	7 776	357	71	11	252	23
Hedmark	16 108	799	216	58	497	28
Oppland	14 877	676	119	48	479	30
Buskerud	9 668	393	71	29	277	16
Vestfold	4 681	225	39	11	167	8
Telemark	8 195	390	73	29	257	31
Aust-Agder	5 604	245	72	10	141	22
Vest-Agder	7 559	362	75	43	222	22
Rogaland	10 471	390	59	17	288	26
Hordaland	13 656	660	112	53	449	46
Sogn og Fjordane	10 207	461	67	65	307	22
Møre og Romsdal	13 787	638	130	61	410	37
Sør-Trøndelag	11 085	559	91	44	401	23
Nord-Trøndelag	9 480	426	79	24	307	16
Nordland	18 879	1 117	309	233	480	95
Troms Romsa	12 218	707	166	122	356	63
Finnmark Finnmark	3 970	238	76	42	98	22

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.10. **Landbrukseiendommer¹ omsatt i fritt salg, fordelt etter kjøpesum samt gjennomsnittlig kjøpesum**

	Omsetninger i alt	Omsetninger fordelt etter kjøpesum i millioner kroner					Gjennomsnittlig kjøpesum
		Under 1,0	1,0-1,9	2,0-2,9	3,0-4,9	5,0-	
2006	2 747	1 689	637	227	130	64	1 185 300
2007	2 708	1 500	669	299	168	72	1 378 100
2008	2 570	1 388	651	276	174	81	1 455 500
2009	2 475	1 301	641	289	172	72	1 459 400
2010	2 610	1 270	680	326	239	95	1 463 000
2012	2 752	1 224	711	363	316	138	1 795 000
2013	2 725	1 166	676	397	336	150	1 944 000
2014	2 826	1 153	701	462	351	159	1 989 000
2015	2 792	1 099	709	431	344	209	2 137 000

2015							
Fylke							
Østfold	129	11	14	37	38	29	3 985 000
Akershus og Oslo	117	14	23	19	23	38	4 305 000
Hedmark	335	141	100	39	33	22	1 980 000
Oppland	231	88	73	42	21	7	1 753 000
Buskerud	138	34	28	29	24	23	3 140 000
Vestfold	89	17	13	17	20	22	3 889 000
Telemark	118	39	35	22	18	4	1 849 000
Aust-Agder	87	26	21	15	17	8	2 389 000
Vest-Agder	120	45	34	27	12	2	1 784 000
Rogaland	110	19	21	18	35	17	3 650 000
Hordaland	143	37	39	32	27	8	2 313 000
Sogn og Fjordane	104	59	28	16	..	..	1 177 000
Møre og Romsdal	187	73	70	27	13	4	1 507 000
Sør-Trøndelag	159	66	47	23	13	10	1 869 000
Nord-Trøndelag	144	44	35	30	26	9	2 363 000
Nordland	325	214	70	22	15	4	1 151 000
Troms Romsa	189	127	46	11	..	..	1 006 000
Finnmark Finnmárku	67	45	12	5	..	..	1 139 000

¹ Omfatter eiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjon av viktige begreper og variabler

Bosetting

En landbrukseiendom regnes som bosatt dersom minst en person er registrert med fast adresse på eiendommen ifølge Det sentrale folkeregisteret.

Bygningstype

Bygningstype blir fastlagt etter hvilken funksjon en bygning skal ha. I statistikken omfatter kategorien boligbygninger bygningskodene 111 – 199, med unntak av kodene 161, 171, 172, 181, 182 og 183, driftsbygninger består av bygningskodene 231 – 290 og seterhus, skogskoier, naust med mer av bygningskodene 171, 172 og 183. «Øvrige bygninger» utgjør resten av bygningskodene.

Fritt salg

Med fritt salg menes at eiendommen er omsatt til en pris som svarer til markedsverdien. Det er ikke noe krav at eiendommen er utlyst for salg i det åpne markedet.

Jordbruksareal

Jordbruksareal er summen av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottsliggende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Areal av åpen åker som brakklegges for ett år (ettårig brakk), inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inklusive hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha driftssenter på en landbrukseiendom.

Før 1999 omfattet jordbruksbedriften virksomhet som ble drevet som en driftsenhet innenfor en kommune. Ved for eksempel leie av tilleggsjord i en nabokommune ble denne jorda regnet som en egen driftsenhet.

Landbrukseiendom

Eiendom som benyttes eller kan benyttes til jord- og/eller skogbruk. Alt som tilhører samme eier i en kommune hører til samme landbrukseiendom uten hensyn til om den omfatter flere matrikkelenummer (grunneiendommer).

Noen eiendommer følger ikke hovedregelen. Det gjelder f.eks. en del offentlig eid eiendommer som tilhører ulike forvaltningsområder.

I offisiell statistikk er det vanlig å avgrense landbrukseiendom til eiendom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Matrikkelen

Matrikkelen er landets offisielle eiendomsregister. Den inneholder en oversikt over eiendommer, eiendomsgrenser, adresser og bygninger. Statens kartverk er registereier.

Overdragelse (omsetning)

En overdragelse omfatter ikke bare vanlig salg, men også gaveoverføringer, skifteoppkjør, uskiftebevilling mv. En overdragelse kan omfatte en eller flere grunneiendommer. For eiendommer med flere eiere, kan en overdragelse bestå av kun del av en eiendom.

Produktivt skogareal

Skogareal som ved gunstige bestandsforhold i gjennomsnitt per år kan produsere minst 0,1 kubikkmeter trevirke med bark per dekar.

SEFRAK-registeret

Riksantikvarens landsdekkende register over bygninger som er oppført før 1900 og fredede bygninger. I Finnmark inngår bygninger bygd før 1945.

Nyttige internettadresser

Landbruks- og matdepartementet:
<https://www.regjeringen.no/no/dep/lmd/>

Norsk institutt for bioøkonomi:
<http://www.nibio.no/>

Statistisk sentralbyrås landbruksstatistikk:
<http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri>

2. Jordbruk

Dagens norske jordbruk er et resultat av naturgitte forhold, den generelle samfunnsutviklingen og politiske rammer.

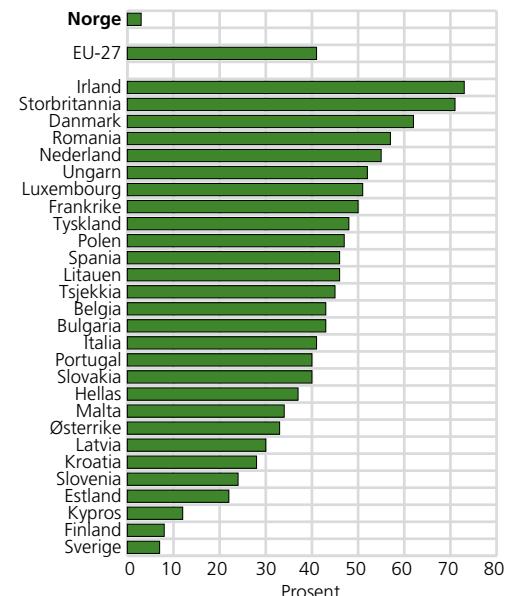
Naturgitte forhold

Jordbruksarealet i drift utgjør 3,2 prosent av landarealet, Svalbard og Jan Mayen ikke medregnet. Store deler av landarealet er lite egnet for moderne jordbruksdrift.

De viktigste årsakene er:

- Terrenghold: Mye areal er bratt, og dyrket og dyrkbart areal er oppstykket og ligger spredt.
- Jorddekke: Mye areal har tynt dekke av jord over berggrunnen, eller jorda inneholder mye stein.
- Klima: Norge ligger langt mot nord og har kort vekstsesong og liten varmesum. Dessuten ligger mye av arealet høyt over havet der vekstsesong og varmesum reduseres ytterligere. Dette begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, og avling per dekar. Det meste av landet har tilstrekkelig nedbør i vekstsesongen. Langs kysten fra Vestlandet og nordover begrenser mye nedbør i innhøstingsperioden hvilke vekster som kan dyrkes. Store deler av landet har et klima som er best egnet til dyrking av gras og andre grovförvekster til husdyr.

Figur 2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i 2013 i prosent av totalt landareal

Kilde: Eurostat.

Den generelle samfunnsutviklingen

Den generelle økonomiske utviklingen i Norge påvirker jordbruket gjennom blant annet:

- Etterspørse: Hvor mye og hva slags norskproduserte matvarer forbrukerne etterspør.
- Arbeidsmarkedet: Mulighetene for dem som arbeider i jordbruket, til å ta seg

arbeid utenom jordbruket samt tilgangen til og prisen på innleid arbeidskraft.

- Rentenivået: Kostnadene til investeringer i maskiner, bygninger mv. påvirkes av rentenivået.
- Den teknologiske utviklingen: Hvor raskt ny teknologi tas i bruk, bestemmes blant annet av prisen på arbeidskraft og kapital (renten).

Politiske rammer

Jordbruket er en regulert næring, og jordbrukspolitikken har stor innvirkning på hva som produseres, hvor mye som produseres, og hvor produksjonen finner sted. I 2011 la den daværende regjeringen fram en stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk¹. Meldingen lister fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: Matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskapning og bærekraftig landbruk. Å produsere nok, trygg og variert mat er den viktigste oppgaven landbruket skal løse for samfunnet. Ved siden av å produsere varer og tjenester for et marked, leverer dessuten norsk landbruk en rekke felles goder, dvs. goder som ikke kan omsettes i et marked. Eksempler på fellesgoder er matsikkerhet, bosetting, kulturlandskap og jord og skog som karbonlager.

I den nåværende regjeringens politiske plattform² står det blant annet:

- Hovedformålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon.

¹ Meld. St. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bordet.

² Sundvolden-plattformen. Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet.

- Landbruket skal styrkes gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger.
- Kvotebegrensninger og konsesjonsgrenser som hindrer utnyttelse av kapasitet i enkeltbruk og samdrifter må i størst mulig grad oppheves. Disse endringene må skje gradvis. I takt med dette skal nivået på overføringene reduseres.
- Den enkelte bonde skal gis større rådrett over egen eiendom ved å oppheve konsesjonsloven, boplikten, delingsforbud og priskontroll.

Regjeringen Solberg (H og Frp) har ikke flertall alene i Stortinget og er avhengig av ett eller flere andre partier for å få vedtatt sin jordbrukspolitikk.

I 2015 la den nåværende regjeringen fram en stortingsmelding om politikken for landbruksbasert næringsutvikling utenom tradisjonelt jord- og skogbruk³. Meldingen drøfter utviklingstrekk, utfordringer og potensial for videre vekst og utvikling. Områder som særlig omtales er lokal mat og drikke, landbruksbasert reiseliv, Inn på tunet, bioenergi og juletreproduksjon.

Regjeringen arbeider med en ny melding til Stortinget om landbrukspolitikken som vil avløse meldingen fra 2011.

I det årlige budsjettforslaget (Prop. 1 S) fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) omtales de gjeldende målene for landbruks- og matpolitikken:

1. Matsikkerhet
  - 1.1. Produsere og sikre tilgang til maten forbrukerne etterspør
  - 1.2. Sikre forbrukerne trygg mat

³ Meld. St. 31 (2014-2015) Garden som ressurs – marknaden som mål – vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringar.

- 1.3. God dyre- og plannehelse samt god dyrevelferd
2. Landbruk over hele landet
  - 2.1. Balansert geografisk utvikling i landbruket
  - 2.2. Sterkt og effektivt landbruk
  - 2.3. Ei økologisk og økonomisk bærekraftig reindrift
3. Økt verdiskapning
  - 3.1. Konkurrsedyktig råvareproduksjon og næringsmiddelindustri
  - 3.2. Lønnsom utnyttelse av gården samlede ressurser
  - 3.3. Bærekraftig skogbruk og konkursedyktig skog- og trebaserte verdikjeder
4. Bærekraftig landbruk
  - 4.1. Ivareta landbrukets kulturlandskap
  - 4.2. Bærekraftig bruk av og vern om landbrukets areal og ressursgrunnlag
  - 4.3. Redusert utslipp av klimagasser, økt lagring av karbon og gode klimatilpasninger

Internasjonale avtaler

Internasjonale avtaler gir rammer for den nasjonale politikken. De viktigste internasjonale avtalene er EØS-avtalen og WTO-avtalen (World Trade Organization; Verdens handelsorganisasjon). Særlig WTO-avtalen setter begrensninger på importvernet (tollsatsene) og hvor mye og hva slags budsjettstøtte (overføringer over statsbudsjettet) som kan gis. Siden 2001 har det pågått forhandlinger om en videre liberalisering av handelen med jordbruksvarer (Doha-runden). Flere ganger har en vært nær en ny avtale, men fordi alle medlemslandene må være enige om forslaget, er forhandlingene ennå ikke avsluttet.

EØS-avtalen trådte i kraft i 1995. Den generelle jordbrukspolitikken i EU er ikke en del av avtalen. Imidlertid omfatter avtalen regler for handel med jordbruksvarer.

Blant annet har bearbeide varer fått et eget regelverk som er beskrevet i protokoll 3 til EØS-avtalen. Dette skal utligne forskjeller i råvarerepriser mellom Norge og EU. Hensikten er at næringsmiddelindustrien i Norge og EU som bruker råvarene som innsatsvarer i produksjonen, skal kunne konkurrere på like vilkår. EØS-avtalen åpner også for en gjennomgang av handelen med ubearbeide jordbruksvarer hvert andre år med tanke videre liberalisering av handelen.

Importvernet for jordbruksvarer er et av de viktigste virkemidlene i jordbrukspolitikken for å sikre norsk produksjon. Importvernet fører til at jordbruket i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og dermed blir den innenlandske produksjonen større enn den ellers ville ha blitt. For varer som Norge ikke produserer, for eksempel ris, mais, sukker og tropiske frukter, er det ingen eller lav toll. For frukt og grønnsaker som Norge produserer er det toll innenfor den norske sesongen og ingen toll utenom. Alle u-land har reduserte tollsatser ved eksport av jordbruksvarer til Norge, og de fattigste landene har ingen toll.

Økonomisk støtte til jordbruket

Støtten over statsbudsjettet deles ofte inn i:

- Direkte støtte
  - Produksjonsavhengig støtte, for eksempel pristilskudd på produkter
  - Produksjonsuavhengig støtte, for eksempel tilskudd per husdyr eller per dekar jordbruksareal samt ulike sosiale ordninger
  - Støtte til investeringer
- Indirekte støtte via forskning, undervisning og rådgivning

For å nå målene i landbrukspolitikken blir mye av støtten differensiert etter produksjon, region og buskapsstørrelse. Tidligere

Tabell 2.1. Importvern og budsjettstøtte i prosent av produksjonsverdi for noen land

Land	1986-1988	1995-1997	2012-2014*
Australia	10,1	5,8	2,1
Canada	35,8	16,3	11,2
EU ¹	39,2	33,8	19,2
Island	77,2	60,4	45,4
Japan	64,0	58,1	52,3
New Zealand	10,2	0,8	0,8
Norge	70,3	66,3	59,8
Sveits	77,7	68,4	54,9
USA	21,2	11,9	8,2

¹ EU12 for 1986-1988, EU15 for 1995-1997, EU27 for 2012-2013 og EU28 for 2014.

Kilde: OECD.

ble deler av arealstøtten per jordbruksbedrift for forskjellige vekster differensiert etter arealstørrelse. Ved jordbruksoppgjøret i 2014 ble differensieringen etter arealstørrelse sløyfet, mens den regionale differensieringen er beholdt.

OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) foretar beregninger av støtten til jordbruket i de enkelte medlemslandene. Støtten oppgis ofte i prosent av den totale produksjonsverdien i jordbruket. Samlet for importvern og budsjettstøtte viser beregningen for Norge for årene 2012–2014 en støtte på 60 prosent av produksjonsverdien. Skjermingsstøtten varierer i takt med endringene i prisene på verdensmarkedet.

Lover og forskrifter

I tillegg til importvern og budsjettstøtte er jordbruket underlagt juridiske virkemidler i form av lover og forskrifter, blant de viktigste er:

- Odelsloven og konsesjonsloven: Lovene regulerer omsetningen av landbruks eiendommer. Konsesjonsloven inneholder dessuten regler om boplikt.

- Jordloven: Loven omhandler regler om driveplikt, vern av dyrka og dyrkbar jord, deling av landbrukseiendom mv.
- Lov om dyrevelferd med underliggende forskrifter om blant annet mosjonskrav for storfe.
- Lov om matproduksjon og mattryygghet mv.
- Lov om regulering av svine- og fjørfe-produksjonen: Loven regulerer buskapsstørrelse i svine- og fjørfehold.
- Forskrift om kvoteordningen for mjølk: Formålet er å tilpasse produksjonen av ku- og geitemjølk til avsetningsmulighetene i markedet.

Utviklingstrekk

Fra 1959 til 2015 er antall jordbruksbedrifter redusert med 79 prosent. Det registrerte jordbruksarealet i drift er så å si det samme i 2015 som i 1959. Gjennomsnittlig areal per bedrift er dermed nærmest doblet. Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet til korndyrking. Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Det meste av produksjonen av mjølk og kjøtt fra husdyr som storfe, sau og geit (grovføretende husdyr) foregår i dal- og fjellbygdene, på Vestlandet, langs kysten av Trøndelag og i Nord-Norge.

Parallelt med spesialiseringen mellom distrikter har det skjedd en spesialisering i den enkelte jordbruksbedriften. For 50 år siden hadde de fleste bedrifter flere husdyrslag og dyrket flere vekster. Mange jordbruksbedrifter har nå sluttet helt med husdyr, eller har bare ett slag. Også i planteproduksjonen har det skjedd en spesialisering i retning av én eller få

Tabell 2.2. Jordbruksareal i drift, jordbruksbedrifter og jordbruksareal per jordbruksbedrift

	Jordbruksareal i drift, dekar	Antall jordbruksbedrifter	Jordbruksareal per jordbruksbedrift
1959	9 844 796	198 315	50
1969	9 553 335	154 977	62
1979	9 535 278	125 302	76
1989	9 910 773	99 382	100
1999	10 382 466	70 740	147
2009	10 142 874	47 688	213
2015*	9 837 005	41 846	235

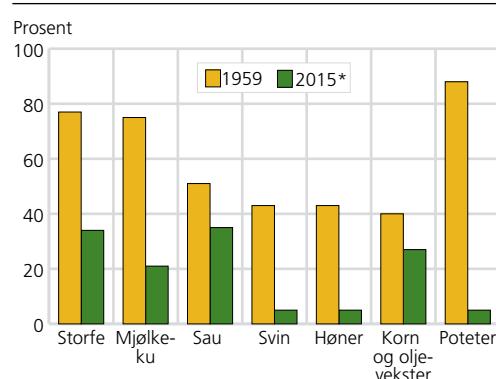
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

vekster, delvis er dette en følge av endringene i husdyrhodet.

Jordbruket har gjennomgått en omfattende mekanisering og effektivisering i løpet av de siste 50 årene. I 1959 hadde 48 prosent av jordbruksbedriftene hest, mens 20 prosent hadde firehjulstraktor. I løpet av 1960- og 1970-tallet gikk hesten ut av bruk som trekkraft i jord- og skogbruket. I 2013 hadde 94 prosent av jordbruksbedriftene firehjulstraktor. På begynnelsen av 2000-tallet ble de første mjølkerobotene tatt i bruk i norske fjøs. Ved utgangen av 2013 hadde 14 prosent av jordbruksbedriftene med mjølkeproduksjon installert robot. I perioden 1959-2015 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert fra 594 millioner timeverk til 85 millioner timeverk, mens samlet produksjon av plante- og husdyrprodukter har økt med 88 prosent.

Med unntak for pelsdyrskinn er den norske produksjonen av jordbruksprodukter rettet mot det innenlandske markedet. Norske jordbruksprodukter er til vanlig ikke prismessig konkurransedyktige på verdensmarkedet, og den innenlandske produksjonen må tilpasses det norske markedet.

Figur 2.2. Andel jordbruksbedrifter med forskjellige husdyr og vekster

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

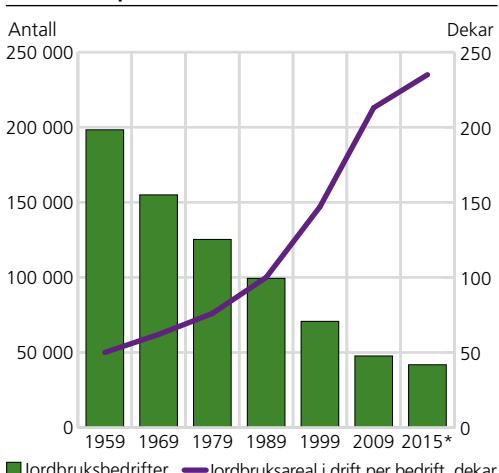
2.1. Jordbruksbedrifter og brukere

- Det var 41 800 jordbruksbedrifter i 2015. I 1959 var det 198 300 jordbruksbedrifter.
- Jordbruksareal per jordbruksbedrift har økt fra 50 til 235 dekar fra 1959 til 2015.
- I 2014 leide 66 prosent av jordbruksbedriftene jordbruksareal, og leiejord utgjorde 44 prosent av jordbruksarealet i drift.
- 5 prosent av jordbruksbedriftene var økologiske eller under omlegging til økologisk drift i 2015.
- Om lag 95 prosent av jordbruksbedriftene hadde personlig bruker. Av de personlige brukerne var 15 prosent kvinner.
- Antall bedrifter med upersonlig bruker har økt fra 800 til 2 200 fra 1959 til 2015.

Antall jordbruksbedrifter

Fra 1950-tallet og framover har antall jordbruksbedrifter avtatt sammenhengende, med unntak for slutten av

Figur 2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og jordbruksareal per bedrift

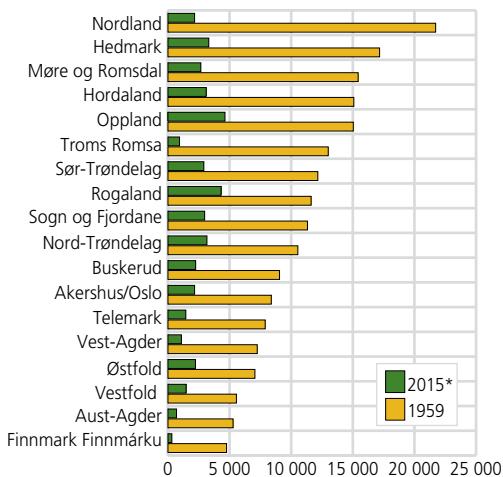

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

1970-tallet da inntektene i jordbruket økte, og det var stor optimisme i næringa. Tiden etter annen verdenskrig har vært preget av vekst i økonomien og liten arbeidsledighet. Arbeidskraften i jordbruket har gått til bedre betalt arbeid i andre næringer. Samtidig har framgang i plante- og husdyravl, mer og bedre mineralgjødsel og plantevernmidler samt mekanisering og spesialisering på den enkelte jordbruksbedrift ført til en stor økning i produksjon per sysselsatt i jordbruket. I 50-årsperioden 1949-1999 gikk tallet på jordbruksbedrifter ned fra 213 400 til 70 700. Siden 1999 har to av fem gårdsbruk blitt lagt ned.

Avgangen av jordbruksbedrifter skjer blant de små bedriftene, målt etter jordbruksareal i drift. Mange av disse gir ikke arbeid på fulltid for en person, og inntekta kan heller ikke konkurrere med arbeidsinntekta i andre næringer. Mekanisering av små bedrifter er dessuten kostbart, sett i forhold til størrelsen på produksjonen. Ved generasjonsskifte er det ofte ingen som ønsker å drive gården videre. Da blir jorda liggende ubrukt, eller blir utleid til andre.

Figur 2.1.2. Antall jordbruksbedrifter i fylkene

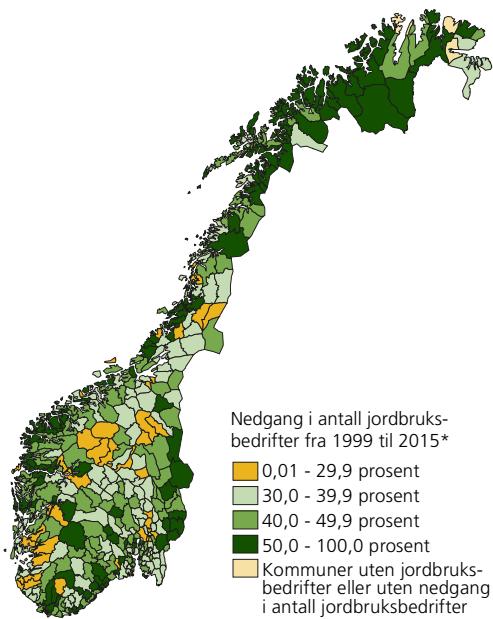
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det har vært nedgang i antall jordbruksbedrifter over hele landet, men størst i kommuner i Nord-Norge, kystkommuner på Nord-Vestlandet, kommuner i Agder-fylkene og kommuner langs svenskegrensa på Østlandet.

Hva som er små bedrifter, har endret seg over tid, i takt med den teknologiske utviklingen og økningen i levestandarden. Fra 1959 til 1969 minnet antall jordbruksbedrifter bare i størrelsesgruppen under 50 dekar jordbruksareal. I de to neste tiårsperiodene ble det færre jordbruksbedrifter i størrelsesgruppene under 100 dekar jordbruksareal. Siden 1989 har antall bedrifter minnet i størrelsesgruppene under 200 dekar. For størrelsesgruppene 200-299 dekar og 300-499 dekar startet nedgangen i henholdsvis 2002 og 2008.

Samtidig som tallet på små jordbruksbedrifter minker, øker tallet på store jordbruksbedrifter. Siden 1959 har jordbruksbedrifter med minst 500 dekar jordbruksareal tidoblet seg.

Figur 2.1.3. Nedgang i antall jordbruksbedrifter i kommunene fra 1999 til 2015*

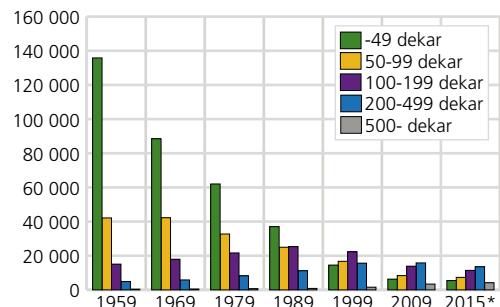

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ikke alle små jordbruksbedrifter som ifølge statistikken er borte, har lagt ned jordbruksdrifta. Noen bedrifter har utvidet jordbruksarealet, ved leie av jordbruksareal fra bedrifter som har lagt ned drifta eller ved nydyrkning. Det offentlige ga tilskudd til nydyrkning fram til begynnelsen av 1990-tallet. Fra slutten av 1980-tallet og framover har omfanget av nydyrkningen vært vesentlig lavere enn tidligere, og jordbruksbedrifter som har økt jordbruksarealet, har gjort dette hovedsakelig ved leie eller kjøp av eksisterende jordbruksareal.

En del av jordbruksarealet på de nedlagte bedriftene har gått ut av drift fordi arealet er tungdrevet eller ligger avsides til. Dette arealet kan gradvis ha gått over til skogbevokst areal. Videre blir en del jordbruksareal omdisponert til tomter, veier o.l.

Figur 2.1.4. Jordbruksbedrifter fordelt etter størrelsen på jordbruksareal i drift

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

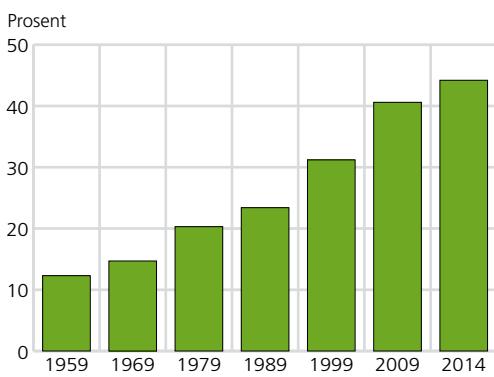
Jordleie

Leie av tilleggsjord tok til på 1950-tallet. Før den tid forekom jordleie hovedsakelig som forpaktning av hele landbruks eiendommer, inklusive driftsbygninger og bolighus. I 1959 leide 13 prosent av jordbruksbedriftene jordbruksareal. Det leide jordbruksarealet utgjorde 12 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. Vel halvparten av jordbruksbedriftene med jordleie, leide hele arealet.

Selv om tallet på jordbruksbedrifter er redusert siden 1959, har det totale jordbruksarealet i drift holdt seg relativt stabilt. Dette kommer av at leie av jordbruksareal blir stadig mer utbredt i jordbruket. I 2014 utgjorde det leide jordbruksarealet 44 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. 66 prosent av alle jordbruksbedriftene leide jordbruksareal. Halvparten av disse leide mellom 1 og 49 prosent av jordbruksarealet i drift. Dette er den typiske leieren som leier tilleggsjord fra en eller flere naboeiendommer. Om lag 11 prosent av bedriftene med jordleie dreiv kun leid areal.

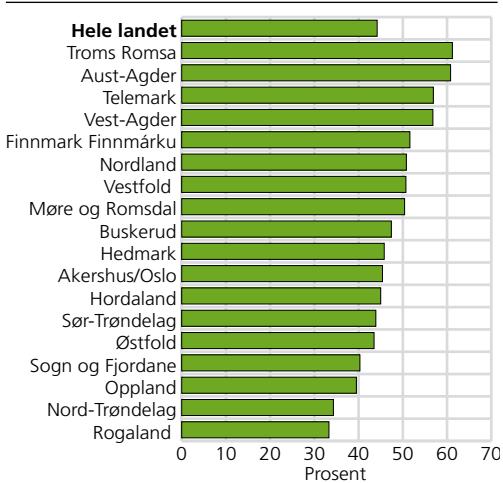
De 28 200 jordbruksbedriftene med jordleie i 2014 hadde til sammen 110 200 leieforhold, som gir et gjennomsnitt på fire leieforhold. Et leieforhold refererer til

Figur 2.1.5. Andel leiejord av jordbruksareal i drift

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.6. Andel leiejord av jordbruksareal i drift i fylkene. 2014

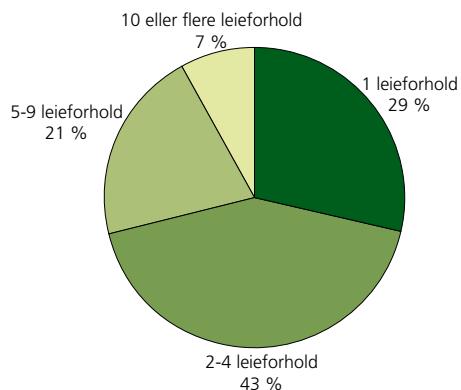

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

en landbrukseiendom. Dersom en bruker har inngått flere leieavtaler på samme landbrukseiendom, regnes dette som ett leieforhold.

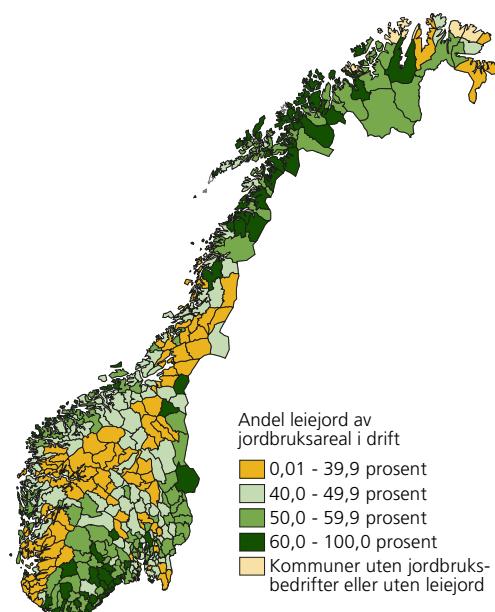
I jordbruksstatistikken etter 1989 er alt jordbruksareal i drift, inkludert leiejord, registrert i den kommunen der jordbruksbedriften har driftssenteret. Statistikken

Figur 2.1.7. Jordbruksbedrifter med jordleie, fordelt etter antall leieforhold. 2014

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.8. Andel leiejord av jordbruksareal i drift i kommunene. 2014

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

for 2014 viser at 7 prosent av det totale leide jordbruksarealet lå i andre kommuner enn der driftssenteret lå.

Driftsformer

Alle jordbruksbedrifter blir delt inn etter dominerende driftsform. Driftsformen til en jordbruksbedrift fastsettes ut fra andelen de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften utgjør av bedriftens totale produksjon. For å regnes som en spesialisert produksjon, for eksempel planteproduksjon, må denne utgjøre mer enn to tredjedeler av bedriftens totale produksjon. For kombinerte produksjoner gjelder at hver av produksjonene må utgjøre mer enn en tredjedel, men mindre enn to tredjedeler av bedriftens totale produksjon. Dels som en følge av klimatiske og topografiske forhold, og dels som en følge av landbrukspolitikken, er det store regionale forskjeller med hensyn til utbredelsen av de ulike driftsformene.

I 2015 fordeltede de 41 800 jordbruksbedriftene seg slik: 66 prosent med husdyrproduksjon, 31 prosent med planteproduksjon og 3 prosent med husdyr- og planteproduksjon i kombinasjon. Driftsformen sau var størst med 9 700 jordbruksbedrifter og utgjorde 23 prosent av alle jordbruksbedriftene. Av til sammen 13 000 jordbruksbedrifter med planteproduksjon, hadde over halvparten korn og oljevekster som driftsform. I 1999 var driftsformen storfe-mjølkeproduksjon den største med 17 300 bedrifter, dette utgjorde 24 prosent av alle 70 700 bedriftene dette året.

Økologiske jordbruksbedrifter

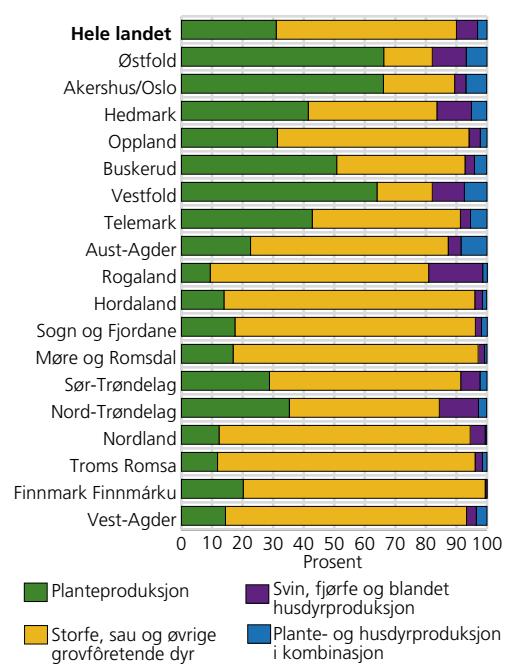
I 1995 var under 1 prosent av jordbruksbedriftene i Norge godkjent for økologisk drift eller under omlegging til slik drift. Denne andelen økte hvert år fram til 2009 da den utgjorde 6 prosent, men har deretter minket til 5 prosent i 2015. Samtidig som det hvert år kommer til nye økologiske bedrifter, er det flere som går tilbake til konvensjonell drift eller legger ned drifta. Begrepet «økologisk» er beskyttet, og jordbruksprodukter kan bare omsettes

Figur 2.1.9. Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.10. Jordbruksbedrifter fordelt etter hovedgrupper av driftsform i fylkene. 2015*

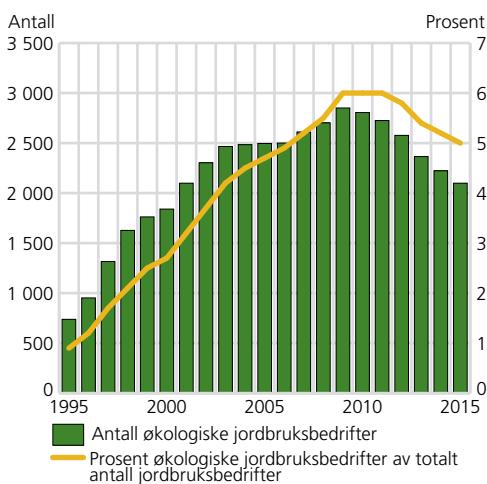
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

som økologiske dersom bedriften har godkjennning. Debio er kontroll- og godkjenningsinstans for økologisk produksjon

i Norge og utfører årlig inspeksjon hos alle som deltar i ordningen.

Det var 2 100 økologiske jordbruksbedrifter i 2015. Halvparten av disse hadde sau eller storfe som driftsform.

Figur 2.1.11. Jordbruksbedrifter med økologisk drift

Kilde: Debio og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.12. Økologiske jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform. 2015

Kilde: Debio og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

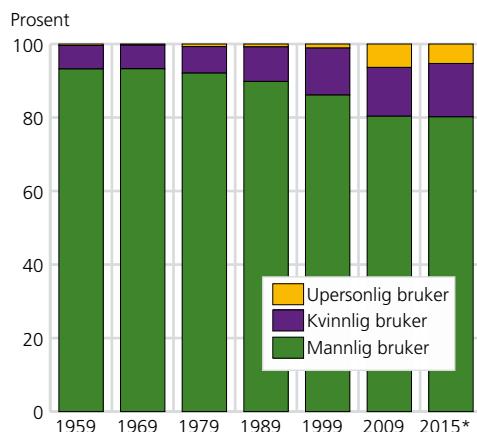
Brukere

Bruk er den som er ansvarlig for jordbruksbedriften. I Virksomhets- og foretaksregisteret vil brukeren være registrert som innehaver av enkeltpersonforetak (personlig bruker) eller som eier eller deleier i et selskap (upersonlig bruker). Personlig bruker omfatter enkeltperson eller ektepar. Upersonlig bruker omfatter ansvarlig selskap, selskap med delt ansvar, aksjeselskap, landbruksskoler, institusjoner og stiftelser o.l.

Jordbruksbedrifter drevet av personlig bruker er den dominerende måten å organisere jordbruksvirksomhet på i Norge, og i 2015 utgjorde andelen 95 prosent. Odelsloven gjør det vanskelig for upersonlige brukere å kjøpe landbrukseiendom. Videre har upersonlige brukere i noen grad vært diskriminert når det gjelder statlige tilskudd til jordbruksdrift, men dette er nå endret. I hele perioden 1959-1999 utgjorde jordbruksbedrifter med upersonlig bruker godt under 1 000 enheter. Til og med 2001 var samdrift med mjølkeproduksjon det eneste formelle samarbeidet mellom to eller flere brukere som var berettiget statlig produksjonstilskudd i jordbruket. I 2002 ble forskriften for produksjonstilskudd endret slik at alle typer foretak kan motta tilskudd, uavhengig av hva som produseres. Dette førte til en økning i antall bedrifter organisert som ansvarlig selskap, fra 500 i 1999 til 2 700 i 2008. Etter 2008 har antall ansvarlige selskaper minket og utgjorde 1 700 i 2015. En vesentlig del av nedgangen skyldes at en del samdrifter er blitt oppløst.

Ved endring av odelsloven i 1975 fikk eldste barn i søskjenflokkene best odelsrett, uavhengig av kjønn. Dette gjaldt imidlertid bare for personer født etter 1. januar 1965. Fra 1. juli 2009 er loven endret på nytt, og eldre går foran yngre, uavhengig av når de er født.

Figur 2.1.13. Jordbruksbedrifter fordelt etter brukertype og kjønn for personlig bruker

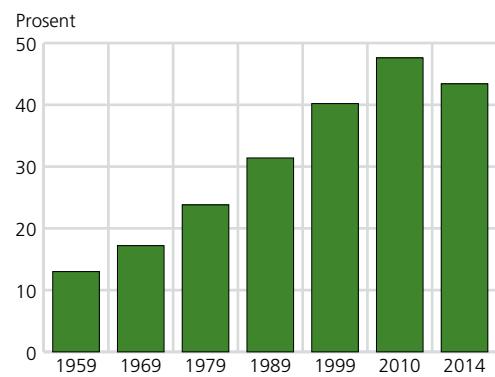

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I 1959 og 1969 var vel 6 prosent av de personlige brukerne kvinner, derav flest enker. I 1999 utgjorde kvinnelige brukere 13 prosent, og av disse var 80 prosent gifte/samboere. I 2015 var 15 prosent av de personlige brukerne kvinner.

Fra 1969 til 1999 sank gjennomsnittsalderen for brukere fra 54 til 48 år. På slutten av 1990-tallet gikk andelen brukere som var 70 år eller eldre, vesentlig ned. Dette hang trolig sammen med økt avkorting av produksjonstilstskudd i jordbruket for brukere i denne aldersgruppa. Avkorting av produksjonstilstskudd på grunn av høy alder ble innført for å oppmuntre til generasjonsskifte. Fra og med 1999 gjaldt to satser for avkorting, en for brukere i alderen 67-69 år og en annen og vesentlig høyere sats for brukere som var 70 år og eldre. Avkortingsordningen ble avviklet i to omganger, i 2008 for brukere i alderen 67-69 år og i 2009 for brukere som var 70 år eller eldre. I 2015 var gjennomsnittsalderen for brukerne 51 år, det samme som i de to foregående årene. Andelen brukere 70 år eller eldre har økt igjen de siste årene, fra 3 prosent i 2011 til 6 prosent i 2015.

Figur 2.1.14. Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det var en jevn økning i andelen brukere og ektefeller/samboere med landbruksutdanning fram til 2010. Økningen hadde trolig sammenheng med endringen fra mindre til større jordbruksbedrifter der det kreves mer faglig kompetanse. Et annet forhold er den generelle samfunnsutviklingen der det gradvis har blitt vanligere med utdanning utover grunnskolen. I 2010 hadde 48 prosent av jordbruksbedriftene bruker og/eller ektefelle/samboer med landbruksutdanning, i 2014 var denne andelen gått ned til 43 prosent. 40 prosent av brukerne hadde landbruksutdanning, mens andelen for ektefeller/samboere var 9 prosent.

Tekstboks 2.1.1. Jordbruksbedrifter – avgrensning

På 1950- og 1960-tallet hadde få jordbruksbedrifter aktivitet i flere kommuner. Senere har leie av tilleggsjord økt i omfang, og dette har medført at flere jordbruksbedrifter har aktivitet i mer enn en kommune. I jordbruksstatistikken til og med 1998 var jordbruksbedriften avgrenset til aktivitet innenfor en kommune. Fra og med 1999 er jordbruksbedriften uavhengig av kommunegrenser.

Tekstboks 2.1.2. Bruker – foretak

I *Landbruket i Norge* brukes termen «bruker» om den personen (fysisk person eller juridisk person) som er hovedansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift. I andre sammenhenger, for eksempel ved søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og i Brønnøysundregistrene, brukes isteden termen «foretak». Foretaket kan være enten enkeltpersonforetak eller ulike former for juridiske personer, som ansvarlig selskap, selskap med delt ansvar, aksjeselskap, kommune, stiftelse o.l. Jordbruksstatistikken omfatter også noen brukere som ikke søker produksjonstilskudd. Dette kan gjelde gartnerier og brukere med så liten produksjon at de ikke oppnår produksjonstilskudd.

Tabell 2.1.1. Jordbruksbedrifter¹ fordelt etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke

	Jordbruksbedrifter i alt	Etter jordbruksareal i drift					
		-49 dekar	50-99 dekar	100-199 dekar	200-299 dekar	300-499 dekar	500-dekar
1949	213 441	150 130	42 526	15 597	4 809		379
1959	198 315	135 830	42 126	15 074	4 870		415
1969	154 977	88 481	42 240	17 938	3 922	1 900	496
1979	125 302	62 017	32 716	21 632	5 652	2 576	709
1989	99 382	37 031	24 969	25 330	7 928	3 266	858
1999	70 740	14 517	16 720	22 286	10 367	5 273	1 577
2009	47 688	6 273	8 363	13 867	8 797	6 988	3 400
2010	46 624	6 244	8 115	13 440	8 444	6 857	3 524
2011	45 612	6 060	7 992	12 929	8 244	6 770	3 617
2012	44 794	6 143	7 806	12 504	7 952	6 674	3 715
2013	43 726	5 997	7 567	12 060	7 692	6 539	3 871
2014	43 022	5 976	7 427	11 679	7 404	6 490	4 046
2015*	41 846	5 430	7 316	11 414	7 130	6 376	4 180
2015*							
Fylke							
Østfold	2 234	189	272	532	409	402	430
Akershus og Oslo	2 162	191	268	501	327	395	480
Hedmark	3 313	336	452	752	549	627	597
Oppland	4 628	425	863	1 499	877	641	323
Buskerud	2 249	258	477	652	361	275	226
Vestfold	1 469	202	244	402	200	204	217
Telemark	1 450	279	413	402	135	132	89
Aust-Agder	695	172	135	188	90	80	30
Vest-Agder	1 090	239	246	270	144	137	54
Rogaland	4 310	640	588	1 124	805	760	393
Hordaland	3 102	820	861	814	350	202	55
Sogn og Fjordane	2 978	502	769	1 013	447	198	49
Møre og Romsdal	2 670	342	509	767	502	401	149
Sør-Trøndelag	2 913	248	414	825	607	517	302
Nord-Trøndelag	3 164	277	367	805	629	697	389
Nordland	2 162	196	264	558	452	454	238
Troms Romsa	940	74	132	246	195	193	100
Finnmark							
Finnmárku	317	40	42	64	51	61	59

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.2. Jordbruksareal per jordbruksbedrift¹ fordelt etter fylke. Dekar

	1949	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2015*
Hele landet	48,1	49,6	61,6	76,1	99,7	146,8	212,7	235,1
Fylke								
Østfold	99,5	108,1	126,4	139,2	155,1	214,0	293,3	326,3
Akershus og Oslo	88,4	97,9	120,1	137,6	160,8	233,7	316,8	355,9
Hedmark	54,0	57,7	74,2	92,8	117,5	181,8	275,8	314,5
Oppland	58,6	57,5	67,6	81,1	103,0	145,7	196,5	214,9
Buskerud	54,7	55,6	65,0	74,4	89,6	136,7	214,9	226,1
Vestfold	74,8	82,0	101,2	107,9	123,0	176,9	247,7	278,3
Telemark	40,7	39,9	45,3	49,6	60,1	100,1	155,4	168,5
Aust-Agder	28,8	27,8	33,1	38,4	53,5	95,7	154,7	161,5
Vest-Agder	26,7	29,2	36,6	43,6	59,1	101,7	161,0	168,1
Rogaland	44,1	52,8	69,5	85,5	110,7	156,4	206,3	231,2
Hordaland	34,2	34,9	41,0	46,2	60,3	84,2	124,1	128,0
Sogn og Fjordane	41,6	41,4	46,1	50,5	64,2	90,0	133,7	143,7
Møre og Romsdal	38,8	37,3	45,2	56,6	80,0	122,7	183,2	200,7
Sør-Trøndelag	57,1	56,4	68,1	87,2	114,9	159,1	227,6	252,6
Nord-Trøndelag	62,2	67,1	82,1	107,3	135,7	176,1	240,7	273,7
Nordland	32,1	31,8	43,6	58,1	94,1	151,2	224,6	256,3
Troms Romsa	30,7	30,0	38,9	49,0	78,2	133,0	215,5	254,1
Finnmark Finnmark	23,2	25,5	35,9	56,5	95,1	160,3	264,0	291,2

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.3. Jordbruksbedrifter med og uten jordleie fordelt etter fylke

	Jordbruksbedrifter		Jordbruksbedrifter med jordleie			Leid jordbruksareal i drift		Andel jordbruksareal i drift som er leid
	I alt	Uten jordleie	I alt	Leier hele jordbruksarealet	Leier 50-99 prosent av jordbruksarealet	Leier mindre enn 50 prosent av jordbruksarealet	I alt	
							Per jordbruksbedrift med leie	
							Dekar	Prosent
1959	198 315	171 572	26 743	14 060	2 644	10 039	1 207 130	45 12
1969	154 977	122 147	32 830	9 412	4 766	18 652	1 402 046	43 15
1979	125 302	86 401	38 901	10 120	6 428	22 353	1 939 937	50 20
1989	99 382	60 614	38 768	7 071	7 549	24 148	2 318 239	60 23
1999	70 740	31 994	38 746	5 748	9 543	23 455	3 238 588	84 31
2010	46 624	16 226	30 398	3 742	10 508	16 148	4 184 500	138 42
2014	43 022	14 803	28 219	3 167	10 736	14 316	4 357 395	154 44

Fylke**2014**

Østfold	2 268	1 013	1 255	216	454	585	317 235	253 44
Akershus/Oslo	2 206	887	1 319	236	438	645	351 052	266 45
Hedmark	3 428	1 055	2 373	213	944	1 216	478 867	202 46
Oppland	4 782	1 671	3 111	326	989	1 796	394 910	127 40
Buskerud	2 276	851	1 425	158	552	715	240 965	169 47
Vestfold	1 494	645	849	136	343	370	207 691	245 51
Telemark	1 479	545	934	123	470	341	139 080	149 57
Aust-Agder	698	177	521	65	280	176	67 655	130 61
Vest-Agder	1 110	266	844	96	426	322	103 759	123 57
Rogaland	4 476	2 026	2 450	368	653	1 429	332 952	136 33
Hordaland	3 159	1 129	2 030	251	771	1 008	179 893	89 45
Sogn og Fjordane	3 033	1 048	1 985	174	706	1 105	172 675	87 40
Møre og Romsdal	2 779	672	2 107	184	965	958	271 941	129 50
Sør-Trøndelag	2 975	914	2 061	204	737	1 120	323 811	157 44
Nord-Trøndelag	3 272	1 262	2 010	134	580	1 296	297 811	148 34
Nordland	2 275	444	1 831	191	816	824	283 128	155 51
Troms Romsa	983	137	846	63	501	282	145 264	172 61
Finnmark Finnmark	329	61	268	29	111	128	48 706	182 52

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.4. Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform og fylke. 2015*

	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksbedrifter i alt	41 846	2 234	2 162	3 313	4 628	2 249	1 469
Driftsform							
Korn og oljevekster	6 848	1 301	1 271	913	480	702	601
Øvrige jordbruksvekster	4 500	88	100	390	909	294	182
Hagebruksvekster	1 383	67	50	59	49	129	124
Storfe mjølkeproduksjon	6 987	115	103	447	909	164	54
Storfe kjøtproduksjon	3 838	64	81	267	541	189	65
Storfe mjølke- og kjøtproduksjon i kombinasjon	1 300	15	19	69	206	23	12
Sau	9 706	57	123	433	949	415	57
Øvrige grovføretende dyr	2 860	105	177	179	297	154	78
Svin og fjørfe	2 244	222	63	320	129	47	131
Blandet planteproduksjon	230	22	9	14	16	18	33
Blandet husdyrproduksjon	645	25	18	55	42	23	23
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 305	153	148	167	101	91	109
	Tele-mark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksbedrifter i alt	1 450	695	1 090	4 310	3 102	2 978	2 670
Driftsform							
Korn og oljevekster	247	13	16	29	1	-	43
Øvrige jordbruksvekster	240	106	112	239	160	301	363
Hagebruksvekster	105	26	24	129	266	197	45
Storfe mjølkeproduksjon	84	79	198	788	469	726	714
Storfe kjøtproduksjon	173	107	188	380	289	259	335
Storfe mjølke- og kjøtproduksjon i kombinasjon	7	13	49	287	59	78	84
Sau	288	174	316	1 367	1 527	1 075	778
Øvrige grovføretende dyr	151	77	109	258	204	205	230
Svin og fjørfe	36	21	24	549	53	34	39
Blandet planteproduksjon	29	12	5	7	5	22	-
Blandet husdyrproduksjon	12	8	11	214	25	25	18
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	78	59	38	63	44	56	21

Tabell 2.1.4 (forts.). Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform og fylke. 2015*

	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmárku
Jordbruksbedrifter i alt	2 913	3 164	2 162	940	317
Driftsform					
Korn og oljevekster	551	678	1	-	1
Øvrige jordbruksvekster	264	358	246	87	61
Hagebruksvekster	15	65	17	14	2
Storfe mjølkeproduksjon	697	702	467	181	90
Storfe kjøttproduksjon	254	312	262	59	13
Storfe mjølke- og kjøttproduksjon i kombinasjon	106	112	125	26	10
Sau	572	319	746	406	104
Øvrige grovføretende dyr	195	109	178	120	34
Svin og fjørfe	156	336	68	14	2
Blandet planteproduksjon	8	17	3	10	-
Blandet husdyrproduksjon	28	70	39	9	-
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	67	86	10	14	-

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.5. Jordbruksbedrifter¹ fordelt etter brukertype, fylke og størrelsen på jordbruksareal i drift

	Jordbruks- bedrifter i alt	Etter brukertype					
		Personlig bruker			Upersonlig bruker		
		I alt	Mannlige brukere	Kvinnelige brukere	I alt	Ansvarlig selskap	AS, institu- sjon o.l.
1959	198 315	197 532	184 858	12 674	783	.	.
1969	154 977	154 493	144 534	9 959	484	.	.
1979	125 302	124 408	115 375	9 033	894	.	.
1989	99 382	98 610	89 267	9 343	772	.	.
1999	70 740	69 959	60 914	9 045	781	462	319
2009	47 688	44 652	38 318	6 334	3 036	2 533	503
2010	46 624	43 766	37 471	6 295	2 858	2 379	479
2011	45 612	42 939	36 775	6 164	2 673	2 164	509
2012	44 794	42 303	36 142	6 161	2 491	1 994	497
2013	43 726	41 331	35 220	6 111	2 395	1 902	493
2014	43 022	40 730	34 574	6 156	2 292	1 795	497
2015*	41 846	39 629	33 553	6 076	2 217	1 705	512
2015*							
Fylke							
Østfold	2 234	2 150	1 836	314	84	59	25
Akershus og Oslo	2 162	2 066	1 768	298	96	44	52
Hedmark	3 313	3 180	2 687	493	133	100	33
Oppland	4 628	4 370	3 766	604	258	222	36
Buskerud	2 249	2 153	1 796	357	96	55	41
Vestfold	1 469	1 390	1 201	189	79	35	44
Telemark	1 450	1 395	1 180	215	55	28	27
Aust-Agder	695	661	563	98	34	16	18
Vest-Agder	1 090	1 030	865	165	60	37	23
Rogaland	4 310	4 003	3 406	597	307	260	47
Hordaland	3 102	2 957	2 475	482	145	111	34
Sogn og Fjordane	2 978	2 835	2 391	444	143	123	20
Møre og Romsdal	2 670	2 505	2 109	396	165	147	18
Sør-Trøndelag	2 913	2 768	2 363	405	145	108	37
Nord-Trøndelag	3 164	2 952	2 532	420	212	190	22
Nordland	2 162	2 025	1 671	354	137	115	22
Troms Romsa	940	897	724	173	43	:	:
Finnmark Finnmark	317	292	220	72	25	:	:
Jordbruksareal i drift							
0 dekar	1 060	876	709	167	184	124	60
1- 4 dekar	149	121	100	21	28	6	22
5- 49 dekar	4 221	3 950	3 089	861	271	153	118
50- 99 dekar	7 316	7 079	5 861	1 218	237	159	78
100-199 dekar	11 414	11 114	9 323	1 791	300	232	68
200-299 dekar	7 130	6 880	5 889	991	250	205	45
300-499 dekar	6 376	6 044	5 312	732	332	280	52
500- dekar	4 180	3 565	3 270	295	615	546	69

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.6. Jordbruksbedrifter med personlige brukere¹ fordelt etter alder, fylke og størrelsen på jordbruksareal i drift

	Jordbruksbedrifter med personlige brukere i alt	Etter alder på bruker					Gjennomsnittsalder
		-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70- år	
		Prosent					År
1969	154 493	14	22	29	24	11	54
1979	124 408	22	19	26	23	10	52
1989	98 610	27	27	21	18	8	49
1999	69 959	26	29	28	14	3	48
2009	44 652	19	29	30	19	3	50
2010	43 766	19	29	30	19	3	50
2011	42 939	18	29	30	19	3	50
2012	42 303	16	28	30	21	5	52
2013	41 331	17	28	30	20	4	51
2014	40 730	17	27	30	20	5	51
2015*	39 629	17	27	30	20	6	51

2015*

Fylke

Østfold	2 150	18	29	31	19	4	51
Akershus og Oslo	2 066	18	26	32	21	6	52
Hedmark	3 180	18	28	30	21	5	51
Oppland	4 370	18	30	32	18	4	51
Buskerud	2 153	15	28	32	21	5	52
Vestfold	1 390	18	29	29	21	4	51
Telemark	1 395	16	27	31	22	7	52
Aust-Agder	661	20	24	29	22	5	51
Vest-Agder	1 030	20	29	28	17	7	51
Rogaland	4 003	24	29	28	17	5	50
Hordaland	2 957	16	27	30	22	6	52
Sogn og Fjordane	2 835	15	25	32	23	7	53
Møre og Romsdal	2 505	17	27	32	22	6	52
Sør-Trøndelag	2 768	17	31	32	17	5	51
Nord-Trøndelag	2 952	21	33	30	16	3	49
Nordland	2 025	18	28	32	22	6	52
Troms Romsa	897	15	29	30	25	5	52
Finnmark Finnmárku	292	16	29	31	23	4	51

Jordbruksareal i drift

0 dekar	876	23	23	26	19	10	51
1- 4 dekar	121	9	18	31	29	13	56
5- 49 dekar	3 950	15	24	27	24	10	53
50- 99 dekar	7 079	15	23	29	24	9	53
100-199 dekar	11 114	16	26	31	22	6	52
200-299 dekar	6 880	18	28	32	18	3	50
300-499 dekar	6 044	21	32	30	15	2	49
500- dekar	3 565	22	35	30	13	1	48

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak jordbruksbedrifter med hagebruk, svin og fjørfe.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.7. EU og Norge. Antall jordbruksbedrifter, jordbruksbedriftene prosentvis fordelt etter størrelsen på jordbruksarealet i drift og gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift

	Jordbruksbedrifter i alt	Størrelse jordbruksareal i drift i dekar						Jordbruksareal per 500-jordbruksbedrift
		-49	50-99	100-199	200-299	300-499	500- og større	
		Prosent						Dekar
EU-27¹ 2005	14 482 010	71	11	7	3	3	5	119
EU-28 2013	10 841 000	66	12	8	3	4	7	161
2013								
Belgia	37 760	15	13	18	13	18	23	346
Bulgaria	254 410	87	4	3	1	1	4	183
Tsjekkia	26 250	19	19	18	9	9	27	1 330
Danmark	38 830	7	20	18	10	11	34	675
Tyskland	285 030	9	16	21	10	15	30	586
Estland	19 190	33	21	17	7	6	15	499
Irland	139 600	7	11	24	18	22	18	355
Hellas	709 500	77	12	6	2	2	1	68
Spania	965 000	52	15	11	5	6	11	241
Frankrike	472 210	25	9	9	7	10	40	587
Kroatia	157 450	69	16	8	2	2	3	100
Italia	1 010 330	59	17	11	4	4	4	120
Kypros	35 380	90	5	3	1	1	1	31
Latvia	81 800	43	20	19	7	5	7	230
Litauen	171 800	53	22	12	4	3	6	167
Luxembourg	2 080	16	9	8	6	10	50	630
Ungarn	491 330	85	5	4	2	2	3	95
Malta	9 360	97	3	0	0	0	0	12
Nederland	67 480	27	14	15	10	16	17	274
Østerrike	140 430	31	17	22	12	10	8	194
Polen	1 429 010	54	22	15	4	3	2	101
Portugal	264 420	72	12	7	3	2	4	138
Romania	3 629 660	92	5	1	0	0	1	36
Slovenia	72 380	60	24	11	3	1	1	67
Slovakia	23 570	59	12	9	3	3	13	807
Finland	54 400	5	11	20	15	20	28	420
Sverige	67 150	11	23	20	10	11	24	452
Storbritannia	185 190	8	15	16	10	13	40	936
Norge								
2005	53 000	12	19	32	19	13	5	195
2013	43 730	14	17	28	18	15	9	226

¹ Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

Tabell 2.1.8. EU og Norge. Jordbruksbedrifter prosentvis fordelt på driftsformer

	Jord-bruksbedrifter i alt	Jord-bruksvekster	Hage-bruksvekster	Storfe, sau, geit mv.	Svin og fjørfe	Blandet planteregulering	Blandet husdyrproduksjon	Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	Ikke klassifisert
	Prosent								
EU-28 2013	10 841 000	30	19	17	9	5	4	14	1
2013									
Belgia	37 760	25	9	43	8	2	3	10	0
Bulgaria	254 410	21	13	27	4	5	10	20	0
Tsjekkia	26 250	31	13	34	2	1	3	17	0
Danmark	38 830	43	6	28	7	2	1	10	3
Tyskland	285 030	28	10	42	6	1	3	10	0
Estland	19 190	32	5	23	3	2	2	10	24
Irland	139 600	9	0	88	0	0	0	2	0
Hellas	709 500	19	58	9	1	5	1	6	1
Spania	965 000	22	52	13	2	5	1	3	2
Frankrike	472 210	27	22	34	4	2	2	9	0
Kroatia	157 450	21	21	14	3	12	6	22	0
Italia	1 010 330	31	45	11	1	8	0	3	1
Kypros	35 380	7	72	5	2	7	1	6	0
Latvia	81 800	44	3	23	2	2	3	15	7
Litauen	171 800	36	3	22	1	9	8	20	1
Luxembourg	2 080	8	16	65	1	0	2	6	0
Ungarn	491 330	25	17	5	29	3	3	15	4
Malta	9 360	35	22	11	8	7	1	4	12
Nederland	67 480	18	16	53	8	1	1	3	0
Østerrike	140 430	26	9	51	4	2	2	6	0
Polen	1 429 010	49	6	11	3	3	6	19	2
Portugal	264 420	10	41	16	2	10	4	15	1
Romania	3 629 660	29	5	12	20	5	7	21	2
Slovenia	72 380	21	11	39	1	8	6	14	0
Slovakia	23 570	38	3	29	3	1	5	20	1
Finland	54 400	60	4	29	3	1	0	3	0
Sverige	67 150	41	2	47	1	1	0	4	3
Storbritannia	185 190	27	2	60	3	0	1	5	2
Norge									
2013	43 730	28	3	59	5	1	1	3	0

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

2.2. Jordbruksareal og avlinger

Jordbruksareal omfatter areal av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. Jordbruksarealet kan deles i areal i drift og areal ute av drift.

- Totalt jordbruksareal var 10,9 millioner dekar i 2015.
- Jordbruksarealet i drift var 9,8 millioner dekar. Av dette utgjorde eng til slått og beite i overkant av 66 prosent, korn og oljevekster 29 prosent og andre vekster 4 prosent.
- 1,1 millioner dekar jordbruksareal var ute av drift.
- Kornavlingen er fordoblet siden begynnelsen av 1960-tallet, men gjennomsnittet for femårsperioden 2011-2015 var 6 prosent lavere enn for femårsperioden 2006-2010.
- Andel hvete av kornproduksjonen har økt fra 2-3 prosent på 1960-tallet til om lag 30 prosent i dag.
- Produksjonen av poteter er redusert med nær tre fjerdedeler fra begynnelsen av 1960-tallet til 2015.
- Fra 1949 til 2015 er om lag 1,15 millioner dekar dyrka eller dyrkbar jord om disponert til andre formål enn landbruk.
- Spredning av husdyr- og mineralgjødsel på jordbruksareal fører til forurensning av vassdrag og utslipp av klimagasser til luft.
- Jordbruksdrift, og spesielt høstpløying av arealer, medfører fare for erosjon.

Jordbruksareal ute av drift

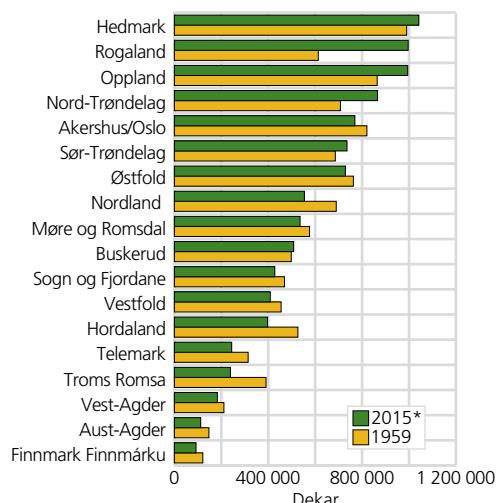
Statistikkene for landbrukseiendommer gir opplysninger om totalt jordbruksareal på alle landbrukseiendommer, se kapittel 1. Det meste av jordbruksarealet som er ute av drift tilhører landbrukseiendommer uten egen jordbruksdrift. Den årlige jordbruksstatistikkens omfatter jordbruksareal som disponeres av aktive jordbruksbedrifter og gir hovedsakelig opplysninger om arealet som er i drift.

For 2015 utgjorde totalt jordbruksareal på alle landbrukseiendommer 10,907 millioner dekar. Differansen mellom dette arealet og jordbruksarealet i drift på de aktive jordbruksbedriftene er 1,070 millioner dekar. Dette gir en indikasjon på omfanget av jordbruksareal ute av drift, men noe av arealet kan være i bruk i hobby sammenheng, for eksempel til hestehold.

Jordbruksareal i drift

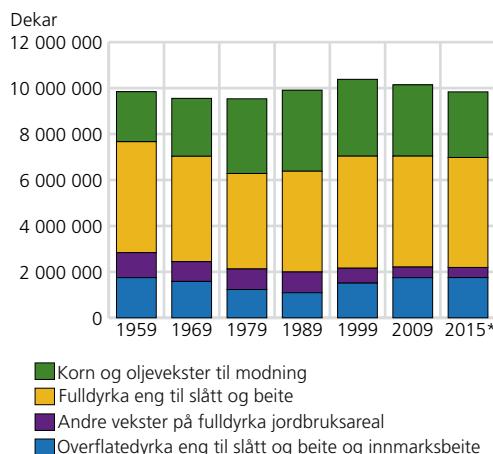
I 1959 var jordbruksarealet i drift på 9,8 millioner dekar. Arealet minnet sakte fram til midt på 1970-tallet. Arealet økte noe på slutten av 1970-tallet og på begynnelsen

Figur 2.2.1. Jordbruksareal i drift i fylkene

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.2. Jordbruksareal i drift fordelt etter hovedgrupper av vekster

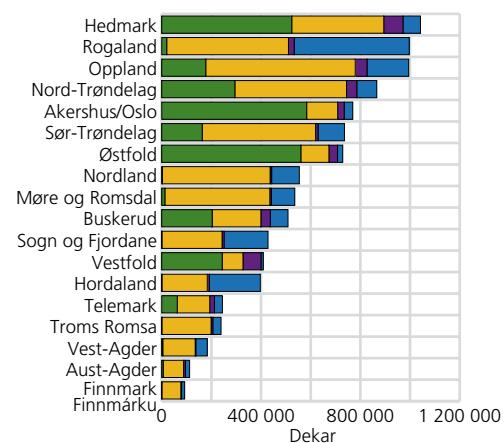

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

av 1980-tallet og var da rundt 9,5 millioner dekar. Fra slutten av 1980-tallet økte arealet igjen. Denne økningen må ses i sammenheng med overgangen fra produksjonsavhengige tilskudd til arealavhengige tilskudd og strengere krav til spredeareal for husdyrgjødsel. I 2001 og 2002 var det registrerte jordbruksarealet i drift nesten 10,5 millioner dekar, det største siden 1939. Fra 2002 til 2015 har arealet minket med 6 prosent på landsnivå. I en del fylker er den relative nedgangen vesentlig større. Den største nedgangen er registrert i Møre og Romsdal, Troms, Hordaland, Sogn og Fjordane og Finnmark, som hadde mellom 10 og 13 prosent reduksjon i jordbruksareal i drift. I perioden 2005 til 2013 ble nytt digitalt kartgrunnlag tatt i bruk ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt kartverk innebar en reduksjon i jordbruksarealet på ca. 3,3 prosent. Nedgang i jordbruksareal utenom nytt kartverk er ca. 1,4 prosent i samme perioden (se tekstboks 2.2.1.).

I 1959 utgjorde arealet med korn og oljevekster til modning 2,2 millioner dekar,

Figur 2.2.3. Jordbruksareal i drift fordelt etter hovedgrupper av vekster i fylkene. 2015*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

som svarte til 22 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet for korndyrking. Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Korn- og oljevekstarealet økte årlig fram til først på 1990-tallet da det nådde 3,7 millioner dekar. Senere har arealet minket, og i 2015 var det 2,9 millioner dekar.

Areal med poteter utgjorde 118 000 dekar i 2015. I 1959 ble det dyrket poteter på 526 000 dekar.

Arealet av eng til slått og beite utgjorde til sammen 6,6 millioner dekar i 1959. Midt på 1970-tallet var arealet under 5 millioner dekar, men har deretter økt til 6,5 millioner dekar i 2015. Arealet av eng til slått og beite deles inn i tre kategorier; fulldyrka eng, overflatedyrka eng og

innmarksbeite. Generelt gir innmarksbeite mindre avling enn fulldyrka og overfatedyrka eng.

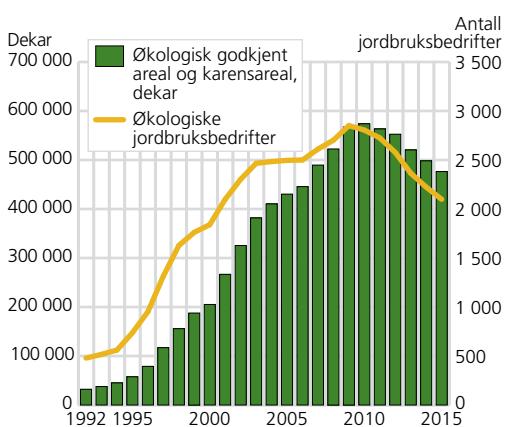
Fulldyrka eng utgjorde 4,8 millioner dekar i 1959. Midt på 1970-tallet hadde arealet minket til under 4 millioner dekar, men har deretter økt igjen til 4,8 millioner dekar i 2015. Overfatedyrka eng og innmarksbeite utgjorde til sammen om lag 1,7 millioner dekar både i 1959 og 2015, mens arealet midt på 1980-tallet var i underkant av 1 million dekar. I de senere årene har arealet av innmarksbeite økt, mens overfatedyrka eng har minket. Fra 1999 til 2015 har areal med innmarksbeite økt med 28 prosent, fra 1,2 til 1,6 millioner dekar. Mye av økningen kan skyldes endringer i reglene for produksjonstilskudd i jordbruksbedriften, som har gjort det lønnsomt å rydde nytt areal. Videre kan ekstensivt drevet fulldyrka og overfatedyrka areal ha blitt omklassifisert til innmarksbeite.

Økologisk jordbruksareal

Økologisk jordbruk bygger på følgende forutsetninger:

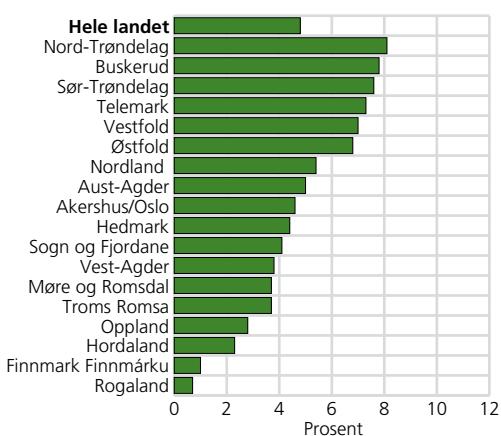
- Ikke bruk av mineralgjødsel samt kjemisk og syntetisk plantevern.
- Et mest mulig variert vekstskifte.
- Plantedyrkingen skal legges opp forebyggende mot ugras, sykdommer og skadedyr.
- Mest mulig resirkulering av organisk materiale.
- Husdyrenes naturlige adferd og behov skal tilgodeses.
- Balanse mellom areal og dyretall med hensyn til førproduksjon og bruk av husdyrgjødsel.

Figur 2.2.4. Økologisk godkjent jordbruksareal, inkludert karensareal, og økologiske jordbruksbedrifter

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.5. Økologisk godkjent jordbruksareal, inkludert karensareal, i prosent av jordbruksarealet i drift i fylkene. 2015*

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Først i 1997 passerte økologisk godkjent areal og karensareal 100 000 dekar og hadde en jevn stigning til en topp på 574 000 dekar i 2010. Deretter har økologisk godkjent areal og karensareal gått ned og utgjorde i 2015 henholdsvis 445 000 og 33 000 dekar, til sammen 478 000 dekar.

Dette svarer til 4,9 prosent av det totale jordbruksarealet i drift i 2015.

I Prop. 1 S (2015-2016) fra Landbruks- og matdepartementet er det nedfelt et mål om at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i Norge skal være økologisk i 2020.

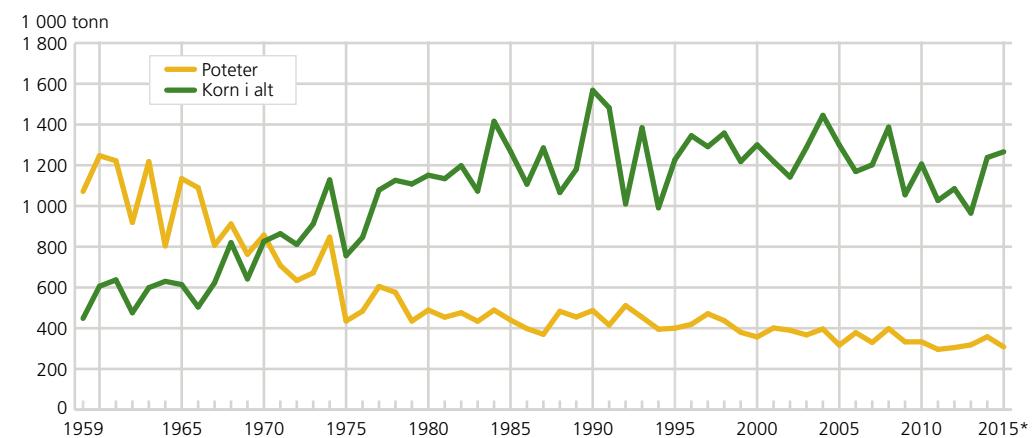
Avling av jordbruksvekster

Nærmere 90 prosent av jordbruksarealet i Norge brukes til produksjon av fôr til husdyr. Eng til slått og beite utgjorde i overkant av 66 prosent av det samla jordbruksarealet i drift i 2015. Dyrking av andre grovfôrvekster som raigras, kornvekster til grønnfôr, fôrraps, fôrmergkål, grønnfôrnepe og rotvekster til fôr har gått sterkt tilbake de senere årene og utgjør bare 1 prosent av jordbruksarealet. Videre brukes det meste av produksjonen av bygg, havre og oljevekster til dyrefôr. Hvete og rug dyrkes primært til mat, men andelen som faktisk brukes til mat, varierer mye fra år til år, avhengig av kvaliteten. Andre vekster som dyrkes primært til mat, er poteter, grønnsaker, frukt og bær.

Kornavlinga varierer i kvantum og kvalitet fra år til år avhengig av vekst- og innhøstingsforholdene. Den totale kornavlinga ble om lag fordoblet fra begynnelsen av 1960-tallet til slutten av 1970-tallet. I denne perioden økte kornarealet med nesten 50 prosent. Samtidig økte avlinga per dekar betydelig på grunn av bedre dyrkingsteknikk, kornsorter, gjødsling og plantevern. Siden 1980-tallet har den totale kornavlinga variert fra en bunn på snaut 1 million tonn i 2013 til en topp på 1,6 millioner tonn i 1990. Både 2014 og 2015 var gode kornår med en total kornavling på henholdsvis 1,2 og 1,3 millioner tonn. Kornarealet i 2015 var 21 prosent lågere enn i 1990.

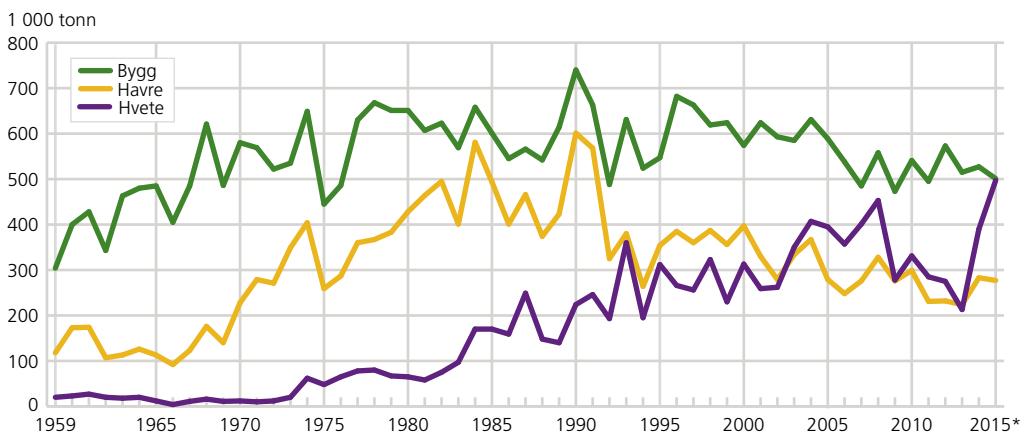
Fordelingen mellom kornslagene har endret seg mye. Dyrking av hvete har økt betraktelig siden 1959, men kvaliteten har variert opp gjennom åra. I løpet av tiårsperioden 2005-2015 var andelen av mathvete størst i 2005 med 95 prosent og minst i 2011 med bare 15 prosent. Andelen mathvete utgjorde 30 prosent i 2015. Også produksjonen av rug har økt, men produksjonen er fortsatt liten sammenlig-

Figur 2.2.6. Avling av korn og poteter

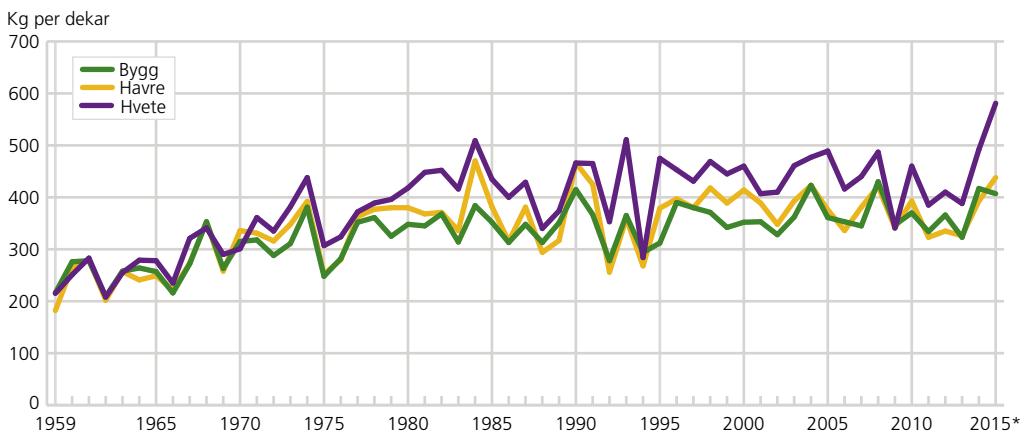
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.7. Avling av hvete, bygg og havre

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.8. Avling per dekar av hvete, bygg og havre

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

net med hvete, bygg og havre. Det har vært nedgang i dyrking av havre og bygg.

Avling av hagebrukstekster

Statistikken over avlingene i hagebruket er endret over tid. Det er derfor umulig å vise sammenlignbar statistikk for perioden 1959-2015. Til og med 1989 omfattet avlingene av grønnsaker på friland, hagebær og frukt både småhager (kjøkkenhager) og profesjonell dyrking i jordbruksbedrif-

ter. En stor del av produksjonen foregikk tidligere i småhager.

Til og med 1995 bygde avlingstallene på fylkesvise oppgaver gitt av fylkesgartnerne. Fra og med 1996 blir avlingsopplysningene samlet inn fra et utvalg av jordbruksbedrifter. Samtidig ble arealgrensene for rapportering og omfanget av vekster justert. Omfanget av vekster har også senere blitt justert, sist i 2010.

Tabell 2.2.1. Avling av grønnsaker, hagebær og frukt¹. Tonn

	Grønnsaker ²	Hagebær	Frukt
2010	166 711	11 237	14 504
2011	161 906	10 194	10 455
2012	165 527	12 068	13 002
2013	172 829	8 988	12 165
2014	189 377	11 540	15 917
2015*	185 573	14 923	12 865

¹ Omfatter jordbruksbedrifter som oppfyller én eller flere av disse betingelsene: Minst 1 dekar frukttrær, minst 1 dekar bær på friland, minst 2 dekar grønnsaker på friland inkludert urter eller minst 300 m² grønnsaker i veksthus inkludert urter og bær.

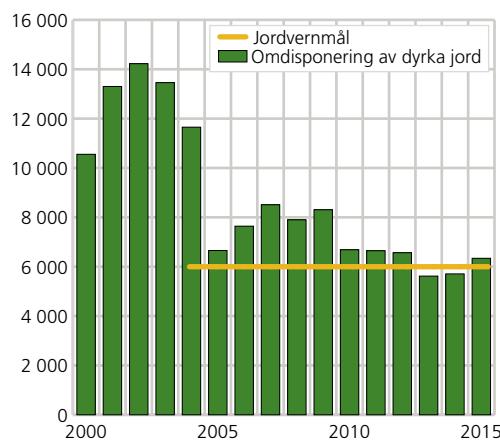
² Bønner og erter produsert for konserverseindustrien inngår ikke.
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Avgang og tilgang av jordbruksareal

Det utarbeides årlig statistikk over omdisponering av dyrka jord (jordbruksareal) og dyrkbar jord med hjemmel i jordloven eller plan- og bygningsloven. Det er beregnet at i perioden 1949-2015 har 1,15 millioner dekar dyrka og dyrkbar jord blitt omdisponert til formål som hindrer framtidig jordbruksproduksjon. 57 prosent av arealet er dyrka jord og 43 prosent dyrkbar jord. Arealet av dyrkbar jord er usikkert.

Norge har svært lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land, bare om lag 3 prosent av det totale landarealet er jordbruksareal. Det har lenge vært et politisk mål å verne om god dyrka og dyrkbar jord for å sikre matforsyningen i landet. Det nasjonale jordvernmålet for årene 2004-2015 var at årlig omdisponering av dyrka jord skulle være under 6 000 dekar. I desember 2015 vedtok Stortinget et nytt nasjonalt jordvernmål om at den årlige omdisponeringen av dyrka jord gradvis skal reduseres og være under 4 000 dekar innen 2020. I 2004 ble det omdisponert om lag 12 000 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk. I 2013 ble det omdisponert 5 600 dekar dyrka jord, og det daværende jordvernmålet under 6 000 dekar ble nådd. Omdisponering av dyrka jord har deretter økt igjen, til 5 700 dekar i 2014 og 6 300 dekar i 2015.

Figur 2.2.9. Tillatt omdisponering av dyrka jord til andre formål enn landbruk

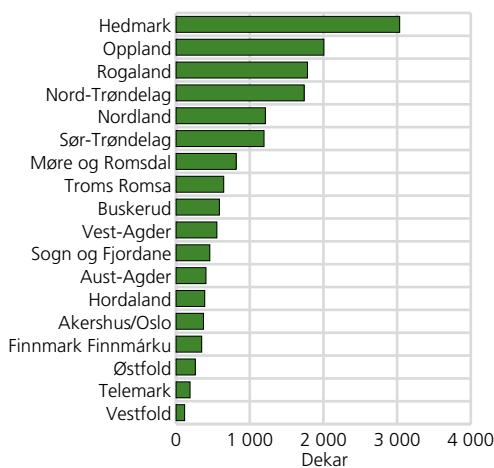

Kilde: Landbruksdirektoratet og KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Areal omdisponert til skogplanting etter jordloven inngår ikke i disse tallene. I 2015 ble det omdisponert 150 dekar dyrka og dyrkbar jord til skogplanting etter jordloven. Areal regulert til landbruk etter plan- og bygningsloven er trukket fra for årene 2005-2009, og fra 2010 blir ikke dette arealet registrert. Den siste registreringa i 2009 viste at om lag 1 400 dekar ble regulert til landbruksformål etter plan- og bygningsloven. Dette arealet omfattet mellom annet areal til bygging av nye driftsbygninger i landbruket.

Den største avgangen av jordbruksareal skjer ved at areal i drift tas ut av bruk og ikke vedlikeholdes. Årsaker til dette kan være at arealet er dårlig arrondert, ligger avsides, gir dårlig avling på grunn av dårlig jordsmonn, eller at jorda er vassjuk. Et annet eksempel er beiteareal som går ut av bruk når husdyrholtet på en jordbruksbedrift opphører eller reduseres. Hvor raskt overgangen fra jordbruksareal til annet areal skjer, avhenger av naturgitte forhold som jordtype og klima. I områder med godt jordsmonn og godt klima vil gjengroing med kratt og skog starte raskt. Det eksisterer ikke landsdekkende statistikk

**Figur 2.2.10. Godkjent nydyrket areal i fylkene.
Gjennomsnitt for femårsperioden 2011-2015**

Kilde: Landbruksdirektoratet og KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

over gjengroing av jordbruksareal. For å følge denne utviklingen gjennomfører Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) et program for tilstandsovervåking og resultatkontroll i kulturlandskapet i jordbruket (3Q-programmet).

Tilgang av jordbruksareal skjer gjennom nydyrkning og rydding av innmarksbeite. Nydyrkning omfatter fulldyrking og overflatedyrking av jord. Tidligere ga staten tilskudd til nydyrkning, men ordningen opphørte først på 1990-tallet. På 1960- og 1970-tallet ble det i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til nydyrkning av 80 000 dekar. På 1980-tallet avtok omfanget til om lag 50 000 dekar. Etter at tilskuddet opphørte, er det registrert stor nedgang i nydyrkningen. Tall fra jordbruksstillingen i 1999 viste at i femårsperioden 1994-1998 ble det i gjennomsnitt nydyrket 20 000 dekar per år. I perioden 2002-2005 var nydyrkningen 10 000 dekar per år.

Fra og med 2005 er data om nydyrkning hentet inn via den kommunale KOSTRA-rapporteringen. Tallene omfatter areal

som er godkjent for nydyrkning, og ikke faktisk areal som er nydyrket vedkommende år. Godkjent areal steg fra 10 700 dekar i 2005 til nesten 20 000 dekar i 2010. Deretter minnet arealet godkjent for nydyrkning til 15 900 dekar i 2011 og 13 400 dekar i 2012. Det høye tallet i 2010 kan skyldes diskusjon om restriksjoner på nydyrkning av myr. Godkjent areal for nydyrkning var 18 100 dekar i 2015.

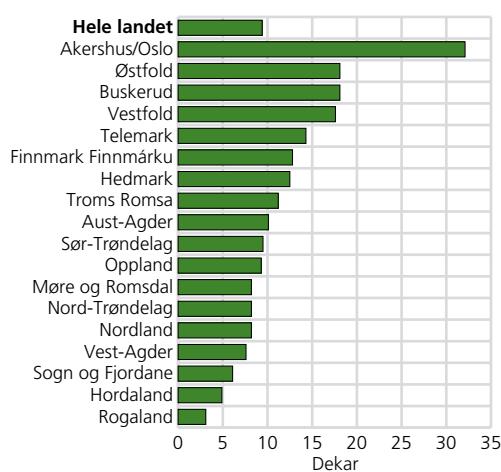
Jordbruksareal og kulturlandskap

Det åpne kulturlandskapet er i stor grad skapt av jordbruket og påvirkes kontinuerlig av måten jordbruk drives på. Teknologisk utvikling i form av større maskiner og redskaper samt krav om effektivisering gir i et lengre perspektiv endringer i kulturlandskapet. Jordbruksbedriftene blir færre og større. Dette fører ofte til at små jordstykker går ut av drift. Der det ligger til rette for det, blir jordstykker slått sammen, for eksempel ved fjerning av vegetasjon eller gjenlegging av åpne grøfter eller bekker. For å få fullt produksjonstilskudd skal imidlertid slike tiltak godkjennes av myndighetene. Ubrukt beite vokser igjen med kratt og skog. Økt størrelse på jordstykken reduserer lengden på kantsoner og minsker den landskapsmessige variasjonen innenfor et område. Spesialisering av produksjonen på den enkelte jordbruksbedrift eller i et område gir mindre variert bruk av jordbruksarealet og dermed også et visuelt mer ensformig kulturlandskap.

For statistikk om tilstand og utvikling av ulike elementer i kulturlandskapet, som for eksempel antall og størrelse på jordstykker, bygningsruiner, steingjerder, bekker og grøfter, åkerholmer, dammer, steinrøyser, stier med videre, henvises det til resultatene fra 3Q-programmet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO).

Seterdrift og beiting omtales i kapittel 2.3.

Figur 2.2.11. Fulldyrket jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet i fylkene. 2015

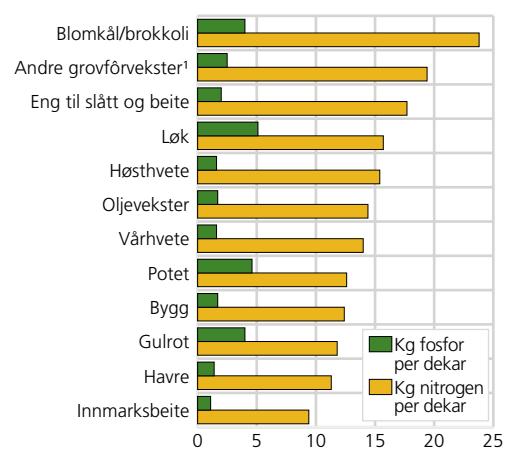
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Gjødsling

For å få gode avlinger er det nødvendig å tilføre jorda næringsstoffer. Næringsstoffer kan tilføres jorda i form av husdyrgjødsel og mineralgjødsel. Spredning av husdyrgjødsel og mineralgjødsel kan imidlertid medføre avrenning av næringsstoffer, særlig nitrogen og fosfor, til vassdrag og i noen grad til grunnvannet. Næringsinnholdet i husdyrgjødsla avhenger blant annet av sammensetningen av føret, lagringsmåten og hvordan gjødsla blir spredd. Avrenning til vassdrag er særlig et problem i områder med mye jordbruk. I Norge er husdyrproduksjonen geografisk ujevnt fordelt, og dette medfører at forholdet mellom mengde husdyrgjødsel og spredeareal varierer mellom regioner. Fra og med 1998 ble det obligatorisk med gjødselplan for alle søkerne av produksjonsstilskudd.

SSB gjennomførte for første gang en særskilt undersøkelse om lagring og bruk av husdyrgjødsel i jordbruket i 2000. Senere har noen spørsmål om lagring og bruk av husdyrgjødsel vært med i Landbruksundersøkelsen 2003 og 2011, samt

Figur 2.2.12. Mengde nitrogen og fosfor fra mineralgjødsel og husdyrgjødsel tilført per dekar av ulike vekster. 2013

¹ Omfatter nepe, kålrot til fôr, fôrbete, raigras, fôrraps, fôrmargkål, grønnfôrnepe og eventuelle andre grønnfôr- og silovekster, samt umodent korn og erter som høstes som fôr.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

i Landbrukstelling 2010. En ny særskilt undersøkelse om bruken av husdyrgjødsel og mineralgjødsel ble gjennomført av SSB i 2013. Undersøkelsen i 2013 dekket ikke alt jordbruksareal i Norge, de minste jordbruksbedriftene og en del vekster inngikk ikke i utvalget. Totalt omfattet undersøkelsen 94 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. Resultatene fra undersøkelsen viste at det ble tilført gjødsel på til sammen 8,3 millioner dekar, eller 90 prosent av jordbruksarealet som inngikk i undersøkelsen. Mineralgjødsel ble tilført på 82 prosent av jordbruksarealet. For husdyrprodusenter er husdyrgjødsla en viktig ressurs, og husdyrgjødsel ble tilført på 41 prosent av jordbruksarealet. Totalt ble det tilført om lag 124 800 tonn nitrogen og 15 200 tonn fosfor på jordbruksarealet som ble kartlagt. Litt over to tredjedeler av nitrogenmengden kom fra mineralgjødsel. Det ble tilført 7 800 tonn fosfor fra mineralgjødsel og 7 400 tonn fosfor fra husdyrgjødsel.

Eng til slått og beite er den største arealkategorien vi har i det norske jordbrukslandskapet, og dette arealet utgjorde drøyt halvparten av det totale gjødsla arealet. I alt ble 92 prosent av eng til slått og beite tilført gjødsel, mens bare 60 prosent av innmarksbeite ble gjødslet.

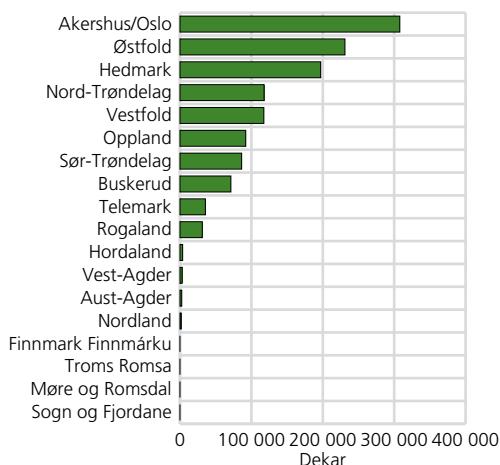
Forurensning fra jordbruket

Mineralgjødsel og husdyrgjødsel gir utslip til luft i forbindelse med sprengning. Utslip til luft fra jordbruket gjelder i første rekke klimagassene metan (CH_4) og lystgass (N_2O). Ifølge foreløpig statistikk for 2015 kom respektive 49 og 69 prosent av de norske utsippene av metan og lystgass fra jordbruket. Det er også andre utslip til luft fra jordbruket, i første rekke ammoniakk (NH_3). Utslip av ammoniakk bidrar til sur nedbør, og utsippet fra jordbruket utgjør 92 prosent av totalt ammoniakkutslipp i Norge.

Nesten alt utslip av metan fra jordbruket er knyttet til husdyr. Husdyra slipper ut metan både direkte fra fordøyelses-systemet og indirekte gjennom gjødsla. Utslip fra husdyr- og mineralgjødsel er den viktigste kilden for utslip av lystgass fra jordbruket. Andre kilder er husdyr på beite, nitrogenfiksering, dekomponering av restavlinger, nydyrkning av myr, nedfall av ammoniakk og bruk av kloakkslam. Husdyrgjødsel er den viktigste kilden til utslip av ammoniakk fra jordbruket. Andre kilder er bruk av mineralgjødsel og ammoniakkbehandling av halm.

Jordbruket forurenser også vassdragene gjennom jorderosjon, det vil si at jord blir transportert vekk med overflatevann som renner av jordene. Det meste av erosjonen skjer på jorder som pløyes om høsten. Jord blir da liggende gjennom vinteren uten plantedekke som kan beskytte mot regn og smeltevann. For å redusere jorderosjon gir myndighetene tilskudd til erosjonsutsatte

Figur 2.2.13. Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeiding i fylkene. 2015

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

kornarealer som ikke pløyes om høsten. Tilskudd gjelder også lett høsthavret areal, direkte sådd høstkorn og høstkorn sådd etter lett høsthavring. I tillegg blir det utbetalt tilskudd til antall meter med vegetasjonssoner, randsoner som ikke gjødsles og grasdekte vannveier.

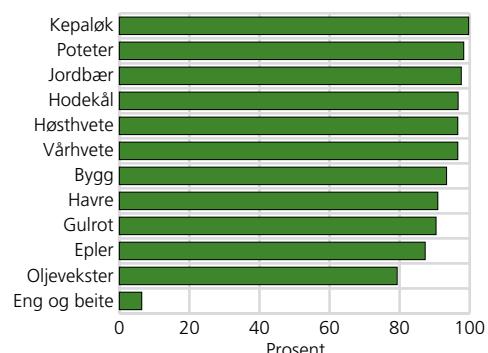
Plantevern

Bruk av plantevernmidler er i mange tilfeller nødvendig for å sikre god planthelse og høye avlinger. Plantevernmidler har uønskede virkninger ved at de kan føre til miljøskader og helseplager for de som utfører sprøyting, og for de som spiser produkter som er sprøyttet med plantevernmidler. Alle midler som brukes må være godkjent av Mattilsynet. Det er satt i verk tiltak for å hindre eller redusere skader ved bruk av plantevernmidler; sprøyteutstyr skal funksjonstestes, den som utfører sprøyting skal ha gått kurs og være autorisert, og alle brukere skal føre sprøytejournal.

SSB har gjennomført undersøkelser om bruken av plantevernmidler i vekster dyrket på friland for årene 2001, 2003,

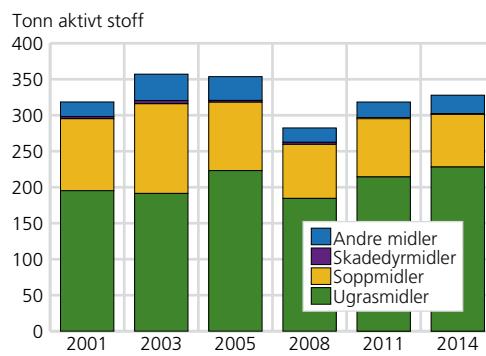
2005, 2008, 2011 og 2014. Vekstene som inngikk i undersøkelsen i 2014 omfattet om lag 97 prosent av det konvensjonelt drevne jordbruksarealet. Værforholdene i vekstsesongen det enkelte år bidrar i stor grad til variasjonen i forbruket av de ulike typer midler. Plantevern i veksthus, inklusive bruken av biologiske nyttorganismer, er belyst i egne undersøkelser for årene 2008, 2012 og 2015.

Figur 2.2.15. Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2014

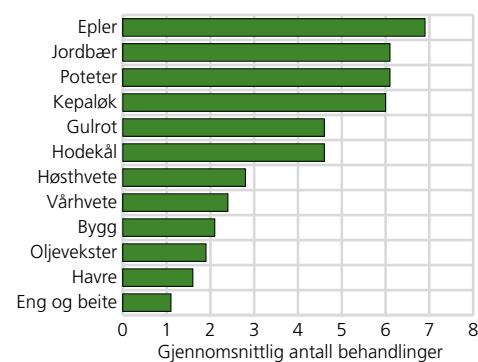
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.14. Forbruk av plantevernmidler i fri-landsvekster i jord- og hagebruk

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.16. Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2014

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tekstboks 2.2.1. Jordbruksareal – datagrunnlag

Ved sammenligning av jordbruksarealet over tid bør en kjenne til endringer i datagrunnlaget:

Før 1984 var statistikken basert på fullstendige tellinger hvert tiende år og utvalgsundersøkelser i de øvrige årene. Fra og med 1984 har søkerne om produksjonstilskudd i jordbruket vært hovedkilde for statistikken. Regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet var det en økning i tilskuddene til jordbruksareal. Det kom også krav om spredeareal for husdyrgjødsel og tilgang til beite eller luftegård for storfe. Dette har gjort det lønnsomt å ha mye areal i drift.

På 1990-tallet ble det mulig å søke tilskudd for u gjødslet inngjerdet beiteareal, såkalt innmarksbeite. Tidligere var det krav om gjødsling, og arealet ble da kalt gjødslet beite. Innføring av innmarksbeite førte til at noe nytt areal kom med.

I de fullstendige tellingene og utvalgsundersøkelsene før 1999 inngikk plen og prydhage i jordbruksarealet.

I søkerne om produksjonstilskudd skal arealet av vekstene gis i hele dekar, unntatt for veksthusareal som gis i kvadratmeter. I tellingene og utvalgsundersøkelsene før 1999 ble arealene av ulike vekster gitt i dekar med én desimal. Størst utslag gjør dette for vekster som potet, grønnsaker på friland, frukt og bær, og særlig for antall bedrifter som dyrket disse vekstene.

I perioden 2005 til 2013 ble nytt digitalt kartgrunnlag tatt i bruk ved søker om produksjonstilskudd. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt kartverk innebar en reduksjon i jordbruksarealet på ca. 3,3 prosent. En vet ikke om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før det nye kartverket ble tatt i bruk. Nedgang i jordbruksareal utenom nytt kartverk er ca. 1,4 prosent i samme perioden.

Selv om innføringen av nytt kartgrunnlag er avsluttet, er det behov for kontinuerlig oppdatering av det digitale kartgrunnlaget. Det er derfor lagt til rette at for kommunene kan gjøre fortløpende arealoppdateringer i kartgrunnlaget.

Tabell 2.2.2. Jordbruksareal i drift etter bruken¹. Dekar

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2015*
Jordbruksareal i drift							
i alt	9 844 796	9 553 335	9 535 278	9 910 773	10 382 466	10 142 874	9 837 005
Av dette							
Fulldyrka jord	8 095 171	7 967 909	8 303 575	8 817 538	8 871 235	8 394 810	8 084 498
Åker- og hagebruks- vekster	3 266 671	3 383 931	4 146 786	4 432 425	3 994 611	3 566 359	3 296 163
Korn og oljevekster til modning	2 177 872	2 522 396	3 252 271	3 529 803	3 345 396	3 104 119	2 856 939
Hvete	92 435	38 274	170 021	382 484	515 798	815 997	855 816
Rug og rughvete	10 825	13 385	16 855	4 245	26 891	71 221	104 211
Bygg	1 407 006	1 847 131	2 000 838	1 759 910	1 825 921	1 363 385	1 229 459
Havre	645 744	541 199	1 006 720	1 321 950	913 130	810 310	632 746
Blandkorn og erter til modning ²	21 862	4 763	4 526	..	..	..	..
Oljevekster til modning	..	77 645	53 311	61 215	63 656	43 206	34 707
Erter, bønner og andre belgvekster til modning	..	..	..	..	..	..	20 956
Poteter	525 595	326 437	214 013	188 910	148 522	137 485	118 238
Grønnfør- og silovekster ³	134 490	208 308	290 637	371 611	307 515	119 761	99 718
Rotvekster til før	130 370	69 960	29 499	25 726	3 913	..	..
Grønnsaker på friland ⁴	49 229	51 924	66 365	57 030	60 187	72 271	76 839
Frukt	..	..	..	38 278	27 913	22 256	20 618
Jordbær	6 926	12 440	16 439	14 241	16 787	14 660	16 297
Andre bær	..	..	..	..	5 129	6 179	7 362
Brakk	89 553	76 587	106 447	89 015	20 400	9 780	11 388
Plen og prydhare ⁵	..	..	60 055	46 205	..	..	..
Andre åker- og hage- brugsvekster ⁶	152 636	115 879	111 059	71 606	58 849	79 848	67 808
Eng til slått og beite⁷	6 578 125	6 169 405	5 388 492	5 478 349	6 387 855	6 576 515	6 540 842
Fulldyrka eng ⁷	4 828 500	4 583 978	4 156 789	4 385 114	4 876 624	4 828 451	4 788 335
Ikke fulldyrka eng	1 749 625	1 585 427	1 231 703	1 093 235	1 511 231	1 748 064	1 752 507
Overflatedyrka eng	..	..	..	..	295 165	224 545	196 591
Innmarksbeite	..	..	..	..	1 216 066	1 523 519	1 555 916

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og såndrifter med mjølkeproduksjon.

² Fra og med 1989 er blandkorn medregnet i det kornslaget som utgjør størstedelen av blandingen.

³ Medregnet korn til krossing f.o.m. 1999 og rotvekster til før f.o.m. 2009.

⁴ Ikke medregnet kålrot og nepe til mat i 1959 og 1969.

⁵ For 1959 og 1969 inngår plen og prydhare i «Andre åker- og hagebruksvekster». F.o.m. 1999 inngår ikke plen og prydhare i jordbruksarealet.

⁶ Vekstene som inngår i «Andre åker- og hagebruksvekster» varierer noe fra år til år.

⁷ Medregnet frøeng i 1959 og 1969.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.3. Jordbruksbedrifter i alt og jordbruksbedrifter med forskjellige jordbruksvekster¹

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2015*
Jordbruksbedrifter i alt	198 315	154 977	125 302	99 382	70 740	47 688	41 846
Jordbruksareal i drift i alt	198 315	154 977	125 302	99 382	70 342	45 788	40 786
Fulldyrka jord	..	153 032	123 806	98 067	70 004	45 586	40 234
Åker- og hagebruksvekster	..	140 395	113 432	77 715	39 246	20 086	15 760
Korn og oljevekster til modning	79 777	50 099	39 532	33 103	21 909	14 019	11 246
Hvete	7 345	1 743	3 691	5 779	5 415	5 094	4 557
Rug og rughvete	..	557	483	98	497	809	917
Bygg	63 163	43 166	31 459	24 294	17 783	9 719	7 652
Havre	42 086	19 852	20 962	19 431	11 173	6 896	5 049
Blandkorn og erter til modning ²	..	470	208	..	..	..	..
Oljevekster til modning	..	3 494	1 576	1 581	1 039	496	392
Erter, bønner og andre belgvekster til modning	..	..	..	..	..	..	254
Poteter	174 346	123 362	87 397	38 158	10 260	3 125	1 947
Grønnfør- og silovekster ³	..	29 215	22 093	19 858	12 848	3 486	2 457
Rotvekster til før	53 000	24 780	8 494	6 244	727		
Grønnsaker på friland ⁴	43 914	25 587	26 433	6 516	2 123	1 003	844
Frukt	..	..	..	9 137	1 858	1 068	924
Jordbær	..	11 558	7 757	3 616	1 396	568	378
Andre bær	..	..	..	..	1 003	582	530
Brakk	..	9 757	11 067	7 575	1 662	656	681
Plen og prydhage ⁵	..	..	55 063	31 044	..	..	..
Andre åker- og hagebruksvekster ⁶	..	70 923	40 561	11 111	2 733	2 084	1 506
Eng til slått og beite⁷	..	143 872	102 331	74 546	56 004	36 343	32 938
Fulldyrka eng ⁷	179 622	136 166	94 192	70 755	55 221	35 759	32 138
Ikke fulldyrka eng	..	81 297	52 426	38 155	35 814	27 980	25 677
Overflatedyrka eng	..	..	..	..	17 687	12 795	12 583
Innmarksbeite	..	..	..	..	29 259	25 648	24 063

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

² Fra og med 1989 er blandkorn medregnet i det kornslaget som utgjør størstedelen av blandingen.

³ Medregnet korn til krossing f.o.m. 1999 og rotvekster til før f.o.m. 2009.

⁴ Ikke medregnet kålrot og nepe til mat i 1959 og 1969.

⁵ For 1959 og 1969 inngår plen og prydhage i «Andre åker- og hagebruksvekster». F.o.m. 1999 inngår ikke plen og prydhage i jordbruksarealalet.

⁶ Vekstene som inngår i «Andre åker- og hagebruksvekster» varierer noe fra år til år.

⁷ Medregnet frøeng i 1959 og 1969.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.4. Jordbruksbedrifter som dyrker forkjellige vekster og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, fordelt etter fylke og jordbruksareal i drift¹

	Jordbruksbedrifter			Dekar per jordbruksbedrift		
	Med korn og oljevekster til modning	Med potet	Med eng til slått og beite ²	Korn og oljevekster til modning	Potet	Eng til slått og beite ²
1949	112 247	196 648	..	13,5	2,8	..
1959	79 777	174 346	..	27,3	3,0	..
1969	50 099	123 362	143 872	50,3	2,6	42,9
1979	39 532	87 397	102 331	82,3	2,4	52,7
1989	33 103	38 158	74 546	106,6	5,0	73,5
1999	21 909	10 260	56 004	152,7	14,5	114,1
2009	14 019	3 125	36 343	221,4	44,0	181,0
2010	13 533	2 795	35 581	226,9	47,4	183,4
2011	13 045	2 520	34 870	232,7	51,3	186,6
2012	12 532	2 291	34 530	239,1	55,3	188,1
2013	11 745	2 136	33 908	246,5	59,1	192,3
2014	11 511	2 067	33 345	250,1	59,7	196,2
2015*	11 246	1 947	32 938	254,0	60,7	198,6
2015*						
Fylke						
Østfold	1 837	79	912	305,0	64,6	147,0
Akershus og Oslo	1 657	63	972	352,2	91,0	164,0
Hedmark	1 601	338	2 079	327,0	135,3	212,1
Oppland	942	174	4 084	188,2	54,7	188,5
Buskerud	990	53	1 464	205,2	53,3	182,7
Vestfold	1 043	126	649	233,4	120,1	143,0
Telemark	418	57	1 038	149,6	41,5	156,9
Aust-Agder	59	40	600	101,3	59,1	164,9
Vest-Agder	48	27	1 030	88,0	38,3	171,4
Rogaland	195	138	3 906	102,6	45,8	244,1
Hordaland	5	25	2 839	36,6	2,8	136,8
Sogn og Fjordane	6	85	2 806	18,2	10,6	149,5
Møre og Romsdal	110	60	2 562	114,5	30,8	201,7
Sør-Trøndelag	898	84	2 362	181,5	17,4	238,2
Nord-Trøndelag	1 415	171	2 301	208,1	77,5	230,5
Nordland	20	249	2 107	126,0	6,5	258,9
Troms Romsa	:	151	915	:	18,9	253,4
Finnmark Finnmárku	:	27	312	:	3,6	286,2
Jordbruksareal i drift						
1- 49 dekar	337	139	3 313	35,2	8,0	32,2
50- 99 dekar	1 511	226	5 947	67,8	10,3	70,8
100-199 dekar	2 897	392	9 252	128,4	21,0	135,2
200-299 dekar	2 001	286	5 927	196,3	29,5	220,3
300-499 dekar	2 178	430	5 244	281,0	51,7	329,5
500- dekar	2 322	474	3 255	588,3	160,1	531,2

¹ 1 Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

² For 1969 er frøeng medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.5. Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning fordelt etter størrelsen på arealet¹

	I alt	Etter størrelsen på korn- og oljevekstarealet				
		1-49 dekar	50-99 dekar	100-199 dekar	200-399 dekar	400-dekar
1969	50 099	34 599	8 126	5 133	1 894	347
1979	39 532	19 885	8 766	6 960	3 211	710
1989	33 103	12 399	8 135	7 611	4 037	921
1999	21 909	4 879	5 286	6 170	4 112	1 462
2009	14 019	1 578	2 817	4 214	3 470	1 940
2010	13 533	1 462	2 687	4 034	3 394	1 956
2011	13 080	1 346	2 550	3 902	3 318	1 964
2012	12 532	1 216	2 414	3 722	3 208	1 972
2013	11 745	1 146	2 176	3 456	3 048	1 919
2014	11 511	1 063	2 154	3 373	2 984	1 937
2015*	11 246	1 014	2 071	3 271	2 939	1 951

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.6. Areal av korn og oljevekster til modning fordelt etter størrelsen arealet¹. Dekar

	I alt	Etter størrelsen på korn- og oljevekstarealet				
		1-49 dekar	50-99 dekar	100-199 dekar	200-399 dekar	400-dekar
1969	2 522 396	406 701	562 703	699 395	500 819	180 787
1979	3 252 271	423 833	621 158	968 591	855 897	382 793
1989	3 529 803	308 296	577 542	1 062 721	1 083 163	498 081
1999	3 345 396	138 423	380 414	874 725	1 126 311	825 523
2009	3 104 119	49 403	208 056	608 936	969 373	1 268 351
2010	3 070 702	45 306	198 291	584 082	948 444	1 294 579
2011	3 039 526	42 776	188 812	563 381	928 799	1 315 758
2012	2 996 994	38 930	178 702	537 809	896 340	1 345 213
2013	2 895 196	36 263	162 003	500 004	856 825	1 340 101
2014	2 878 465	34 004	159 740	489 659	837 473	1 357 589
2015*	2 856 939	31 906	153 918	474 103	826 189	1 370 823

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.7. Jordbruksbedrifter med poteter fordelt etter størrelsen på arealet¹

	I alt	Etter størrelsen på potetarealet					
		Under 2 dekar	2-4 dekar	5-9 dekar	10-19 dekar	20-49 dekar	50-99 dekar
1969	123 362	79 355	30 807	7 683	3 173	1 835	442
1979	87 397	66 322	14 470	2 852	1 637	1 547	492
1989	38 158	28 130	5 019	1 269	1 189	1 522	802
1999	10 260	5 410	1 894	527	550	870	657
2009	3 125	1 068	469	197	194	366	366
2010	2 795	895	432	185	164	304	352
2011	2 516	750	368	154	168	300	333
2012	2 291	643	348	148	131	286	303
2013	2 136	590	313	125	121	261	303
2014	2 067	599	295	130	106	246	268
2015*	1 947	571	250	128	107	222	281
							388

¹Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfel og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.8. Potetareal fordelt etter størrelsen på arealet¹

	I alt	Etter størrelsen på potetarealet					
		Under 2 dekar	2-4 dekar	5-9 dekar	10-19 dekar	20-49 dekar	50-99 dekar
1969	326 437	65 160	83 254	47 944	40 221	52 785	28 414
1979	214 013	51 015	36 590	17 689	21 174	45 940	31 050
1989	188 910	21 297	12 532	8 021	15 544	45 900	53 032
1999	148 510	5 405	4 612	3 326	7 440	26 627	44 755
2009	137 485	1 068	1 196	1 261	2 518	11 907	25 641
2010	132 399	895	1 125	1 184	2 081	9 863	24 568
2011	128 963	750	958	951	2 153	9 706	23 539
2012	126 681	643	908	948	1 684	9 120	21 371
2013	126 340	590	811	808	1 597	8 352	21 591
2014	123 452	599	757	865	1 332	8 110	19 300
2015*	118 238	571	636	818	1 378	7 072	20 081
							87 682

¹Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfel og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.9. Jordbruksbedrifter og areal av fulldyrka eng, overflatedyrka eng og innmarksbeite¹

	Jordbruksbedrifter med eng og innmarksbeite				Areal av eng og innmarksbeite			
	I alt	Med fulldyrka eng	Med overflate-dyrka eng	Med innmarks-beite	I alt	Fulldyrka eng	Overflatedyrka eng	Innmarks-beite
<i>Dekar</i>								
1999	56 004	55 221	17 687	29 259	6 387 855	4 876 624	295 165	1 216 066
2009	36 343	35 759	12 795	25 648	6 576 515	4 828 451	224 545	1 523 519
2010	35 581	34 993	12 577	25 960	6 523 872	4 765 479	207 036	1 551 357
2011	34 899	34 331	12 653	25 949	6 513 139	4 747 589	200 655	1 564 895
2012	34 530	33 951	12 802	25 765	6 494 375	4 729 029	201 281	1 564 065
2013	33 908	33 391	12 858	25 234	6 520 938	4 757 049	199 525	1 564 364
2014	33 345	32 830	12 751	24 742	6 541 704	4 785 370	198 514	1 557 820
2015*	32 938	32 138	12 583	24 063	6 540 842	4 788 335	196 591	1 555 916

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk, svin og fjørfe og samdrifter med mjølkeproduksjon.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.10. Jordbruksareal fordelt etter fylke og bruken av arealet. 2015*. Dekar

Vekst	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksareal i drift i alt	9 837 005	728 993	769 394	1 042 049	994 707	508 527	408 752
Av dette							
Fulldyrka jord	8 084 498	708 021	734 798	971 638	826 780	437 121	399 691
Åker- og hagebruksvekster	3 296 163	594 948	609 964	601 071	224 675	241 068	315 966
Korn og oljevekster til modning	2 856 939	560 229	583 650	523 587	177 252	203 184	243 389
Av dette							
Hvete	855 816	280 091	190 325	101 481	30 675	80 032	135 223
Bygg	1 229 459	118 797	161 089	268 455	125 742	56 781	42 731
Havre	632 746	127 755	194 936	135 003	16 739	55 608	36 491
Potet	118 238	5 101	5 731	45 744	9 520	2 824	15 138
Grønnfør og silovekster	99 718	4 609	4 578	16 280	23 288	5 335	4 283
Grønnsaker på friland	76 839	7 081	2 540	5 995	8 869	13 424	19 049
Andre åker- og hagebruksvekster	144 429	17 928	13 465	9 465	5 746	16 301	34 107
Eng til slått og beite	6 540 842	134 045	159 430	440 978	770 032	267 459	92 786
Fulldyrka eng	4 788 335	113 073	124 834	370 567	602 105	196 053	83 725
Ikke fulldyrka eng	1 752 507	20 972	34 596	70 411	167 927	71 406	9 061
Overflatedyrka eng	196 591	1 393	2 019	4 582	16 165	6 233	1 360
Innmarksbeite	1 555 916	19 579	32 577	65 829	151 762	65 173	7 701
Vekst	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksareal i drift i alt	244 356	112 222	183 240	996 570	397 076	428 021	535 829
Av dette							
Fulldyrka jord	212 153	95 182	137 163	533 312	192 042	251 404	441 802
Åker- og hagebruksvekster	81 485	13 296	6 702	42 966	8 804	8 495	19 199
Korn og oljevekster til modning	62 517	5 975	4 224	20 003	183	109	12 596
Av dette							
Hvete	22 677	338	-	-	-	-	208
Bygg	16 799	2 200	2 704	19 338	177	:	11 298
Havre	19 189	3 437	1 510	661	:	16	986
Potet	2 365	2 365	1 033	6 318	70	900	1 846
Grønnfør og silovekster	2 803	380	399	4 073	187	752	1 453
Grønnsaker på friland	1 492	1 411	157	8 682	37	421	426
Andre åker- og hagebruksvekster	12 308	3 165	889	3 890	8 327	6 313	2 878
Eng til slått og beite	162 871	98 926	176 538	953 604	388 272	419 526	516 630
Fulldyrka eng	130 668	81 886	130 461	490 346	183 238	242 909	422 603
Ikke fulldyrka eng	32 203	17 040	46 077	463 258	205 034	176 617	94 027
Overflatedyrka eng	6 884	2 410	5 815	22 514	48 466	29 925	9 067
Innmarksbeite	25 319	14 630	40 262	440 744	156 568	146 692	84 960
Vekst	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms	Finnmark		
				Romsa	Finnmárku		
Jordbruksareal i drift i alt	735 886	866 048	554 177	238 841	92 317		
Av dette							
Fulldyrka jord	629 678	785 552	442 579	205 751	79 831		
Åker- og hagebruksvekster	173 143	335 731	8 636	6 979	3 035		
Korn og oljevekster til modning	163 009	294 466	2 520	:	:		
Av dette							
Hvete	5 702	9 064	-	-	-		
Bygg	135 196	266 036	2 019	:	-		
Havre	21 717	18 151	501	-	:		
Potet	1 460	13 244	1 622	2 861	96		
Grønnfør og silovekster	6 358	15 152	3 576	3 450	2 762		
Grønnsaker på friland	369	6 496	186	:	:		
Andre åker- og hagebruksvekster	1 947	6 373	732	463	132		
Eng til slått og beite	562 743	530 317	545 541	231 862	89 282		
Fulldyrka eng	456 535	449 821	433 943	198 772	76 796		
Ikke fulldyrka eng	106 208	80 496	111 598	33 090	12 486		
Overflatedyrka eng	9 106	7 696	13 946	6 252	2 758		
Innmarksbeite	97 102	72 800	97 652	26 838	9 728		

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.11. Økologisk godkjent jordbruksareal fordelt etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift¹. Dekar

	1995	2000	2005	2010	2014	2015
Økologisk godkjent jordbruksareal i alt	44 596	180 841	365 002	471 964	461 318	444 639
Korn til modning	2 549	12 792	59 748	66 937	64 701	60 794
Poteter	841	1 587	1 745	1 620	918	1 036
Grønnfôr og silovekster	3 721	10 472	13 589	14 750	14 981	12 838
Grønnsaker	534	1 124	2 673	3 521	3 878	4 064
Urter	73	351	192	120	91	95
Frukt	117	438	759	1 245	1 761	1 692
Bær	139	223	464	569	579	688
Grønngjødsbla areal	241	569	6 492	7 637	5 921	6 651
Fulldyrka eng	28 106	112 474	208 689	278 459	272 646	266 796
Overflatedyrka eng	1 800	7 876	11 329	11 715	10 443	9 792
Innmarksbeite	6 193	30 879	54 071	79 027	77 365	72 447
Andre vekster og areal ute av drift	282	2 057	5 252	6 368	8 034	7 748
Jordbruksareal under omlegging (karens)	13 082	24 387	65 325	101 955	38 743	33 494

¹ Medregnet jordbruksareal ute av drift som er økologisk godkjent eller under omlegging. I 2014 var det 1 579 dekar godkjent økologisk areal og 213 dekar under omlegging som var ute av drift. I 2015 var det 1 473 dekar godkjent økologisk areal og 264 dekar under omlegging som var ute av drift. For tidligere år er ikke areal ute av drift spesifisert.

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.12. Avlinger i jordbruket

	Avling i tonn			Kilo per dekar		
	2013	2014	2015*	2013	2014	2015*
Korn i alt¹	965 200	1 238 100	1 266 000	337	436	450
Hvete	213 000	389 600	478 000	388	492	559
Bygg	515 300	527 400	466 000	323	417	380
Havre	224 200	283 000	263 000	326	393	418
Rug og rughvete	12 700	38 100	59 000	422	626	566
Oljefrø ²	6 000	9 700	11 000	175	237	317
Poteter	318 000	357 700	307 700	2 517	2 897	2 602
Grønnfôr- og silovekster	183 100	186 500	183 500	1 500	1 640	1 840
Av dette						
Ettårig raigras	110 000	104 700	114 500	1 820	2 061	2 345
Grønnfôrblandinger og kornvekster	67 000	74 200	62 300	1 235	1 352	1 394
Fôrraps, fôrmergkål mv.	3 700	5 300	4 800	1 718	2 328	1 733
Høy³	2 418 300	2 824 600	2 964 200	558	648	694

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold. For 2015 inngår ikke avling solgt til såkorn.

² Gjelder oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

³ Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.13. **Avling av korn og oljevekster fordelt etter fylke¹. 2014. Tonn**

	Korn						Oljefrø
	I alt	Hvete	Bygg	Havre	Rug og rughvete		
I alt	1 238 100	389 600	527 400	283 000	38 100	9 700	
Fylke							
Østfold	256 700	130 900	56 800	61 400	7 600	2 200	
Akershus og Oslo	256 600	84 900	73 600	89 000	9 100	2 600	
Hedmark	223 400	47 300	118 000	51 100	6 900	600	
Oppland	78 800	15 300	55 700	6 800	900	300	
Buskerud	91 600	37 100	24 500	27 500	2 400	900	
Vestfold	110 300	61 600	18 600	19 800	10 300	3 100	
Telemark	24 500	8 700	6 300	8 600	900	200	
Aust-Agder	1 700	200	500	1 100	-	-	
Vest-Agder	1 100	-	500	600	-	-	
Rogaland	8 000	:	7 500	500	:	-	
Hordaland	100	-	100	-	-	-	
Sogn og Fjordane	-	-	:	:	:	-	
Møre og Romsdal	4 400	:	3 900	500	-	-	
Sør-Trøndelag	64 500	1 600	54 500	8 400	-	-	
Nord-Trøndelag	116 000	1 900	106 500	7 500	-	-	
Nordland	400	:	400	-	:	-	
Troms Romsa	-	-	:	-	-	-	
Finnmark Finnmark	-	-	-	-	:	-	

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.14. Avling per dekar av korn og oljevekster fordelt etter fylke¹. 2014. Kilo

	Korn					Oljefrø
	I alt	Hvete	Bygg	Havre	Rug og rughvete	
I alt	436	492	417	393	626	237
Fylke						
Østfold	464	502	448	403	579	200
Akershus og Oslo	447	516	416	406	637	202
Hedmark	430	479	433	370	682	176
Oppland	444	524	431	392	551	190
Buskerud	456	505	442	411	516	233
Vestfold	466	462	448	420	683	392
Telemark	383	406	383	354	499	197
Aust-Agder	298	382	272	299	-	-
Vest-Agder	235	-	187	298	-	-
Rogaland	451	:	452	449	:	-
Hordaland	454	-	454	-	-	-
Sogn og Fjordane	-	-	:	:	-	-
Møre og Romsdal	339	:	346	291	-	-
Sør-Trøndelag	395	450	402	353	-	-
Nord-Trøndelag	382	325	386	345	-	-
Nordland	187	:	197	-	:	-
Troms Romsa	-	-	:	-	-	-
Finnmark Finnmark	-	-	-	-	-	-

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.15. Potet- og grovfôrvandler fordelt etter fylke. 2015*

	Avling i tonn			Kilo per dekar		
	Poteter	Grønnfôr- og silovekster	Høy ¹	Poteter	Grønnfôr- og silovekster	Høy ¹
I alt	307 700	183 500	2 964 200	2 602	1 840	694
Fylke						
Østfold	14 500	7 000	75 400	2 851	1 529	739
Akershus og Oslo	16 400	6 100	73 700	2 864	1 339	668
Hedmark	135 400	32 900	226 400	2 961	2 021	715
Oppland	22 200	44 800	402 000	2 327	1 922	749
Buskerud	8 600	8 000	96 300	3 037	1 501	585
Vestfold	39 500	5 500	48 400	2 610	1 291	711
Telemark	5 300	4 500	65 300	2 243	1 611	592
Aust-Agder	5 100	800	39 600	2 138	2 020	582
Vest-Agder	2 300	700	70 400	2 246	1 709	651
Rogaland	14 900	12 700	371 500	2 366	3 119	849
Hordaland	100	300	129 600	1 259	1 530	668
Sogn og Fjordane	2 200	1 900	141 400	2 393	2 590	580
Møre og Romsdal	4 500	2 100	275 800	2 460	1 471	775
Sør-Trøndelag	2 100	10 900	295 000	1 428	1 708	725
Nord-Trøndelag	29 200	32 500	318 800	2 203	2 147	820
Nordland	2 400	4 700	234 900	1 499	1 318	580
Troms Romsa	2 800	5 800	73 600	984	1 677	397
Finnmark Finnmark	200	2 200	26 300	1 625	781	372

* Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.16. Avling av forskjellige hagebruksvekster¹. 2015*

	Areal, dekar	Avling per dekar, kg	Avling i alt, tonn
Frukter			
Eple	13 708	787	10 791
Pære	596	268	160
Plomme	4 366	295	1 289
Moreller	1 471	330	486
Kirsebær	403	315	127
Hagebær			
Solbær	2 719	314	854
Jordbær	16 297	684	11 153
Bringebær	3 904	708	2 764
Blåbær	199	19	4
Andre bær	538	273	147
Grønnsaker på friland²			
Kål			
Blomkål	5 509	1 607	8 854
Sommerkål	900	2 468	2 220
Høst- og vinterkål	3 347	4 232	14 165
Rosenkål	1 933	803	1 552
Rødkål	453	3 123	1 414
Kinakål	1 512	2 386	3 606
Brokkoli	4 683	785	3 678
Kårlot	4 751	2 622	12 454
Gulrot	14 870	3 479	51 727
Purre	1 599	2 262	3 618
Rødbete	1 180	2 137	2 522
Kepaløk	8 410	2 915	24 511
Knollselleri	1 452	1 833	2 662
Stilkselleri	472	2 004	946
Sylteagurk	672	2 057	1 381
Isbergsalat	4 161	1 891	7 867
Annen salat på friland	3 279	1 673	5 486
Sukkermais	300	569	171
Reddiker	280	343	96
Nepe	527	314	165
Grønnsaker i veksthus²			
Avling per m ² , kg			
Agurk	227	67	15 154
Tomat	331	35	11 512
Rapidsalat	7	:	113
Hode-/rotsalat	55	:	1 120
Annen salat	7	:	63

¹ Omfatter jordbruksbedrifter som oppfyller én eller flere av disse betingelsene: Minst 1 dekar frukttrær, minst 1 dekar bær på friland, minst 2 dekar grønnsaker på friland inkludert urter eller minst 300 m² grønnsaker i veksthus inkludert urter og bær.

² Omfatter ikke alle grønnsakslag som inngår i statistikken. Total avling av grønnsaker er gitt i tabell 2.2.1.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

**Tabell 2.2.17. Omdisponering av dyrka og
dyrkbar jord til andre formål enn landbruk med
hjemmel i jordloven eller plan- og bygnings-
loven, fordelt etter fylke. Dekar**

	I alt	Dyrka jord	Dyrkbar jord
2010	12 243	6 687	5 556
2011	10 542	6 648	3 894
2012	10 778	6 567	4 211
2013	9 636	5 620	4 016
2014	9 987	5 710	4 277
2015	12 628	6 341	6 287

2015
Fylke
Østfold
Akershus og Oslo
Hedmark
Oppland
Buskerud
Vestfold
Telemark
Aust-Agder
Vest-Agder
Rogaland
Hordaland
Sogn og Fjordane
Møre og Romsdal
Sør-Trøndelag
Nord-Trøndelag
Nordland
Troms Romsa
Finnmark Finnmárku

Kilde: Kommunal forvaltning av landbruksarealer (KOSTRA),
Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.18. Bruk av plantevernmidler på areal av forskjellige vekster, fordelt etter type middel

	Areal i alt av vedkommende vekst ¹ , dekar	Prosent areal sprøytes					Gjennomsnittlig antall sprøytinger	
		I alt	Med ugras-midler	Med sopp-midler	Med skade-dyrmidler	Med strå-korter		
Potet								
2001	151 268	93	90	87	18	-	59	6,3
2008	141 872	96	96	94	44	-	74	5,7
2014	122 855	98	96	95	59	-	83	6,1
Kepaløk								
2001	5 541	99	99	73	12	-	-	6,3
2008	7 232	98	98	87	11	-	-	5,1
2014	6 368	100	100	99	65	-	-	6,0
Hodekål								
2001	5 413	96	88	82	82	-	-	3,1
2008	5 531	95	82	13	91	-	-	3,0
2014	4 014	97	82	27 ³	89	-	-	4,6
Gulrot								
2001	13 182	99	99	54	55	-	-	5,2
2008	15 640	98	98	68	71	-	-	4,8
2014	13 829	90	89	73	:	-	-	4,6
Jordbær								
2001	17 243	89	74	85	83	-	-	6,6
2008	14 779	94	82	93	91	-	-	6,0
2014	16 686	98	77	82	85	-	-	6,1
Eple								
2001	17 558	89	66	88	87	-	10	8,5
2008	14 292	86	52	81	80	-	17	7,2
2014	12 948	87	58	84	75	-	6 ³	6,9
Eng og beite								
2001	6 393 290	4	4	-	-	-	0	1,0
2008	6 333 626	6	6	-	-	-	0	1,0
2014	6 251 769	6	6	-	-	-	1	1,1
Bygg								
2001	1 725 856	92	91	34	11	9	..	1,6
2008	1 271 246	91	91	47	8	7	..	1,6
2014	1 243 592	93	93	70	10 ³	33	19	2,1

Tabell 2.2.18 (forts.). Bruk av plantevernmidler på areal av forskjellige vekster, fordelt etter type middel

	Areal i alt av vedkommende vekst ¹ , dekar	Prosent areal sprøyted						Gjennomsnittlig antall sprøytinger
		I alt	Med ugrasmidler	Med soppmidler	Med skade-dyrmidler	Med stråkorter	Med andre midler ²	
Havre								
2001	826 829	85	85	:	4	16	..	1,3
2008	758 765	90	89	2	2	11	..	1,3
2014	689 395	91	92	14	4 ³	31	:	1,6
Vårhvete								
2001	512 336	99	98	67	25	13	..	2,0
2008	558 296	97	97	64	15	6	..	1,8
2014	564 401	97	96	84	28	22	13 ³	2,4
Høsthvete								
2001	118 821	91	89	54	11	21		2,1
2008	360 388	98	97	80	8	42		2,3
2014	203 610	97	96	88	21	66	7 ³	2,8
Oljevekster								
2001	108 600	69	39	:	49	-	6	1,5
2008	48 061	64	37	7	43	-	6	1,5
2014	40 766	79	38	22	65	-	11	1,9

¹Arealene i denne tabellen avviker fra arealene i andre tabeller i dette kapitlet. Årsaken er at undersøkelsene om bruk av plantevernmidler er basert på et utvalg av jordbruksbedrifter som driver konvensjonell planteproduksjon.

²For potet omfatter dette bladdrepningsmidler. For eple omfatter dette frukttyrring o.a. For eng og beite omfatter dette flekksprøyting, i hovedsak ugrasmidler. For bygg, havre, vårhvete og høsthvete omfatter dette preparater for kvekebekjempelse utenom vekstsesongen. For oljevekster omfatter dette kvekebekjempelse utenom vekstsesongen og for nedsviing av bladmasse.

³Tall med stor utvalgsusikkerhet.

Kilde: Bruk av plantevernmidler i jordbruket, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.19. EU og Norge. Jordbruksareal i drift fordelt på vekstgrupper og annet areal tilhørende jordbruksbedriftene. 1 000 dekar

	Jordbruksareal i drift						Annét areal	
	I alt ¹	Korn til modning	Fulddyrka eng til slått og beite og grønnför-vekster	Øvrige åker-vekster	Varig eng og beite	Frukt, bær, vinmarker, oliven m.v.	I alt	Av dette skog-bevokst areal
EU-27² 2005	1 719 962	592 490	183 043	271 634	559 839	108 720	437 494	312 663
EU-28 2013	1 743 510	579 403	206 928	255 691	595 663	103 028	391 448	291 687
2013								
Belgia	13 079	3 325	2 488	2 186	4 866	218	423	10
Bulgaria	46 509	20 156	969	11 669	12 713	950	9 580	9 155
Tsjekkia	34 915	14 289	4 323	6 309	9 601	391	15 850	15 205
Danmark	26 193	14 348	5 657	3 967	1 955	266	3 029	1 758
Tyskland	166 996	65 337	27 603	25 818	46 210	1 998	16 056	13 032
Estland	9 575	3 110	1 668	1 505	3 246	35	2 719	2 115
Irland	49 595	3 078	6 708	633	39 158	16	3 185	1 479
Hellas	48 568	10 018	2 336	5 814	21 024	9 291	2 057	390
Spania	233 002	64 089	7 950	40 908	79 620	40 424	67 420	46 968
Frankrike	277 394	96 232	48 874	39 556	82 422	10 245	15 250	10 465
Kroatia	15 712	5 909	1 189	1 686	6 181	729	1 569	934
Italia	120 989	35 031	19 394	12 858	33 164	20 323	38 349	26 802
Kypros	1 093	313	299	190	19	273	145	6
Latvia	18 777	5 835	3 809	2 397	6 543	66	11 811	7 925
Litauen	28 613	12 161	5 930	4 688	5 601	233	2 641	1 625
Luxembourg	1 310	291	268	68	669	15	68	59
Ungarn	46 565	24 376	3 065	10 568	7 027	1 386	23 922	15 832
Malta	109	0	53	33	0	13	11	0
Nederland	18 476	2 102	4 456	3 820	7 731	366	1 613	122
Østerrike	27 269	8 216	2 426	2 996	12 963	652	30 890	22 648
Polen	144 099	74 795	8 903	23 898	32 063	4 122	20 776	10 331
Portugal	36 416	3 016	3 777	4 216	18 166	7 088	9 841	8 076
Romania	130 559	52 663	7 123	22 190	43 984	3 025	16 055	12 142
Slovenia	4 858	992	533	201	2 848	273	4 164	3 755
Slovakia	19 016	7 706	2 704	3 224	5 183	189	11 655	11 087
Finland	22 576	11 633	6 459	4 140	307	37	35 270	28 073
Sverige	30 286	9 893	11 774	4 145	4 487	50	33 885	33 824
Storbritannia	170 962	30 489	16 190	16 008	107 915	355	13 215	7 868
Norge								
2005	10 354	3 252	5 013	364	1 692	32	54 489	24 228
2013	9 871	2 861	4 879	338	1 764	30	44 682	19 769

¹ For en del land inngår areal med kjøkkenhage.

² Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

Tabell 2.2.20. EU og Norge. Areal av ymse jordbruksvekster. 1 000 dekar

	Hvete	Rug	Bygg	Havre	Mais	Poteter	Olie- og fibervekster,	Grønnsaker, meloner og tobakk, jordbær humle mv.
EU-27¹ 2005	261 676	26 092	139 889	45 031	85 613	21 052	99 811	17 874
EU-28 2013	260 608	27 543	123 833	36 966	93 719	15 934	125 465	15 933
2013								
Belgia	1 983	5	467	37	740	731	307	394
Bulgaria	13 187	158	1 987	190	4 290	125	10 789	227
Tsjekkia	8 333	418	3 488	453	1 067	230	4 948	92
Danmark	5 709	882	6 895	535	117	404	1 757	111
Tyskland	31 282	7 846	15 704	1 489	4 970	2 428	15 355	1 239
Estland	1 242	115	1 331	385	0	46	872	22
Irland	606	:	2 195	267	:	107	164	45
Hellas	5 801	199	1 306	659	1 676	185	3 442	487
Spania	22 855	1 595	27 550	5 468	4 233	607	9 472	2 385
Frankrike	53 070	284	16 562	937	19 913	1 666	24 346	1 968
Kroatia	2 062	11	553	234	2 892	103	1 206	86
Italia	18 381	58	3 132	1 616	8 339	258	3 858	2 494
Kypros	71	1	235	5	0	40	1	38
Latvia	3 717	290	852	624	0	250	1 302	84
Litauen	6 685	496	2 089	740	178	246	2 759	90
Luxembourg	145	8	77	11	2	6	48	1
Ungarn	9 491	350	2 213	368	10 672	132	7 963	608
Malta	0	0	0	0	0	7	0	20
Nederland	1 528	18	296	19	214	1 558	117	833
Østerrike	2 974	620	1 444	271	2 337	214	1 499	154
Polen	21 379	13 195	8 200	12 994	6 143	3 370	9 786	1 871
Portugal	533	177	178	535	997	118	192	413
Romania	23 886	138	4 150	1 348	22 099	1 115	12 839	691
Slovenia	330	16	171	11	424	44	122	17
Slovakia	3 672	229	1 215	142	2 303	85	2 589	67
Finland	2 311	123	5 333	3 844	0	221	767	123
Sverige	3 271	247	3 964	2 003	:	243	1 305	195
Storbritannia	16 106	63	12 250	1 782	113	1 397	7 661	1 179
Norge								
2005	808	69	1 633	742	0	137	67	87
2013	548	30	1 594	688	0	126	35	87

¹Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

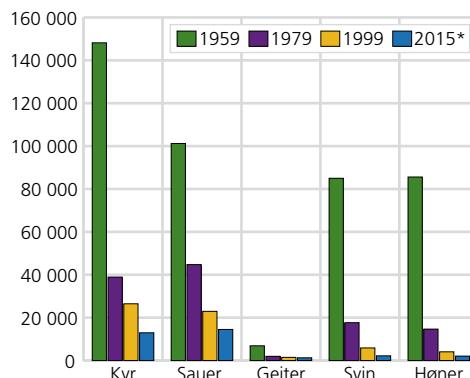
2.3. Husdyr og husdyrprodukter

- I 2015 hadde 29 900 jordbruksbedrifter ett eller flere husdyrslag. I 1969 var det 133 800 jordbruksbedrifter som hadde husdyr.
- Fra 1959 til 2015 har tallet på jordbruksbedrifter med mjølkeku gått ned fra 148 200 til 8 800.
- Antall mjølkekryr har minket fra 594 000 til 224 000. 25 prosent av mjølkekyrne tilhører samdrifter.
- Produksjonen av kumjølk nådde sitt høyeste nivå på 1980-tallet med om lag 1 900 millioner liter. I 2015 ble det produsert 1 540 millioner liter.
- Den totale kjøttproduksjonen har økt fra 119 000 tonn til 335 000 tonn fra 1959 til 2015.
- Produksjonen av fjørfekjøtt har økt mest, fra 2 til 28 prosent av den totale kjøttproduksjonen.

Storfe

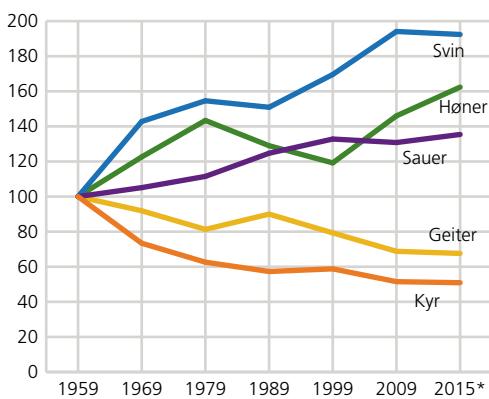
I 2015 hadde 34 prosent av jordbruksbedriftene storfe. Storfe holdes for produksjon av mjølk og/eller kjøtt. I 2015 var inntektene fra kumjølk over dobbelt så store som inntektene fra storfekjøtt. Det var 224 100 mjølkekryr, og 25 prosent av disse tilhørte samdrifter. Samdrift vil si at to eller flere mjølkeprodusenter går sammen om felles produksjon. På førsten av 1990-tallet var det rundt 100 samdrifter. Fra slutten av 1990-tallet økte antallet kraftig og nådde en topp i 2008 med 1 874 samdrifter. I 2015 var det 1 186 samdrifter med mjølkeku. Nedgangen i tallet på samdrifter de siste åra skyldes blant annet regelendring for utleie av mjølkekvote som kom i 2009, og endringer ellers i tilskuddsordningene og regelverket for mjølkekvote.

Figur 2.3.1. Jordbruksbedrifter med ulike husdyrslag

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.2. Utvikling i tallet på husdyr. 1959=100

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Produksjonen av kumjølk i Norge nådde sitt høyeste nivå på 1980-tallet, med 1 912 millioner liter i 1982. På 1990-tallet begynte forbruket av mjølk å gå ned, og siden 2000 har den årlige produksjonen vært stabil på litt over 1 500 millioner liter. I 2015 er produksjonen beregnet til 1 540 millioner liter. Nedgang i forbruket kombinert med økningen i produsert mengde mjølk per ku per år har over tid ført til en stor reduksjon i antall mjølkekryr.

Produksjonen av mjølk har siden først på 1980-tallet vært regulert ved årlige mjølkekvoteper produsent. Formålet med kvoteordningen er å tilpasse produksjonen

Tabell 2.3.1. Storfehold

	Jordbruksbedrifter med storfe i alt	Jordbruksbedrifter med mjølkekju ¹	Antall mjølkekyr ¹	Mjølkekjyr ¹ per jordbruksbedrift	Jordbruksbedrifter med ammeku	Antall ammekyr	Ammekyr per jordbruksbedrift
1959	152 283	148 167	594 432	4,0	..	..	..
1969	92 116	82 177	436 353	5,3	..	..	..
1979	53 793	38 906	372 288	9,6	..	..	..
1989 ²	37 584	27 980	333 842	11,9	1 494	6 627	4,4
1999	30 130	22 659	312 948	13,8	5 464	36 809	6,7
2009	17 720	11 710	239 637	20,5	5 325	66 651	12,5
2015*	14 229	8 769	224 052	25,6	4 897	78 594	16,0

¹ Gjelder kyr i alt (mjølkekjyr og ammekyr) i 1959, 1969 og 1979.² I 1989 er kyr i alt fordelt på melkekjyr og ammekyr etter fordelingen ved søknad om produksjonstilskudd.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.2. Kumjølkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift

	Samdrifter med mjølkekju	Mjølkekjyr i samdrifter	Mjølkekjyr per samdrift	Øvrige jordbruksbedrifter med mjølkekju	Mjølkekjyr i øvrige jordbruksbedrifter	Mjølkekjyr per øvrig jordbruksbedrift
1999	376	9 964	27	22 283	302 984	14
2009	1 756	66 101	38	9 954	173 536	17
2015*	1 186	56 344	48	7 583	167 708	22

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

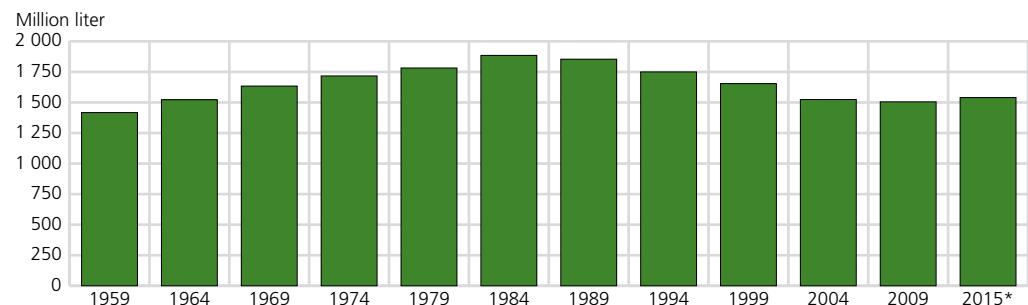
til markedet, samtidig som den skal ivareta distrikthensyn og bruksstruktur. Siden 1997 har det vært en ordning med omsetning av kvoter. De første årene foregikk all omsetning via staten. I 2003 ble det tillatt å selge en del av kvoten i det private markedet. Ved salg av kvote i 2016 må minimum 20 prosent av kvoten selges til staten, mens maksimalt 80 prosent kan selges til private kjøpere. I enkelte år kan omsatte kvoter solgt til staten, bli inndratt for å unngå overproduksjon.

Fra og med kvoteåret 2009 ble det tillatt å leie ut kvoten. Salg og leie av mjølkekvoter kan ikke skje ut av produksjonsregionen. For kumjølk er fylkene produksjonsregion, og for geitemjølk er det to regioner, Sør-Norge og Nord-Norge. Den disponibele kvoten for en mjølkeprodusent kan ikke overstige 900 000 liter.

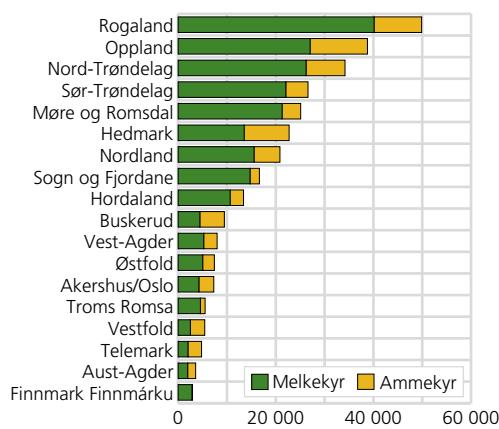
Tabell 2.3.3. Mjølk per årsku

	Kilo	Relativ utvikling. 1959=100
1959	3 532	100
1969	4 907	139
1979	5 607	159
1989	6 261	177
1999	6 108	173
2009	7 057	200
2010	7 125	202
2011	7 132	202
2012	7 303	207
2013	7 435	211
2014	7 599	215
2015	7 748	219

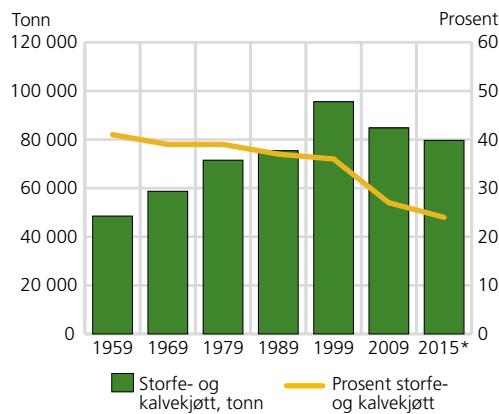
Kilde: 1959 og 1969: Statskonsulenten i husdyrkontroll og avkomsgrensning. F.o.m. 1979 TINE Rådgiving.

Figur 2.3.3. Produksjon av kumjølk

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Figur 2.3.4. Mjølkekjyr og ammekjyr i fylkene. 2015*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.5. Produksjon av storfe- og kalvekjøtt og andel av total kjøttproduksjon

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Ammekjyr holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon. Midt på 1980-tallet var det om lag 5 000 ammekjyr. Siden da har produksjonen vært i jevn vekst, og i 2015 var det 78 600 ammekjyr.

Produksjonen av storfekjøtt, inkludert kalvekjøtt, økte i mange år fram til en topp på om lag 96 000 tonn i 1999. Senere har produksjonen gått betydelig ned. I perioden 1999-2015 har andelen storfekjøtt falt fra 36 til 24 prosent, regnet av total kjøttproduksjon. Nedgangen i antall mjølkekjyr de siste årene har ikke blitt dekket opp av økningen i antall ammekjyr, og det er periodevis underskudd på norsk storfekjøtt.

Sau

I 2015 hadde 35 prosent av jordbruksbedriftene sau. Mange av bedriftene med sau er små, og brukerne driver ofte sauehold i kombinasjon med arbeid utenom jordbruksbedriften. Sauehold kan være lettere å kombinere med annet arbeid enn andre husdyrproduksjoner. En del jordbruksbedrifter med storfe som hovedproduksjon har sau som tilleggsproduksjon. Blant jordbruksbedriftene med sauehold i 2015 hadde 53 prosent færre enn 50 voksne sau, mens 19 prosent hadde minst 100 voksne sau.

Til og med 2013 ble utegangersauer registrert atskilt fra øvrige sau ved søknad om

Tabell 2.3.4. Sauehold

	Jordbruksbedrifter med sau over 1 år ¹	Antall sau over 1 år	Sauer over 1 år per jordbruksbedrift	Antall lam per sau over 1 år
1959	101 220	834 470	8	1,1
1969	69 075	837 859	12	1,2
1979	44 514	862 504	19	1,3
1989	28 887	899 080	31	1,4
1999	22 709	955 367	42	1,4
2009	14 935	907 563	61	1,5
2015*	14 391	914 787	64	1,6

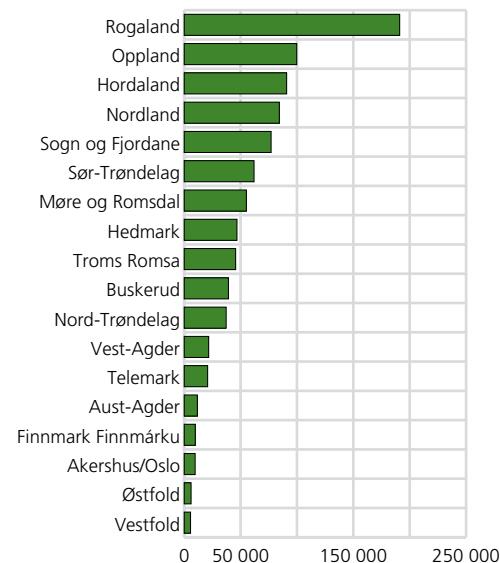
¹ Gjelder sau i alt i 1959.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

produksjonstilskudd i jordbruket. Utegangersauene ble ikke inndelt etter alder og kjønn. Utegangersau er sau som går ute hele året og stort sett klarer seg selv. Av det totale sauetallet (voksne og lam) på 2 274 000 i 2013 var knapt 53 000 utegangersauer. Om lag halvparten av utegangersauene var i Rogaland og Hordaland. Fra og med 2014 finnes ikke egen statistikk for utegangersau.

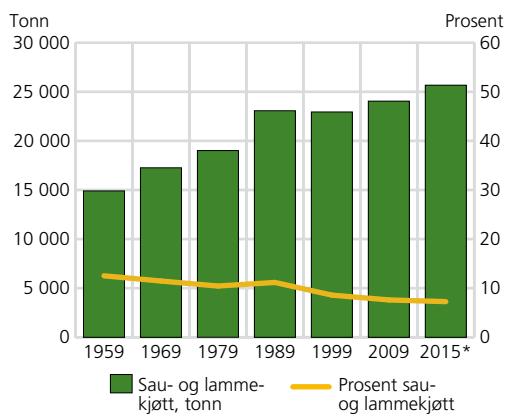
Hovedtyngden av saueholdet er i fylkene langs kysten fra Rogaland til Troms samt i Oppland. Disse fylkene har store arealer med utmarksbeite. I de senere årene har tap av dyr på utmarksbeite på grunn av rovdyr blitt et betydelig problem i deler av landet. Miljødirektoratet utarbeider statistikk over utbetalt erstatning for sau som blir drept på beite av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn. I 1995 ble det på landsbasis gitt erstatning for 19 600 voksne sau og lam som var skadet av store rovdyr eller ørn, og i 2010 var omfattet dette 32 900 sau i alt. I 2015 ble det gitt erstatning for 20 200 sau og lam og erstatningsbeløpet utgjorde 51 millioner kroner. Det var størst tap i Nord-Trøndelag, med nær 3 900 sau og lam. Deretter fulgte fylkene Oppland, Nordland, Sør-Trøndelag og Hedmark med tap på mellom 3 200 og 2 300 sau og lam.

Figur 2.3.6. Sauer over 1 år i fylkene. 2015*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.7. Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel av total kjøttoproduksjon

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjett nemnda for jordbruket.

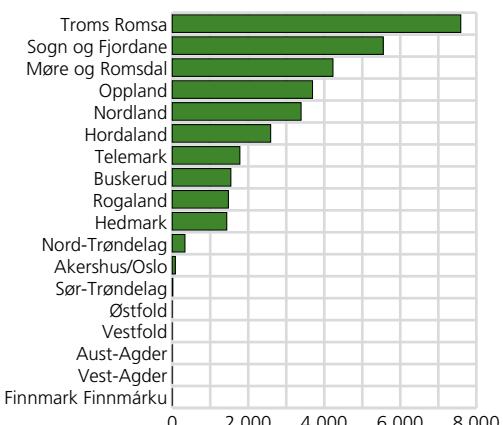
Inntektene fra sauehold kommer fra kjøtt og ull, og inntektene fra kjøtt utgjør om lag 90 prosent av de totale inntektene. Sauekjøtt utgjorde 8 prosent av den totale kjøttoproduksjonen i 2015.

Geit

Geitehold er koncentrert til visse områder av landet. I 2015 hadde Troms nesten en fjerde del av de totalt 33 700 mjølkegeitene i Norge. Øvrige områder med geitehold er deler av fylkene Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Oppland og Nordland, samt noen fjellbygder ellers i Sør-Norge.

På samme måten som i kumjølkproduksjonen blir produksjonen av geitemjølk regulert ved hjelp av årlige kvoter per produsent. I utgangspunktet gir geita både mjølk og kjøtt, men det er liten etterspørsel etter kjøttet, og følgelig er prisen lav og produksjonen liten.

Figur 2.3.8. **Mjølkegeiter i fylkene. 2015***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Svin

Svine- og fjørfehold har siden 1975 vært underlagt begrensninger i besettingsstørrelse, hjemlet i lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold. Bakgrunnen for loven var at utviklingen innenfor disse produksjonene gikk i retning av industripreget produksjon basert på innkjøpt kraftfôr. Dette ble sett på som lite ønskelig ut fra landbrukspolitiske mål, blant annet om spredt produksjon. Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt svinehold ble sist endret i 2003, og grensene er 2 100 omsatte eller slaktede slaktegriser per år eller 105 innsatte avlspurker. For purkeringer gjelder særskilte regler.

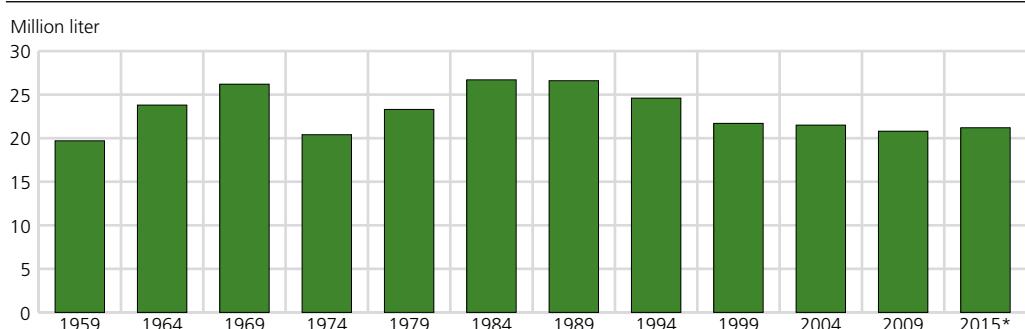
Tabell 2.3.5. **Svinehold**

Jordbruks- bedrifter med svin i alt	Jordbruks- bedrifter med avls- purker ¹	Antall avls- purker ¹	Avlspur- ker per jordbruks- bedrift
1959	84 999	..	59 172
1969	49 970	15 444	74 438
1979	17 667	9 136	101 417
1989	8 272	5 229	84 233
1999	5 876	3 676	97 495
2009	2 629	1 584	98 090
2015*	2 203	1 120	91 491

¹ Omfatter avlspurker og ungpurker bestemt for avl. I 1989 inngår også ungråner og råner.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.9. **Produksjon av geitemjølk**

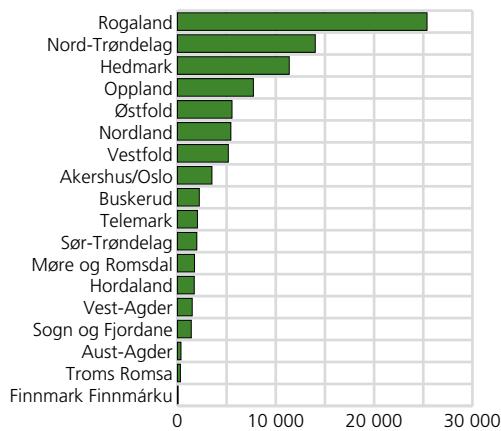

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettnemda for jordbruket.

Svinehold drives i hovedsak på tre måter: smågrisproduksjon med salg av smågrisene, slaktegrisproduksjon basert på innkjøpte smågriser og kombinert produksjon der egenproduserte smågriser føres fram til slakt.

Svin blir inndelt i smågriser, slaktegriser og avlssvin. Avlssvin blir igjen inndelt i avlspurker, ungpurker bestemt for avl, avlsråner og ungråner bestemt for avl. Opp

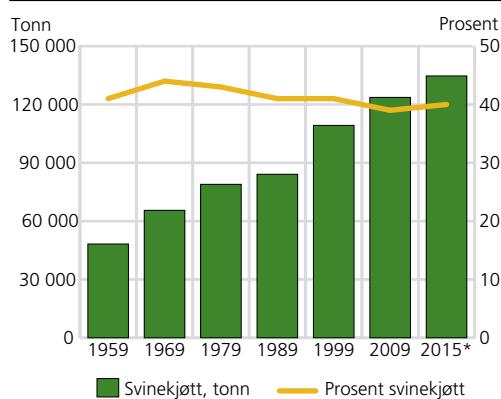
Figur 2.3.10. **Avlspurker¹ i fylkene. 2015***

¹ Omfatter avlspurker og ungpurker bestemt for avl.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.11. **Produksjon av svinekjøtt og andel av total kjøttproduksjon**

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettet nemnda for jordbruket.

gjennom årene har inndelingen av svin etter alder og vekt variert både i undersøkelser utført av SSB og på søknadsskjemaet for produksjonstilskudd. I 2015 var det til sammen 837 600 svin i Norge. Rogaland er det fylket som har mest svin, med 27 prosent av alle svin i landet.

Produksjonen av svinekjøtt er mer enn fordoblet siden begynnelsen av 1960-tallet. Andelen svinekjøtt av total kjøttproduksjon utgjorde 40 prosent i 2015, det samme som for 20 år siden.

Fjørfe

På samme måte som svinehold er fjørfehold underlagt begrensninger i besettingsstørrelse (jf. lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold). Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt fjørfehold ble sist endret i 2014, og gjaldt grensene for produksjon av slaktekylling og kalkun. Grensene ble økt fra 140 000 til 280 000 omsatte eller slaktede kyllinger per år og fra 30 000 til 60 000 omsatte eller slaktede kalkuner per år. Maksimumsgrensen for konsesjonsfri eggproduksjon ble ikke endret og er 7 500 innsatte høner.

Over tid har eggproduksjonen blitt koncentrert på en stadig mindre andel av jordbruksbedriftene. I 1959 var det 85 600 jordbruksbedrifter som til sammen hadde 2,7 millioner høner. I 2015 var det 4,3 mil-

Tabell 2.3.6. **Hønsehold**

Jordbruksbedrifter med høner	Antall høner	Høner per jordbruksbedrift
1959	85 588	2 668 394
1969	40 653	3 270 423
1979	14 655	3 827 799
1989	5 930	3 441 719
1999	4 064	3 181 174
2009	1 855	3 897 049
2015*	2 061	4 332 377

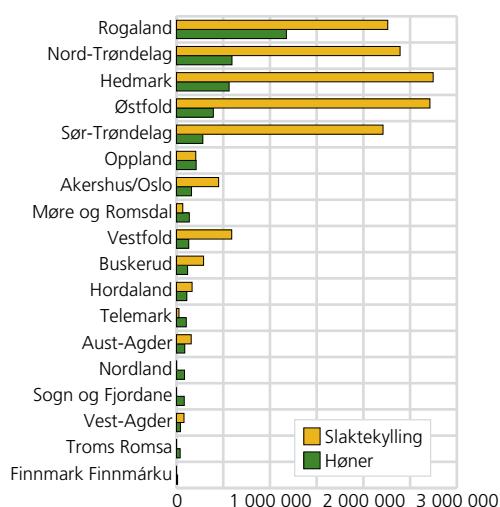
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

lioner høner fordelt på 2 060 jordbruksbedrifter. Her inngår både bedrifter med produksjon av egg for konsum og bedrifter med produksjon av rugeegg. I 2015 hadde 1 440 bedrifter under 100 høner, mens 530 bedrifter hadde minst 5 000 høner. Førstnevnte gruppe hadde 0,5 prosent av hønene, mens sistnevnte hadde 96 prosent av totalt antall høner. Fra 2011 til 2015 har antall jordbruksbedrifter med vernehøner økt med 300. Hele økningen gjelder bedrifter med mindre enn 100 høner.

Fra 1. januar 2012 ble det forbudt å holde høner i tradisjonelle bur. Forut for forbudet skjedde det en betydelig omlegging av driftsformene blant eggprodusentene.

I 2015 ble det produsert 66 700 tonn egg, dette er økning på 35 prosent fra 1995. Høner for eggproduksjon blir utrangert når de er rundt 18 måneder gamle, og tidligere var hønsekjøtt et viktig biprodukt til eggproduksjonen. Fra 1990-tallet til 2015 har årsproduksjonen av hønsekjøtt avtatt fra 3 000 tonn til under 600 tonn, og prisen har etter hvert blitt svært lav.

Figur 2.3.12. Høner og slaktekyllinger i fylkene. 2015*

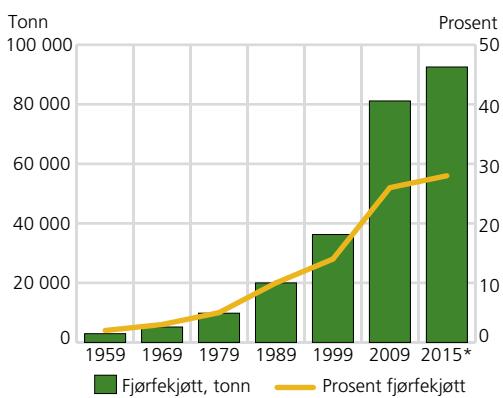

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Produksjonen av annet fjørfekkjøtt enn hønsekjøtt har økt kraftig siden slutten av 1960-tallet. Økningen har vært særlig stor fra rundt 1990 og framover. Fjørfekkjøtt utgjorde 28 prosent av kjøtproduksjonen i 2015, mot 9 prosent i 1990. Slaktekylling dominerer med 87 prosent av kvantumet, deretter følger kalkun med 12 prosent, mens høns og and til sammen utgjør om lag 1 prosent.

Produksjonen av slaktekylling har utviklet seg til en spesialisert produksjon som foregår på få bedrifter. I 2015 produserte 650 bedrifter kylling for slakt. Til sammen var produksjonen på årsbasis om lag 70,8 millioner kyllinger. Gjennomsnittet per bedrift per år var i underkant av 110 000 slaktekyllinger. Den enkelte bedrift fører vanligvis fram 5-7 puljer med slaktekylling per år. Produksjonen av kyllingkjøtt har økt så å si sammenhengende fra slutten av 1960-tallet fram til 2015. I 2015 var det en nedgang i forbruket og produksjonen minket med 14 prosent. Nedgangen i forbruket ble sett i sammenheng med medieoppmerksomhet rundt antibiotika-resistente bakterier i kylling.

Figur 2.3.13. Produksjon av fjørfekkjøtt og andel av total kjøtproduksjon

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemda for jordbruket.

Hest

Antall hester på jordbruksbedriftene sank fra 116 000 i 1959 til 15 000 først på 1980-tallet. Senere har hestetallet på aktive jordbruksbedrifter steget og var 36 900 i 2015. Av disse var 5 300 registrert som «holdt i pensjon i beitesesongen». Den store nedgangen i hestetallet fra 1950 og framover skyldes at hesten gradvis gikk ut av bruk som trekraft i jord- og skogbruk. I dag er en stor del av hesteholdet i Norge utenom jordbruksbedriftene, slik som på travbaner og ridesentre samt på landbrukseiendommer uten egen jordbruksdrift. Disse hestene inngår ikke i jordbruksstatistikken.

Pelsdyr

Hold av pelsdyr for produksjon av skinn startet opp som en tilleggsproduksjon til tradisjonelt jordbruk mellom 1910 og 1920. Det produseres mink- og reveskinn i norske pelsdyrgarder. Pelsdyrholtet skiller seg fra resten av jordbruket i Norge ved at produksjonen i hovedsak er rettet mot verdensmarkedet, og skinnprisene og produksjonen påvirkes av etterspørselen internasjonalt. Jordbruksstillingen 1969 viste at det var 4 700 jordbruksbedrifter med pelsdyrholt. Tallet på mink var om lag 3 millioner og tallet på rev lå på drøyt 200 000 dyr. I 2015 var det 275 produsenter av pelsdyrskinn, disse holder pelsdyr dels i kombinasjon med annet jordbruk, dels som eneste produksjon. Det ble om-

satt 811 000 minkskinn og om lag 110 000 reveskinn i 2015.

Reindrift

Reindrift drives i reindriftsområder som strekker seg fra Finnmark i nord til Hedmark i sør. Reindriftsområdene er inndelt i seks samiske regionale reinbeiteområder: Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark. I tillegg utøves reindrift i fem tamreinlag utenfor de samiske reindriftsområdene: Lom tamreinlag, Vågå tamreinlag, Fram reinslag, Filefjell reinlag og Rendal renselskap.

Statistikk fra Miljødirektoratet viser at det for reindriftsåret 2014/2015 ble gitt 58,9 millioner kroner i erstatning for 19 200 rein som ble drept av rovdyr eller kongeørn.

Tabell 2.3.8. **Reindrift per 31. mars 2015***

	Drifts-enheter med tamrein	Antall tamrein	Tamrein per drifts- enhet
Samisk reindrift	534	198 966	373
Sør-Trøndelag/ Hedmark	30	13 024	434
Nord-Trøndelag	39	14 031	360
Nordland	42	14 465	344
Troms	48	11 651	243
Vest-Finnmark	209	80 376	385
Øst-Finnmark	166	65 419	394
Tamreinlag utenfor rein- beiteområder	5	12 640	2 528

Kilde: Ressursregnskap for reindriftsnæringen, Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.3.7. **Pelsdyrholt**

	Antall pelsdyr- produ- senter	Antall omsatte skinn av sølvrev- typer	Antall omsatte skinn av blårev- og krysningstyper	Antall omsatte mink- skinn
1989	..	293 600	396 200	433 800
1999	904	60 500	358 500	305 800
2009	350	115 600	85 000	600 000
2015	275	59 100	51 400	811 000

Kilde: Norges Pelsdyralslag.

Oppdrettshjort

I 2015 var det om lag 85 jordbruksbedrifter med 7 500 hjort, fordelt på 5 400 hjort over 1 år og 2 100 hjort under 1 år. Oppgaver fra Norsk Hjorteavlsforening viser at produksjon av kjøtt fra oppdrettshjort var 130 tonn i 2015.

Bier

Siste fullstendige telling av bihold ble gjennomført i 1979. Det var da 1 500 jordbruksbedrifter med til sammen 18 200 bikuber, mens bihold utenom jordbruksbedriftene omfattet 27 200 bikuber.

Fra 2009 er det innført produksjonstilstskudd for bikuber. Bedrifter som bare driver børkt må ha minst 25 bikuber i produksjon for å få tilskudd. Kravet gjelder ikke hvis bedriften har annen produksjon som er grunnlag for tilskudd. I 2015 var det 418 bedrifter med til sammen 26 400 bikuber. Av disse hadde 37 jordbruksbedrifter minst 150 bikuber, og andelen bikuber på disse bedriftene utgjorde 34 prosent. Værforholdene det enkelte år har stor betydning for honningproduksjonen. I 2015 er produksjonen anslått til 950 tonn. I tillegg til inntekter fra salg av honning har mange børktere inntekter fra bienes pollinering i hagebruket.

Kanin

Kanin holdes for produksjon av kjøtt og angoraull. Næringsmessig kaninhold har meget lite omfang i Norge, og det finnes ikke fullstendig statistikk. Ved søknad om produksjonstilstskudd per 31. juli 2015 ble det registrert 338 jordbruksbedrifter med knapt 1 500 hunnkaniner som har hatt minst ett kull. Produksjonen av kaninkjøtt er anslått til 40 tonn i 2015.

Økologisk husdyrholt

Økologisk husdyrholt har lite omfang i Norge. I 2015 utgjorde den økologiske produksjonen av kumjølk 3,4 prosent av den totale mjølkeproduksjonen. Økologisk slakt av storfe, sau og lam, svin og geit utgjorde til sammen bare 1 prosent av den totale kjøtproduksjonen. Økologisk eggproduksjon er i vekst, og andelen økologiske egg har økt fra 3,9 prosent i 2013 til 5,2 prosent i 2015.

Tabell 2.3.9. **Andel økologiske husdyr av totalt husdyrtall for vedkommende husdrysleg. 2015***

	Prosent økologiske husdyr
Storfe i alt	3,3
Mjølkekryr	3,7
Ammekryr	4,8
Sauer og lam	2,0
Geiter	2,2
Svin	0,2
Verpehøner	4,7
Slaktekyllinger	0,2

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Husdyr og kulturlandskap

I et historisk perspektiv har seterdrift og annen beiting i utmark vært viktig for å skaffe nok før til husdyra. Beiting hindrer gjengroing, og i de senere årene har beitede husdrys betydning for kulturlandskapet kommet i fokus. Det gis tilskudd til husdyr som går minst 5 uker på utmarksbeite. Før 2009 var kravet minst 8 uker.

Tabell 2.3.10. **Husdyr som går minst 5¹ uker på utmarksbeite**

	Husdyr i alt på utmarksbeite	Storfe	Sauer	Geiter	Hester ²
1985	2 800 000	432 600	2 266 900	92 400	8 200
1995	2 581 300	268 700	2 225 100	81 300	6 300
2005	2 379 700	239 100	2 067 000	65 900	7 800
2010	2 259 100	228 700	1 963 300	57 600	9 500
2015*	2 318 200	248 500	2 005 100	55 600	9 000

¹ Gjelder 8 uker på utmarksbeite før 2009.

² Gjelder hester over 1 år før 2004.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fra og med 2006 gis det i tillegg et beitetilskudd for dyr som går minst 12 (16 uker i visse geografiske soner) på beite, uavhengig av om beitingen skjer på utmark eller innmark.

Sauer utgjorde den største gruppa med 86 prosent av alle husdyr på minst 5 ukers utmarksbeite i 2015. Tallet på sau på utmarksbeite har gått ned med 10 prosent i løpet av de siste 20 årene, mens tallet på storfe og geit er blitt redusert med henholdsvis 8 og 32 prosent.

Tallet på jordbruksbedrifter med seter har gått kraftig tilbake fra tidlig på 1900-tallet og fram til i dag, men seterdrift er fortsatt et viktig element i kulturlandskapet i fjellet i enkelte områder av landet. I 1959 hadde 13 700 jordbruksbedrifter egen seter eller del i seter som var i bruk. I 2015 gjaldt dette snaut 1 200 jordbruksbedrifter. Til sammen var det 915 setre i drift i 2015. Det er fylker med store beiteområder som Oppland, Hedmark og Sør-Trøndelag som har flest jordbruksbedrifter med seterdrift.

Husdyr og forurensning

Husdyrgjødsel er en kilde til næring for planter, men kan også forårsake forurensning, først og fremst gjennom avrenning til vassdrag i forbindelse med spredning av gjødsla på jorder og ved utsipp fra gjødsellagre. Husdyr og husdyrgjødsel gir også utsipp til luft i form av ammoniakk, metan og lystgass. Husdyra slipper ut metan direkte som tarmgass og indirekte gjennom gjødsla de produserer, og står for nesten 50 prosent av totalt utsipp av metan i Norge. Utsipp i forbindelse med spredning av gjødsla på jordbruksareal er omtalt i kapittel 2.2.

Tekstboks 2.3.1. Husdyr – datagrunnlag

Datagrunnlag og telldata for husdyr har endret seg over tid. Før 1984 var statistikken basert på de fullstendige tellingene hvert tiende år og utvalgsundersøkelser i de øvrige årene. Fra og med 1984 har søkerne om produksjonstilskudd vært hovedkilden for statistikken. Det kan søkes produksjonstilskudd for husdyr to ganger per år, med telldata henholdsvis 1. januar og 31. juli. SSB bruker registreringen per 31. juli som grunnlag for årsstatistikken. I tidligere tellinger og utvalgsundersøkelser har telldataoen vært 1. juni eller 20. juni. Flytting av telldataoen med 1-2 måneder har neppe stor innvirkning på dyretallet, men regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet økte tilskuddet per dyr, og dette kan ha medført at søkerne passer på å ha et størst mulig dyretall på registreringsdatoene.

Fra og med 2002 blir ikke storfe utenom kyr spesifisert etter kjønn og alder ved søkerne om produksjonstilskudd. For årene 2002-2009 ble øvrige storfe fordelt etter kjønn og alder basert på siste kjente fordeling, i all hovedsak 2001. Fra og med 2010 brukes data fra Storferegisteret ved fordelingen av øvrige storfe fra søkerne om produksjonstilskudd.

Tabell 2.3.11. Jordbruksbedrifter med ulike husdyrslag¹

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2015*
Jordbruksbedrifter i alt	198 315	154 977	125 302	99 382	70 740	47 688	41 846
Jordbruksbedrifter med husdyr²	..	133 823	91 099	64 464	51 245	33 830	29 927
Hester	95 623	34 090	12 328	7 560	7 310	6 693	6 561
Storfe i alt	152 283	92 116	53 793	37 584	30 130	17 720	14 229
Kyr	148 167	82 177	38 906	29 143	26 468	16 117	12 946
Mjølkekyr	..	..	..	..	22 659	11 710	8 769
Ammekyr	..	..	..	..	5 464	5 325	4 897
Andre storfe	..	87 192	53 037	37 272	29 983	17 620	14 173
Okser under 1 år	..	..	..	..	24 831	15 427	11 926
Kviger under 1 år	..	..	..	..	25 795	15 115	12 686
Okser over 1 år	..	..	..	..	18 829	11 539	9 294
Kviger over 1 år	..	..	..	..	26 541	16 445	13 141
Sauer i alt	101 220	69 310	44 747	29 108	22 943	15 048	14 495
Sauer under 1 år	..	67 609	43 623	28 694	22 518	14 567	14 290
Sauer over 1 år	..	69 075	44 514	28 887	22 709	14 935	14 391
Geiter i alt	6 881	3 692	1 969	..	1 477	1 342	1 279
Av dette mjølgegeiter ³	..	3 488	1 713	1 474	751	428	305
Svin i alt	84 999	49 970	17 667	8 272	5 876	2 629	2 203
Avlssvin	..	15 530	9 160	5 229	3 686	1 587	1 125
Avlspurker med minst ett kull og ungpurker bestemt for avl ⁴	..	15 444	9 136	..	3 676	1 584	1 120
Råner satt inn i avl og ungråner bestemt for avl	..	3 061	2 868	..	1 165	690	487
Andre svin	..	48 023	16 386	7 805	5 664	2 538	2 145
Smågriser under 20 kg eller alder inntil 8 uker ⁵	..	12 569	10 055	..	3 092	1 376	995
Slaktesvin minst 20 kg og griser påsett til avlsvyr 20-50 kg ⁶	..	40 634	10 198	..	5 158	2 330	1 996
Høner	85 588	40 653	14 655	5 930	4 064	1 855	2 061
Livkyllinger	..	8 709	1 347	478	390	186	238
Slaktekyllinger	..	278	196	402	424	465	475

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak samdrifter med mjølkeproduksjon og jordbruksbedrifter med svin og fjørfø.

² Husdyrslag som inngår varierer noe fra år til år.

³ Omfatter geiter over 1 år inkludert hanndyr i 1969, 1979 og 1989.

⁴ Omfatter purker over 6 måneder i 1969.

⁵ Omfatter smågriser under 3 måneder i 1979.

⁶ Omfatter alle svin 2-6 måneder og slaktesvin over 6 måneder i 1969 og slaktesvin over 3 måneder i 1979

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.12. Tallet på husdyr¹

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2015*
Hester	115 798	40 635	20 704	17 417	26 959	35 625	36 903
Storfe	1 099 350	971 928	968 843	949 369	1 033 070	878 134	852 418
Kyr	594 432	436 353	372 288	340 469	349 757	306 288	302 646
Melkekryr	..	..	..	..	312 948	239 637	224 052
Ammekryr	..	..	..	..	36 809	66 651	78 594
Andre storfe	504 918	535 575	596 555	608 900	683 313	571 846	549 772
Okser under 1 år	322 151	340 239	177 025	..	184 111	145 700	146 737
Kviger under 1 år			174 268	..	176 172	133 231	151 024
Okser over 1 år	46 251	47 023	79 275	..	124 641	115 950	84 410
Kviger over 1 år	136 516	148 313	165 987	..	198 389	176 965	167 601
Sauer i alt	1 750 985	1 840 755	1 952 092	2 183 098	2 324 789	2 289 862	2 371 109
Sauer under 1 år	916 515	1 002 896	1 089 588	1 284 018	1 369 422	1 382 299	1 456 322
Sauer over 1 år	834 470	837 859	862 504	899 080	955 367	907 563	914 787
Geiter i alt	99 163	91 160	80 652	..	78 590	68 273	66 985
Av dette mjølkegeiter ²	74 754	71 924	57 849	67 691	51 724	37 959	33 710
Svin i alt	435 245	621 317	672 754	656 695	738 372	845 019	837 579
Avlssvin	61 787	78 163	105 806	84 233	100 408	100 954	93 837
Avlspurker med minst ett kull og ungpurker bestemt for avl ³	59 172	74 438	101 417	..	97 495	98 090	91 491
Råner satt inn i avl og ungråner bestemt for avl	2 615	3 725	4 389	..	2 913	2 864	2 346
Andre svin	373 458	543 154	566 948	572 462	637 964	744 065	743 742
Smågriser under 20 kilo eller alder inntil 8 uker ⁴	..	212 666	296 059	..	265 009	286 420	275 644
Slaktesvin minst 20 kilo og griser påsett til avlsvyr 20-50 kilo ⁵	..	330 488	270 889	..	372 955	457 645	468 098
Høner	2 668 394	3 270 423	3 827 799	3 441 719	3 181 174	3 897 049	4 332 237
Livkyllinger	..	1 387 155	1 235 641	1 207 942	1 459 614	1 444 847	1 549 987
Slaktekyllinger	..	593 047	1 605 286	322 698	4 833 875	13 159 336	14 359 204

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak samdrifter med mjølkeproduksjon og jordbruksbedrifter med svin og fjørfe.

² Omfatter geiter over 1 år inkludert hanndyr i 1959, 1969, 1979 og 1989.

³ Omfatter purker over 6 måneder i 1959 og 1969.

⁴ Omfatter smågriser under 3 måneder i 1979.

⁵ Omfatter alle svin 2-6 måneder og slaktesvin over 6 måneder i 1969 og slaktesvin over 3 måneder i 1979.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.13. Jordbruksbedrifter¹ med ulike husdyrslag fordelt etter fylke og bruksstørrelse

	Storfe i alt	Mjølke- ku	Amme- ku	Sau over 1 år	Mjølke- geit ²	Svin i alt	Avls- svin	Slakte- svin ³	Høner ⁴
1949	..	192 492		..	..	119 063	..	..	138 648
1959	152 283	148 167		..	..	84 999	..	..	85 588
1969	92 116	82 177		69 075	3 488	49 970	15 530	40 634	40 653
1979	53 793	38 906		44 514	1 713	17 667	9 160	10 198	14 655
1989	37 584	29 143		28 887	1 474	8 272	5 229	..	5 930
1999	30 130	22 659	5 464	22 709	751	5 876	3 686	5 158	4 064
2009	17 720	11 710	5 325	14 935	428	2 629	1 587	2 330	1 855
2015*	14 229	8 769	4 897	14 391	305	2 203	1 125	1 996	2 061

2015***Fylke**

Østfold	278	143	127	179	-	137	82	123	93
Akershus og Oslo	292	131	156	241	:	88	50	75	96
Hedmark	919	544	378	679	19	248	127	221	167
Oppland	1 793	1 136	641	1 359	37	193	93	159	131
Buskerud	472	192	267	553	16	76	33	70	90
Vestfold	188	70	116	141	-	120	69	116	53
Telemark	319	93	200	371	20	57	20	53	69
Aust-Agder	231	94	129	240	-	24	10	21	51
Vest-Agder	475	251	204	478	-	41	16	33	64
Rogaland	2 004	1 278	709	2 574	11	542	263	504	285
Hordaland	977	550	304	2 041	31	81	30	73	177
Sogn og Fjordane	1 192	839	232	1 565	52	63	33	60	116
Møre og Romsdal	1 225	811	283	1 071	27	63	39	50	134
Sør-Trøndelag	1 167	835	313	753	:	70	37	63	147
Nord-Trøndelag	1 291	866	410	540	4	261	156	247	166
Nordland	982	623	342	988	25	113	53	104	136
Troms Romsa	306	212	76	494	61	:	:	:	64
Finnmark Finnmark	118	101	10	124	-	:	:	:	22

Jordbruksareal i drift

- 49 dekar	430	215	133	1 826	17	362	172	324	424
50 - 99 dekar	914	321	356	2 972	44	172	82	149	307
100 - 199 dekar	3 329	1 708	1 183	4 369	130	422	224	375	468
200 - 299 dekar	3 388	2 210	1 042	2 445	63	376	193	340	323
300 - 499 dekar	3 750	2 636	1 188	1 910	42	471	245	427	316
500 - dekar	2 418	1 679	995	869	9	400	209	381	223

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak samdrifter med mjølkeproduksjon og jordbruksbedrifter med svin og fjørfe.

² Omfatter geiter over 1 år inkludert hanndyr i 1969, 1979 og 1989.

³ Omfatter alle svin 2-6 måneder og slaktesvin over 6 måneder i 1969, slaktesvin over 3 måneder i 1979 og slaktesvin minst 20 kilo og griser påsatt til avlsvyr 20-50 kilo f.o.m. 1999.

⁴ Inkludert haner i 1949.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.14. Tallet på husdyr fordelt etter fylke. 2015*

	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Hester ¹	36 903	2 552	3 930	3 347	3 189	2 334	2 023
Storfe	852 418	20 800	20 873	62 022	112 015	24 269	14 458
Kyr	302 646	7 420	7 300	22 731	38 780	9 469	5 451
Mjølkekyr	224 052	5 032	4 253	13 531	27 046	4 446	2 507
Ammekyr	78 594	2 388	3 047	9 200	11 734	5 023	2 944
Øvrige storfe	549 772	13 380	13 573	39 291	73 235	14 800	9 007
Sauer i alt	2 371 109	15 051	24 526	127 553	277 301	108 710	13 467
Lam under 1 år	1 456 322	8 926	14 795	80 742	177 470	69 493	7 835
Sauer over 1 år	914 787	6 125	9 731	46 811	99 831	39 217	5 632
Mjølkegeiter	33 710	-	:	1 435	3 691	1 543	-
Avlssvin	93 837	5 608	3 558	12 615	7 770	2 255	5 245
Slaktesvin, minst 20 kilo ²	468 098	34 524	20 175	64 503	36 273	5 354	35 188
Høner	4 332 377	394 488	160 707	563 273	210 311	118 391	131 019
Livkyllinger	1 549 987	265 267	10 863	141 729	3 439	17 867	96
Slaktekyllinger	14 359 204	2 711 996	450 795	2 746 782	206 161	289 766	590 987
	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Hester ¹	1 831	814	1 377	2 732	1 662	1 103	2 536
Storfe	12 852	9 647	22 702	144 390	35 717	43 963	71 674
Kyr	4 799	3 592	7 987	49 872	13 395	16 650	25 100
Mjølkekyr	2 015	1 957	5 244	40 130	10 659	14 727	21 305
Ammekyr	2 784	1 635	2 743	9 742	2 736	1 923	3 795
Øvrige storfe	8 053	6 055	14 715	94 518	22 322	27 313	46 574
Sauer i alt	55 936	30 808	54 601	485 485	221 950	195 654	134 053
Lam under 1 år	35 133	19 132	32 874	294 366	131 081	118 562	78 935
Sauer over 1 år	20 803	11 676	21 727	191 119	90 869	77 092	55 118
Mjølkegeiter	1 780	-	-	1 477	2 590	5 551	4 229
Avlssvin	2 043	359	1 523	25 981	1 727	1 422	1 751
Slaktesvin, minst 20 kilo ²	9 420	3 458	4 115	127 499	9 971	8 060	11 043
Høner	104 852	88 281	42 215	1 176 008	110 246	83 018	137 159
Livkyllinger	38 098	114	1 558	951 274	17 272	169	162
Slaktekyllinger	26 217	157 344	80 133	2 260 745	166 777	:	67 043
	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romssa	Finnmark Finnmárku		
Hester ¹	2 894	1 515	1 610	1 063	391		
Storfe	74 934	98 722	60 887	14 937	7 556		
Kyr	26 600	34 181	20 854	5 529	2 936		
Mjølkekyr	22 054	26 207	15 544	4 563	2 832		
Ammekyr	4 546	7 974	5 310	966	104		
Øvrige storfe	48 334	64 541	40 033	9 408	4 620		
Sauer i alt	160 409	97 835	218 494	123 834	25 442		
Lam under 1 år	98 443	60 588	134 144	78 185	15 618		
Sauer over 1 år	61 966	37 247	84 350	45 649	9 824		
Mjølkegeiter	:	335	3 391	7 591	-		
Avlssvin	1 986	14 145	5 473	:	:		
Slaktesvin, minst 20 kilo ²	9 190	63 537	22 609	:	:		
Høner	281 931	593 704	85 677	39 413	11 684		
Livkyllinger	23 273	23 601	54 559	611	35		
Slaktekyllinger	2 210 230	2 392 743	867	:	:		

¹Inkludert 5 300 hester i pensjon i beitesesongen.²Inkludert griser påsatt til avlsdyr, 20-50 kilo.

Tabell 2.3.15. Dyretall per jordbruksbedrift¹ med vedkommende husdyr fordelt etter fylke og bruksstørrelse

	Storfe			Sauer over 1 år	Mjølkegeiter ²	Svin		Høner
	I alt		Kyr			Avls-svin	Slaktesvin	
	I alt	Mjølkekyr	Ammekyr					
1949	..	4	..	..	..	..	..	22
1959	7	4	..	..	..	..	..	31
1969	11	5	..	..	12	21	5	80
1979	18	10	..	..	19	34	12	27
1989	25	12	..	..	31	46	16	..
1999	34	13	14	7	42	69	27	72
2009	50	19	20	13	61	89	64	196
2015*	60	23	26	16	64	111	83	235
								2 102

2015*

Fylke

Østfold	75	29	35	19	34	-	68	281	4 242
Akershus og Oslo	72	27	33	20	40	:	71	269	1 674
Hedmark	68	26	25	24	69	76	99	292	3 373
Oppland	63	24	24	18	74	100	84	228	1 605
Buskerud	51	22	23	19	71	96	68	77	1 316
Vestfold	77	32	36	25	40	-	76	303	2 472
Telemark	40	17	22	14	56	89	102	178	1 520
Aust-Agder	42	17	21	13	49	-	36	165	1 731
Vest-Agder	48	19	21	13	46	-	95	125	660
Rogaland	72	27	31	14	74	134	99	253	4 126
Hordaland	37	16	19	9	45	84	58	137	623
Sogn og Fjordane	37	16	18	8	49	107	43	134	716
Møre og Romsdal	59	24	26	13	52	157	45	221	1 024
Sør-Trøndelag	64	24	26	15	82	:	54	146	1 918
Nord-Trøndelag	77	28	30	19	69	84	91	257	3 577
Nordland	62	23	25	16	85	136	103	217	630
Troms Romsa	49	20	22	13	92	124	:	:	616
Finnmark Finnmark	64	27	28	10	79	-	:	:	531

Jordbruksareal i drift

- 4 dekar	66	30	42	6	25	89	141	254	3 199
5- 49 dekar	26	13	20	6	37	74	65	125	671
50- 99 dekar	30	13	15	10	58	99	64	186	1 231
100-199 dekar	45	18	19	14	84	131	76	200	1 768
200-499 dekar	67	25	26	18	101	152	69	260	2 216
500- dekar	122	42	43	28	124	158	86	311	4 137

¹ Før 1999: Omfatter jordbruksbedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift. F.o.m. 1999: Omfatter også jordbruksbedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak samdrifter med mjølkeproduksjon og jordbruksbedrifter med svin og fjørfe.

² Omfatter geiter over 1 år inkludert hanndyr i 1969, 1979 og 1989.

³ Inkludert haner i 1949.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.16. Økologiske husdyr¹

	1999	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hester	156	91	61	58	57	49	47	41
Storfe	7 424	23 863	27 211	28 441	29 511	28 875	27 385	28 516
Mjølkekyr	2 998	7 622	8 764	8 817	9 097	9 094	8 226	8 287
Ammekyr	680	2 915	3 232	3 560	3 624	3 370	3 449	3 802
Andre storfe	3 746	13 326	15 215	16 064	16 790	16 411	15 710	16 427
Sauer og lam	18 393	45 423	48 941	48 534	47 332	46 347	46 390	48 559
Av dette utegangersauer	..	2 889	3 549	3 943	4 968	5 774	5 890	6 005
Geiter	1 052	1 337	1 426	1 253	1 295	1 275	1 399	1 449
Av dette mjølkegeiter	698	576	659	441	429	429	532	569
Svin	282	2 486	3 287	2 242	2 313	1 931	2 631	1 543
Av dette slaktegriser	..	1 501	2 460	1 207	1 279	955	1 462	873
Verpehøner	27 228	170 409	153 319	136 395	151 095	161 619	181 246	203 846

¹ Gjelder registreringer per 31. desember t.o.m. 2005 og per 1. januar f.o.m. 2006.

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.17. Tamrein per 31. mars, fordelt etter reinbeiteområde

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Hele landet	172 407	234 608	254 384	251 071	258 360	248 225	232 905	211 606
Reinbeiteområder i alt	160 926	222 453	242 279	238 812	246 302	235 803	220 004	198 966
Sør-Trøndelag/ Hedmark	13 458	13 616	13 821	13 840	13 662	13 003	13 141	13 024
Nord-Trøndelag	14 662	12 377	13 281	13 529	13 930	14 093	14 169	14 031
Nordland	11 135	14 142	15 667	14 529	14 878	14 828	14 670	14 465
Troms Romsa	8 133	11 272	12 094	11 674	12 820	12 768	12 486	11 651
Vest-Finnmark	65 508	92 714	98 548	97 957	107 055	106 127	95 881	80 376
Øst-Finnmark	48 030	78 332	88 868	87 283	83 957	74 984	69 657	65 419
Tamreinlag utenfor reinbeiteområder	11 481	12 155	12 105	12 259	12 058	12 422	12 901	12 640

Kilde: Ressursregnskap for reindriftsnæringen, Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.3.18. Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. Tonn

	I alt	Storfe	Kalv	Sau og lam	Geit og kje	Fjørfe	Svin ¹	Hest	Tamrein	Kanin
1959	119 018	41 070	7 455	14 907	315	2 937	48 243	2 246	1 600	245
1969	150 567	52 110	6 606	17 262	312	5 176	65 566	1 904	1 411	220
1979	182 084	69 617	1 902	19 014	258	9 818	78 932	750	1 625	168
1989	206 483	74 022	1 364	23 072	331	19 988	84 099	798	2 592	217
1999	267 058	94 051	1 525	22 946	266	36 528	109 250	606	1 616	270
2009	316 446	83 098	1 684	24 048	269	81 145	123 642	440	1 986	134
2010	322 820	81 873	1 632	24 554	285	83 084	128 771	414	2 094	113
2011	323 282	79 742	1 883	23 498	233	84 757	130 797	429	1 851	92
2012	326 190	75 908	2 125	22 893	260	91 190	131 494	367	1 882	71
2013	341 457	81 252	2 398	23 669	303	104 084	127 535	293	1 873	50
2014	340 010	76 470	2 262	24 267	252	106 125	128 839	152	1 600	43
2015*	334 761	77 935	1 737	25 673	247	92 551	134 687	91	1 800	40

¹ Fra og med 2002 regnes vekt av svin uten hode og labb.

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Tabell 2.3.19. Produksjon av mjølk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk

	Mjølk		Egg	Honing	Ull	Pelsskinn
	Kummjølk	Geitemjølk				
	1 000 liter			Tonn		Antall
1959	1 417 000	19 700	31 179	900	4 556	647 300
1969	1 634 000	26 200	37 260	1 000	4 830	1 977 900
1979	1 782 000	23 300	44 939	600	4 764	1 345 000
1989	1 854 000	26 600	51 933	2 128	4 830	1 278 500
1999	1 654 000	21 700	47 705	1 000	5 105	786 600
2009	1 505 000	20 800	58 916	1 260	4 372	887 600
2010	1 509 000	20 700	59 556	1 330	4 368	725 400
2011	1 479 000	20 300	58 829	1 030	4 155	632 800
2012	1 535 000	20 200	63 682	1 020	3 979	738 700
2013	1 528 000	19 700	63 809	940	3 942	760 600
2014	1 513 000	19 400	67 254	1 010	3 943	925 200
2015*	1 540 000	21 200	66 682	950	4 054	932 500

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Tabell 2.3.20. Husdyr som går minst fem uker på utmarksbeite, fordelt etter fylke. 2015*

Beitedyr i alt	Storfe			Sauer			Geiter i alt	Hester
	I alt	Mjølkeku og ammeku	Øvrige storfe	I alt	Sauer over 1 år	Lam under 1 år		
Hele landet	2 318 200	248 500	95 900	152 600	2 005 100	786 100	1 219 100	55 600
Østfold	9 800	2 200	700	1 500	7 100	3 000	4 100	200
Akershus/Oslo	23 100	4 600	1 600	3 000	17 700	7 000	10 700	200
Hedmark	133 700	19 900	8 600	11 300	111 000	40 900	70 000	2 100
Oppland	308 000	43 000	18 000	25 000	258 200	93 900	164 300	6 100
Buskerud	113 200	11 600	4 800	6 800	98 500	35 800	62 600	2 700
Vestfold	14 300	4 700	1 900	2 800	9 300	3 900	5 400	0
Telemark	59 400	5 800	2 300	3 500	50 500	18 700	31 700	2 700
Aust-Agder	28 500	3 100	1 200	1 900	25 100	9 500	15 600	200
Vest-Agder	59 200	9 800	4 000	5 900	48 400	19 400	29 000	500
Rogaland	308 500	18 700	6 100	12 700	286 400	122 500	163 800	2 800
Hordaland	219 600	16 900	6 400	10 500	196 300	80 900	115 400	5 700
Sogn og Fjordane	216 000	21 500	9 200	12 300	184 800	72 800	112 000	9 300
Møre og Romsdal	143 700	18 100	6 100	12 000	118 200	49 000	69 200	6 300
Sør-Trøndelag	168 100	17 600	6 600	11 000	149 300	58 500	90 900	500
Nord-Trøndelag	108 200	19 100	6 100	13 000	88 200	33 800	54 400	500
Nordland	240 700	23 900	9 200	14 700	211 000	82 100	128 900	4 900
Troms Romsa	138 600	6 700	2 500	4 200	120 700	44 800	75 900	10 700
Finnmark								
Finnmárku	25 600	1 200	400	800	24 300	9 400	14 900	0
								100

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.21. EU og Norge. Storfehold

	Jordbruksbedrifter med storfe i alt	Antall storfe i alt	Jordbruksbedrifter med mjølkeku	Antall mjølkekryr	Mjølkekryr per jordbruksbedrift	Jordbruksbedrifter med ammeku	Antall ammekyr	Ammekryr per jordbruksbedrift
		1000 dyr		1000 dyr	Dyr		1000 dyr	Dyr
EU-27¹ 2005	3 756 910	90 018	2 821 360	25 151	8,9	705 140	12 244	17,4
EU-28 2013	2 278 860	87 401	1 484 690	23 212	15,6	642 230	12 426	19,3
2013								
Belgia	21 990	2 360	9 040	465	51,4	17 030	522	30,7
Bulgaria	69 880	586	61 470	315	5,1	2 990	40	13,3
Tsjekkia	11 530	1 369	3 430	370	107,9	6 500	189	29,1
Danmark	12 480	1 615	3 680	582	158,2	7 870	97	12,3
Tyskland	130 430	12 371	78 830	4 251	53,9	37 760	617	16,3
Estland	3 820	262	2 530	96	38,0	1 410	20	14,3
Irland	111 320	6 903	18 150	1 163	64,1	77 210	1 150	14,9
Hellas	15 940	620	6 060	133	22,0	7 450	178	23,9
Spania	99 550	5 776	23 530	876	37,2	66 990	1 858	27,7
Frankrike	180 410	18 906	92 540	3 737	40,4	132 120	3 992	30,2
Kroatia	34 990	453	30 150	173	5,7	3 370	30	8,9
Italia	105 970	5 705	39 600	1 762	44,5	41 240	646	15,7
Kypros	250	53	190	22	114,1	70	1	13,7
Latvia	28 960	413	23 640	167	7,0	3 520	28	8,0
Litauen	75 340	716	64 970	318	4,9	4 330	29	6,7
Luxembourg	1 340	194	730	46	63,3	1 000	30	30,2
Ungarn	18 170	755	9 510	241	25,3	2 780	93	33,6
Malta	300	15	130	6	48,0	20	0	3,5
Nederland	30 240	3 999	18 670	1 553	83,2	8 870	84	9,4
Østerrike	66 210	1 952	42 180	536	12,7	38 900	241	6,2
Polen	424 400	5 890	334 500	2 344	7,0	26 440	160	6,1
Portugal	40 730	1 407	7 770	265	34,1	19 390	382	19,7
Romania	635 220	1 936	561 840	1 147	2,0	41 910	61	1,5
Slovenia	34 090	462	9 770	104	10,6	18 930	65	3,4
Slovakia	9 290	468	6 200	146	23,5	1 710	54	31,6
Finland	13 420	912	9 610	283	29,5	2 190	57	26,2
Sverige	18 960	1 497	4 670	344	73,7	11 090	189	17,0
Storbritannia	83 630	9 805	21 300	1 767	83,0	59 140	1 611	27,2
Norge								
2005	21 770	934	15 890	265	16,7	5 230	56	10,6
2013	15 170	854	9 500	229	24,1	5 070	75	14,8

¹ Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

Tabell 2.3.22. EU og Norge. Jordbruksbedrifter med mjølkeku prosentvis fordelt på buskapsstørrelse

Jordbruks- bedrifter med mjølkeku	Buskapsstørrelse mjølkekyr					
	1-9	10-19	20-29	30-49	50-99	100-
Prosent						
EU-27¹ 2005	2 821 360	82	5	3	4	3
EU-28 2013	1 484 690	73	8	4	5	6
2013						
Belgia	9 040	9	7	13	27	36
Bulgaria	61 470	89	6	2	2	1
Tsjekkia	3 430	47	10	6	4	7
Danmark	3 680	1	2	3	8	20
Tyskland	78 830	12	16	16	20	24
Estland	2 530	74	7	4	4	4
Irland	18 150	0	10	11	24	41
Hellas	6 060	52	16	9	10	9
Spania	23 530	28	17	15	17	16
Frankrike	92 540	26	6	9	23	31
Kroatia	30 150	86	10	2	1	1
Italia	39 600	33	18	10	12	15
Kypros	190	0	0	0	5	42
Latvia	23 640	87	7	2	2	1
Litauen	64 970	92	4	2	1	1
Luxembourg	730	0	1	7	33	49
Ungarn	9 510	78	10	3	3	2
Malta	130	15	8	15	23	23
Nederland	18 670	4	3	4	13	47
Østerrike	42 180	49	30	12	7	2
Polen	334 500	78	13	5	3	1
Portugal	7 770	32	15	14	18	16
Romania	561 840	98	1	0	0	0
Slovenia	9 770	63	22	8	5	2
Slovakia	6 200	89	2	1	1	1
Finland	9 610	12	30	25	19	12
Sverige	4 670	2	9	13	24	31
Storbritannia	21 300	33	4	3	7	20
Norge						
2005	15 890	17	56	20	5	1
2013	9 500	10	40	26	16	8

¹ Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

Tabell 2.3.23. EU og Norge. Sau- og geitehold

	Antall sauer i alt	Jordbruks- bedrifter med sører	Antall søyer i alt	Søyer per jordbruks- bedrift	Antall geiter i alt	Jordbruks- bedrifter med geit som har kjea	Antall geiter som har kjea	Geiter som har kjea per jordbruks- bedrift
	1000 dyr		1000 dyr	Dyr	1000 dyr		1000 dyr	Dyr
EU-27¹ 2005	105 618	1 292 150	73 082	57	12 462	677 860	10 512	16
EU-28 2013	96 107	798 990	65 168	82	11 707	399 950	9 593	24
2013								
Belgia	117	2 970	89	30	39	790	36	46
Bulgaria	1 353	56 490	1 244	22	286	44 950	262	6
Tsjekkia	199	4 270	131	31	18	1 250	12	9
Danmark	151	2 420	72	30	12	520	5	10
Tyskland	1 893	18 310	1 220	67	130	6 240	81	13
Estland	87	1 710	70	41	4	500	3	6
Irland	4 942	34 480	2 564	74	10	730	6	8
Hellas	8 686	91 180	7 191	79	3 655	65 410	3 035	46
Spania	15 953	62 470	14 039	225	2 391	27 070	2 169	80
Frankrike	7 380	46 940	5 515	118	1 423	12 930	1 026	79
Kroatia	802	20 210	546	27	86	6 480	55	8
Italia	6 598	49 880	5 875	118	921	20 840	745	36
Kypros	257	1 360	183	135	171	1 760	142	81
Latvia	98	3 780	58	15	14	2 420	10	4
Litauen	110	5 290	46	9	15	3 570	7	2
Luxembourg	9	200	5	23	4	60	3	50
Ungarn	1 150	16 710	799	48	89	12 090	42	4
Malta	10	1 010	9	9	4	480	4	7
Nederland	1 034	12 220	551	45	413	3 330	304	91
Østerrike	401	12 030	208	17	84	6 580	48	7
Polen	270	5 890	148	25	82	16 980	62	4
Portugal	2 067	43 490	1 659	38	383	28 180	316	11
Romania	8 945	219 120	7 483	34	1 326	129 060	1 122	9
Slovenia	131	5 890	82	14	35	3 410	18	5
Slovakia	399	2 690	328	122	13	1 090	10	9
Finland	136	1 360	69	51	5	170	5	27
Sverige	577	8 790	271	31	..	..	..	..
Storbritannia	32 352	67 830	14 712	217	95	3 060	66	21
Norge								
2005	2 423	17 390	927	53	73	1 110	49	44
2013	2 274	14 370	859	60	64	1 070	40	37

¹ Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

Tabell 2.3.24. EU og Norge. Svine- og fjørfehold

	Jordbruksbedrifter med svin	Antall svin i alt	Jordbruksbedrifter med avlspurker	Antall avlspurker	Avlspurker per jordbruksbedrift	Jordbruksbedrifter med verpehøner ¹	Antall verpehøner ¹	Verpehøner per jordbruksbedrift ¹
		1000 dyr		1000 dyr	Dyr		1000 dyr	Dyr
EU-27² 2005	3 822 370	154 626	1 009 260	16 475	16	6 322 630	520 810	82
EU-28 2013	2 191 390	144 668	539 350	12 873	24	4 021 780	509 000	127
2013								
Belgia	4 970	6 227	2 300	467	203	2 470	11 110	4 498
Bulgaria	50 100	574	4 830	55	11	107 290	6 300	59
Tsjekkia	5 040	1 574	1 640	151	92	7 830	7 260	927
Danmark	3 860	12 076	1 890	1 139	603	3 220	5 670	1 761
Tyskland	49 140	28 697	14 900	2 166	145	54 090	47 990	887
Estland	750	379	170	33	195	3 680	850	231
Irland	1 290	1 552	560	143	256	7 330	2 530	345
Hellas	18 940	768	6 780	119	17	167 400	8 060	48
Spania	51 770	24 167	19 630	2 568	131	73 280	58 130	793
Frankrike	18 520	13 468	7 210	1 073	149	47 440	75 140	1 584
Kroatia	75 590	1 186	39 160	132	3	102 140	3 100	30
Italia	23 640	8 598	10 260	596	58	10 970	40 420	3 685
Kypros	500	291	190	36	190	8 270	460	56
Latvia	12 710	365	1 490	40	27	21 470	3 190	149
Litauen	57 400	765	10 200	54	5	70 700	3 030	43
Luxembourg	110	88	60	6	103	380	100	263
Ungarn	133 930	2 866	27 020	238	9	204 180	9 240	45
Malta	110	52	100	5	52	780	300	385
Nederland	5 530	12 212	2 240	1 075	480	1 550	53 480	34 503
Østerrike	29 420	3 028	6 610	262	40	52 030	5 980	115
Polen	278 400	11 301	179 800	1 019	6	516 020	50 490	98
Portugal	40 590	1 845	7 910	187	24	118 260	9 760	83
Romania	1 283 280	4 235	181 160	445	2	2 366 370	38 600	16
Slovenia	23 700	288	3 550	25	7	35 500	1 180	33
Slovakia	8 990	544	2 010	58	29	7 470	5 560	744
Finland	1 640	1 300	900	125	139	970	3 430	3 536
Sverige	1 280	1 399	780	148	190	4 220	8 580	2 033
Storbritannia	10 190	4 825	6 000	507	84	26 470	49 060	1 853
Norge								
2005	3 470	824	2 110	99	47	2 590	4 710	1 819
2013	2 270	851	1 260	95	75	2 000	5 640	2 820

¹ Medregnet livkyllinger til verpehøner.² Eksklusive Kroatia.

Kilde: Eurostat, jordbruksstatistikk.

2.4. Driftsmidler

Med driftsmidler menes varer, maskiner, bygninger og andre faste anlegg som brukes i jordbruket. Driftsmidlene kan deles i varige og ikke-varige. I varige driftsmidler inngår slik som driftsbygninger, maskiner, redskaper og annet utstyr med levetid utover ett år. Ikke-varige driftsmidler er varer som normalt forbrukes i produksjonen i løpet av året, for eksempel såfrø, mineralgjødsel, plantevernmidler, kraftfør, drivstoff mv.

- Det ble investert 3,2 milliarder kroner i driftsbygninger og 2,5 milliarder kroner i maskiner og redskaper i 2014. Regnet i faste 2014-kroner er det en nedgang på respektive 19 og 23 prosent fra 2011. Leasing inngår ikke i tallene.
- I 2013 disponerte jordbruksbedriftene 93 100 firehjulstraktorer. Bedrifter med traktor disponerte i gjennomsnitt 2,3 traktorer.
- I sesongen 2014/15 var omsetningen av nitrogen i form av mineralgjødsel igjen på samme nivå som gjennomsnittet for sesongene 2000/01–2006/07, mens omsetningen av fosfor var betydelig lavere.
- Salget av kraftfør til husdyr har økt med 16 prosent i siste tiårsperioden.

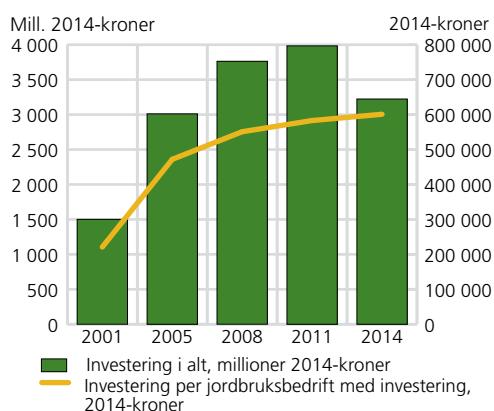
Driftsbygninger

Driftsbygninger i jordbruket ble sist kartlagt i 2014 og gjaldt status per 31. desember 2013. Da hadde 40 700 jordbruksbedrifter i alt 74 200 driftsbygninger med en samlet grunnflate på 23,9 millioner kvadratmeter. I 1999 hadde 69 600 bedrifter 131 300 driftsbygninger i bruk eller i brukbar stand, med en total grunnflate på 28,9 millioner kvadratmeter. Gjennomsnittsstørrelsen per driftsbygning økte fra 220 til 323 kvadratmeter. 5 400 bedrifter rapporterte at de per 31. desember 2013

hadde 8 300 driftsbygninger som ikke var i bruk, men var i brukbar stand. Samlet grunnflate for disse bygningene var 1,2 millioner kvadratmeter.

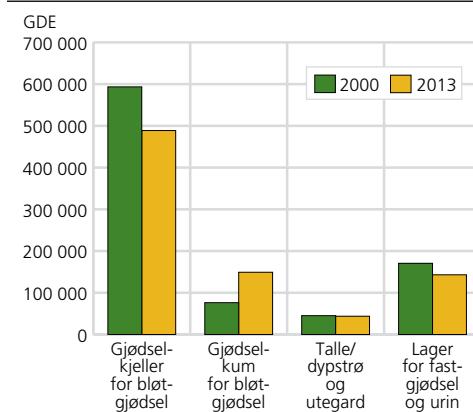
Per 31. desember 2013 var det 9 400 bedrifter med kufjøs i bruk for mjølkeproduksjon. 54 prosent av kuplassene var i båsfjøs, mens 46 prosent av plassene var i løsdriftsfjøs. 1 400 bedrifter hadde mjølkerobot. I 1999 var det 22 700 bedrifter med kufjøs i bruk til mjølkeproduksjon.

Figur 2.4.1. **Investering i driftsbygninger for jord- og hagebruk**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4.2. **Gjødseldydrenheter (GDE) fordelt på type lager for husdyrgjødsel**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kuplassene fordelte seg da med 91 prosent i båsfjøs og 9 prosent i løsdriftsfjøs.

I 2013 hadde 8 400 bedrifter korntørke, og av disse hadde 7 000 kaldluftsanlegg. 80 prosent av arealet med korn og oljevekster til modning ble drevet av bedrifter med korntørke. Det er om lag samme andelen som i 1999. 6 400 bedrifter hadde tørke-anlegg for høy i 2013.

I 2014 investerte 13 prosent av bedriftene i driftsbygninger for jord- og hagebruk. Samlet investering var 3,22 milliarder kroner. I 2008 og 2011 ble det investert henholdsvis 3,76 og 3,98 milliarder kroner (faste 2014-kroner). I 2014 oppga 77 prosent av bedriftene at de hadde utgifter til vedlikehold av driftsbygninger. Vedlikeholdsutgiftene utgjorde 1,52 milliarder kroner, som i gjennomsnitt utgjør 47 000 kroner per bedrift med utført vedlikehold.

Jordbruket er en betydelig kilde til utslipp av ammoniakk og lystgass. Når husdyrgjødsel lagres, tapes nitrogen til luft. Lager for husdyrgjødsel som er tette, har langt mindre tap enn lager hvor gjødsla er i direkte kontakt med luft. Gjødselkjeller for bløtgjødsel er den vanligste typen lager i jordbruket. Denne lagertypen er relativt tett, men mengde nitrogen som frigis kan ha sammenheng med hva slags gulvskille det er mellom kjeller og husdyrrom. Ifølge forskrift om husdyrgjødsel skal lagringskapasiteten dekke minimum åtte måneders produksjon.

26 400 jordbruksbedrifter oppga at de hadde lager for husdyrgjødsel i 2013. Av disse lagret 72 prosent bløtgjødsel i gjødselkjeller, mens 19 prosent lagret bløtgjødsel i gjødselkum. Videre hadde 36 prosent lager for fast gjødsel, 21 prosent hadde innendørs talle/dypstrø og 7 prosent hadde utendørs talle/utegard. Samme

jordbruksbedrift kan ha mer enn én type lager.

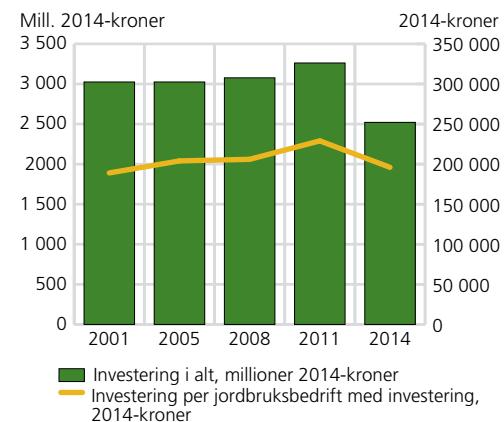
For å regne om mengde gjødsel fra forskjellige dyreslag til en felles enhet er gjødseldyrenhet (GDE) mye brukt.

Traktorer og maskiner

I 2013 disponerte 94 prosent av jordbruksbedriftene egen firehjulstraktor. I alt var det 93 100 firehjulstraktorer, og gjennomsnittlig antall traktorer per bedrift var 2,3. Gjennomsnittlig jordbruksareal i drift per firehjulstraktor var 106 dekar, mot 64 dekar i 1989 og 110 dekar i 1969. Over tid har andelen traktorer med firehjulstrekk økt, og det samme gjelder gjennomsnittlig motorstyrke.

68 prosent av jordbruksbedriftene som dyrket korn og oljevekster til modning i 2013, hadde egen skurtresker, inkludert deleie i tresker. Andelen deleiere har gått ned. En årsak til dette kan være at flere går over til å leie skurtresker med fører. Gjennomsnittlig korn- og oljevekstareal per skurtresker var 357 dekar i 2013, mot 242 dekar i 1999 og 232 dekar i 1969.

Figur 2.4.3. Investering i maskiner og redskaper for jord- og hagebruk

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

31 prosent av jordbruksbedriftene investerte i nye eller brukte maskiner og redskaper for jord- og hagebruk i 2014. Samlet investering var 2,52 milliarder kroner, som er 23 prosent mindre enn i 2011, regnet i 2014-kroner. Leasing av maskiner gjennom finansieringsselskap er også en del av de totale maskinkostnadene i jordbruket, men inngår ikke i tallene nevnt over. Leasing har økt i omfang de senere årene. I 2014 ble det betalt 741 millioner kroner i leasingleie, mot 725 millioner i 2011, regnet i 2014-kroner. Tallene for leasing er usikre.

Vanningsanlegg

Nedbørmengden i vekstsesongen varierer mye mellom distrikter i Norge. Det meste av landet har i normale år nok nedbør til å unngå betydelige tørkeskader, men for eksempel nordre Gudbrandsdalen har så lite nedbør at vanning av jordbruksareal har vært drevet i generasjoner. Jordtype og vekst som dyrkes, er viktig for vanningsbehovet. Generelt er sandholdig jord mer tørkesvak enn annen jord. Vekster som grønnsaker, poteter og gras trenger mer vann enn korn. Fram til begynnelsen av

1990-tallet ga staten tilskudd til bygging av vanningsanlegg.

I 2013 var det 6 100 bedrifter med vanningsanlegg for bruk på friland. I alt 897 500 dekar jordbruksareal kunne vannes med disse anleggene. Dette tilsvarer 9 prosent av jordbruksarealet i drift. I 2012 utgjorde jordbruksarealet som faktisk ble vannet bare 195 000 dekar. Faktisk vannet arealet enkelte år varierer med nedbørsmengden i vekstsesongen.

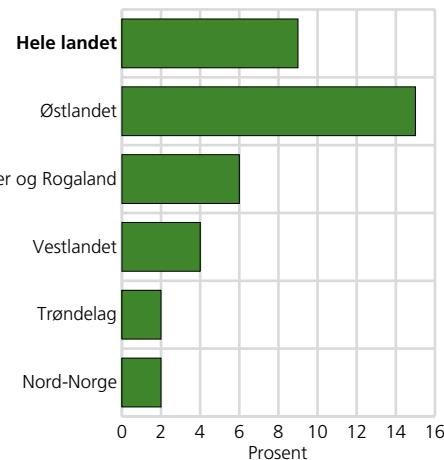
Grøfting av jordbruksareal

Fram til begynnelsen av 1990-tallet ga staten tilskudd til grøfting av jordbruksareal. For eksempel ble det for årene 1974-1978 i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til grøfting av 60 000 dekar. Resultatene fra landbrukstellingen i 1979 viser at det totale omfanget av grøfting i denne perioden var 113 000 dekar i gjennomsnitt per år. I årene 1994-1998 ble det ifølge Jordbruksstilling 1999 i gjennomsnitt grøftet 46 000 dekar.

Ved landbrukstellingen i 2010 oppga 15 400 jordbruksbedrifter at de hadde grøftet i perioden 2006-2010. Til sammen var det grøftet 311 000 dekar jordbruksareal, fordelt på 235 000 dekar eget areal og 76 000 dekar leid areal. Gjennomsnittet per år var 62 000 dekar. I 2010 var det også spørsmål om noe av jordbruksbedriftens areal var dårlig grøftet. 45 prosent av jordbruksbedriftene oppga at de hadde areal som var dårlig grøftet. Dette gjaldt til sammen 812 000 dekar, fordelt på 425 000 eget areal og 387 000 dekar leid areal.

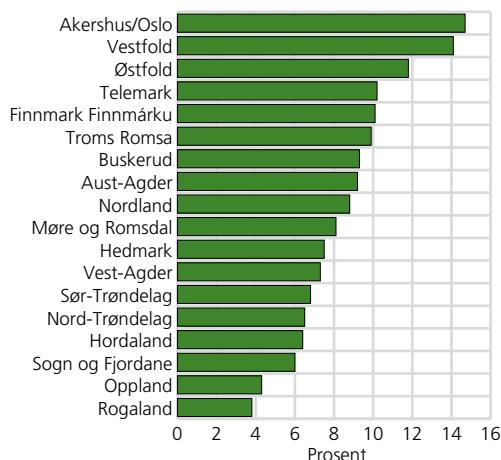
I 2013 ble det fastsatt ei ny forskrift om tilskudd til grøfting av tidligere grøftet jord, og det kunne gis et tilskudd på inntil 1 000 kroner per dekar. Bevilgningen for hvert av årene 2013, 2014 og 2015 var på 100 millioner kroner. I de nevnte årene ble det

Figur 2.4.4. Andel jordbruksareal (friland) som kan vannes med vanningsanlegg. 2013

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4.5. Andel jordbruksareal i drift som brukeren anser for dårlig grøftet. 2010

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

innvilget tilskudd til grøfting av respektive 56 000, 61 900 og 37 700 dekar. Hvor mye av jordbruksarealet som faktisk ble grøftet finnes det ikke statistikk for.

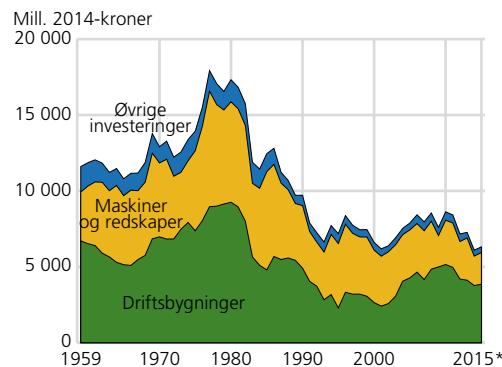
Samlet investering

Jordbrukets totalregnskap som utarbeides av Budsjettetnemnda for jordbruket, omfatter tidsserier fra 1959 og framover. Figur 2.4.6. viser bruttoinvesteringer i jordbruket regnet i faste 2014-kroner. Investeringer i driftsbygninger og maskiner/redskaper dominerer. I øvrige investeringer inngår de avskrivbare driftsmidlene biler, grøfter og hydrotekniske anlegg, samt ikke-avskrivbare driftsmidler som nydyrkning av fulldyrka og overflatedyrka jord, senkingsarbeider og planering.

Mineralgjødsel

Statistikken over omsetning av mineralgjødsel gjelder salg i perioden 1. juli et år til 30. juni året etter. Det antas at meste delen av gjødsla solgt etter 1. juli brukes i neste års veksts sesong. Statistikken omfatter ikke produkter som hovedsakelig brukes på golfbaner, grøntarealer og i småhager, samt mineralgjødsel brukt i veksthus.

Figur 2.4.6. Bruttoinvesteringer i driftsbygninger, maskiner/redskaper og øvrige varige driftsmidler

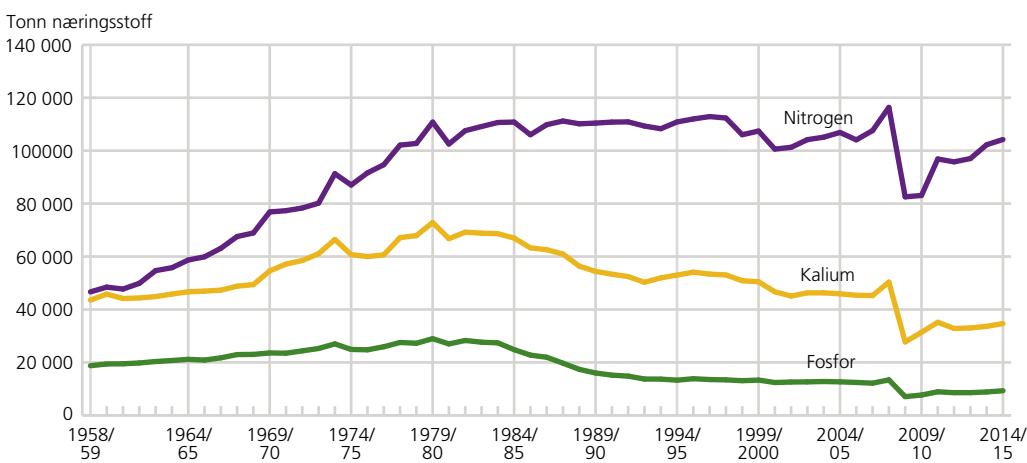

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Statistikken bygger på rapportering av salg fra grossister og importører, og tar ikke hensyn til eventuell lagring av gjødsel hos detaljister og i jordbruksbedriftene. Sett over noen år vil statistikken likevel vise et riktig bilde av utviklingen i forbruket av mineralgjødsel i jordbruket.

Salget av nitrogengjødsel regnet i næringsstoff (N), ble mer enn fordoblet fra slutten av 1950-tallet til begynnelsen av 1980-tallet. Senere var salget nokså stabilt fram til 2007/08. Salget av fosforgjødsel regnet i næringsstoff (P), økte sakte fra slutten av 1950-tallet til slutten av 1970-tallet. Fra begynnelsen av 1980-tallet falt salget markert i løpet av en tiårsperiode.

I 2007/08 ble det hamstret gjødsel på grunn av forventet prisstigning i sesongen 2008/09. Omsetningen for sesongene 2007/08, 2008/09 og 2009/10 ble sterkt påvirket av dette. Budsjettetnemnda for jordbruket har korrigert for hamstring og anslår forbruket av nitrogen til 103 000 tonn næringsstoff i 2008, 93 800 tonn i 2009 og 85 100 tonn i 2010. Forbruket av fosfor er for de samme årene anslått til henholdsvis 11 700, 8 600 og 7 900 tonn næringsstoff. I 2014/15 var omsetningen

Figur 2.4.7. Salg av nitrogen, fosfor og kalium i mineralgjødsel

Kilde: Mattilsynet.

av nitrogen 104 200 tonn, det samme som gjennomsnittet for sesongene 2000/01-2006/07. Omsetningen av fosfor var 9 300 tonn i 2014/15. Dette er betydelig lavere enn gjennomsnittet for sesongene 2000/01-2006/07.

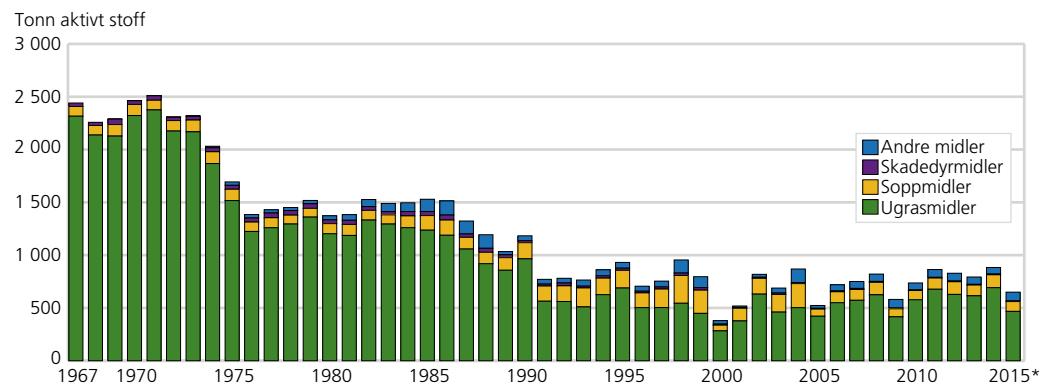
I årene 1988-1999 var mineralgjødsel tilgjengelig en egen miljøavgift. Fra og med 1998 er det obligatorisk med gjødselplan for alle som søker produksjonstilskudd i jordbruket.

Omsetningen av jordbrukskalk var 160 000 tonn i 2014. Budsjettet nemnda for jordbruket har beregnet forbruket i 2015 til 175 000 tonn, medregnet 20 000 tonn skjellsand. I perioden 1981-1997 var det årlige forbruket over 300 000 tonn. Fra 1997 til 2007 ble det årlige forbruket redusert fra 319 000 tonn til 181 000 tonn. Etter 2007 har det anslåtte forbruket utgjort mellom 157 000 tonn og 183 500 tonn. I forhold til det antatte behovet for vedlikeholdskalkning av jordbruksarealet anses den tilførte mengden de senere årene å være for liten.

Plantevernmidler

Statistikk over omsetning av plantevernmidler gjelder salg fra importør/norsk produsent til distributør/forhandler. Innføringen av nytt avgiftssystem i 1999, med justeringer høsten 2004, førte til hamstring av enkelte midler i forkant og følgelig lav omsetning året etter. Statistikk viser derfor ikke det faktiske årlige salget til sluttbrukerne. Plantevernmidler brukt utenom jordbruket inngår istedenfor; for eksempel brukes det midler i småhager, på golfbaner og i grøntanlegg, langs jernbane og i skogbruket. Den store nedgangen i omsetningen av ugrasmidler fra 1970-tallet og fram til i dag skyldes i stor grad overgang fra preparater som krever store doser, til lavdosemidler innenfor korndyrkingen.

SSB har gjennomført undersøkelser av den faktiske bruken av plantevernmidler i vekster dyrket på friland innenfor jord- og hagebruk med to- til treårsintervall fra og med 2001, se nærmere omtale i kapittel 2.2. Bruken av plantevernmidler i veksthus ble første gang undersøkt i 2008, og undersøkelsen ble gjentatt i 2012 og 2015.

Figur 2.4.8. Salg av plantevernmidler¹¹Inklusiv salg til skogbruk, småhager, grøntanlegg o.l.

Kilde: Mattilsynet.

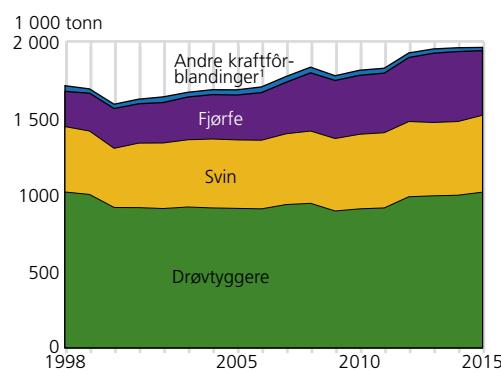
Kraftfôr

Salget av kraftfôr har økt fra i underkant av 0,7 millioner tonn rundt 1960 til 2,0 millioner tonn i 2015. Fra 2005 til 2015 økte totalsalget med 277 000 tonn. Det var økning for alle tre hovedtypene av kraftfôr, dvs. til drøvtyggere, svin og fjørfe. Prosentvis har økningen vært størst for kraftfôr til fjørfe. Dette skyldes en betydelig økning i produksjonen av fjørfekjøtt, samt at bestanden av verpehøns har økt. I 2015 var det en nedgang i salget av kraftfôr til fjørfe. Dette skyldes fall i produksjonen av slaktekylling.

Kraftfôr inneholder karbohydrater, fett, proteiner, vitaminer og mineraler. I 2015 var det 55 prosent norske råvarer i kraftfôret. Dette er høyere enn vanlig og skyldes hovedsakelig store kornavlinger i 2014 og 2015. Karbohydrater og proteiner utgjør over 90 prosent av kraftfôret. I 2015 var 73 prosent av karbohydratene norske råvarer, mens 95 prosent av proteinet ble importert. De viktigste importerte proteinråvarene var soya, soyamel, rapspellets og maisgluten.

Energi

Forbruket av energi i jordbruket omfatter i første rekke diesel til traktorer og andre maskiner, elektrisk kraft til lys, drift av maskiner og oppvarming, samt fyringsolje til oppvarming og tørking. Bioråstoff er på vei inn som energikilde til oppvarming og tørking. Til oppvarming av veksthus brukes dessuten noe naturgass og propangass.

Figur 2.4.9. Salg av kraftfôr til husdyr¹¹Eksklusive fiskefôrblandinger.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.4.1. Forbruk og utgifter til elektrisk energi og diesel i jordbruket¹

	Forbruk i alt av elektrisk energi	Utgifter i alt til elektrisk energi, ekskl. mva.	Forbruk per jordbruks- bedrift med oppgett forbruk	Forbruk i alt av diesel	Utgifter i alt til diesel, ekskl. mva.	Forbruk per jordbruks- bedrift med oppgett forbruk
	1 000 kWh	Mill. kroner	1 000 kWh	1 000 liter	Mill. kroner	Liter
2001	1 222 200	784	22	128 800	596	2 300
2005	1 142 100	876	24	131 700	769	2 700
2008	1 106 200	879	26	127 500	935	3 000
2011	981 600	757	23	131 400	1 062	3 100
2014	928 800	689	22	123 500	1 035	3 200

¹ Forbruk i veksthus er ikke inkludert.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.2. Forbruk av energi i veksthus¹. Mwh

I alt	Elektri- sitet til vekstlys	Elektrisitet til opp- varming o.a.	Elektrisitet til varme- pumpe	Natur- gass	Tung og lett fyringsolje (nr. 1 og nr. 6)	Propan- gass	Bioenergi/ biogass
1988	..	257 102		..	..	642 827	..
1998	971 753	222 935	276 349	..	..	442 722	29 747
2006	905 527	341 153	202 680	..	165 382	120 620	65 782
2009	884 263	346 703	161 828	2 700	176 748	78 893	73 888
							43 503

¹ Omfatter jordbruksbedrifter med minst 300 m² veksthusareal.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.3. Investering¹ i driftsbygninger for jord- og hagebruk

Jordbruksbedrifter med investering i driftsbygninger	Andel bedrifter med investering	Investering i alt		Investering per bedrift som har investert
		Prosent	Mill. 2014-kroner	
1988	13 900	14	2 986	215 000
1997	7 300	9	1 807	248 000
2001	6 800	11	1 501	221 000
2005	6 400	12	3 011	472 000
2008	6 800	14	3 763	551 000
2011	6 800	15	3 984	583 000
2014	5 400	13	3 223	601 000

2014**Landsdel**

Østlandet	2 200	12	1 161	534 000
Agder og Rogaland	900	14	585	667 000
Vestlandet	1 100	12	510	486 000
Trøndelag	800	14	680	803 000
Nord-Norge	400	12	287	693 000

¹ Eksklusive investeringer under 9 000 kroner i 1988 og under 15 000 kroner i 1997, 2001, 2005, 2008, 2011 og 2014.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.4. **Investering¹ i maskiner og redskap for jord- og hagebruk**

Jordbruksbedrifter med investering i maskiner og redskap	Andel bedrifter med investering	Investering i alt	Investering per bedrift som har investert
	Prosent	Mill. 2014-kroner	2014-kroner
1988	28 900	29	3 922
1997	16 500	21	2 938
2001	16 000	26	3 025
2005	14 800	29	3 025
2008	14 900	31	3 077
2011	14 200	32	3 262
2014	12 900	31	2 521

2014				
Landsdel				
Østlandet	5 800	33	1 187	205 000
Agder og Rogaland	1 600	26	328	207 000
Vestlandet	2 600	29	442	173 000
Trøndelag	1 900	31	396	211 000
Nord-Norge	1 100	31	167	157 000

¹Eksklusive investeringer under 9 000 kroner i 1988 og under 15 000 i 1997, 2001, 2005, 2008, 2011 og 2014.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.5. **Salg av mineralgjødsel. Tonn næringsstoff**

	I alt	Nitrogen (N)	Fosfor (P)	Kalium (K)
1958/59	108 958	46 654	18 754	43 550
1968/69	141 328	68 908	23 027	49 393
1978/79	197 836	102 715	27 233	67 888
1988/89	183 867	110 138	17 376	56 353
1998/99	169 971	106 017	13 092	50 862
1999/00	171 215	107 410	13 325	50 480
2000/01	159 674	100 592	12 399	46 683
2001/02	158 926	101 258	12 593	45 075
2002/03	163 078	104 162	12 643	46 273
2003/04	164 163	105 096	12 786	46 281
2004/05	165 468	106 882	12 660	45 926
2005/06	161 878	104 088	12 431	45 359
2006/07	164 996	107 588	12 155	45 253
2007/08	180 111	116 351	13 403	50 357
2008/09	117 355	82 549	7 071	27 735
2009/10	122 123	83 081	7 669	31 373
2010/11	140 929	96 851	8 901	35 177
2011/12	137 153	95 767	8 565	32 821
2012/13	138 602	97 010	8 573	33 019
2013/14	144 695	102 238	8 836	33 621
2014/15	148 183	104 214	9 295	34 674

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.6. Salg av plantevernmidler¹. Tonn aktivt stoff

	I alt	Sopprmidler	Skadedyrmidler	Ugrasmidler	Andre midler, inklusive tilsetningsstoffer
1969	2 288,8	109,2	51,1	2 127,6	0,9
1979	1 518,0	82,8	43,8	1 360,3	31,2
1989	1 033,8	119,3	27,5	856,9	30,1
1999	796,3	219,9	23,8	448,7	103,9
2000	380,2	53,8	10,0	283,4	33,0
2001	518,7	119,9	8,5	377,2	13,1
2002	818,5	149,6	10,1	630,9	27,9
2003	688,5	167,1	13,6	460,8	47,0
2004	869,0	227,7	10,1	502,8	128,4
2005	523,5	67,7	7,6	421,5	26,7
2006	719,9	103,7	8,3	549,7	58,3
2007	750,7	102,7	9,9	572,4	65,8
2008	820,9	117,8	8,7	624,8	69,6
2009	581,0	76,0	7,6	416,1	81,2
2010	736,8	87,5	5,7	577,7	65,9
2011	863,8	106,6	6,4	677,0	73,9
2012	828,6	119,8	7,0	628,3	73,5
2013	793,2	101,9	6,6	615,2	69,5
2014	883,3	121,9	6,9	692,3	62,2
2015*	649,8	93,0	6,3	467,5	82,9

¹ Inklusiv salg til skogbruk, samferdsel, småhager, grøntanlegg og lignende.

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.7. Salg av kraftfôr¹ til husdyr. Tonn

	I alt	Drøvtyggere	Svin	Fjørfe	Andre kraftfôrblandinger ¹
1998	1 710 625	1 016 719	427 013	229 961	36 932
1999	1 689 865	1 000 557	414 079	246 730	28 499
2000	1 589 793	915 862	386 104	259 740	28 087
2001	1 624 026	915 315	421 265	256 953	30 493
2002	1 639 009	909 470	428 305	264 126	37 108
2003	1 668 460	918 684	439 430	279 002	31 344
2004	1 685 892	913 470	449 770	290 217	32 435
2005	1 683 757	909 964	446 777	293 178	33 838
2006	1 702 780	907 249	448 249	310 592	36 690
2007	1 771 842	935 070	462 372	336 266	38 134
2008	1 832 457	943 288	472 408	380 069	36 692
2009	1 776 707	893 041	473 483	379 353	30 830
2010	1 811 198	907 352	486 507	384 802	32 537
2011	1 825 486	913 124	491 335	388 971	32 056
2012	1 924 326	985 585	490 740	418 354	29 647
2013	1 950 586	992 145	479 026	451 636	27 779
2014	1 959 947	996 448	481 269	457 178	25 052
2015	1 961 014	1 015 858	501 927	422 291	20 938

¹ Eksklusive fiskefôrblandinger.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

2.5. Sysselsetting

- Sysselsettingen i jordbruket utgjorde knapt 2 prosent av den totale sysselsettingen i 2015.
- Arbeidsinnsatsen i jordbruket var 45 900 årsverk à 1 845 timer.
- Gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket var 1,1 årsverk per jordbruksbedrift.
- Jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon sto for om lag tre fjerdedeler av den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket.
- I 2013 ble 64 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av bruker og ektefelle/samboer, 10 prosent av familiemedlemmer og 26 prosent av annen fast og tilfeldig hjelp.
- Vel tre fjerdedeler av arbeidsinnsatsen i jordbruket ble utført av menn og knapt en fjerdedel av kvinner.
- Arbeidsinnsatsen i skogbruk og andre tilleggsnæringer på jordbruksbedriftene utgjorde 4 600 årsverk i 2013, eksklusive arbeid utført av entreprenør o.l.

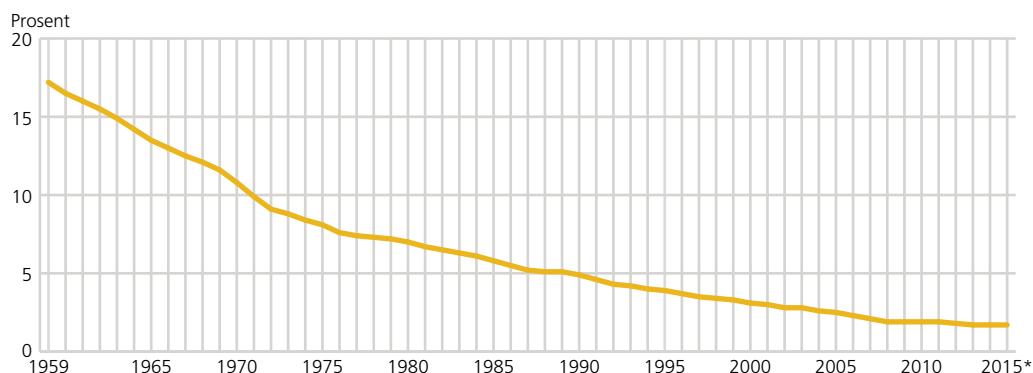
Andel sysselsatte i jordbruket

Jordbruks andel av den totale sysselsettingen har minket i hele perioden 1959-2015. Ifølge nasjonalregnskapet utgjorde sysselsettingen i næringen jordbruk, jakt og viltstell 1,7 prosent av sysselsettingen i 2015, mot 17,2 prosent i 1959. Næringen jordbruk, jakt og viltstell omfatter noen bedrifter som ikke inngår i jordbruksstastikk. Det absolute antall personer som er sysselsatt i jordbruket, har også gått ned i hele perioden, unntatt årene 1976-1980 da antallet var stabilt. I denne perioden økte inntektene i jordbruket, og optimismen var stor i næringen.

Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedriftene

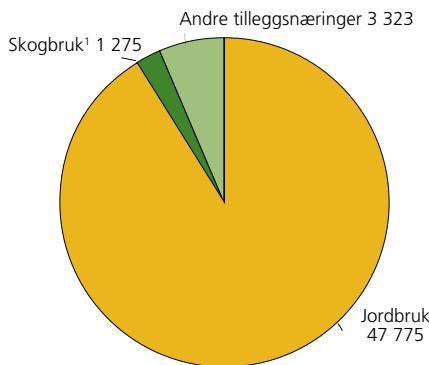
SSB gjennomfører regelmessig undersøkelser av arbeidsinnsatsen i jordbruksbedriftene. Arbeidsinnsatsen spesifiseres etter om den gjelder jordbruk eller annen næring drevet med utgangspunkt i jordbruksbedriftens ressurser. Tidligere var annen næring avgrenset til skogbruk og utmarksnæringer. Fra og med 1999 inngår alle nærlinger basert på jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner eller landbruksråvarer.

Figur 2.5.1. Andel sysselsatte i jordbruket av alle sysselsatte

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.2. Årsverk utført i jordbruksbedriftene i 2012/13, fordelt på jordbruk, skogbruk og andre tilleggsnæringer

¹ Eksklusive arbeid utført av entreprenør og annen selvstendig næringsdrivende.

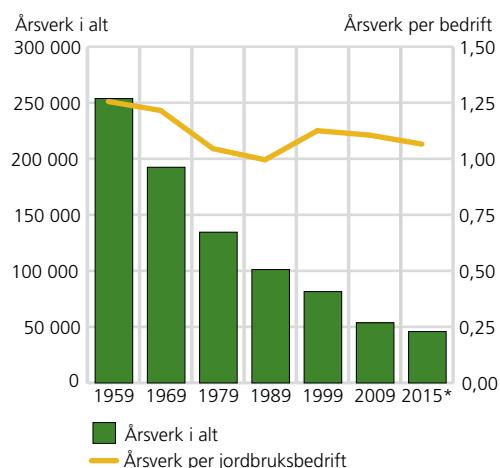
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsinnsatsen i jordbruket

Basert på SSBs statistikk beregner Budsjettetnemnda for jordbruket årlige tall for total arbeidsinnsats i jordbruket, målt i timer eller årsverk. Antall timer per årsverk i jordbruksbedriftene er over tid redusert i takt med timer per årsverk i arbeidslivet for øvrig. Fra og med 2002 tilsvarer ett årsverk 1 845 timer. Budsjettetnemnda for jordbruket gjør et tillegg for arbeidsinnsatsen i pelsdyrhold da denne fra og med 1998/99 ikke inngår i SSBs undersøkelser. Det totale antall årsverk som Budsjettetnemnda kommer fram til, brukes blant annet til beregning av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i jordbruket.

Fra 1959 til 2015 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert fra 253 800 årsverk til 45 900 årsverk. Dette tilsvarer en reduksjon på 82 prosent. I mesteparten av denne perioden har det vært lav arbeidsledighet, og arbeidskraft fra jordbruket har i betydelig grad gått over til andre næringer. Eldre jordbrukere har gått over til pensjon eller trygd. Plante- og husdyrproduksjonen økte fram til rundt 1990, senere har produksjonen vært stabil. Dermed har

Figur 2.5.3. Årsverk i jordbruket og årsverk per jordbruksbedrift

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

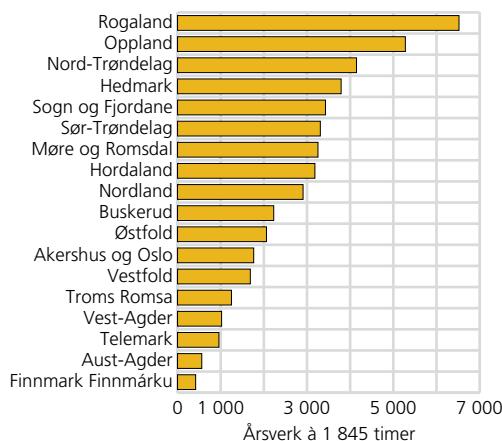
arbeidsproduktiviteten over tid økt kraftig. I 2015 var gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift 2 017 timer, eller knapt 1,1 årsverk.

Bruken av utenlandsk arbeidskraft i jordbruket er betydelig. Utenlandsk arbeidskraft kom først til hagebruket, og typiske arbeidsoppgaver var innhøstingsarbeid. I 2009/10 ble 42 prosent av arbeidsinnsatsen i hagebruket utført av utenlandsk arbeidskraft, mens gjennomsnittet for hele jordbruket var 6 prosent.

Den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket fordelt etter fylke avspeiler de naturgitte forholdene for jordbruksdrift og den regionale produksjonsfordelingen styrt av landbrukspolitikken («kanaliseringspolitikken»). Fylkene med størst gjennomsnittlig arbeidsinnsats per jordbruksbedrift domineres av husdyrhold.

I 2012/13 sto jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon for 75 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket. Driftsformene storfe mjølkeproduksjon og storfe kombinert

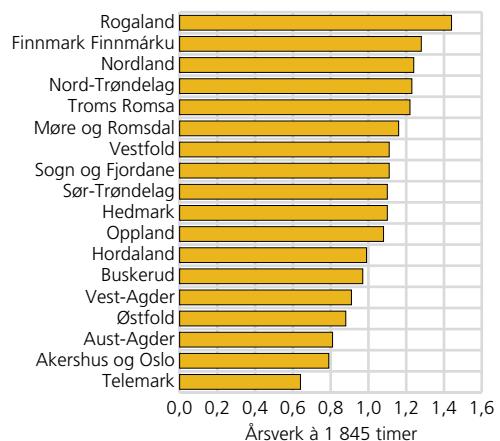
Figur 2.5.4. Årsverk i jordbruket i 2012/13 i fylkene

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

mjølke- og kjøtproduksjon utgjorde til sammen 37 prosent av arbeidsinnsatsen. Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedrifter med planteproduksjon utgjorde 21 prosent av totalen. Innenfor planteproduksjon ble det utført mest arbeid i hagebruksbedrifter. Arbeidsinnsatsen i bedrifter med kombinert plante- og husdyrproduksjon utgjorde knapt 4 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket.

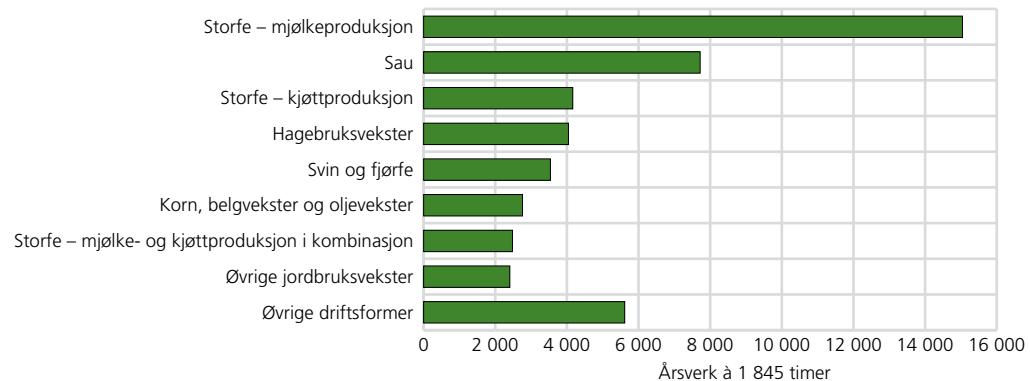
Figur 2.5.5. Årsverk i jordbruket per jordbruksbedrift i 2012/13 i fylkene

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

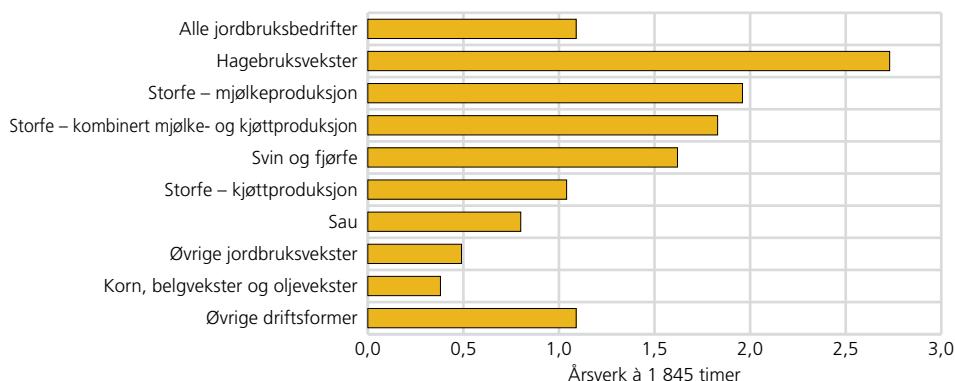
Jordbruksbedrifter med hagebruk hadde i gjennomsnitt størst arbeidsinnsats i 2012/13 med 5 042 timer, som svarer til 2,7 årsverk à 1 845 timer. I jordbruksbedrifter med driftsformene storfe mjølkeproduksjon og storfe kombinert mjølke- og kjøtproduksjon var gjennomsnittlig arbeidsinnsats respektive 2,0 og 1,8 årsverk. Jordbruksbedrifter med driftsformene sauhold og kornproduksjon, som antallmessig er mange, hadde respektive 0,8 og

Figur 2.5.6. Årsverk i jordbruket i 2012/13, fordelt etter driftsform

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.7. Årsverk per jordbruksbedrift i 2012/13, fordelt etter driftsform

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

0,4 årsverk i gjennomsnittlig arbeidsinnsats.

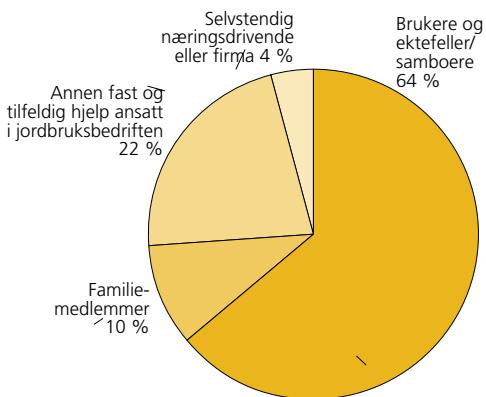
Arbeidskraften i jordbruksbedriftene blir tradisjonelt inndelt i tre kategorier: bruker og ektefelle/samboer, familiemedlemmer og annen fast eller tilfeldig hjelp. I løpet av det siste tiåret har bruk av innleid selvstendig næringsdrivende/firma til ulike arbeidsoppgaver fått et visst omfang og ble fra og med 1998/99 registrert som egen kategori.

De fleste norske jordbruksbedrifter har hatt og har fremdeles en produksjon som ikke er større enn at det meste av arbeidet kan utføres av bruker, ektefelle/samboer og familiemedlemmer. I perioden 1959–1990 var arbeidsinnsatsen utført av denne arbeidskraften nokså stabil og utgjorde mellom 90 og 94 prosent av arbeidsinnsatsen.

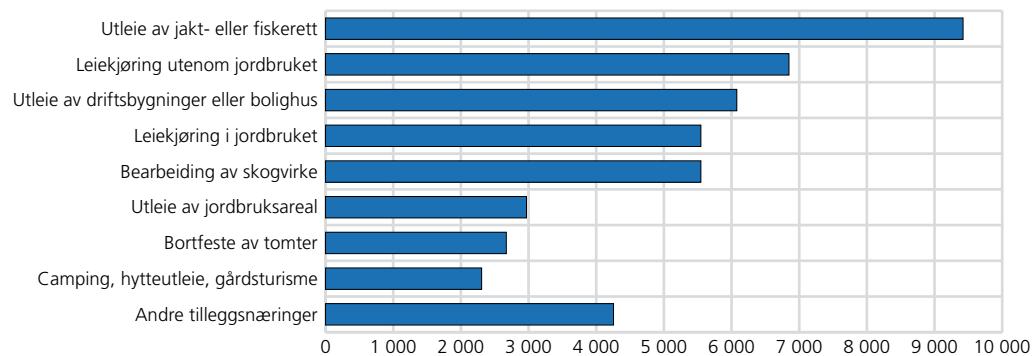
Fra begynnelsen av 1990-tallet og til 2012/13 har andelen annen fast eller tilfeldig hjelp økt fra 10 til 26 prosent av arbeidsinnsatsen. En årsak til dette er at all arbeidskraft i jordbruksbedrifter organisert som ansvarlig selskap eller selskap med begrenset ansvar regnes som annen fast eller tilfeldig hjelp. Andre årsaker kan være at større produksjon per jordbruksbedrift har ført til økt bruk av annen arbeidskraft, enten ansatt arbeidskraft eller innleid selvstendig næringsdrivende.

I 1969 ble om lag to tredjedeler av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av menn og en tredjedel av kvinner. Senere har andelen utført av menn steget. I 2012/13 ble 77 prosent av arbeidsinnsatsen utført av menn og 23 prosent av kvinner. Fordelingen er eksklusiv 4 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket, hvor opplysninger

Figur 2.5.8. Årsverk i jordbruket i 2012/13, fordelt etter type arbeidskraft

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.9. Antall jordbruksbedrifter med de mest vanlige tilleggsnæringene¹ i 2013

¹ En jordbruksbedrift kan ha mer enn én tilleggsnæring.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

om kjønn mangler. Dette gjelder arbeidsinnsats utført av selvstendig næringsdrivende/firma. Det er grunn til å tro at menn også dominerer denne gruppen.

Tilleggsnæringer i jordbruksbedriftene

Fra slutten av 1990-tallet har det blitt større oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk i jordbruksbedriftene. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor eller skurtresker, lokal foredling av mat, «grønn omsorg», produksjon av ved og utleie av jakt- eller fiskerett. Tilleggsnæringerne skaper inntekter og

arbeid til erstatning for de som forsvinner i tradisjonelt jord- og skogbruk. I 2013 drev 55 prosent av jordbruksbedriftene én eller flere tilleggsnæringer utenom skogbruk. Arbeidsinnsatsen i tilleggsnæringerne utgjorde i alt 6,1 millioner timer, noe som gir et gjennomsnitt på 254 timer per bedrift med tilleggsnæring. Flere av aktivitetene som inngår som tilleggsnæring, medfører vanligvis liten arbeidsinnsats, og inntektene er mer å regne for kapitalinntekter. Eksempler på dette er utleie av jakt- eller fiskerett, utleie av bolighus og bortfeste av tomter.

Tekstboks 2.5.1. Tilleggsnæring – avgrensning

Med tilleggsnæring menes næringsaktivitet, vanligvis utenom skogbruk, som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner og/eller landbruksråvarer. Aktiviteten skal gi inntekt eller sysselsetting for brukeren eller brukerens familie. Det er ingen definert avgrensning på omfanget av tilleggsnæringen. Den kan således være større enn jordbruksaktiviteten, regnet i omsetning eller arbeidsinnsats.

I driftsgranskningene i jord- og skogbruk, som utarbeides av Norsk institutt for bioøkonomi, regnes bortleie av jordbruksareal til jordbruksformål og mindre omfattende utleie av jordbruksmaskiner som jordbruk, og ikke som tilleggsnæring.

Eurostat har en snevrere definisjon av tilleggsnæring: Tilleggsnæringen skal gi en viss sysselsetting. Aktiviteter som i hovedsak er kapitalinntekt, som for eksempel utleie av jakt- eller fiskerett, bortleie av jordbruksareal, bortfeste av tomter o.l., regnes ikke som tilleggsnæring.

Tabell 2.5.1. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene¹. Millioner timer**

	Arbeids- innsats i alt	Arbeids- innsats utført av selv- stendig nærings- drivende/ firma	Arbeids- innsats utført av med- lemmer i sam- drifter	Arbeidsinnsats utført av menn				Arbeidsinnsats utført av kvinner			
				I alt		Brukere og ekte- maker/ sam- boere	Arbeidshjelp		I alt		Brukere og ekte- maker/ sam- boere
				Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp	Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp	Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp	Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp
1958/59	876	..	..	415	277	88	51	461	358	81	22
1961/62	823	..	..	381	255	85	41	442	356	69	16
1965/66	711	..	..	330	235	65	31	381	320	50	11
1968/69	403	..	..	280	212	68	123	101	..	22	
1971/72	320	..	..	235	182	52	85	70	..	15	
1975/76	283	..	..	207	164	28	14	76	64	9	4
1979/80	262	..	..	194	151	27	16	68	56	8	4
1982/83	245	..	..	184	143	26	15	61	49	8	4
1985/86	230	..	..	171	129	26	16	59	45	8	6
1989/90	195	..	..	147	114	19	14	48	37	7	4
1992/93	181	..	..	138	106	17	14	43	32	6	4
1994/95	179	..	..	136	104	17	15	43	33	6	4
1996/97	169	..	..	128	100	15	13	41	32	5	4
1998/99	166	2	..	124	96	14	14	40	30	5	5
2002/03	142	2	..	106	79	11	16	34	24	4	6
2004/05	130	3	..	97	72	10	15	31	22	4	5
2006/07	122	2	..	90	65	8	17	29	20	3	6
2009/10 ²	105	3	3	76	53	8	15	23	15	3	5
2012/13	97	4	..	71	48	7	16	22	14	3	5

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift til og med 1996/97. Fra og med 1998/99 inngår også bedrifter med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift, i hovedsak hagebruk og samdrifter med mjølkeproduksjon. Arbeid i skogbruk og utmarksnæringer er medregnet. Fra og med 1998/99 er også arbeid i andre tilleggsnæringer i jordbruksbedriften medregnet. For årene 1958/59 - 1965/66 er husarbeid medregnet. For senere år er husarbeid ikke medregnet. Fra og med 1998/99 er arbeid utført av selvstendig næringsdrivende eller firma i jord- og hagebruk på jordbruksbedriftene medregnet. For årene 1958/59-1971/72 er tallene for timeverk regnet om fra dagsverk etter tallet på timeverk per dagsverk i 1975/76.

² I 2009/10 er arbeid utført av medlemmer i samdrift ikke fordelt på mann og kvinne. I øvrige år er arbeidsinnsatsen ført under fast og tilfeldig hjelpe og fordelt på mann og kvinne.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.2. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, fordelt etter næring, type arbeidskraft, fylke, driftsform og brukers kjønn. 2012/13. 1 000 timer

	Arbeids- innsats i alt	I jord- og hagebruk						I skog- bruk ¹	I til- leggs- nærin- ger
		I alt	Utført av brukere og ektemaker/ samboere	Utført av familie- medlem- mer	Utført av og tilfeldig hjelp	Utført av anna fast	Utført av innleide selvstendig næringsdri- vende/firma		
1998/99	165 613	151 442	115 072	16 773	17 135	2 463	6 003	8 168	
2002/03	142 627	131 667	94 786	14 357	20 408	2 117	4 481	6 477	
2004/05	130 389	119 744	85 404	12 516	19 151	2 673	3 837	6 808	
2006/07	121 639	111 648	77 332	10 780	21 233	2 303	3 462	6 528	
2009/10	104 680	94 538	60 958	10 063	20 618	2 899	2 648	7 494	
2012/13	96 628	88 145	55 993	9 123	19 106	3 923	2 352	6 131	
2012/13									
Østfold	4 291	3 802	2 135	298	1 123	246	146	343	
Akershus/Oslo	3 814	3 256	2 038	281	758	180	171	387	
Hedmark	7 617	6 995	4 314	634	1 671	376	190	432	
Oppland	10 572	9 739	6 392	1 014	1 848	485	209	624	
Buskerud	4 686	4 113	2 228	373	1 340	172	166	407	
Vestfold	3 513	3 112	1 580	212	1 195	126	117	284	
Telemark	2 228	1 770	1 267	167	277	59	91	367	
Aust-Agder	1 183	1 036	666	94	211	64	49	99	
Vest-Agder	2 140	1 883	1 277	238	292	76	113	144	
Rogaland	12 610	12 033	6 998	1 277	3 175	584	123	454	
Hordaland	6 386	5 873	4 152	785	767	169	171	342	
Sogn og Fjordane	6 877	6 324	4 361	726	1 027	210	171	381	
Møre og Romsdal	6 505	6 004	3 892	765	1 130	216	145	356	
Sør-Trøndelag	6 757	6 105	3 956	697	1 155	296	154	498	
Nord-Trøndelag	8 257	7 651	4 801	687	1 791	373	227	379	
Nordland	5 781	5 368	3 776	574	814	205	69	343	
Troms Romsa	2 591	2 307	1 640	236	364	67	26	258	
Finnmark Finnmark	822	774	519	67	169	19	15	33	
Driftsform									
Korn og oljevekster	6 398	5 092	4 852	522	586	447	468	838	
Øvrige jordbruksvekster	5 502	4 441	3 845	541	816	300	315	745	
Hagebruksvekster	7 823	7 462	2 150	312	5 182	179	52	309	
Storfe, mjølkeproduksjon	28 990	27 754	17 387	2 881	7 689	1 034	388	848	
Storfe, kjøttproduksjon	8 462	7 683	6 228	1 108	849	283	218	561	
Storfe, mjølke- og kjøtt- produksjon	4 777	4 578	3 236	628	670	243	68	131	
Sau	15 754	14 245	12 053	2 056	1 222	456	496	1 013	
Øvrige grovførende husdyr	5 999	4 963	4 274	681	810	239	158	878	
Svin og fjørfe	6 942	6 532	4 378	688	1 444	432	77	333	
Blandet produksjon	5 981	5 395	3 646	673	1 353	310	113	474	
Blandet husdyrproduksjon	2 569	2 396	1 584	305	420	87	33	140	
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	3 650	3 119	1 937	339	715	129	91	440	
Brukers kjønn									
Mann	72 232	65 627	51 771	8 208	9 346	2 936	1 923	4 682	
Kvinne	11 386	10 367	8 304	1 420	1 230	456	251	769	
Upersonlig bruker	13 010	12 151	1 973	463	10 044	530	178	680	

¹ Ikke medregnet arbeid utført av innleide selvstendig næringsdrivende/firma.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.3. **Arbeidsinnsats i jordbruket ifølge Totalkalkylen for jordbruket**

	Mill. timer	Timer per årsverk	Årsverk i alt, 1 000 stk.	Antall jordbruks- bedrifter	Timer per bedrift	Årsverk per bedrift	Jordbruks- areal i drift, 1 000 dekar	Årsverk per 1 000 dekar jordbruks- areal
1959	594,0	2 340	253,8	198 315	2 995	1,28	9 844,8	25,8
1969	404,3	2 100	192,5	154 977	2 609	1,24	9 553,3	20,2
1979	265,8	1 975	134,6	125 302	2 121	1,07	9 535,3	14,1
1989	194,8	1 925	101,2	99 382	1 960	1,02	9 910,8	10,2
1999	152,9	1 875	81,5	70 740	2 161	1,15	10 382,5	7,9
2009	99,1	1 845	53,7	47 688	2 078	1,13	10 142,9	5,3
2015*	84,7	1 845	45,9	41 991	2 017	1,09	9 837,0	4,7

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettet nemnda for jordbruket.

Tabell 2.5.4. Jordbruksbedrifter, fordelt etter årsverk i jordbruket

	Jordbruks- bedrifter i alt	Etter årsverk					
		-0,4	0,5-0,9	1,0-1,4	1,5-1,9	2,0-2,4	2,5-
1998/99 ¹	70 740	22 972	13 729	11 499	10 427	6 805	5 308
2009/10 ²	46 624	16 167	10 027	7 902	5 831	3 430	3 267
2012/13 ²	43 268	14 505	9 709	7 297	5 563	3 214	2 980
2012/2013²							
Østfold	2 290	1 263	395	230	175	87	140
Akershus/Oslo	2 236	1 229	462	222	110	83	131
Hedmark	3 393	1 204	685	538	402	275	290
Oppland	4 875	1 618	1 045	840	694	335	343
Buskerud	2 239	1 095	451	286	157	99	149
Vestfold	1 522	764	231	192	148	59	128
Telemark	1 490	870	270	169	117	37	26
Aust-Agder	674	287	174	122	34	37	20
Vest-Agder	1 127	424	291	192	118	54	49
Rogaland	4 529	885	1 059	872	678	557	477
Hordaland	3 182	861	1 109	560	332	187	133
Sogn og Fjordane	3 057	729	803	656	514	210	145
Møre og Romsdal	2 813	763	653	474	482	262	178
Sør-Trøndelag	2 976	968	631	490	410	258	220
Nord-Trøndelag	3 338	874	712	652	520	307	275
Nordland	2 174	413	404	489	439	249	181
Troms/Romsdals	1 024	195	247	258	178	88	57
Finnmark/Finnmárku	329	65	85	54	56	31	37
Driftsform							
Korn og oljevekster	7 271	5 525	1 249	366	76	31	24
Øvrige jordbruksvekster	4 989	3 466	823	387	170	65	78
Hagebruksvekster	1 430	218	317	246	150	84	416
Storfe mjølkeproduksjon	7 843	15	314	1 863	2 771	1 606	1 274
Storfe kjøtproduksjon	3 886	613	1 443	1 083	446	205	94
Storfe mjølke- og kjøtproduksjon	1 161	-	35	189	311	340	287
Sau	9 588	2 869	4 046	1 829	559	209	76
Øvrige grovførende husdyr	3 016	1 066	863	501	354	125	108
Svin og fjørfe	2 108	140	365	540	438	320	305
Blandet produksjon	1 976	594	254	294	288	228	319
Blandet husdyrproduksjon	652	34	66	137	127	121	167
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 549	606	323	235	150	91	144
Brukars kjønn							
Mann	33 973	11 870	7 695	5 642	4 275	2 417	2 073
Kvinne	5 676	1 824	1 536	1 078	669	335	234
Upersonlig bruker	3 619	811	478	577	619	462	672

¹ Det er regnet 1 875 timer per årsverk.² Det er regnet 1 845 timer per årsverk.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.5. Jordbruksbedrifter med personlig bruker, fordelt etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften

	Jordbruksbedrifter med personlig bruker	Timer i jordbruksbedriften				
		0-99	100-499	500-999	1 000-1 499	1 500-
1988/89 ¹	98 610	11 821	20 433	16 617	10 735	39 004
1998/99 ²	69 959	3 240	14 360	12 870	8 369	31 120
2009/10 ²	43 766	1 713	10 571	9 464	6 248	15 770
2012/13 ²	39 649	1 824	9 566	9 269	5 767	13 222
2012/13²						
Østfold	2 114	186	676	649	177	426
Akershus/Oslo	2 053	100	758	616	225	355
Hedmark	3 136	215	765	588	556	1 013
Oppland	4 513	240	1 158	885	670	1 560
Buskerud	2 042	154	625	601	193	470
Vestfold	1 422	84	592	248	136	361
Telemark	1 365	150	548	307	141	219
Aust-Agder	626	23	191	213	79	121
Vest-Agder	1 026	50	261	251	164	300
Rogaland	4 030	74	591	1 007	736	1 622
Hordaland	2 931	31	617	850	596	837
Sogn og Fjordane	2 901	33	514	766	498	1 090
Møre og Romsdal	2 548	101	467	598	395	987
Sør-Trøndelag	2 709	162	652	550	325	1 019
Nord-Trøndelag	2 989	188	577	545	410	1 270
Nordland	1 973	12	328	380	279	974
Troms Romsa	957	10	184	176	125	462
Finnmark Finnmark	313	13	62	40	61	137
Driftsform						
Korn og oljevekster	6 961	840	3 423	1 836	554	308
Øvrige jordbruksvekster	4 704	588	2 273	917	398	528
Hagebruksvekster	1 248	24	248	281	196	500
Storfe mjølkeproduksjon	6 264	15	130	262	574	5 284
Storfe kjøtproduksjon	3 702	52	390	1 030	972	1 258
Storfe mjølke- og kjøttproduksjon	1 104	-	13	38	65	988
Sau	9 058	107	1 716	3 548	1 980	1 707
Øvrige grovføretende husdyr	2 771	181	729	783	394	685
Svin og fjørfe	1 955	-	184	258	407	1 106
Blandet produksjon	1 881	17	460	318	227	858
Blandet husdyrproduksjon	624	6	30	53	71	464
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 503	53	414	330	223	483
Brukers kjønn						
Mann	33 973	1 144	7 961	8 041	4 934	11 892
Kvinne	5 676	680	1 605	1 228	833	1 330

¹ Medregnet skogbruk og utmarksnæringer.

² Medregnet skogbruk, utmarksnæringer og andre tilleggsnæringer på jordbruksbedriften.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.6. Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer¹ i 2013, fordelt etter fylke

	Jordbruksbedrifter i alt	Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer	Leiekjøring	Utleie av jakt- og fiskerett	Bearbeiding	Camping, driftsbygninger	Utleie av hytte- eller gårds-turisme	Bortfeste av tomter	Utleie av jordbruksareal	Andre tilleggsnæringer
1999	70 740	29 097	14 076	5 851	3 714	3 106	3 490	2 662	5 862	4 729
2010	46 624	26 610	10 862	10 290	6 129	2 479	6 034	2 999	3 157	5 187
2013	43 726	24 146	9 914	9 422	5 547	2 307	6 078	2 672	2 970	4 256
2013										
Østfold	2 334	1 285	589	175	346	47	490	204	205	178
Akershus og Oslo	2 236	1 308	642	425	255	29	532	68	171	213
Hedmark	3 454	1 895	810	871	303	142	506	136	287	216
Oppland	4 875	2 672	1 125	1 419	461	212	560	289	347	314
Buskerud	2 290	1 609	705	972	326	325	460	334	153	246
Vestfold	1 522	882	365	233	252	29	340	115	201	177
Telemark	1 490	864	379	163	267	116	146	171	127	134
Aust-Agder	690	429	179	74	226	25	125	56	32	68
Vest-Agder	1 127	697	282	105	271	79	93	79	58	156
Rogaland	4 531	2 112	716	509	427	134	626	218	411	447
Hordaland	3 205	1 555	520	417	524	175	382	83	119	333
Sogn og Fjordane	3 098	1 560	613	627	387	292	327	134	93	328
Møre og Romsdal	2 813	1 608	689	705	351	190	301	164	109	305
Sør-Trøndelag	3 013	1 985	709	1 125	431	216	400	214	293	425
Nord-Trøndelag	3 360	2 033	779	1 183	377	145	475	283	276	265
Nordland	2 337	1 041	476	296	220	87	167	109	37	277
Troms Romsa	1 023	493	262	115	109	52	121	17	50	129
Finnmark Finnmárku	328	116	74	7	14	12	28	0	0	45

¹ En jordbruksbedrift kan ha mer enn en tilleggsnæringer.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.6. Økonomi

- Jordbruket utgjorde 0,5 prosent av Norges bruttonasjonalprodukt (BNP) i 2015.
- I 2015 kom nær 70 prosent av inntekten i jordbruket fra husdyrprodukter, 27 prosent fra planteprodukter og 3 prosent fra andre kilder.
- Gårdbrukerne hadde en gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket på 173 700 kroner i 2014.
- Gjennomsnittlig bruttoinntekt for gårdbrukerne var 602 000 kroner i 2014. Av dette utgjorde næringsinntekt fra jordbruket 29 prosent og lønnsinntekt 42 prosent.
- Budsjettoverføringene til jordbruket utgjorde 13,4 milliarder kroner i 2015.

Jordbrukets økonomiske betydning i Norge

Ifølge nasjonalregnskapet var jordbrukets andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) 7 prosent i 1950, 3 prosent i 1970 og 0,5 prosent i 2015. Tilsvarende andel for industrien var 24 prosent i 1950, 20 prosent i 1970 og 8,3 prosent i 2015. I 2015 sto næringsmiddel-, drikkevare- og

tobakksindustrien for 1,5 prosent av BNP. Status og utvikling i norsk matindustri er nærmere beskrevet i publikasjonen Mat og industri 2015, utgitt av Norsk institutt for bioøkonomi.

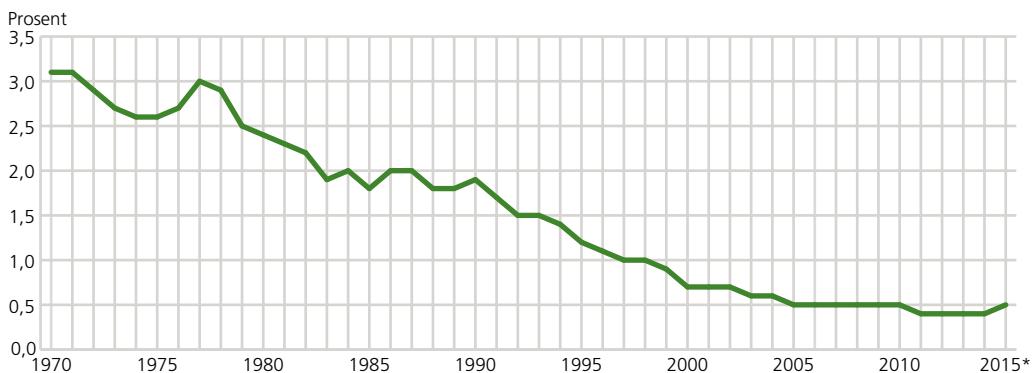
Selv om jordbruket økonomisk sett betyr lite på nasjonalt nivå, er betydningen større for enkeltfylker og kommuner. Fylkesfordelt nasjonalregnskap for 2013 viser at jordbruk og skogbruk til sammen utgjorde 4,3 prosent av totalt bruttoprodukt i Hedmark. Andre fylker der landbruket lå betydelig over landsgjennomsnittet, var Nord-Trøndelag med 3,8 prosent og Oppland med 3,5 prosent.

Totalregnskapet for jordbruket

Totalregnskapet for jordbruket viser de totale inntektene og kostnadene i norsk jordbruk. Regnskapet blir utarbeidet av Budsjettet nemnda for jordbruket og brukes som grunnlag i de årlige jordbruksforhandlinger mellom staten og organisasjonene i jordbruket, dvs. Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Totalregnskapet inngår også som datagrunnlag for nasjonalregnskapet i Statistisk sentralbyrå.

Produksjonsinntektene i jordbruket domineres av husdyrprodukter. I 2015 kom nær

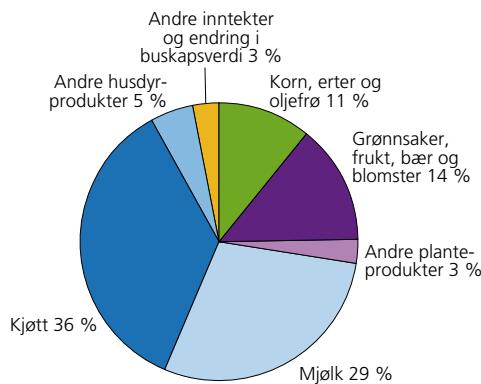
Figur 2.6.1. Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP)

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

70 prosent av inntektene fra husdyrprodukter, 27 prosent fra planteprodukter og 3 prosent var andre inntekter. Sistnevnte omfatter kjøreinntekter, egen arbeidsinnsats ved investering i varige driftsmidler, endring i buskapsverdi og medlemsbonus. Direkte tilskudd er holdt utenfor. Forholdet mellom husdyr- og planteprodukter har vært forholdsvis stabilt de siste 50 årene.

Figur 2.6.2. Produksjonsinntekter¹ i jordbruket i 2015*, fordelt etter hovedprodukter

¹ Eksklusive direkte tilskudd.

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Figur 2.6.3. Godtgjøring til arbeid og egenkapital i jordbruket i alt og per årsverk

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

For 2015 er samlet godtgjøring til arbeid og egenkapital beregnet til 15,1 milliarder kroner, mot 10,8 milliarder kroner i 2009. Per årsverk utgjorde dette 200 300 kroner i 2009 og 329 900 kroner i 2015. Det er da ikke tatt hensyn til virkningen av jordbruksfradraget ved skatteligningen.

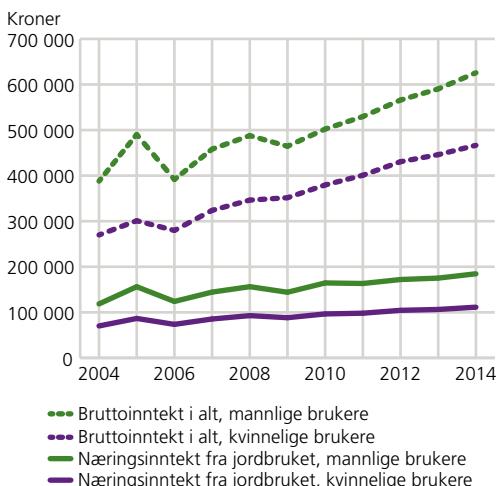
Gårdbrukernes inntekter ifølge skatteligningen

Basert på opplysninger fra selvangivelsen utarbeider Statistisk sentralbyrå årlig statistikk over inntekter og formue for personlige brukere av jordbruksbedrifter. Av i alt 43 022 jordbruksbedrifter i 2014 ble 40 730 drevet av personlig bruker. Det mangler data fra selvangivelsen for 173 personlige brukere. Det er ikke korrigert for dette frafallet.

Gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket for de personlige brukerne økte fra 136 300 kroner i 2009 til 173 700 kroner i 2014. Renteutgifter er her ikke trukket fra. I selvangivelsen er det ikke mulig å skille renteutgifter knyttet til jordbruket fra andre renteutgifter. Ved sammenligning mellom år må en være oppmerksom på at endringer i skattereglene kan påvirke tallene for enkelte år.

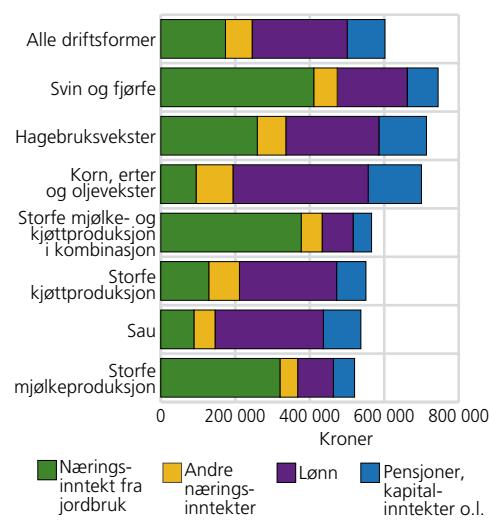
Blant brukerne er det stor variasjon i næringsinntekt fra jordbruket. Hovedsakelig skyldes dette at jordbruksbedriftene varierer mye i størrelse, her inngår alt fra hobbypreget virksomhet til bedrifter med millionomsetning. 22 prosent av brukerne hadde negativ næringsinntekt fra jordbruket (underskudd) i 2014. Dette kan gjelde brukere med liten produksjon, men også brukere som var i en oppstarts- eller utvidingsfase av virksomheten. 7 prosent av brukerne var uten næringsinntekt fra jordbruket, men en del av disse hadde ektefelle/partner med jordbruksinntekt. De øvrige antas å ha drevet hobbypreget jordbruk som ikke oppfylte skattemyndig-

Figur 2.6.4. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i alt og næringsinntekt jordbruk for brukere, fordelt etter kjønn

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

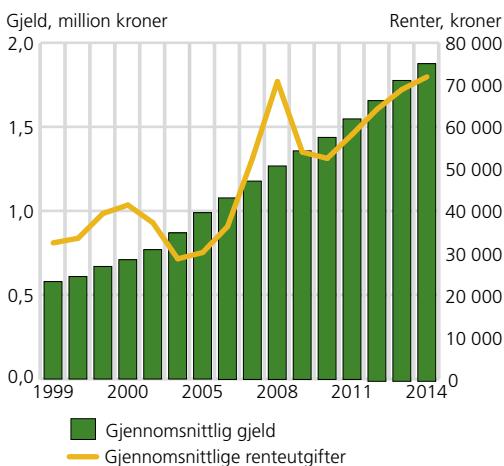
Figur 2.6.5. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i 2014 for brukere med utvalgte driftsformer

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

heteres krav til næringsvirksomhet. 14 prosent av brukerne hadde en næringsinntekt fra jordbruket på 400 000 kroner eller mer.

Figur 2.6.6. Gjennomsnittlig gjeld og renteutgifter for brukere¹

¹ Omfatter ikke bare jordbruksdrifta, men all gjeld og alle renteutgifter oppgitt på selvangivelsen.

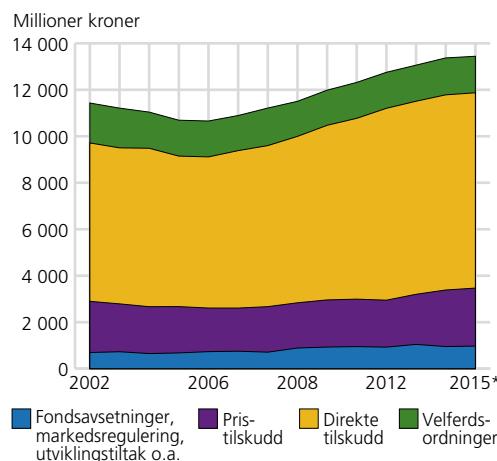
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ektefeller eller partnere som driver næring sammen, kan skattemessig dele næringsinntekta. I 2014 var det i alt 6 900 ektefeller/partnere med positiv næringsinntekt fra jordbruk, og gjennomsnittlig jordbruksinntekt for disse var 192 000 kroner. Fordelte samlet næringsinntekt for ektefeller/partnere på alle 40 557 jordbruksbedrifter med personlig bruker og data fra selvangivelsen, var gjennomsnittet 32 900 kroner.

Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukerne var 602 000 kroner i 2014. I gjennomsnitt var lønnsinntekta større enn næringsinntekta fra jordbruket, med respektive 42 og 29 prosent av bruttoinntekta. Resten av bruttoinntekta består av andre næringsinntekter (12 prosent), pensjoner (8 prosent) og kapitalinntekter (9 prosent).

Driftsgranskninger i jord- og skogbruk

Norsk institutt for biøkonomi (NIBIO) samler årlig inn økonomiske data fra et utvalg av jordbruksbedrifter der en betydelig del av brukerfamiliens inntekt

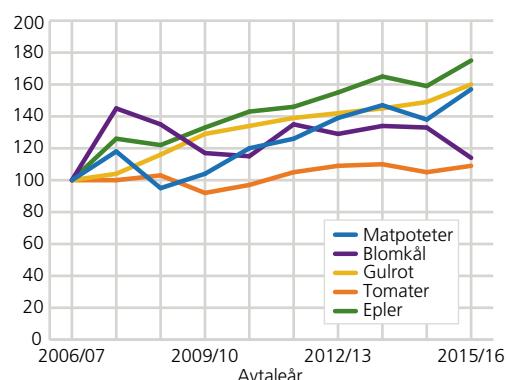
Figur 2.6.7. Budsjettoverføringer til jordbruket

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettet til landbruket.

kommer fra jordbruk og/eller skogbruk. For 2014 omfattet utvalget 910 bedrifter. De økonomiske resultatmålene blir beregnet per jordbruksbedrift eller brukerfamilie og per årsverk. I 2014 var den samlede inntekta per brukerfamilie 992 400 kroner, mot 736 200 kroner i 2009. I 2014 utgjorde driftsoverskuddet fra jordbruket 41 prosent av inntekta, mens lønnsinntekter utgjorde 38 prosent. De resterende inntektene kom fra skogbruk (2 prosent), tilleggsnæringer på jordbruksbedriften (7 prosent), andre næringer (4 prosent) og pensjoner, kapitalinntekter mv. (9 prosent). Fratrukket gjeldsrenter og kårytelser på 120 000 kroner ble nettoinntekta per brukerfamilie 872 500 kroner.

Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen

Jordbruket er en sterkt regulert næring, og næringen mottar direkte støtte i form av overføringer over statsbudsjettet samt indirekte støtte gjennom importvern. Importvern medfører at importerte jordbruksvarer blir lagt toll, og jordbrukerne i Norge kan oppnå høyere priser enn verdensmarkedets priser.

Figur 2.6.8. Utviklingen i pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2006/07=100

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Så å si alle budsjettoverføringer til jordbruket går over Landbruks- og matdepartementets (LMD) budsjett. I 2015 utgjorde bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen over LMDs budsjett, og som gjaldt jordbruket direkte, 13,3 milliarder kroner. I tillegg utgjorde bevilgningene til jordbruket over andre departementer om lag 100 millioner kroner. Av de totale budsjettoverføringerne til jordbruket, utgjorde direkte tilskudd 63 prosent, pristilskudd 19 prosent og velferdsordninger 12 prosent. Fondsavsetninger, markedsregulering mv. utgjorde om lag 7 prosent.

Priser på jordbruksprodukter

Norge har et system med målpriser for visse jordbruksprodukter. For avtaleåret 2015-2016 er det målpriser for mjølk, svinekjøtt, korn, poteter, grønnsaker og frukt. Målprisene skal være priser som jordbruket reelt sett skal kunne oppnå i gjennomsnitt for året ved balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de mulighetene for markedsregulering som er til disposisjon. Målprisene gjelder for representantvarer av definert kvalitet. Målprisene avtales i de årlige jordbruksforhandlingene og gjelder for perioden

1. juli-30. juni. I enkelte år og for enkelte varer har målprisene blitt endret med virkning fra 1. januar i avtaleåret.

Dersom den faktiske markedsprisen for en vare overstiger målprisen med en fastsatt prosentsats to uker på rad, eller markedsprisen utvikler seg slik at gjennomsnittsprisen for avtaleåret vil overstige målprisen, iverksettes tiltak for å bringe prisen ned på målprisnivå, for eksempel tidsavgrenset nedsettelse av tollsatsen.

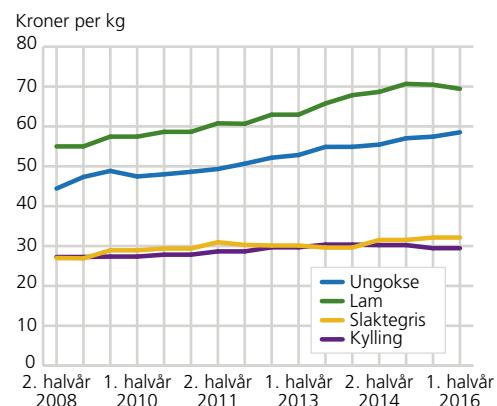
Tidligere omfattet målprisene også storfe- og lammekjøtt, egg og kylling. Storfe- og lammekjøtt samt egg omfattes nå av den såkalte volummodellen der markedsregulator Nortura fastsetter og informerer om planlagt gjennomsnittlig engrospris for hvert halvår. For kylling fastsettes en referansepris med basis i prisuttaket på engrosnivå i foregående avtaleår, beregnet av Landbruksdirektoratet.

For øvrige jordbruksvarer blir prisene styrt av utviklingen i prisene på verdensmarkedet, de gjeldende tollsatsene og den innenlandske markedssituasjonen.

Tekstboks 2.6.1. Bruttoprodukt

Økonomisk merverdi opptjent gjennom innenlandsk produksjonsaktivitet i en næring eller sektor (eller totalt for alle næringer/sektorer), avledet og definert som produksjon minus produktinnsats. Bruttoprodukt publiseres i basisverdi, dvs. at produktsubsider er inkludert, men ikke merverdavgift eller andre produkteskatter.

Figur 2.6.9. Engrospriser for kjøtt

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Tekstboks 2.6.2. Totalregnskapet for jordbruket

Totalregnskapet viser hvilke verdier som er skapt i løpet av ett år av arbeidskraft og kapital som er satt inn i jordbruket. I beregningene inngår produksjonsinntekter og -kostnader, inklusive kapitalslit og leasing, samt budsjettoverføringer. Omsetning innenfor jordbruksnæringen, som såkorn, fôr, livdyr mv. inngår i hovedsak ikke i beregningene. All inndeile og bortleie av jordbruksareal regnes også som intern omsetning. Bruk av jordbrukets maskiner utenfor jordbruket, inntektsføres som kjøreinntekter. Etter framdrag av realrente på lånt kapital, kommer en fram til vederlag for egenkapital og all arbeidskraft.

Tabell 2.6.1. Totalregnskapet for jordbruket

	1969	1979	1989	1999	2009	2014	2015*
	Millioner kroner						
A. Produktionsinntekter	4 561	12 189	24 549	20 283	25 194	30 842	32 801
Planteprodukter ¹	1 191	2 787	6 092	5 551	6 604	8 393	8 962
Korn, erter og oljevekster til modning	472	1 393	3 053	2 404	2 189	3 175	3 486
Poteter	204	310	522	424	568	708	647
Grønnsaker, frukt, bær og blomster	508	1 064	2 330	2 595	3 581	4 149	4 484
Andre planteprodukter	8	20	187	128	266	361	345
Husdyrprodukter	3 245	8 873	17 551	14 127	17 628	21 471	22 772
Mjølk	1 639	4 321	9 176	6 216	7 141	8 689	9 382
Kjøtt	1 131	3 616	7 016	6 970	9 214	11 174	11 715
Ull	44	87	226	168	124	119	129
Egg	215	473	757	533	805	1 028	1 030
Pelsdyr	205	350	290	176	233	333	376
Andre husdyrprodukter	10	25	86	64	111	128	139
Andre inntekter	191	497	668	627	797	700	710
Endring i buskapsverdi	- 67	33	238	- 126	24	101	169
Medlemsbonus	0	0	0	104	140	176	189
B. Direkte tilskudd	279	2 564	4 710	8 870	9 327	10 741	10 754
C. Kostnader	2 736	8 326	17 517	16 974	22 850	27 143	27 659
Handelsgjødsel og kalk	183	526	1 232	1 142	1 669	1 718	1 802
Innkjøpt kraftfôr	969	2 949	5 614	4 539	5 718	7 057	7 203
Innkjøpt annet fôr	158	351	430	293	368	574	591
Såfrø og planter	65	214	533	643	784	931	955
Energi og smøremidler	130	399	1 004	1 128	2 064	2 274	2 151
Andre kostnader	445	1 191	2 632	2 913	4 033	4 861	5 048
Vedlikehold	146	539	1 070	1 022	1 576	2 067	2 050
Leasing ²	..	..	..	90	930	1 384	1 485
Kapitalslit ³	640	2 158	5 002	5 203	5 708	6 278	6 373
D. Økonomisk resultat							
1. Vederlag til arbeid og kapital (A + B - C)	2 104	6 427	11 741	12 179	11 671	14 440	15 897
2. Realrente på lånt kapital	39	260	1 573	1 014	914	1 096	753
3. Vederlag til arbeid og egenkapital (1 ÷ 2)	2 065	6 166	10 168	11 165	10 757	13 344	15 143
						<i>1 000 årsverk</i>	
4. Arbeidsinnsats i jordbruket	192,5	134,6	101,2	81,6	53,7	47,0	45,9
						<i>Kroner per årsverk</i>	
5. Vederlag til arbeid og egenkapital (3 / 4)	10 726	45 813	100 474	136 823	200 325	283 906	329 920

¹ Ikke medregnet jordbrukets eget forbruk til såkorn og fôr.² Før 1990 delvis en del av kapitalsliten.³ Omfatter verdireduksjon på driftsbygninger, maskiner, grøfter og biler, utregnet etter inflasjonsjustert saldometode.
Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjett nemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.2. Næringsinntekt¹ fra jordbruket for brukere og brukere fordelt etter næringsinntekt fra jordbruket. Tall fordelt etter driftsform og brukers kjønn

	Næringsinntekt fra jordbruket		Brukere etter næringsinntekt fra jordbruk							
	I alt	Per bruker	Brukere i alt	Uten positiv inntekt	1-49 999 kroner	50 000-99 999 kroner	100 000-249 999 kroner	250 000-399 999 kroner	400 000-kroner	
	Mill. kr	Kroner					Prosent			
1999	6 530	93 400	69 910	26	25	13	27	8	2	
2004	5 975	112 200	53 257	25	24	13	25	11	4	
2009	6 063	136 300	44 487	28	16	15	20	13	8	
2010	6 754	154 800	43 615	26	16	15	19	13	12	
2011	6 590	154 000	42 788	29	15	14	18	13	12	
2012	6 839	162 300	42 142	29	15	14	17	12	13	
2013	6 794	165 100	41 161	30	14	13	17	12	14	
2014	7 044	173 700	40 557	29	14	14	16	12	14	
2014										
Driftsform										
Korn og oljevekster mv.	652	94 800	6 881	35	18	22	15	5	4	
Øvrige jordbruksvekster	600	124 500	4 817	40	18	13	12	7	10	
Hagebruksvekster	329	259 100	1 269	26	13	14	16	11	20	
Storfe mjølkeproduksjon	1 964	320 000	6 137	7	4	6	21	31	32	
Storfe kjøttproduksjon	482	128 900	3 736	32	12	18	20	11	8	
Storfe mjølke- og kjøttproduksjon i kombinasjon	441	377 100	1 170	6	2	5	17	26	44	
Sau	845	89 000	9 492	35	19	19	18	6	4	
Øvrige grovfôretende dyr	278	98 800	2 816	47	14	11	13	7	7	
Svin og fjørfe	904	410 800	2 201	10	6	8	15	18	43	
Blandet planteproduksjon	72	323 100	222	20	10	9	21	8	33	
Blandet husdyrproduksjon	220	394 200	558	14	6	7	13	16	44	
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	258	205 200	1 258	32	14	13	13	10	19	
Brukers kjønn										
Mann	6 371	184 600	34 504	28	13	14	17	13	16	
Kvinne	674	111 300	6 053	36	16	15	17	8	7	

¹ Fradrag som underskudd i næringa, gjeldsrenter og jordbruksfradrag er ikke trukket fra.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.3. Brukere, fordelt etter næringsinntekt¹ fra jordbruket i prosent av bruttoinntekt. Tall fordelt etter driftsform og brukers kjønn

	Brukere i alt	Næringsinntekt jordbruket i prosent av bruttoinntekt				
		0 prosent	1-9 prosent	10-49 prosent	50-99 prosent	90- prosent
2004	53 257	25	15	26	18	17
2009	44 487	28	14	26	17	14
2010	43 615	26	15	27	18	14
2011	42 788	29	15	26	18	13
2012	42 142	29	15	27	17	12
2013	41 161	30	15	27	17	11
2014	40 557	29	15	28	17	11
2014						
Driftsform						
Korn og oljevekster mv.	6 881	35	24	34	6	1
Øvrige jordbruksvekster	4 817	40	20	24	11	5
Hagebruksvekster	1 269	26	15	29	19	11
Størfe mjølkeproduksjon	6 137	7	4	21	37	32
Størfe kjøtproduksjon	3 736	32	14	34	14	6
Størfe mjølke- og kjøtproduksjon i kombinasjon	1 170	6	2	17	38	36
Sau	9 492	35	18	33	10	4
Øvrige grovførende dyr	2 816	47	14	21	10	7
Svin og fjørfe	2 201	10	6	27	32	24
Blandet planteproduksjon	222	20	11	29	23	16
Blandet husdyrproduksjon	558	14	6	21	29	30
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 258	32	12	28	19	9
Brukers kjønn						
Mann	34 504	28	15	28	18	12
Kvinne	6 053	36	14	30	12	7

¹ Fradrag som underskudd i næringa, gjeldsrenter og jordbruksfradrag er ikke trukket fra.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.4. Gjennomsnittlige bruttoinntekter for brukere, fordelt etter driftsform og brukers kjønn.

Kroner

	Brutto-inntekt i alt	Lønn	Nærings-inntekt ¹ fra jord-bruket	Andre nærings- inntekter	Pensjoner	Kapital- inntekter o.l.
1999	285 100	109 900	93 400	31 800	16 900	33 100
2004	372 400	142 500	112 200	47 000	18 500	52 400
2009	448 600	200 000	136 300	56 300	26 200	29 800
2010	484 800	207 500	154 800	59 300	29 300	33 800
2011	511 300	218 200	154 000	63 800	36 300	38 900
2012	546 400	230 600	162 300	69 200	41 700	42 800
2013	569 200	243 100	165 100	69 500	45 000	46 500
2014	602 000	255 400	173 700	71 600	48 100	53 200
2014						
Driftsform						
Korn og oljevekster mv.	700 000	363 100	94 800	99 000	68 800	74 200
Øvrige jordbruksvekster	640 700	308 800	124 500	79 700	59 100	68 600
Hagebruksvekster	713 400	250 000	259 100	76 700	56 900	70 700
Storfe mjølkeproduksjon	520 300	95 900	320 000	47 500	21 500	35 500
Storfe kjøtproduksjon	551 000	261 000	128 900	82 300	41 200	37 500
Storfe mjølke- og kjøtproduksjon i kombinasjon	566 100	83 200	377 100	56 100	16 200	33 400
Sau	537 300	290 800	89 000	56 700	59 400	41 400
Øvrige grovførende dyr	567 000	284 500	98 800	84 600	41 900	57 300
Svin og fjørfe	744 700	187 900	410 800	63 000	17 900	65 100
Blandet planteproduksjon	776 400	215 400	323 100	93 100	49 400	95 400
Blandet husdyrproduksjon	685 600	152 700	394 200	69 000	20 300	49 400
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	637 000	226 000	205 200	80 700	58 700	66 400
Brukers kjønn						
Mann	625 700	255 500	184 600	77 100	50 800	57 700
Kvinne	466 500	254 600	111 300	40 200	32 900	27 500

¹ Fradrag som underskudd i næringa, gjeldsrenter og jordbruksfradrag er ikke trukket fra.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.5. Gjeld og renteutgifter for brukere, fordelt etter driftsform og brukers kjønn

	Gjeld		Brukere i alt	Brukere etter gjeld i mill. kroner					Renteutgifter	
	I alt	Per bruker		0- 0,09	0,1- 0,9	1,0- 1,9	2,0- 3,9	4,0 og mer	I alt	Per bruker
		Mill. kr	Kroner						Mill. kr	Kroner
1999	40 492	579 200	69 910	28	55	14	3	1	2 355	33 700
2005	49 893	991 000	50 336	20	46	21	9	3	1 582	31 400
2010	62 696	1 437 000	43 615	19	36	22	15	8	2 345	53 800
2011	66 482	1 554 000	42 788	19	34	21	17	9	2 545	59 500
2012	70 367	1 670 000	42 142	19	32	21	18	10	2 762	65 500
2013	73 839	1 794 000	41 161	19	31	20	18	12	2 888	70 200
2014	76 508	1 886 000	40 557	19	29	20	19	13	2 970	73 200
2014										
Driftsform										
Korn og oljevekster mv.	10 711	1 557 000	6 881	23	30	20	18	9	399	58 000
Øvrige jordbruksvekster	7 773	1 614 000	4 817	22	30	20	18	10	295	61 300
Hagebruksvekster	2 769	2 182 000	1 269	20	29	17	18	15	100	79 100
Storfe, mjølkeproduksjon	12 936	2 108 000	6 137	10	33	20	22	16	498	81 200
Storfe, kjøtproduksjon	6 666	1 784 000	3 736	17	30	20	22	11	265	70 800
Storfe, mjølke- og kjøttproduksjon i kombinasjon	2 954	2 524 000	1 170	7	28	19	25	20	112	95 900
Sau	10 562	1 113 000	9 492	28	32	21	15	4	430	45 300
Øvrige grovfôrdyr	5 079	1 804 000	2 816	16	27	23	24	10	206	73 100
Svin og fjørfe	10 685	4 855 000	2 201	3	13	11	21	51	415	188 600
Blandet planteproduksjon	620	2 794 000	222	13	27	16	20	24	24	105 800
Blandet husdyrholt	2 740	4 910 000	558	4	16	13	22	44	111	199 400
Planteproduksjon og husdyrholt i kombinasjon	3 015	2 396 000	1 258	20	28	15	19	18	115	91 100
Brukets kjønn										
Mann	67 810	1 965 000	34 504	17	29	20	20	14	2 638	76 500
Kvinne	8 699	1 437 000	6 053	28	30	18	16	9	332	54 900

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.6. Regnskapsresultater for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskingene, fordelt etter landsdel og jordbruksareal i drift

Antall jordbruks- bedrifter som deltok i driftsgran- singene	Jord- bruks- areal	Jord- bruks- kapital per 31. desember	Per jordbruksbedrift i jordbruket						
			Produk- sjons- inn- tektter	Kostnader	I alt	Leid hjelp ¹	Drifts- over- skudd	Famili- ens arbeids- fortje- nesten	Lønns- evne ²
<i>Dekar</i>			<i>1 000 kroner</i>						
1979	1 021	158	385	298	195	28	103	75	102
1984	1 010	164	634	460	299	42	161	103	146
1989	1 030	172	862	614	410	55	204	119	174
1994	1 042	188	924	615	430	61	185	110	171
1999	970	215	1 076	653	483	67	171	95	162
2004	947	258	1 433	839	610	64	229	173	236
2009	848	306	2 200	1 213	928	90	286	222	312
2012	870	332	2 757	1 538	1 158	116	380	299	415
2013	888	349	3 068	1 592	1 239	116	353	264	380
2014	910	361	3 321	1 714	1 311	116	403	305	421
2014									
Landsdel									
Østlandet									
Flatbygder	190	494	3 814	1 879	1 496	105	383	272	377
Andre bygder	137	354	2 739	1 374	1 034	103	340	260	362
Agder og Rogaland									
Jæren	59	326	5 480	2 761	2 260	175	501	339	514
Andre bygder	93	322	3 342	1 804	1 385	147	419	324	471
Vestlandet									
Flatbygder	73	386	3 540	1 831	1 436	81	395	292	372
Andre bygder	74	369	3 429	1 635	1 222	100	413	312	412
Nord-Norge									
- 49 dekar	24	30	1 980	1 807	1 376	268	432	372	640
50 - 99 dekar	38	78	1 109	907	600	102	307	274	376
100 - 199 dekar	158	158	1 619	1 025	771	78	255	206	284
200 - 299 dekar	224	248	2 601	1 364	1 039	87	326	250	336
300 - 499 dekar	297	388	3 659	1 845	1 408	115	438	330	445
500 - dekar	169	765	5 974	2 756	2 157	170	599	427	596

¹ Fra og med 2002 er det ikke regnet med tarifflønn på gratishjelp.

² Arbeidsinntekt i alt for familie og leiehjelp.

³ Ikke justert for jordbruksfradraget.

Kilde: Driftsgranskingene i jordbruket, Norsk institutt for bioøkonomi.

Tabell 2.6.7. Gjennomsnittlig nettoinntekt per brukerfamilie for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskingene. Krone

	1999	2004	2009	2012	2013	2014
A. Arbeidsvederlag og forrentning	407 500	552 500	736 200	894 900	902 200	992 400
Driftsoverskudd jordbruk	170 700	228 800	285 500	380 000	352 900	402 500
Driftsoverskudd skogbruk	13 400	11 400	9 900	14 400	9 200	19 300
Driftsoverskudd tilleggsnæring på jordbruksbedriften	22 500	32 400	47 200	50 700	59 100	65 500
Driftsoverskudd annen næring	17 300	20 100	31 500	34 400	35 800	35 700
Lønnsinntekter	141 600	207 600	302 200	339 200	356 400	381 700
Pensjoner o.l.	22 200	30 700	36 700	39 800	48 600	48 700
Aksjeutbytte	2 400	10 700	3 200	15 000	15 300	14 600
Familiens arbeid på nyanlegg	4 900	5 600	8 300	6 200	8 400	7 000
Renteinntekter	12 500	5 200	11 700	15 200	16 500	17 400
B. Renteutgifter og kår	51 600	44 700	80 100	100 000	110 600	119 900
Renteutgifter	46 500	38 200	73 100	92 700	103 800	112 700
Kår	5 100	6 500	7 000	7 300	6 800	7 200
C. Nettoinntekt per familie (A ÷ B)	356 200	507 900	656 000	795 000	792 000	872 500

Kilde: Driftsgranskingene i jordbruket, Norsk institutt for bioøkonomi.

Tabell 2.6.8. Budsjettoverføringer til jordbruket. Mill. kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
I alt	11 985	12 318	12 752	13 062	13 371	13 442
Utbetalinger fra fond	523	458	482	529	571	551
Markedsregulering	229	186	175	207	201	214
Tilskudd til erstatninger	.	101	37	125	26	49
Pristilskudd	2 029	2 042	2 020	2 156	2 433	2 496
Pristilskudd mjølk og mjølkeprodukter	546	537	554	578	588	607
Pristilskudd kjøtt	685	652	629	656	788	827
Pristilskudd ull	139	128	128	126	123	126
Frakttilskudd	222	291	282	323	317	331
Prisnedskriving korn	366	359	360	386	527	503
Andre pristilskudd	71	74	67	88	90	102
Direkte tilskudd	7 513	7 781	8 257	8 307	8 398	8 404
Driftstilskudd mjølkeproduksjon	1 091	1 183	1 345	1 358	1 373	1 349
Produksjonstilskudd husdyr	2 181	2 239	2 359	2 420	2 504	2 602
Beitetilskudd	616	696	728	742	787	791
Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 095	3 122	3 265	3 241	3 198	3 129
Økologisk jordbruk	116	123	119	110	105	105
Regionale miljøprogram	403	405	429	424	431	428
Andre direkte tilskudd	12	13	12	12	.	.
Utviklingstiltak	95	97	139	93	73	54
Velferdsordninger	1 512	1 546	1 549	1 553	1 589	1 571
Avløsing ferie og fritid	1 107	1 136	1 147	1 155	1 177	1 175
Avløsing ved sykdom	168	173	164	166	176	165
Andre velferdsordninger	237	237	237	232	237	231
Erstatning for rovdyrskader på husdyr	74	75	61	74	64	51
Andre overføringer	10	33	33	17	16	52

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettet nemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.9. Bruttoinvesteringer i jordbruket. Løpende priser. Millioner kroner

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2014	2015*
Bruttoinvesteringer i alt	562	1 054	3 773	4 646	4 751	6 649	6 102	6 562
Driftsbygninger	237	404	1 592	2 309	1 758	4 261	3 767	3 954
Maskiner, redskaper og biler	210	521	1 815	2 148	2 804	2 023	1 989	2 279
Grøfter og hydrotekniske anlegg	60	67	123	86	146	270	243	224
Nydyrkning	53	57	150	62	44	95	102	105
Senking, kanalisering og planering	3	5	92	40	0	0	0	0

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettnevnden for jordbruket.

Tabell 2.6.10. Prisindeks for jordbruket. 2008-2015*. 2014=100

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Sum plante- og husdyrprodukter	80,1	84,8	86,2	90,3	94,0	96,7	100,0	104,6
Sum planteprodukter	80,3	86,8	85,0	89,6	94,5	99,1	100,0	102,8
Korn, erter og oljefrø	76,7	82,4	80,6	85,4	88,4	96,8	100,0	101,7
Poteter	70,5	77,4	84,7	86,8	93,6	99,9	100,0	106,9
Hagebruksprodukter	84,1	91,4	87,9	92,9	98,7	100,2	100,0	103,4
Sum husdyrprodukter	80,0	84,1	86,7	90,6	93,9	95,9	100,0	105,3
Ku- og geitemjølk	75,7	82,3	86,2	90,7	91,4	92,8	100,0	106,2
Kjøtt	82,8	85,5	86,5	89,1	93,7	96,0	100,0	104,6
Egg	82,7	89,6	91,8	96,5	104,2	100,2	100,0	101,3
Pelsdyr	79,1	68,2	93,2	125,5	144,7	170,3	100,0	116,7
Sum kostnader	84,4	90,9	90,5	92,5	94,2	97,2	100,0	101,4
Sum ikke-varige produksjonsmidler	81,1	90,3	88,9	91,1	93,1	96,8	100,0	101,3
Kunstgjødsel og kalk	59,5	108,0	79,2	85,0	97,2	100,4	100,0	103,5
Innkjøpt fôr	80,7	88,9	89,3	89,5	91,7	96,3	100,0	102,1
Såfrø og planter	90,4	89,9	91,2	90,6	89,5	94,5	100,0	107,0
Energi og smøremidler	90,5	83,6	96,8	100,0	94,7	97,8	100,0	93,9
Vedlikehold	84,1	87,6	89,4	91,8	94,3	96,9	100,0	102,5
Sum kapitalkostnader	90,8	92,3	94,3	96,0	96,9	98,2	100,0	101,8
Leasing av maskiner	96,3	94,4	94,9	99,7	101,7	98,8	100,0	100,5
Kapitalslit driftsbygninger og maskiner/ redskaper	89,9	91,8	94,1	95,2	96,0	98,0	100,0	102,1

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettnevnden for jordbruket.

Tabell 2.6.11. **Pris til produsent for norsk korn og oljefrø^{1,2}. Kroner per kg**

Avtaleår (1.7.-30.6.)	Hvete	Rug	Oljevekster til modning	Bygg	Havre	Fôrkorn (bygg og havre)
2001/02	2,31	2,15	4,44	1,93	1,71	1,85
2002/03	2,26	2,10	4,39	1,88	1,66	1,80
2003/04	2,23	2,07	4,36	1,85	1,62	1,77
2004/05	2,15	1,99	4,28	1,79	1,57	1,72
2005/06	2,12	1,96	4,29	1,80	1,58	1,73
2006/07	2,12	1,96	4,33	1,79	1,60	1,73
2007/08	2,15	1,99	4,39	1,81	1,65	.
2008/09	2,35	2,19	4,59	2,01	1,85	.
2009/10	2,48	2,32	4,87	2,14	1,98	.
2010/11	2,48	2,32	4,87	2,14	1,95	.
2. halvår 2011	2,63	2,47		5,04	2,25	.
1. halvår 2012	2,65	2,49			2,03	.
2012/13	2,73	2,57	5,18	2,32	2,10	.
2013/14	2,92	2,77	5,43	2,50	2,28	.
2014/15	2,98	2,82	5,48	2,54	2,33	.
2015/16	3,08	2,82	5,55	2,63	2,39	.

¹ Pris for basiskvalitet. Prisene gjelder korn med 15 prosent vann og oljefrø med 8 prosent vann.

² Fra 1. juli 2001: Målpris til produsent for mathvete, matrug, oljefrø og fôrkorn. Fra 2007 er det også målpris for bygg og havre, mens målpris for fôrkorn er avviklet. I årene 2001-2006 var det intensjonspris for bygg og havre. Målprisen for fôrkorn i 2001-2006 er et veid gjennomsnitt av intensjonsprisen for bygg og havre.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.6.12. Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter

Avtaleår (1.7.-30.6.)	Matpoteter	Hvitkål	Blomkål	Gulrot	Tomater	Epler
	Kroner per kg	Kr per stk		Kroner per kg		
Jordbruksavtalens målpris						
2002/03	2,07	3,28	5,59	4,37	15,17	8,80
2003/04	2,12	3,51	5,74	4,46	15,58	9,01
2004/05	2,17	3,52	5,68	4,47	15,68	9,15
2005/06	2,21	3,65	5,82	4,60	15,99	9,50
2006/07	2,36	3,67	6,07	4,87	16,39	9,92
2007/08	2,54	3,86	6,24	5,21	16,98	10,50
2008/09	2,74	4,57	6,69	5,83	17,57	11,29
2009/10	2,86	5,22	7,19	6,67	17,67	12,54
2010/11	3,31	5,92	7,76	7,15	17,15	12,96
2011/12	3,57	6,13	7,97	7,45	17,21	13,33
2012/13	3,72	6,08	8,06	7,61	17,18	13,55
2013/14	4,05	6,49	8,42	7,72	17,66	13,96
2014/15	4,19	6,58	8,41	8,14	18,03	14,58
2015/16	4,28	6,97	8,89	8,34	18,26	14,94
Markedspris						
2002/03	2,24	3,91	5,68	4,75	15,45	7,83
2003/04	2,33	3,43	5,22	4,77	15,23	9,55
2004/05	2,32	3,31	5,39	4,68	12,62	8,93
2005/06	2,43	3,03	4,91	5,01	15,39	10,28
2006/07	2,91	3,68	5,51	5,41	15,41	8,99
2007/08	3,42	4,89	7,98	5,63	15,44	11,32
2008/09	2,77	4,14	7,45	6,29	15,91	11,01
2009/10	3,03	5,17	6,44	6,99	14,14	11,93
2010/11	3,49	5,15	6,36	7,25	14,94	12,82
2011/12	3,68	5,24	7,42	7,51	16,20	13,12
2012/13	4,05	5,81	7,09	7,70	16,80	13,96
2013/14	4,29	5,93	7,39	7,87	16,88	14,80
2014/15	4,01	5,69	7,33	8,07	16,24	14,28
2015/16	4,56	6,34	6,28	8,67	16,82	15,71

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.6.13. Engrospriser for kjøtt, egg og mjølk

Avtaleår (1.7.-30.6.)	Ungokse ¹	Lam ²	Slaktegris	Kylling ³	Egg ²	Ku- og geitemjølk ⁴
	Kroner per kg				Kr per liter	
Jordbruksavtalens målpris/styringspris						
2002/03	35,89	44,00	27,37	26,15	13,59	..
2003/04	38,11	44,00	27,37	26,18	13,69	..
2004/05	38,11	44,00	27,22	26,03	13,60	3,77
2005/06	40,01	44,00	27,22	25,01	13,60	3,82
2006/07	40,13	45,89	26,22	25,01	13,83	3,84
2007/08	42,04	50,00	26,22	25,01	14,18	3,94
2. halvår 2008	44,30		26,84		14,64	4,11
1. halvår 2009	47,57	55,21	27,78	25,75	15,23	4,41
2. halvår 2009	48,88					
1. halvår 2010	47,58	57,75	29,06	27,25	16,43	4,41
2. halvår 2010	48,08					
1. halvår 2011	48,70	59,15	29,51	27,36	17,12	4,54
2. halvår 2011	49,40	60,70	30,71	27,40	18,54	4,66
1. halvår 2012	50,70	61,20	31,21		18,90	4,73
2. halvår 2012	52,20		31,64	28,91	18,10	4,82
1. halvår 2013	53,00	63,00				
2. halvår 2013	55,00	66,20	31,64	29,68	18,20	
1. halvår 2014	55,20	68,00			18,10	5,05
2. halvår 2014	55,50	68,70			18,80	
1. halvår 2015	57,00	70,50		31,64	30,36	18,80
2. halvår 2015	57,50	70,50			18,40	5,20
1. halvår 2016	58,70	69,60		32,34	30,24	5,28
Markedspris						
2002/03	35,89	43,07	27,37	26,04	13,57	
2003/04	38,06	43,79	27,32	26,04	13,38	
2004/05	38,23	42,69	25,64	25,87	13,01	3,76
2005/06	39,36	44,11	25,79	25,01	13,28	3,82
2006/07	40,28	45,89	25,31	25,05	13,78	3,84
2007/08	42,13	50,06	26,25	25,75	14,22	3,94
2. halvår 2008	44,42		26,99		14,62	4,11
1. halvår 2009	47,32	54,99	26,91	27,25	15,17	4,32
2. halvår 2009	48,84					
1. halvår 2010	47,45	57,44	28,93	27,36	16,44	4,41
2. halvår 2010	47,99					
1. halvår 2011	48,61	58,64	29,38	27,84	17,06	4,54
2. halvår 2011	49,32	60,78	30,96		18,72	4,70
1. halvår 2012	50,66	60,66	30,28	28,66	18,67	4,69
2. halvår 2012	52,15		30,13	29,68	18,63	4,82
1. halvår 2013	52,83	62,95				
2. halvår 2013	54,87	65,76		29,61	30,36	18,15
1. halvår 2014	54,88	67,84				5,05
2. halvår 2014	55,44	68,66			18,03	
1. halvår 2015	57,03	70,67		31,53	30,24	18,76
2. halvår 2015	57,43	70,46			18,48	5,20
1. halvår 2016	58,52	69,43		32,13	29,46	18,27

¹Fra 1.7. 2009 ble målpris avviklet og erstattet med en volummodell.²Fra 1.7.2013 ble målpris avviklet og erstattet med en volummodell.³Fra 1.1.2007 ble målpris avviklet og erstattet med en referansepris.⁴Gjelder uforedlet mjølk solgt fra TINE Råvare til videre bearbeiding.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

2.7. Import og eksport av jordbruksvarer

- I 2015 importerte Norge jordbruksvarer for 59,1 milliarder kroner, mens vi eksporterte jordbruksvarer for 9,2 milliarder kroner.
- Importen av storfekjøtt har økt fra 5 400 tonn til 22 400 tonn fra 2010 til 2015. For svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt har importen vært så å si stabil.
- I 2015 ble det eksportert mink- og reveskinn til en verdi av 371 millioner kroner.

Klima og tilgang på egnert areal begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, avling per dekar og omfang av jordbruksproduksjonen i Norge. Små og ofte bratte jordstykker samt relativt store avstander gjør produksjonen kostbar. I tillegg er det generelle kostnadsnivået i Norge høyt. Til sammen gjør dette at norske jordbruksvarer til vanlig ikke er konkurransedyktige på verdensmarkedet.

Norge har i lang tid hatt et importvern for jordbruksvarer. Importvernet gjør at jordbruket i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og den innenlandske produksjonen av jordbruksvarer blir større enn den ellers ville ha blitt. Importvernet er en forutsetning for at det meste av mjølk, kjøtt, egg, og korn som forbrukes i Norge, også blir produsert i Norge. Importvernet er dessuten med på å opprettholde en næringsmiddelindustri basert på norske råvarer.

Norge har inngått flere avtaler om tollvern for jordbruksvarer. De viktigste er GATT/WTO-avtalen og EØS-avtalen. Videre har Norge gjennom EFTA inngått frihandelsavtaler med andre land, og som angår jordbruksvarer. Dessuten har Norge redusert tollen til utviklingsland og gitt tollfrihet

for varer fra de minst utviklede landene (MUL).

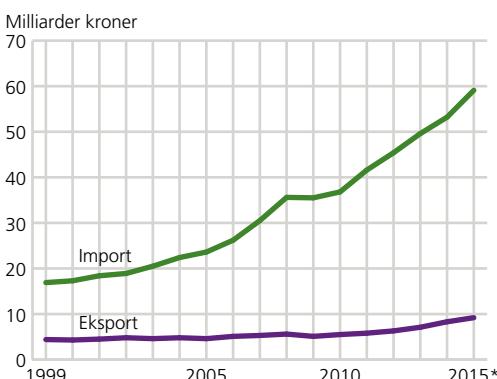
Det norske importvernet for jordbruksvarer kan grovt deles i tre grupper:

- Varer med lav eller ingen toll. Dette gjelder varer som ikke produseres i Norge, for eksempel sukker, kaffe, ris og tropisk frukt.
- Varer med høy toll. Dette gjelder råvarer som det produseres mye av i norsk jordbruk.
- Varer med moderat toll. Dette gjelder for det meste bearbeide varer som sjokolade, kjeks, bakervarer, pizza m.m. For disse varene skal toll eller tilskudd i utgangspunktet bare utligne forskjellen i råvarepris mellom Norge og utlandet, slik at norsk næringsmiddelindustri kan produsere bearbeide jordbruksvarer basert på norske råvarer. EØS-avtalen regulerer handelen med slike varer, såkalte RÅK-varer. Ordningen skal legge til rette for frihandel med industrielt bearbeide jordbruksvarer.

Samlet import og eksport av jordbruksvarer og næringsmidler basert på jordbruksvarer

Norge importerer mye mer jordbruksvarer enn vi eksporterer. I 2015 var den samlede importen av jordbruksvarer, både råvarer og bearbeide varer, på 59,1 milliarder kroner, mot 36,8 milliarder kroner i 2010 og 17,3 milliarder kroner i 2000. I 2015 utgjorde eksporten av jordbruksvarer 9,2 milliarder kroner, mot henholdsvis 5,5 milliarder kroner i 2010 og 4,3 milliarder kroner i 2000. Jordbruksvarer er her definert som varer i WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden.

Norske husholdningers innkjøp av matvarer i andre land (grensehandel) kommer i

Figur 2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer¹

¹ Varer som er definert som jordbruksvarer i WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden.

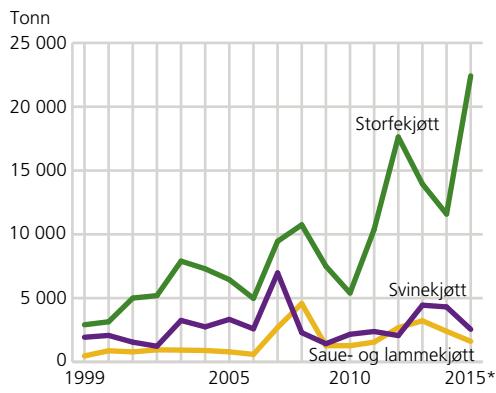
Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

tillegg til varer som inngår i importstatistikken. I 2015 var grensehandelen på 14,1 milliarder kroner, og 91 prosent av handelen foregikk i Sverige. En undersøkelse i 2010 viste at mat utgjorde 47 prosent av grensehandelen.

Import og eksport av utvalgte jordbruksvarer

I 2015 ble det importert 22 400 tonn storfekjøtt, og det er nesten dobbelt så mye som året før. Årsaken var en økning i engrossalget på 10 prosent. Den norske produksjonen av storfekjøtt var i 2015 på 79 700 tonn. For årene 2005-2009 var den gjennomsnittlige årlige importen 7 800 tonn, mens den for årene 2010–2014 økte til 11 800 tonn per år. I samme perioden falt den innenlandske produksjonen av storfekjøtt fra 86 200 tonn til 81 100 tonn.

For svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt er omfanget av import vesentlig mindre. I 2015 var importen respektive 2 600 og 1 600 tonn, mens årlig gjennomsnitt for årene 2010–2014 var 3 100 og 2 200 tonn. I årene 2010–2014 har den innenlandske produksjonen av svinekjøtt variert mellom 127 500 tonn og 131 500 tonn, mens den innenlandske saue- og lammekjøttop-

Figur 2.7.2. Import av storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt¹

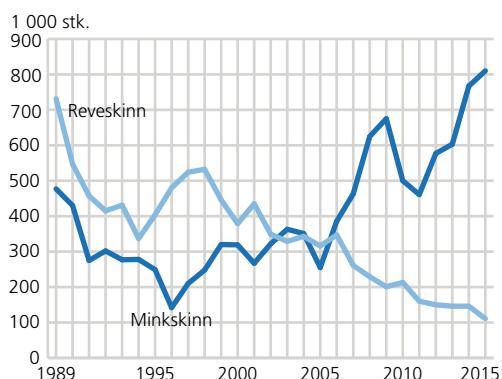
¹ Medregnet spiselig slakteavfall, unntatt lever.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

duksjonen har variert mellom 22 900 og 24 600 tonn. Det er liten import av fjørfekjøtt. I perioden 2010–2014 var den årlige importen i gjennomsnitt 600 tonn, mens importen i 2015 var knapt 900 tonn.

Importen av smør økte fra 140 tonn i 2010 til 1 770 tonn i 2011 og 2 050 tonn i 2012. Årsaken til den store importen disse to årene var den spesielle situasjonen med underskudd på norsk smør som oppsto høsten 2011. I perioden 2013-2015 har den årlige importen vært ca. 400 tonn.

Importen av ost har økt i mange år, regnet både i kvantum og verdi. Det ble importert 12 900 tonn ost i 2015, mot 6 300 i 2004. I samme perioden har eksporten av ost gått tilbake fra 18 400 tonn til 11 500 tonn. En stor del av den norske eksporten er Jarlsbergost. I 2015 la regjeringen fram en stortingsmelding om globalisering av handel, der et av forslagene var å forby eksportsubsidier i jordbruket innen 2019. Forslaget ble vedtatt av Stortinget og innebærer at eksportstøtten til Jarlsbergost vil bli avviklet. Om lag 9 prosent av den norske mjølkeproduksjonen brukes til produksjon av Jarlsbergost for eksport.

Figur 2.7.3 Eksport av mink- og reveskinn

Kilde: Totalkalkulen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

Importen av yoghurt og syrnet melk har hatt en stor og vedvarende økning de siste årene, fra 400 tonn i 2004 til 8 500 tonn i 2015.

Forbudet mot hold av høner i uinntredede bur fra og med 2012 medvirket til et underskudd på norske egg i 2011 og 2012, og derav økt import.

Importen av hvete og rug var 359 000 tonn i 2015, mot en norsk produksjon på 537 000 tonn mat- og førkorn av hvete og rug. Gjennomsnittlig årlig import av hvete og rug for perioden 2010-2014 var 461 000 tonn, mot en gjennomsnittlig årlig norsk produksjon på 301 000 tonn. Mengde og kvalitet på importert korn varierer fra år til år, avhengig av mengde og kvalitet på den norske avlingen. Det importeres i tillegg mel og andre mølleprodukter.

I 2015 ble det importert 50 000 tonn epler og 18 100 tonn pærer til Norge, mens den norske produksjonen utgjorde 10 800 tonn epler og knapt 200 tonn pærer. Importen av jordbær har økt over flere år. I 1999 var importen 2 100 tonn, i 2009 var den økt til 5 100 tonn og i 2014 nådde den en foreløpig topp med 10 800 tonn. I 2015 var importen 10 600 tonn, mens den norske produksjonen av jordbær var 11 200 tonn.

Nesten alle skinn av mink og rev fra pelsdyrgårdene omsettes på flere årlige auksjoner i utlandet.

Import og eksport av traktorer og redskaper

I 2015 ble det importert 3 100 nye og 260 brukte firehjulstraktorer. Det ble importert 400 færre nye traktorer i 2015 enn gjennomsnittet for årene 2012-2014. Tallene er inklusive traktorer brukt i andre nærlinger enn jordbruk. Det er usikkert hvor mange av traktorene som selges til jordbruket. En undersøkelse om investeringer i maskiner i 2014 viste at jordbruksbedriftene kjøpte 1 160 nye firehjulstraktorer. I tillegg inngikk bedriftene nye leasingavtaler for 760 nye traktorer gjennom finansieringselskaper. Samlet import i 2014 var 3 000 nye traktorer. Importen av brukte firehjulstraktorer er redusert fra 780 i 2012 til 260 i 2015.

Med unntak for plogen har Norge ubetydelig eksport av redskaper for jordbruket.

Tabell 2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer¹

	Eksport		Import	
	Tonn	Millioner kroner	Tonn	Millioner kroner
1999	687 300	4 363	2 765 202	16 927
2004	818 318	4 799	3 031 679	22 352
2009	693 290	5 076	3 804 921	35 507
2012	714 375	6 269	4 802 896	45 363
2013	741 451	7 115	4 932 894	49 563
2014	837 095	8 253	5 014 639	53 150
2015*	931 355	9 225	4 849 951	59 141

¹ Varer definert som jordbruksvarer i WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.2. Eksport og import av bearbeide jordbruksvarer innenfor RÅK-ordningen¹

	Eksport		Import	
	Tonn	Millioner kroner	Tonn	Millioner kroner
2005	74 095	862	300 166	4 706
2010	39 361	1 054	370 311	7 625
2011	39 517	1 167	396 439	7 967
2012	41 192	1 177	416 065	8 343
2013	41 035	1 681	447 122	9 260
2014	44 099	2 040	450 339	10 147
2015*	49 068	2 038	458 217	11 051

¹ Ordningen med råvarepriskompensasjon.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.3. Eksport og import av kjøtt^{1,2}

	Eksport		Import	
	Tonn	Millioner kroner	Tonn	Millioner kroner
Storfe				
1999	8 659	53	2 911	99
2004	468	16	7 297	260
2009	184	9	7 503	327
2012	116	7	17 625	807
2013	158	9	13 945	764
2014	275	16	11 590	723
2015*	255	12	22 417	1 107
Svin				
1999	11 539	58	1 932	27
2004	4 439	51	2 747	79
2009	3 755	48	1 426	72
2012	5 567	94	2 064	106
2013	6 789	118	4 446	203
2014	5 417	136	4 310	231
2015*	3 275	106	2 556	191
Sau og lam				
1999	511	2	471	14
2004	643	9	896	41
2009	36	2	1 271	70
2012	60	2	2 683	132
2013	70	4	3 223	170
2014	28	1	2 398	136
2015*	14	2	1 613	108
Fjørfe				
1999	8	0	248	8
2004	367	10	332	14
2009	808	23	193	7
2012	791	27	1 634	32
2013	725	28	1 190	24
2014	3 798	51	518	14
2015*	1 536	39	863	22

¹ Medregnet spiselig slakteavfall, unntatt lever.² Medregnet norsk kjøtt eksportert for bearbeiding i utlandet.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.4. Eksport og import av smør, ost, yoghurt og syrnet mjølk, egg og honning

	Eksport		Import	
	Tonn	Millioner kroner	Tonn	Millioner kroner
Smør				
1999	5 071	48	182	3
2004	634	8	350	6
2009	3 484	40	353	8
2012	1	0	2 052	60
2013	1	0	408	13
2014	0	0	433	14
2015*	535	12	360	12
Ost¹				
1999	23 334	584	3 069	161
2004	18 360	595	6 255	308
2009	13 356	542	8 718	465
2012	13 268	535	11 394	582
2013	14 067	565	11 644	619
2014	12 566	566	12 227	695
2015*	11 530	618	12 876	767
Yoghurt og syrnet mjølk				
1999	8	0	324	3
2004	38	0	386	5
2009	1	0	3 196	44
2012	8	0	5 278	54
2013	0	0	6 766	101
2014	1	0	7 953	140
2015*	2	0	8 538	162
Egg (av høns)				
1999	248	1	351	3
2004	103	1	109	1
2009	392	6	462	5
2012	296	1	1 189	13
2013	68	0	224	2
2014	100	1	330	3
2015*	159	1	203	2
Honing				
1999	0	0	220	3
2004	62	2	276	6
2009	16	1	345	9
2012	0	0	802	21
2013	2	0	1 024	29
2014	62	1	1 363	41
2015*	176	4	1 312	45

¹ Medregnet ost produsert i utlandet på norsk mjølk.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.5. Import av korn¹

	2004		2009		2013		2014		2015*	
	Tonn	Millioner kroner								
Korn i alt	331 254	395	388 491	806	719 846	1 610	661 612	1 431	483 077	1 181
Hvete og blandinger av hvete og rug	217 870	287	302 178	507	492 912	1 029	488 891	959	357 688	706
Rug	22 141	28	11 514	19	22 253	40	13 369	20	1 294	2
Bygg	2 734	4	4 956	7	43 349	78	25 970	42	20 845	35
Havre	1 210	3	12 437	23	39 946	78	27 336	46	4 613	13
Mais	32 312	44	32 368	51	98 053	180	80 932	138	72 294	126
Herav dyrefôr	31 915	42	31 802	46	96 689	171	79 371	129	70 227	114
Ris	23 181	0	23 302	193	22 951	200	24 419	217	25 777	290
Herav dyrefôr	219	1	443	2	545	2	1 181	4	50	0
Annet korn	31 806	29	1 737	6	382	5	695	10	565	9
Herav dyrefôr	31 477	27	1 088	2	10	0	119	1	280	1

¹Eksklusive såkorn.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.6. Import av frukt og bær¹

	2004		2009		2013		2014		2015*	
	Tonn	Millioner kroner								
Epler	44 175	314	51 966	423	50 070	490	49 756	470	50 022	501
Pærer	18 801	139	21 327	198	17 367	168	19 079	143	18 106	158
Kirsebær og moreller	900	34	879	41	2 007	79	1 994	81	2 293	112
Plommer	2 549	32	2 954	34	3 959	62	4 027	59	4 289	72
Jordbær	3 496	97	5 090	175	10 298	379	10 797	380	10 571	428
Bringebær	24	3	221	24	1 676	163	1 384	134	1 332	145
Solbær, rips og stikkelsbær	10	1	15	2	40	4	51	4	40	5
Blåbær og tranebær	120	4	362	28	4 634	317	4 319	298	3 776	295

¹Gjelder friske varer.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.7. Import av poteter og grønnsaker¹

	2004		2009		2013		2014		2015*	
	Tonn	Millioner kroner								
Poteter ²	33 904	122	27 923	111	61 346	278	55 948	235	48 621	230
Tomater	18 039	233	22 212	389	24 812	412	25 102	478	24 970	521
Løk og purre	6 612	60	9 607	93	16 004	150	12 882	127	13 435	141
Kål	13 218	150	14 006	195	17 045	230	17 592	224	18 219	253
Salat	9 398	108	12 075	164	13 256	184	11 730	165	12 013	198
Rotgrønnsaker ³	3 003	22	7 370	56	9 702	68	8 422	60	8 095	72
Agurk	5 639	50	6 513	86	8 976	108	9 269	108	8 675	113
Erter og andre belgfrukter	559	20	1 435	57	2 008	91	2 086	101	1 928	99
Andre grønnsaker ⁴	21 550	404	27 434	546	35 943	739	37 187	779	38 344	918

¹ Gjelder friske og kjølte varer.² Eksklusive settepøteter.³ Gulrotter, neper, rødbeter, knollselleri og andre spiselige røtter.⁴ Inklusiv sopp.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.8. Import av jordbruksmaskiner¹

	2004		2009		2013		2014		2015*	
	Antall	Millioner kroner								
Firehjuls-traktorer, nye ²	3 948	1 139	2 178	833	3 741	1 508	2 983	1 373	3 122	1 676
Firehjuls-traktorer, brukte	505	96	648	197	648	246	361	135	258	79
Tohjulstraktorer	166	3	145	3	227	5	254	5	146	5
Gjødselspredere	2 926	21	1 242	33	2 422	47	2 793	45	2 934	56
Såmaskiner og plantemaskiner	604	31	334	34	3 909	53	639	57	3 637	55
Slåmaskiner	1 897	53	1 584	67	2 572	95	3 221	114	4 824	139
Potetsettere	24	3	9	2	24	4	16	3	46	7
Pløger	265	10	230	10	645	17	431	20	302	17
Skålharver og fjærharver	169	4	136	6	305	8	641	7	1 080	11
Førhøstere	50	3	9	2	98	5	62	5	92	6
Skurtreskere	152	75	134	92	144	105	73	62	317	107
Halm-, høy- og fôrpresser	568	70	952	147	881	164	796	219	713	221
Potet- og rotvekstopptakere	52	12	32	11	37	16	49	30	33	23

¹ Omfatter all import av vedkommende maskiner. For eksempel brukes en betydelig andel av traktorene i andre næringer enn jordbruk.² Omfatter traktorer med motoreffekt minst 40 hk.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.9. **Eksport av mink- og reveskinn**

	Minkskinn		Reveskinn	
	1 000 stk.	Millioner kroner	1 000 stk.	Millioner kroner
1959	582	68	40	8
1969	1 699	167	105	21
1979	913	153	277	170
1989	477	61	731	209
1999	320	53	446	118
2009	675	132	201	97
2012	577	253	150	145
2013	603	316	146	162
2014	767	218	146	110
2015*	810	285	111	86

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettetnemnda for jordbruket.

2.8. Matvareforbruk

- Den norskproduserte andelen av matvareforbruket (selvforsyningssgraden) var 47 prosent i 2014.
- Den norskproduserte andelen av matvareforbruket som kom fra norsk jordbruk, var 45 prosent. Korrigert for importert fôr var andelen 38 prosent.

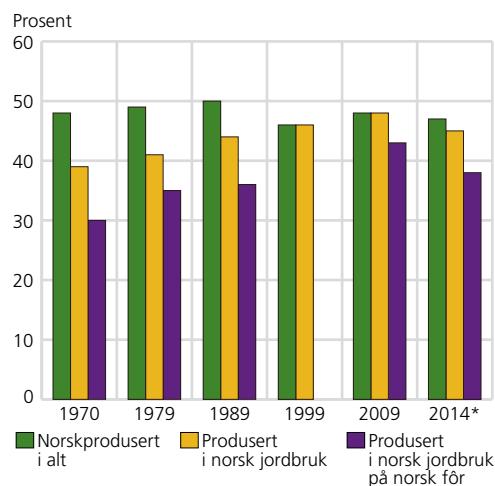
Statistikken over matvareforbruk og selvforsyningssgrad utarbeides av Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og publiseres av Helsedirektoratet. Forbruket av matvarer beregnes på engrosnivå. Beregning av selvforsyningssgraden er basert på energiinnholdet i matvarene.

Evnen til å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon i en eventuell krisesituasjon kommer ikke til uttrykk i den oppgitte selvforsyningssgraden. Beregningene er basert på at jordbruks behov for importerte produksjonsmidler er dekket, og det er ikke tatt hensyn til eksport. Norge eksporterer for eksempel store mengder fisk og fiskeolje som kunne vært brukt innenlands. Under visse forutsetninger kan norsk fiskemel som nå eksporteres, erstatte noe av det importerte fôret. Der som en krisesituasjon oppstår, vil en også kunne legge om forbruket av matvarer slik at en større del dekkes av planteprodukter i stedet for husdyrprodukter. Energitapet er stort når planteprodukter som kan nyttes til mat, blir brukt til fôr.

Dersom en skal beregne hvor stor selvforsyningsevnen er i en krisesituasjon, må en også ta hensyn til at en betydelig andel av kraftfôret som blir brukt i husdyrproduksjonen, er importert, og at det både i fiskeriene og i jordbruket blir brukt andre importerte innsatsvarer.

Den norskproduserte andelen av matvareforbruket var mellom 47 og 51 prosent

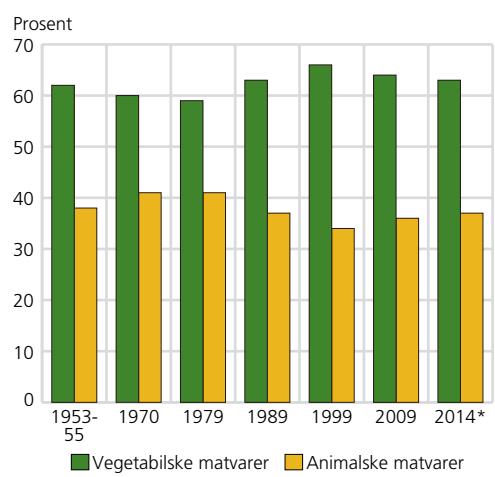
Figur 2.8.1. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis¹

¹ For 1999 mangler opplysninger om «Produsert i norsk jordbruk på norsk fôr».

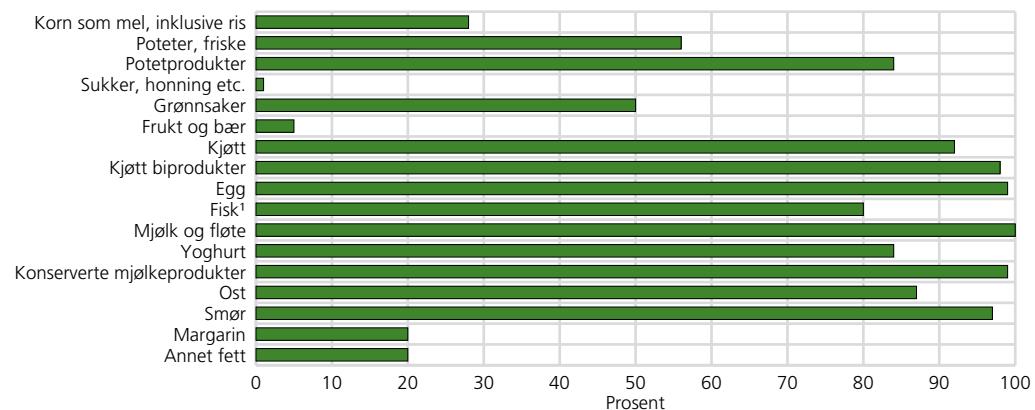
Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.2. Prosentvis fordeling av forbruket av vegetabiliske og animalske matvarer på energibasis

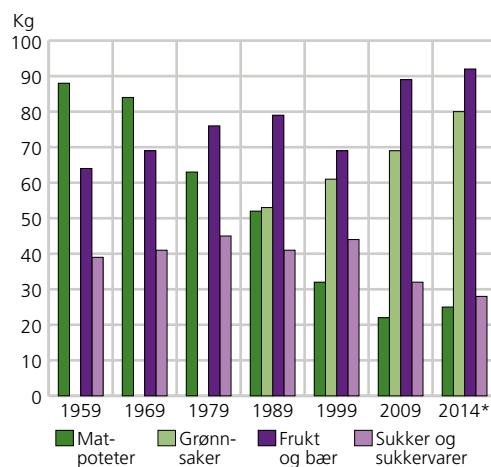

Kilde: Helsedirektoratet.

på 1970-tallet. På 1980- og 1990-tallet var andelen de fleste årene mellom 50 og 55 prosent. Lavere andel enkelte år skyldes hovedsakelig lave avlinger av norskprodusert matkorn. Etter 2000 har variasjonene vært noe større. I 2012 var selvforsyningssgraden nede i 43 prosent, noe som skyldes

Figur 2.8.3. Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2014*¹ Anslag.

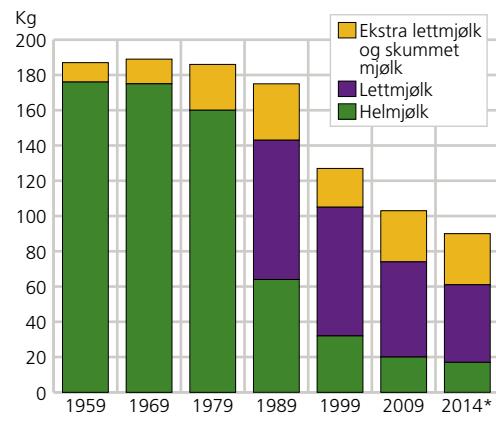
Kilde: Helsedirektoratet.

Figur 2.8.4. Forbruk av friske poteter, grønn-saker¹, frukt og bær samt sukker og sukkervarer. Kg per innbygger per år¹ Opplysninger om grønnsaker mangler for 1959, 1969 og 1979.

Kilde: Helsedirektoratet.

lav andel norsk matkorn og matpoteter. I 2014 var den norskproduserte andelen av matvareforbruket 47 prosent.

Ved beregning av selvforsyningssgraden tas det ikke hensyn til eksport av norskproduserte matvarer. Norge er en stor eksportør av fisk, og inkluderes denne eksporten kommer en opp på en dekningsgrad på i

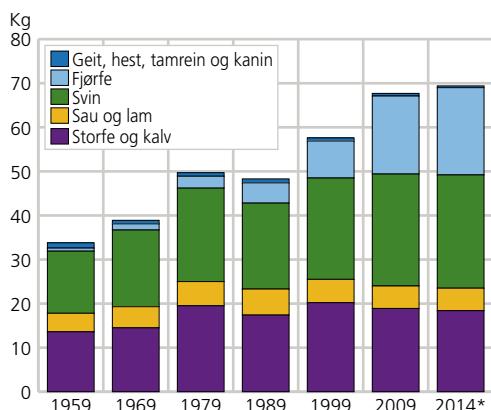
Figur 2.8.5. Forbruk av mjølk. Kg per innbygger per år

Kilde: Helsedirektoratet.

underkant av 90 prosent i gjennomsnitt for årene 2010-2014. Imidlertid er beregningen av energiinnholdet i fisk usikker.

Fordelingen mellom vegetabilsk og animalsk matvarer (regnet på energibasis) har endret seg relativt lite fra 1950-tallet til i dag. Andelen vegetabilsk matvarer utgjorde 62 prosent på 1950-tallet. Den sank til 59 prosent på 1970-tallet, for så å stige til 66 prosent i 1999. På 2000-tallet har andelen gått litt ned igjen.

Figur 2.8.6. Forbruk av kjøtt fra husdyr. Kg per innbygger per år

Kilde: Helsedirektoratet.

Forbruket av ulike matvarer per person per år har endret seg mye over tid. Fra 1959 til 2014 er for eksempel forbruket av matpoteter redusert fra 88 til 25 kilo, mens forbruket av andre potetprodukter har økt fra 5 til 28 kilo, beregnet som friske poteter. I den samme perioden har forbruket av kjøtt økt fra 38 til 80 kilo. Kjøtt omfatter her kjøtt fra husdyr, kjøtt fra vilt, hvalkjøtt og kjøtt biprodukter samt anslag for grensehandelen. Forbruket av konsummelk har falt fra 188 til 90 kilo. Det har også skjedd store endringer innenfor disse varegruppene; for kjøtt har det vært en stor økning i forbruket av fjørfekjøtt, mens helmjølkas andel av forbruket av frisk mjølk har falt fra 94 til 19 prosent.

Tekstboks 2.8.1.

Norskprodusert andel av matvareforbruket (selvforsyningssgraden): Selvforsyningssgraden viser hvor stor andel av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis, som kommer fra norsk produksjon. Det vil si forbruk av matvarer minus import av matvarer dividert på forbruk av matvarer. Det tas ikke hensyn til eksport av matvarer. Selvforsyningssgraden er basert på den faktiske fordelingen av forbruket på norske og importerte produkter det enkelte år. Fordelingen påvirkes av avlingsmengde og kvalitet, priser, internasjonale handelsavtaler mv.

Tekstboks 2.8.2. Forbruket av matvarer – datagrunnlag

Det er tre ulike kilder for statistikk over matvareforbruket per person: matforsyningssstatistikk, forbruksundersøkelser over anskaffelse av matvarer i private husholdninger og kostholdsundersøkelser. Sistnevnte beskriver det virkelige forbruket av matvarer per person. Kostholdsundersøkelser er foretatt i ulike aldersgrupper av befolkningen.

Figurer og tabeller i dette kapittelet bygger på matforsyningssstatistikken. Matforsyningssstatistikken er basert på statistikk over produksjon, import, eksport og omsetning av matvarer, og gir tall på engrosnivå over tilgangen på matvarer. Matforbruket regnet per person vil her være høyere enn i SSBs forbruksundersøkelser, blant annet på grunn av svinn. SSBs forbruksundersøkelser omfatter mat som blir kjøpt, er fått som gave eller kommer fra egen produksjon. Mat som blir kjøpt og spist utenfor husholdningen, for eksempel på kafé, restaurant, kantine e.l. inngår ikke.

Tabell 2.8.1. Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1 000 tonn

	1953-1955	1970	1979	1989	1999	2009	2014*
Korn som mel, eksklusive ris ¹	330	268	306	323	386	394	395
Risgryn og -mel	5	7	10	13	16	23	23
Poteter, friske ²	314	305	255	220	143	105	128
Potetmel ²	50	39	33	37	35	35	54
Andre potetprodukter ²		27	46	81	132	147	143
Sukker, honning, sukkervarer	136	163	182	171	195	154	144
Erter og nøtter		14	24	29	20	27	39
Kakao				17	14	29	32
Grønnsaker ³	120	156	189	225	272	331	409
Frukt og bær ⁴	140	259	308	329	307	430	473
Kjøtt ⁵	113	157	208	210	266	334	363
Kjøtt biprodukter	8	11	13	13	15	24	24
Egg	25	37	44	49	48	58	64
Helmjølk ⁶	660	667	652	269	145	94	89
Lettmjølk ⁶	0	0	0	335	324	259	226
Skummet mjølk og ekstra lettmjølk ⁶	34	55	107	136	99	139	147
Fløte og rømme ⁶	17	26	27	29	30	33	38
Yoghurt ⁶	..	..	..	..	30	44	48
Mjølkeprodukter ⁶	11	45	59	78	104	149	128
Ost ⁶	27	35	49	56	65	81	92
Smør ⁶	13	21	22	14	15	14	17
Margarin ⁶	82	73	62	55	54	48	45
- herav lettmargarin ⁶	..	..	1	8	11	12	10
Annet fett	13	17	20	17	18	19	21

¹Tallet for 1953-1955 er anslagsvis 10-15 prosent for høyt og ikke helt sammenlignbart med de øvrige årene.

²Revidert serie f.o.m. 1980 for friske poteter og potetprodukter. Potetprodukter er omregnet til friske poteter f.o.m. 1999.

Hele tidsserien for potetmel er omregnet til friske poteter.

³Revidert serie i 1980 og 1986.

⁴Revidert serie i 1977 og 1986.

⁵Eksklusive kjøtt biprodukter og grensehandel, inklusive hval og vilt.

⁶Revidering i 2008 omfatter justeringer tilbake til 1999.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.2. Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kg per innbygger per år

	1953-1955	1970	1979	1989	1999	2009	2014*
Korn som mel, eksklusive ris ¹	97,2	69,1	75,1	76,4	82,9	81,6	77,0
Ris, gryn og mel	1,5	1,8	2,5	3,1	3,5	4,8	4,5
Poteter, friske ²	92,5	78,7	62,6	52,0	32,1	21,8	24,8
Potetmel ²	14,6	9,9	8,1	8,8	7,7	7,3	10,5
Andre potetprodukter ²		7,0	11,3	19,2	29,7	30,4	27,8
Sukker, honning o.l.	40,1	42,0	44,6	40,5	43,6	31,9	27,9
Erter og nøtter	4,1	6,2	7,1	4,7	6,1	8,1	7,7
Kakao og kakaoprodukter				3,9	3,1	6,0	6,2
Grønnsaker ³	35,4	40,2	46,4	53,2	60,9	68,4	79,7
Frukt og bær ⁴	41,2	66,8	75,6	77,8	68,7	89,4	92,0
Kjøtt ⁵	33,3	40,5	51,1	49,7	59,5	69,4	70,7
Kjøtt biprodukter	2,4	2,8	3,2	3,1	3,3	5,0	4,7
Egg	7,4	9,5	10,8	11,6	10,8	11,9	12,5
Helmjølk ⁶	194,5	172,0	160,1	63,6	32,4	19,5	17,3
Lettmjølk ⁶	.	.	.	79,2	72,6	53,6	44,0
Skummet mjølk og ekstra lettmjølk ⁶	10,0	14,2	26,3	32,2	22,2	28,7	28,6
Fløte og rømme ⁶	5,0	6,7	6,6	6,9	6,7	6,8	7,3
Yoghurt ⁶	..	..	..	..	6,7	9,2	9,3
Mjølkeprodukter ⁶	3,2	11,6	14,5	18,5	23,3	30,8	24,9
Ost ⁶	8,0	9,0	12,0	13,3	14,5	16,8	17,9
Smør ⁶	3,8	5,4	5,4	3,3	3,3	2,9	3,3
Margarin ⁶	24,2	18,8	15,2	13,0	12,1	9,9	8,8
- herav lettmargarin ⁶	0,0	0,0	0,2	1,9	2,5	2,5	2,0
Annet fett	3,8	4,4	4,9	4,0	4,0	4,0	4,0

¹ Tallet for 1953-1955 er anslagsvis 10-15 prosent for høyt og ikke helt sammenlignbart med de øvrige årene.

² Revidert serie f.o.m. 1980 for friske poteter og potetprodukter. Potetprodukter er omregnet til friske poteter f.o.m. 1999.

Hele tidsserien for potetmel er omregnet til friske poteter.

³ Revidert serie i 1980 og 1986.

⁴ Revidert serie i 1977 og 1986.

⁵ Eksklusive kjøtt biprodukter og grensehandel, inklusive hval og vilt.

⁶ Revidering i 2008 omfatter justeringer tilbake til 1999.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.3. **Forbruk av kjøtt på engrosnivå i alt og per innbygger per år**

	1959	1969	1979	1989	1999	2009	2014*
<i>1 000 tonn</i>							
Forbruk i alt							
Kjøtt fra husdyr	120,7	150,3	202,3	204,3	257,3	326,7	356,0
Kjøtt fra vilt	2,0	2,1	4,3	6,1	8,2	7,8	7,3
Hvalkjøtt	2,3	2,5	1,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Kjøtt biprodukter ¹	8,4	9,9	13,3	13,1	14,9	24,0	24,0
Sum forbruk eksklusive grensehandel	133,4	164,8	220,9	223,6	280,5	358,5	387,3
Grensehandel ²	..	..	3,0	5,0	9,0	20,0	23,0
Sum forbruk inklusive grensehandel	133,4	164,8	223,9	228,6	289,5	378,5	410,3
<i>Kg</i>							
Forbruk per innbygger							
Eksklusive grensehandel	37,6	42,8	54,2	52,9	62,9	74,2	75,4
Inklusive grensehandel	37,6	42,8	55,0	54,1	64,9	78,4	79,9

¹F.o.m. 2002 inklusive hode og labb fra svin.²Anslag.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.4. Forbruk av matvarer på energibasis i alt og per innbygger per dag

	1953-1955	1970	1979	1989	1999	2009	2014*
<i>TJ (terajoule)¹</i>							
Forbruk i alt	16 500	17 300	18 900	18 500	20 000	21 200	21 800
Korn som mel, eksklusive ris	4 840	4 030	4630	4920	5 370	5 720	5 740
Risgryn og -mel					240	350	350
Poteter, friske	1 050	890	750	650	430	310	380
Potetmel		110	100	100	110	110	160
Andre potetprodukter		80	140	240	390	440	420
Sukker, honning, sukkervarer	2 200	2 630	2 950	2 780	3 170	2 510	2 330
Erter og nøtter		210	360	480	610	380	540
Kakao						310	630
Grønnsaker	110	140	180	210	260	310	380
Frukt og bær	340	520	610	650	610	850	930
Kjøtt	1 070	1 330	1 720	1 710	2 120	2 910	2 770
Kjøtt biprodukter	50	70	80	70	90	140	140
Egg	150	230	260	300	240	280	310
Fisk ³	350	400	320	370	370	390	410
Helmjølk	1 900	1 920	1 880	780	420	280	250
Lettmjølk	0	0	0	660	640	510	450
Skummet mjølk	50	80	160	200	160	230	230
Fløte og rømme	230	340	400	430	450	500	570
Yoghurt	..	..	..	..	150	210	220
Mjølkeprodukter	80	100	120	240	500	710	600
Ost	440	570	780	890	940	1 180	1 330
Smør	430	670	690	430	460	440	520
Margarin	2 520	2 270	1 950	1 600	1 590	1 420	1 340
Annet fett	480	620	750	640	680	730	770
<i>MJ (megajoule)²</i>							
Forbruk i alt per innbygger per dag	13,3	12,2	12,7	12,0	12,3	12,0	11,6

¹T (tera): 10^{12} .²M (mega): 10^6 .³Tallene er usikre og ble i 2009 justert tilbake t.o.m. 1999.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.5. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent

	1953-1955	1970	1979	1989	1999	2009	2014*
Korn som mel inklusive ris ¹	11	3	13	22	33	34	28
Poteter, friske	100	100	93	99	81	73	56
Potetmel	..	81	75	84	100	98	92
Potetprodukter	..	100	67	93	75	89	84
Sukker, honning, sukkervarer	1	2	2	3	0	1	1
Erter, nøtter, kakao	6	0	0	0	0	0	0
Grønnsaker	93	87	72	73	58	48	50
Frukt og bær	42	35	29	27	6	4	5
Kjøtt	99	95	92	97	97	96	92
Kjøtt biprodukter	100	82	86	96	98	98	98
Egg	100	98	100	100	97	99	99
Fisk ²	94	92	94	88	80	80	80
Hjemmjølk	100	100	100	100	100	100	100
Lettmjølk, ekstra lettmjølk	..	..	..	100	100	100	100
Skummet mjølk	100	100	100	100	100	100	100
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	100
Yoghurt	..	..	..	..	99	98	84
Konserverte mjølkeprodukter	100	89	86	100	100	99	99
Ost	100	99	97	97	95	89	87
Smør	100	78	92	100	99	97	97
Margarin	61	53	44	40	20	20	20
Annet fett	0	19	60	20	20	20	20
Norskprodusert i alt (selvforsyninggrad)	49	48	49	50	46	48	47
Produsert i norsk jordbruk	38	39	41	44	46	48	45
Produsert i norsk jordbruk på norsk fôr	34	30	35	36	..	43	38

¹Tallet for korn er anslagsvis 10-15 prosent for høyt og ikke helt sammenlignbart med de øvrige årene.

²Anslag.

Kilde: Helsedirektoratet.

Definisjon av viktige begreper og variabler

Ammeku

Ku som holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon.

Avling

Produksjonen på et areal kan illustreres på følgende måte:

Biologisk produksjon				
Høstet avling				
Nyttbar avling				
Solgt avling	Eget forbruk	Tap og svinn i jordbruksbedriften	Tap under høsting	Ikke høstet

I den norske jordbruksstatistikken gjelder følgende:

- Korn, oljevekster og erter til modning: Avlingen omfatter solgt avling.
- Grønnsaker, frukt og bær: Avlingen omfatter nyttbar avling.
- Poteter: Avlingen omfatter høstet avling inklusive poteter som brukes til fôr.
- Eng og andre grovfôrvekster: Avlingen omfatter høstet avling ved slått. Avling høstet ved beiting inngår ikke.

Brukere

Den eller de som er ansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift. I Virksomhets- og foretaksregisteret vil brukeren være registrert som innehaver av enkeltpersonforetak, eller som eier eller deltaker i et selskap. I jordbruksstatistikken gruppertes brukerne i *personlige* brukere og *upersonlige* brukere.

Personlig bruker omfatter enkeltperson eller ektefeller, samt medlemmer av samme familie dersom drifta ikke er registrert som ansvarlig selskap eller aksjeselskap.

Upersonlig bruker omfatter alle brukerkategorier (organisasjonsformer) utenom «personlig bruker», f.eks. ansvarlig selskap, aksjeselskap, stiftelse, stat, kommune mv.

Dekar

1 dekar = 1 000 kvadratmeter = 0,1 hektar. «Mål» brukes som synonym for dekar.

Driftsform for jordbruksbedriften

Driftsformen fastsettes ut fra andelen som de ulike plante- og husdyrproduksjonene på jordbruksbedriften utgjør av bedriftens totale standard omsetning (SO)¹.

Inndelingen i driftsformer er hierarkisk oppbygd med tre nivåer. Innenfor et nivå er produksjonen spesialisert dersom én produksjon utgjør mer enn 2/3 av den totale produksjonen. Ellers er produksjonen kombinert.

Klassifisering av jordbruksbedriftene etter driftsform er en inndeling som er felles for alle EU- og EØS-landene. Til og med 2009 ble standard dekningsbidrag (SDB) brukt som felles størrelsesmål for de ulike plante- og husdyrproduksjonene. Fra og med 2010 er SDB erstattet med standard omsetning (SO) som felles størrelsesmål. Samtidig ble det gjort noen mindre metodendringer. Driftsforminndelingen fra og med 2010 er derfor ikke fullt ut sammenlignbar med tidligere inndeling.

Dyrka jord

Se jordbruksareal.

¹ Se definisjon av Standard omsetning for et jordbruksprodukt og Total standard omsetning for jordbruksbedriften.

Dyrkbar jord

Areal som ved oppdyrkning vil oppfylle kravene til fulldyrka jord, og som oppfyller kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrkning.

Fulldyrka jord

Jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde, og som kan brukes til åker-vekster eller til eng som kan fornyes ved pløying.

Gjødseldyrenhet (GDE)

Enhet for husdyr definert etter mengde fosfor som dyra skiller ut i gjødsel og urin. Omregningsfaktorene for de ulike husdyrslagene er gitt i forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, fastsatt 4. juli 2003.

Dyreslag	Dyr per GDE	Dyreslag	Dyr per GDE
Melkeku	1	Høner	80
Storfe, ungdyr	3	Slaktekylling	1 400
Jerseyfe	1,3	Livkylling	550
Ammeku	1,5	Kanin, avlsdyr	40
Hester, voksne	2	Kanin, slaktedyr	600
Avlspurker/råner	2,5	And og kalkun, avlsdyr	40
Slaktegris	18	Gås, avlsdyr	20
Sauer og geiter (vinterföra)	7	And, slaktedyr	300
Rev, avlstsper	25	Kalkun, slaktedyr	240
Mink, avlstsper	40	Gås, slaktedyr	150

Husdyrgjødsel

Ekskrementer og urin fra husdyr, vanligvis iblandet mindre mengder strø i form av halm, flis o.l., nyttet til gjødsel for planter.

Talle inngår i husdyrgjødsel. Talle er en nedtråkket blanding av husdyrgjødsel og strø, hvor det brukes mye strø for å gi husdyrene en myk og tørr liggeplass.

Innmarksbeite

Jordbruksareal som kan brukes til beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet skal være dekket av grasarter eller urter som tåler beiting.

Ikke fulldyrka jord

Ikke fulldyrka jordbruksareal er summen av overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordarbeidning

Det å vende, løse, smuldre, jevne og pakke jorda med ulike redskaper, f.eks. plog, harv, slodd eller trommel, for å skape bedre vekstforhold for planter.

Jordbruksareal

Jordbruksareal er summen av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal i drift

Jordbruksareal som høstes minst en gang i løpet av et år, inklusive tilplantet eller tilslådd areal med flerårige vekster som ennå ikke gir avling. Areal med åpen åker der det ikke tas avling i løpet av året, men som er tenkt høstet neste år (ettårig brakk) inngår.

Jordbruksareal under omlegging til økologisk drift (karensareal)

Jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikke godkjent som økologisk drevet jordbruksareal.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottslignende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Åpen åker som brakklegges for ett år inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inkludert hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av

produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha driftssenter på en landbrukseiendom.

Før 1999 ble jordbruksbedriften avgrenset til virksomhet drevet innenfor en kommune. Ved for eksempel leie av tilleggsjord i en nabokommune ble denne jorda regnet som en egen driftsenhet.

Jordstykke

Sammenhengende jordbruksareal innenfor en eiendom som er avgrenset av vei, bekk, steingjerde, skog mv.

Leiejord

Jordbruksareal i drift der eier og bruker av arealet er forskjellige personer, inklusive upersonlige brukere.

Jordbruksareal eid av andre og som bruker disponerer gratis defineres også som leiejord. Både forpaktning av hele eiendommer og leie av tilleggsjord til egen eien-dom regnes som jordleie. Dersom ektefelle til bruker er eier, regnes arealet som eid. Dersom deltaker i samdrift eier areal som er i drift i samdrifta, regnes arealet som eid. Dersom en bruker av en jordbruksbedrift har inngått flere leieavtaler på samme eiendom, regnes dette som ett leieforhold. Dersom eier av en eiendom leier ut areal til flere jordbruksbedrifter, regnes dette som ett leieforhold per jordbruksbedrift.

Mineralgjødsel

Produkt som har til hovedoppgave å tilføre næringsstoffer til planter og som helt eller delvis er et industriprodukt.

Handelsgjødsel og kunstgjødsel brukes som synonymer for mineralgjødsel.

Plantenæringsstoffer grupperes i hoved-næringsstoffer, sekundære næringsstoffer og mikronæringsstoffer. Nitrogen (N),

fosfor (P) og kalium (K) utgjør hovednæringsstoffene.

Nydyrkning (av fulldyrka og overflate-dyrka jord)

Nydyrkning omfatter opparbeiding av udyrka areal til fulldyrka eller overflatedyrka jord.

Rydding av innmarksbeite regnes ikke som nydyrkning. Opparbeiding av innmarks-beite til fulldyrka eller overflatedyrka jord regnes som nydyrkning.

Overflatedyrka jord

Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Personlig bruker

Se «Bruker».

PlantevernmiddeI

Preparat som skal verne mot, hemme eller forebygge angrep av planteskadegrønner (skadedyr, sopp og ugras), som skader levende planter, plantedeler eller såvare. Til plantevernmidler medregnes også preparater som brukes til vekstregulering og nedsviing av potetris, samt biologiske bekjempningsmidler.

Samdrift i melkeproduksjon

Samarbeid mellom to eller flere melkeprodusenter om felles melkeproduksjon på helårsbasis.

Standard omsetning for et jordbruksprodukt

Standard omsetning (SO) for et plante- eller husdyrprodukt er den gjennomsnittlige verdien av produktet basert på produsent-pris. SO er eksklusive direkte tilskudd, merverdiavgift og skatter eller avgifter på produktet. Det beregnes SO-faktorer på regionalt nivå for alle aktuelle plante- og husdyrprodukter. SO-faktorene beregnes

som årlige gjennomsnittsverdier over en referanseperiode på fem år.

Seterdrift

Omfatter seter med minst 4 ukers melkeproduksjon i løpet av sommeren. Seterdrifta kan foregå på egen seter (enkeltseter) eller ved deltakelse i fellesseter.

Tilleggsnærings i jordbruket

Aktivitet som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner og/eller landbruksråvarer. Aktiviteten skal gi inntekt og/eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familie.

Total standard omsetning for jordbruksbedriften

Total standard omsetning (SO) er summen av standard omsetning for alle plante- og husdyrproduktene som bedriften produserer i løpet av et år².

Standard omsetning for et planteprodukt er SO-faktoren per dekar for vedkommende vekst multiplisert med antall dekar. Tilsvarende er standard omsetning for et husdyrprodukt SO-faktoren for vedkommende husdyr multiplisert med antall dyr.

Upersonlig bruker

Se «Bruker».

Veksthus

Hus med vegger og tak av gjennomskinnelig materiale (glass eller plast) som brukes til innendørs dyrking av planter. Veksthuset kan være med eller uten varmeanlegg. Hus med så lav takhøyde at en person ikke kan gå inn uten å fjerne taket, regnes ikke som veksthus.

Økologisk jordbruk

Plante- eller husdyrproduksjon som tilfredsstiller produksjonskravene i forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler.

Økologisk jordbruksareal

Jordbruksareal som er ferdig omlagt til økologisk drift i henhold til kravene i forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler.

Åkerareal/-vekster

Jordbruksareal unntatt eng, beite og areal tilsådd eller tilplantet med flerårige vekster. Åkervekster er f.eks. korn, poteter og ulike grønnsaks slag.

Åpen åker er synonymt med åkerareal.

Årskyr

Begrepet brukes når en oppgir gjennomsnittlig antall kyr i en buskap i et år. Antall årskyr er lik totalt antall førdager for kyr i buskapen dividert med 365.

Årsverk

Timer per årsverk i jordbruket har over tid endret seg i takt med arbeidstiden ellers i samfunnet. Før 1977 er timetallet fastsatt med basis i arbeidstiden i industrien. F.o.m. 1977 var et årsverk 1 975 timer. Timetallet ble satt ned til 1 875 timer f.o.m. 1. juli 1989. Videre ble timetallet redusert til 1 860 timer for 2001, og f.o.m. 2002 er et årsverk 1 845 timer.

² Se definisjon av Standard omsetning for et jordbruksprodukt

Referanser

Budsjett nemnda for jordbruket (2016): Totalkalkylen for jordbruket. Jordbrukets totalregnskap 2014 og 2015. Budsjett 2016

Budsjett nemnda for jordbruket (2016): Volum- og prisindeksar. Utrekna på totalkalkylen for jordbruket. Rekneskapsåra 1959-2015. Budsjettåret 2016

Bye, A. S., Aarstad, P. A., Løvberget, A. I. og Høie, H. (2016): Jordbruk og miljø. Rapporter 2016/14, Statistisk sentralbyrå

Gundersen, G. I. og Heldal, J. (2015): Bruk av gjødselressurser i jordbruket 2013. Rapporter 2015/24, Statistisk sentralbyrå

Helsedirektoratet (2015): Utviklingen i norsk kosthold. Matforsningsstatistikk og forbruksundersøkelser (Rapporter)

Landbruksdirektoratet: Markedsrapport 2012 (Rapport nr. 7/2013), Markedsrapport 2013 (Rapport nr. 7/2014), Markedsrapport 2014 (Rapport nr. 6/2015), Markedsrapport 2015 (Rapport nr. 3/2016)

Landbruksdirektoratet: Målprisrapport 2012-2013 (Rapport nr. 17/2013), Målprisrapport 2013-2014 (Rapport nr. 20/2014) Målprisrapport 2014-2015 (Rapport nr. 30/2015) Målprisrapport 2015-2016 (Rapport nr. 17/2016)

Landbruksdirektoratet (2016): Ressursregnskap for reindriftsnæringen (Rapport nr. 14/2016)

Landbruks- og matdepartementet (2011): Meld. St. 9 (2011-2012). Melding til Stortinget. Landbruks- og matpolitikken

Landbruks- og matdepartementet (2015): Meld. St. 31 (2014-2015). Garden som ressurs – marknaden som mål. Vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringar

Landbruks- og matdepartementet (2015): Jordbruksavtale 2015-2016

Landbruks- og matdepartementet (2015): Prop. 1 S (2015-2016)

Mattilsynet (2016): Mineralgjødselstatistikk 2014-2015

Mattilsynet (2016): Omsetningsstatistikk for plantevernmidler 2011-2015. Foreløpig tall

Miljødirektoratet (2016): Rovbasen, <http://www.rovbase.no/Erstatning>

Norsk institutt for bioøkonomi (2015): Mat og industri 2015. Status og utvikling i norsk matindustri.

Norsk institutt for bioøkonomi (2015): Driftsgranskningar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2014

Norsk institutt for skog og landskap (2013): Arealstatistikk: eiendommer og utmark (Rapport 21/2013)

Regjeringen.no: Sundvolden-plattformen. Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet

Aarstad og Bjørlo (2016): Bruk av plantevernmidler i jordbruket i 2014. Rapporter 2016/02, Statistisk sentralbyrå

Nyttige internettadresser

Budsjettnemnda for jordbruket:
http://nilf.no/budsjettnemnda_for_jord-bruket/

Debio:
<http://www.debio.no/>

Eurostat:
<http://ec.europa.eu/eurostat>

Helsedirektoratet:
<https://helsedirektoratet.no/>

Landbruksdirektoratet:
<https://www.slf.dep.no/no/>

Landbruks- og matdepartementet:
<https://www.regjeringen.no/no/dep/lmd/>

Mattilsynet:
<http://www.mattilsynet.no/>

Miljødirektoratet:
<http://www.miljodirektoratet.no/>

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO):
<http://www.nibio.no/>

OECD – Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling:
<https://www.oecd.org/>

Statistisk sentralbyrå:
<http://www.ssb.no/>

Statistisk sentralbyrås jordbruksstatistikk:
<http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri>

3. Skogbruk

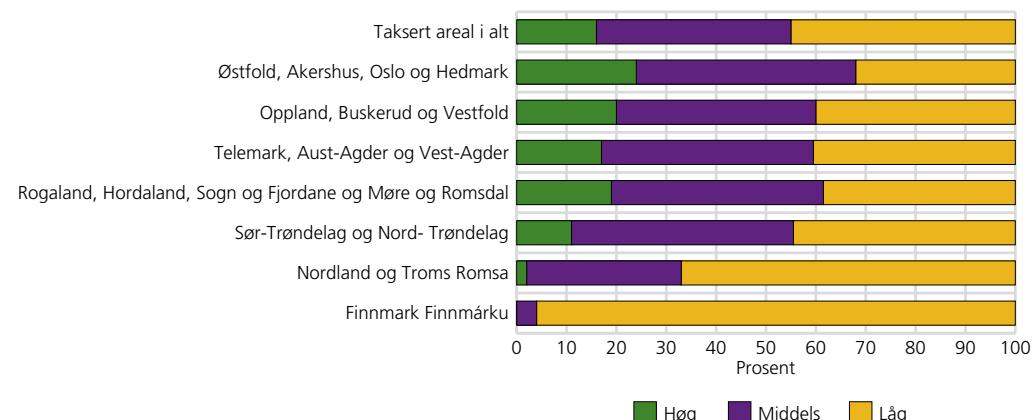
Utnytting av tømmer har lange tradisjonar i landet vårt. Frå byrjinga av 1800-talet vart det drive storstilt hogst langs dei største vassdraga og i kyststroka. Etterspørslene etter tømmer og ved auka, og gode høve for transport gjorde at mykje tømmer og trelast vart eksportert.

Naturgitte tilhøve

Om lag ein fjerdedel av landarealet i Noreg er produktiv skog. Til saman er om lag 40 prosent av landarealet skogkledd. I dei sentrale stroka i Sør-Noreg ligg skoggrensa omkring 1 000 meter over havet, medan skogen på Vestlandet mange stader

ikkje går lenger opp enn til 300 meter over havet. I dei aller nordlegaste delane av landet ligg skoggrensa mange stader ved havnivået, og skogen blir heilt borte. Boniteten seier noko om kor godt eigna skogsmarka er til å produsere skog. Det er vanleg å dele skogarealet inn etter bonitetsklasse. For landet sett under eitt har om lag 45 prosent av det produktive skogarealet låg bonitet, 39 prosent har middels bonitet, og 16 prosent har høg eller svært høg bonitet. Dei naturgitte tilhøva varierer mykje mellom landsdelane. I Finnmark har 96 prosent av den produktive skogen låg bonitet. I Nordland og Troms er denne

Figur 3.1. Produktivt skogareal fordelt etter bonitet¹

¹Bonitetsfordelinga frå H_{40} -systemet er gjort om til låg, middels og høg bonitet, sjå bonitet under avsnittet definisjonar og ordforklaringar.

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogtakseringa.

delen 67 prosent, medan fylka på Austlandet og Vestlandet har frå 30 til 40 prosent låg bonitet. Vestlandet har den største delen av den aller beste skogsmarka, men dei beste skogfylka på Austlandet er ikkje langt etter. Det er regionen med fylka Akershus, Oslo og Hedmark som har mest høg bonitet, med 24 prosent. I Nordland og Troms er det 2 prosent av skogen som har høg bonitet, medan det i Finnmark ikkje er registrert høg bonitet.

Mange stader i landet vårt er terrenget bratt og skogen vanskeleg tilgjengeleg for hogst. Terrengtilhøva er ei viktig årsak til at ikkje all produktiv skog er drivverdig.

Utviklinga i skogbruket dei siste hundreåra

Tømmer og trelast har lenge vore eit handelsprodukt, og allereie på 1300-talet vart det eksportert trelast. I hundreåra som følgde, vart det gjort forsøk på å føre ein restriktiv skogpolitikk med periodar med hogst- og eksportforbod. På 1800-talet auka etterspørseren etter tømmer og ved, og hogsten auka. Tømmerfløyting og skipstransport førte til at mykje tømmer vart eksportert, og skogane vart meir og meir glisne av di dei største trea vart hogde. Eksportverdien av trevirke og skogprodukt utgjorde på slutten av 1800-talet over 40 prosent av samla norsk eksportverdi, og i 1920-åra var framleis denne delen nesten like høg.

Inntekter frå eksport av tømmer og trevarer var derfor viktig for landet tidleg på 1900-talet. Samstundes auka uroa for at skogane våre skulle armast ut av for stor hogst. Den første verdskrigen førte til ein ny høgkonjunktur for norsk trelast, og hogsten var framleis stor. Det vart meir og meir påtrengjande å skaffe betre kunnskap om skogressursane. Kartlegging av skogressursane tok til i 1919, og i 1920-åra vart den første skogbruksteljinga

halden. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Østfold, der teljinga synte at ein kvart år hogg eit tømmerkvantum som var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøndelag og Nordland var tilveksten monaleg større enn den årlege hogsten. Den årlege hogsten av tømmer til industriføremål var likevel relativt stabil fram til den andre verdskrigen tok til i 1940.

I det første tiåret etter den andre verdskriegen nådde skogbruket ein topp. Prisane var gode, nye driftstekniske metodar fekk gjennomslag, og talet på sysselsette har ikkje vore større korkje før eller seinare. Bestandsskogbruket med flatehogst som den dominerande hogstmetoden vart teke i bruk. Det førte til stor auke i skogkulturn- og vegbyggingsaktiviteten i tiåra etter krigen.

Heilt sidan byrjinga av andre verdskrigen har det årlege salet av tømmer til industriføremål variert mellom 7 og 10 millionar kubikkmeter. Frå byrjinga av 1920-åra og fram til 1940 var den årlege hogsten til industriføremål i gjennomsnitt eit par millionar kubikkmeter mindre enn dette.

Inntektene frå skog mindre viktig

Den gode lønsutviklinga i arbeidslivet elles i dei siste tiåra gjer at inntektene frå skogbruket blir ein gradvis mindre del av inntektene til skogeigarane. Med lågare lønsemd har det over tid vorte færre som høgg tømmer for sal kvart år, og hogstkvantumet har vorte gradvis større dei gongene skogeigarane høgg. Når stadig færre skogeigarar er avhengige av den årlege inntekta, fører det truleg til at fleire freistar å hogge når prisane er gode. Som ei følge av finanskrisa var prisane historisk låge i 2009, og det same var hogstkvantumet, som for første gong på fleire

tiår var under 7 millionar kubikkmeter. I åra etter har hogsten auka jamt, og i 2015 hogg og selde skogeigarane meir enn 10 millionar kubikkmeter til industriføremål for første gong sidan 1990.

Frå 1990 vart det stadig planta mindre ny skog, sjølv om det svinga litt etter korleis rammevilkåra endra seg. Innføringa av betre økonomiske ordningar for investeringar i skogbruket frå 2007 har, med eit par unntak som følgje av finanskrisa, gitt auka planteaktivitet i åra som følgde. Det er likevel langt opp til aktivitetsnivået i byrjinga av 1990-åra.

Skogbruk har tradisjonelt vore ei av fleire inntektskjelder på mange gardsbruk. Når drifta blir lagt ned på fleire og fleire gardsbruk, verkar det inn på skogbruksaktiviteten òg. For dei som tek seg lønt arbeid på heiltid i staden for å drive garden, blir ikkje inntekta frå skogbruket så viktig lenger. Det er derfor fleire blant dei som driv aktivt jordbruk som har inntekt frå skogbruket, enn det er blant resten av skogeigarane. I 2015 vart 33 500 skogeigedomar drivne i kombinasjon med jordbruksbedrift.

Økonomiske rammer

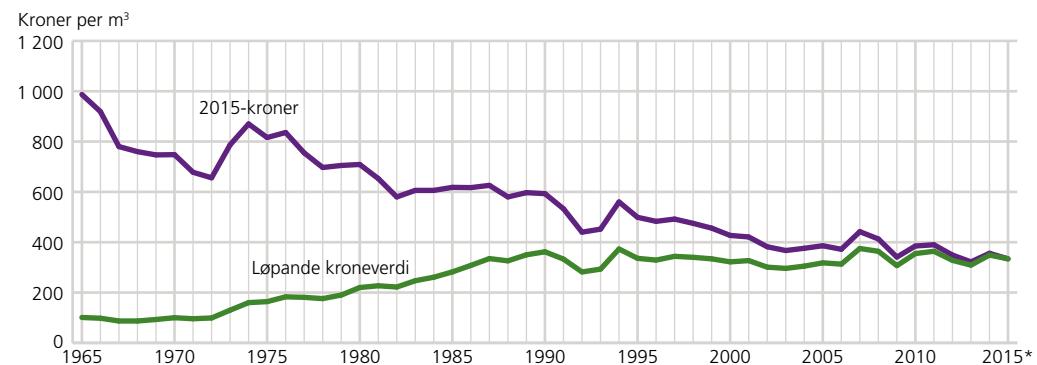
Skogbruket og skogindustrien er del av ein verdsmarknad og er prisgitt utviklinga på denne marknaden. Prisutviklinga på tømmer samanlikna med prisutviklinga på varer og tenester elles i samfunnet syner at skogeigarane over tid har fått mindre og mindre att for tømmeret sitt. Prisane for tømmer i midten av 1960-åra svarar til nesten 1 000 kroner per kubikkmeter rekna om i 2015-kroner. I 2015 fekk skogeigarane i gjennomsnitt 334 kroner per kubikkmeter. Her skal det leggjast til at driftskostnadene per kubikkmeter for hogst og køyring også var ein god del høgare før hogstmaskinene kom.

I 2015 var det samla tilskotsbeløpet til nærings- og miljøtiltak i skogbruket 191 millionar kroner. I 2006 var tilsvarande tilskot 90 millionar kroner.

Sentrale mål for skogbruket

Norsk skogpolitikk skal legge grunnlaget for berekraftig forvaltning av skogressursane, der ein tek omsyn til viktige miljøverdiar og alle artene som lever i skogen. Målet er å auke verdiskapinga frå skog og utmark gjennom å leggje til rette for tiltak for å produsere trevirke, bioenergi og andre produkt og tenester knytte til skog og utmark. Meir bruk av skogråstoff til

Figur 3.2. Prisutviklinga for tømmer i løpende kroner og i 2015-kroner

Kjelde: Skogstatistikk og KPI, Statistisk sentralbyrå.

bioenergi og auka bruk av tre som erstatning for meir klimaskadelege materialar har vore og er viktige satsingsområde. Det er òg eit mål å auke skogplantinga og elles sørge for at skogen blir røkta på eit vis som gjer at han bind mest mogeleg karbon. I 2016 blir det mellom anna gitt tilskot til tett planting, planting på nye areal og gjødsling av skog. Målet er auka produksjon av tømmer og større opptak av karbondioksid.

Skogpolitikken legg elles vekt på at skog-eigaren har fridom under ansvar. Lov- og regelverk stiller klare krav til miljøomsyn som ein sjølvsga del av skogforvaltninga. Myndighetene har i samråd med næringa utarbeidd ein strategi for meir hogst av tømmer. Dei legg også vekt på at skogen skal nyttast meir til aktivitetar som skal fremje helse og velferd.

Boks 3.1. Den første skogbruks-teljinga og landstaksten

I budsjettet for åra 1916-1917 gjorde Statistisk sentralbyrå framlegg om at skogressursane i landet måtte takserast. Både Regjeringa og Stortinget gav samtykke til dette, og Socialdepartementet fekk som oppgåve å finne medlemmar til eit utval som saman med direktøren for Statistisk sentralbyrå, Nicolai Rygg, skulle planleggje arbeidet. Resultatet var blant anna at statistikk over skogareal og årleg hogstmengd skulle samlast inn, og at Landsskogtakseringa vart skipa som ein eigen institusjon. I 1919 tok registreringane til, og i 1932 var skogressursane for alle fylka, med unntak av Troms og Finnmark, ferdig takserte. Samstundes med denne takseringa tok arbeidet med den første landsomfattande skogbrukssteljinga til. I 1927 vart dei første resultata frå desse to undersøkingane publiserte. Etter den første teljinga har det med om lag ti års mellomrom vore tilsvarande skogbrukssteljingar. Landskogtakseringa, som er ein del av Norsk institutt for bioøkonomi, er no i gang med den ellevte landstaksten. Denne taksten blir gjennomført i tidsrommet 2015-2019.

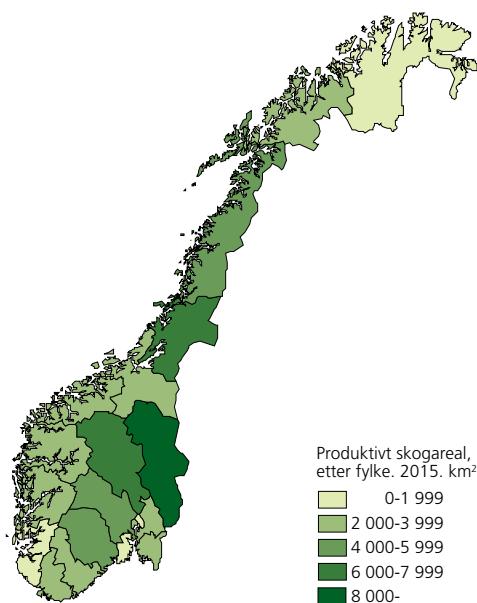
3.1. Skogen i Noreg

- I alt er om lag 40 prosent av landarealet dekt av skog.
- Omkring ein fjerdedel av landarealet er produktivt skogareal.
- Volumet av skogen har auka med over 600 millionar kubikkmeter sidan den første landstaksten for 80 år sidan.
- Den årlege tilveksten har auka frå 10 til 26 millionar kubikkmeter i året i den same perioden.
- Gran utgjer 44 prosent av det ståande tømmervolumet.

Produktivt skogareal

I alt er om lag 130 700 kvadratkilometer, eller to femtedelar av landarealet vårt, dekt med skog. Litt meir enn 83 000 kvadratkilometer er produktivt skogareal når

Figur 3.1.1. Produktivt skogareal¹. 2015. km²

¹ Omfattar skogeigedomar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ein også reknar med areal over barskogsgrensa og Finnmark. I tillegg er det vel 47 600 kvadratkilometer uproduktiv skog og 9 200 kvadratkilometer tresett myr. Det er likevel stor skilnad mellom landsdelane. I austlandsfylka er litt over halvparten av landarealet produktivt skogareal, medan tilsvarande tal for Nord-Noreg og Vestlandet er 15 prosent.

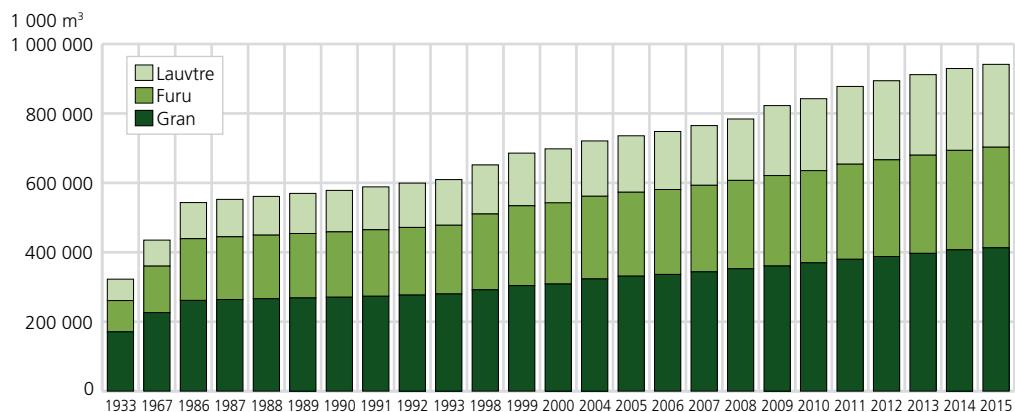
Av fylka er det Hedmark som skil seg ut ved å ha mest produktivt skogareal, bortimot 13 000 kvadratkilometer. Det er dobb-

belt så mykje som Oppland, som følgjer som nummer to.

Kartlegging av ressursgrunnlaget

Den første landsomfattande kartlegginga av skogressursane og den første skogbrukssteljinga vart gjennomførte i 1920-åra. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Østfold, der teljinga synte at den årlege tømmerhogsten var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøn-

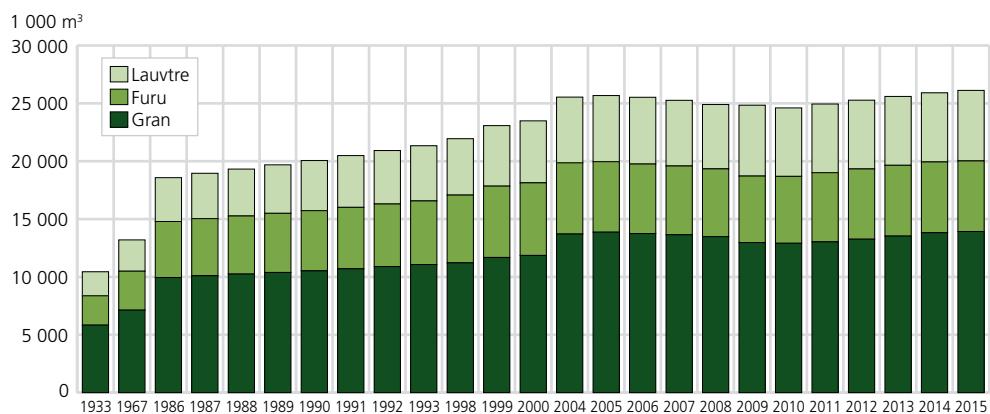
Figur 3.1.2. Ståande kubikkmasse¹ under bork

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007–2011.

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogtakseringa.

Figur 3.1.3. Årlig tilvekst¹ under bork

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007–2011.

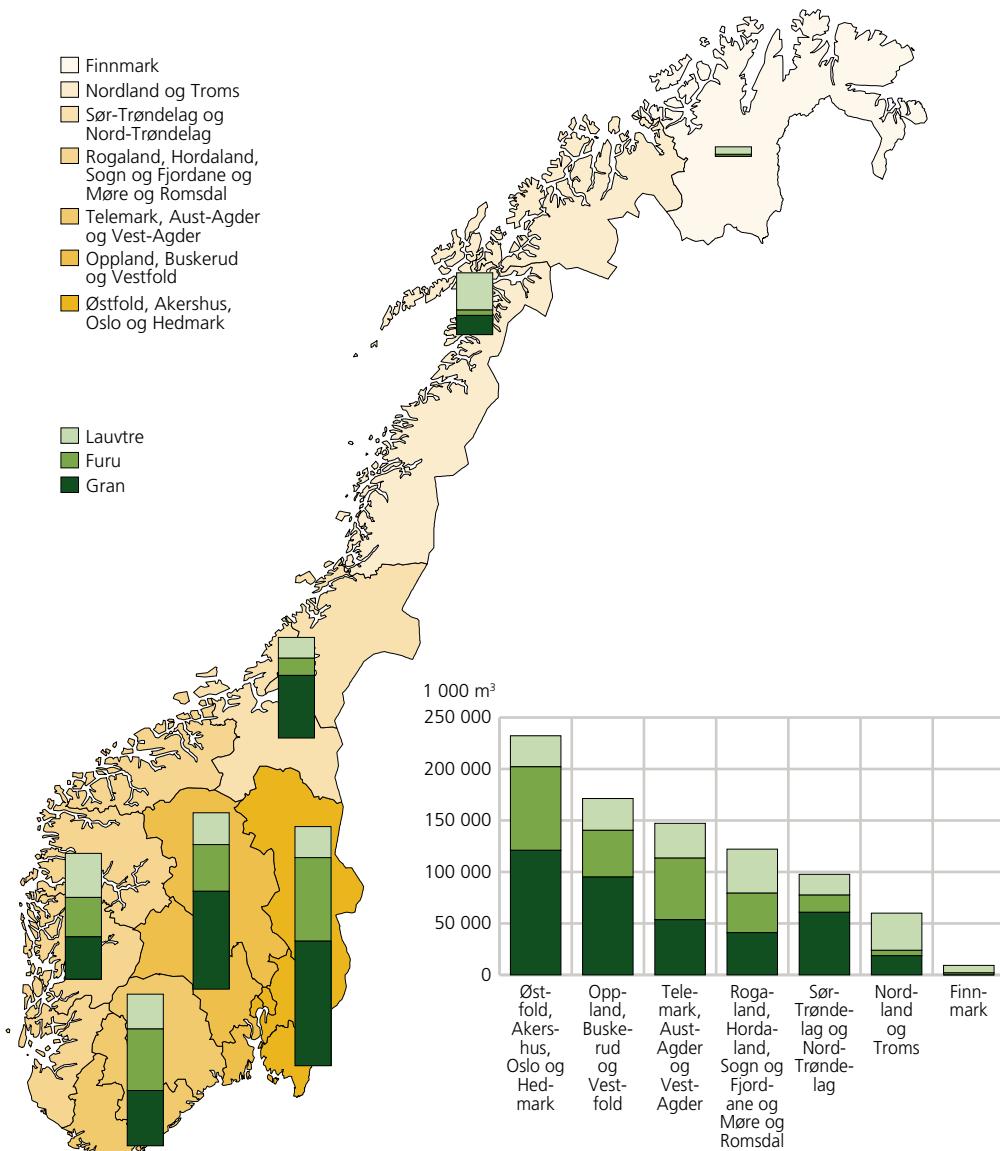
Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogtakseringa.

delag og Nordland var tilveksten monaleg større enn den årlege hogsten. Sidan den gongen har det vore regelmessige teljingar mest kvart tiande år, og ein er no ferdig med den niande landstaksten.

Skogressursane før og no

Sidan skogene vart takserte for første gong i 1920-åra, har ståande volum skog auka med nesten 620 millionar kubikkmeter. I 1933 var det 322 millionar kubikkmeter ståande tømmer i skogene våre. I 2015

Figur 3.1.4. Stående kubikkmasse under bork fordelt etter treslag og takserte regionar. 2011-2015.
1 000 m³

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landskogtakseringa.

vart tømmervolumet rekna ut til å vere 942 millionar kubikkmeter. Noko av veksten dei siste åra kjem av at takstområdet er utvida med Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011. Skogareal over barskoggrensa er teke med i takstområdet frå og med perioden 2005-2009.

Den årlege tilveksten av tømmer har auka tilsvarende frå vel 10 millionar kubikkmeter til 26 millionar kubikkmeter i den same perioden. Hovudårsaka til denne utviklinga er målretta skogskjøtsel og skogplan-

ting gjennom fleire tiår. Ein reknar òg med at klimaendringa har vore medverkande til at tilveksten har auka.

Grana er det vanlegaste treslaget og utgjer 44 prosent av det ståande tømmervolumet i skogane våre, deretter følger furua med 31 prosent og lauvtre med 25 prosent av volumet. Dei siste tiåra har delen lauvtre vorte større, medan delen gran har minka tilsvarende. I 1967 var 52 prosent av skogvolumet gran og 17 prosent lauvtre. Delen furu har vore stabil.

Tabell 3.1.1. Ståande kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet.¹ 1 000 m³

	Ståande kubikkmasse				Årleg tilvekst			
	I alt	Gran	Furu	Lauvtre	I alt	Gran	Furu	Lauvtre
1933	322 635	170 960	90 002	61 673	10 447	5 835	2 535	2 077
1967	435 121	226 168	133 972	74 981	13 200	7 131	3 364	2 706
1986	543 234	261 359	177 771	104 104	18 579	9 951	4 838	3 790
1987	552 414	263 992	180 634	107 788	18 958	10 103	4 935	3 920
1988	561 004	266 383	183 014	111 607	19 321	10 249	5 018	4 054
1989	569 664	268 497	185 642	115 525	19 688	10 388	5 109	4 191
1990	578 317	270 543	188 279	119 495	20 058	10 528	5 200	4 330
1991	588 476	273 333	191 540	123 603	20 485	10 703	5 310	4 473
1992	599 243	276 788	194 806	127 649	20 921	10 892	5 411	4 618
1993	609 399	279 968	197 904	131 526	21 337	11 070	5 498	4 769
1994-1998	651 688	292 018	218 305	141 364	21 945	11 219	5 855	4 871
1999	685 682	304 081	229 874	151 727	23 076	11 684	6 163	5 229
2000	697 998	308 614	233 949	155 436	23 488	11 858	6 273	5 357
2000-2004	720 789	323 213	238 137	159 439	25 540	13 709	6 151	5 680
2001-2005	735 610	331 236	241 730	162 644	25 674	13 868	6 092	5 714
2002-2006	747 945	336 201	244 622	167 122	25 526	13 746	6 010	5 769
2003-2007	764 952	343 720	249 201	172 031	25 262	13 644	5 944	5 674
2004-2008	783 982	352 558	254 554	176 870	24 897	13 482	5 857	5 559
2005-2009	822 569	360 501	260 521	201 547	24 839	12 969	5 748	6 122
2006-2010	842 419	369 747	265 439	207 233	24 606	12 908	5 783	5 915
2007-2011	877 731	379 823	273 905	224 003	24 942	13 030	5 978	5 935
2008-2012	894 131	387 843	278 516	227 772	25 274	13 262	6 071	5 943
2009-2013	911 712	396 891	282 790	232 031	25 598	13 529	6 117	5 952
2010-2014	929 393	407 100	286 490	235 804	25 911	13 821	6 115	5 975
2011-2015	941 659	412 984	289 685	238 685	26 120	13 927	6 098	6 095

¹Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogtakseringen.

Tabell 3.1.2. Totalareal etter markslag¹ og takserte regionar. 2011-2015. km²

	I alt	Produktiv skogsmark	Tresett impediment	Lauv- og furumyr	Starr- og mosemyr	Anna areal inkl. ferskvatn
Takserte regionar i alt	323 781	83 039	47 616	9 199	13 531	170 396
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	37 032	19 542	2 800	1 543	1 299	11 848
Oppland, Buskerud og Vestfold	42 254	15 283	4 305	902	1 733	20 031
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	31 729	11 931	6 063	774	1 056	11 905
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	58 415	10 554	7 730	891	1 318	37 922
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	41 139	10 883	6 810	2 329	3 756	17 361
Nordland og Troms Romsa	64 598	11 294	9 186	1 228	1 916	40 974
Finnmark Finnmark	48 616	3 552	10 722	1 533	2 454	30 355

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.² Medrekna ferskvatn.

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogstakseringa.

Tabell 3.1.3. Hogstklasse- og bonitetsfordelinga i dei ulike takstregionane. 2011-2015. Prosent

	I alt	Hogstklasse					V
		I	II	III	IV		
Takserte regionar i alt	100	2	16	20	21	41	
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	100	1	21	25	21	32	
Oppland, Buskerud og Vestfold	100	2	20	20	20	38	
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	100	2	15	20	17	45	
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	100	2	8	20	26	44	
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	100	1	18	20	19	41	
Nordland og Troms Romsa	100	1	13	15	20	52	
Finnmark Finnmark	100	9	3	12	36	39	
	I alt	Bonitet H ₄₀					6
		26-23	20	17	14	11	
Takserte regionar i alt	100	2	4	10	16	23	31
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	100	2	7	15	20	24	23
Oppland, Buskerud og Vestfold	100	2	6	12	18	22	28
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	100	2	4	11	20	23	31
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	100	4	6	9	14	28	27
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	100	0	2	9	21	24	30
Nordland og Troms Romsa	100	0	0	2	8	23	43
Finnmark Finnmark	100	0	0	0	0	4	57

Kjelde: Norsk institutt for bioøkonomi, Landsskogstakseringa.

Tabell 3.1.4. Produktivt skogareal¹ fordelt på fylke og storleiksklasser i dekar. 2015

	I alt	Storleiksklasse, etter eigedomens produktive skogareal i dekar							
		25-99	100-249	250-499	500-999	1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-19 999	20 000-
Heile landet	70 082 861	2 453 535	5 485 704	7 890 218	10 887 459	11 001 151	10 509 731	8 583 750	13 271 313
Østfold	2 340 834	97 998	223 709	314 873	417 309	429 286	334 479	363 640	159 540
Akers-hus og Oslo	3 251 697	108 613	218 970	318 927	404 200	384 871	322 601	554 913	938 603
Hed-mark	12 639 137	206 106	387 333	568 456	841 562	1 102 369	1 688 332	2 702 018	5 142 962
Opp-land	6 494 883	218 567	473 391	649 693	899 490	990 193	1 077 273	1 050 682	1 135 595
Buske-rud	5 485 379	116 349	298 295	460 704	825 691	929 591	1 235 469	1 097 205	522 075
Vest-fold	1 270 484	78 092	169 145	184 337	215 730	162 293	133 971	58 407	268 510
Tele-mark	5 152 167	95 280	232 373	433 614	726 581	1 044 658	1 312 664	703 671	603 326
Aust-Agder	3 554 879	71 843	153 158	246 246	..	..	..	492 001	:
Vest-Agder	2 472 663	100 938	279 613	501 659	769 860	..	220 766	19 148	:
Roga-land	1 377 583	114 738	218 731	272 695	325 555	279 824	134 345	31 696	0
Horda-land	2 602 646	229 341	511 026	620 878	671 971	367 248	..	..	0
Sogn og Fjord-ane	2 268 314	143 658	349 817	523 268	577 371	354 068	..	92 050	:
Møre og Roms-dal	2 792 876	197 114	427 907	586 144	760 231	583 032	194 837	43 611	0
Sør-Trøn-delag	3 927 286	123 523	308 432	537 582	851 058	922 374	576 784	229 233	378 301
Nord-Trøn-delag	6 529 448	99 465	237 166	419 122	661 338	872 177	1 202 069	855 160	2 182 951
Nord-land	4 494 431	230 670	506 487	715 229	910 937	787 759	334 005	175 151	834 195
Troms Rom-sa	2 666 007	203 197	477 386	531 998	550 506	362 181	193 319	90 490	256 930
Finn-mark	762 148	18 044	12 768	4 796	..	..	..	0	717 333

¹ Omfattar skogeigedomar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er regionale skilnader for utbreiinga av treslag. Grana står sterkest i trøndelagsfylka, der 62 prosent av den produktive skogen er gran. Men også i skogfylka på Austlandet utgjer grana over halvparten av skogvolumet. I Nordland og Troms utgjer lauvskogen 60 prosent, medan det i Finnmark er 79 prosent lauvskog og 21 prosent furu. På Vestlandet er volumet no ganske jamt delt mellom gran, furu og lauv, medan grana for 15 år siden utgjorde ein fjerdedel av skogvolumet. Ein ser no tydelege resultat av skogreisinga som gjekk føre seg i denne landsdelen for nokre tiår sidan.

Aldersfordelinga til den ståande skogen har også endra seg. Siden takseringane tok til har det vorte meir gammal eller såkalla eldre hogstmogen skog, og den relative delen av den gamle skogen har også auka. Berre dei siste ti åra har delen hogstmogen skog auka frå 36 til 41 prosent i produktiv skog.

Vern av skog

Det er registrert om lag 25 000 ulike plante- og dyrearter knytte til skogarealet i Noreg. Om lag 1 830 av desse artene er sjeldne eller truga. Noreg er forplikta av konvensjonen for biologisk mangfold, som er utarbeidd av Dei sameinte nasjonane (SN), til å identifisere og overvake desse artene. Stortinget har i 2016 vedteke eit mål om vern av 10 prosent av skogarealet. Målet er langsiktig, og vern av privat skog skal framleis vere frivillig. I byrjinga av 2016 var om lag 2,9 prosent av det produktive skogarealet verna.

3.2. Skogbruk som næring

- Det var registrert om lag 128 100 skogeigedomar i 2015.
- Gjennomsnittseigedomen var på 547 dekar produktivt skogareal.
- Einskildpersonar eig 94 prosent av eigedomane og 78 prosent av det produktive skogarealet.
- Kvinner eig ein fjerdedel av skogeigedomane.
- I 1978 vart 96 prosent av tømmeret hogge manuelt. I 2007 stod hogstmaskinane for 91 prosent av hogsten.
- Om lag 6 100 personar arbeidde i skogbruket i 2015.

Skogeigedomane

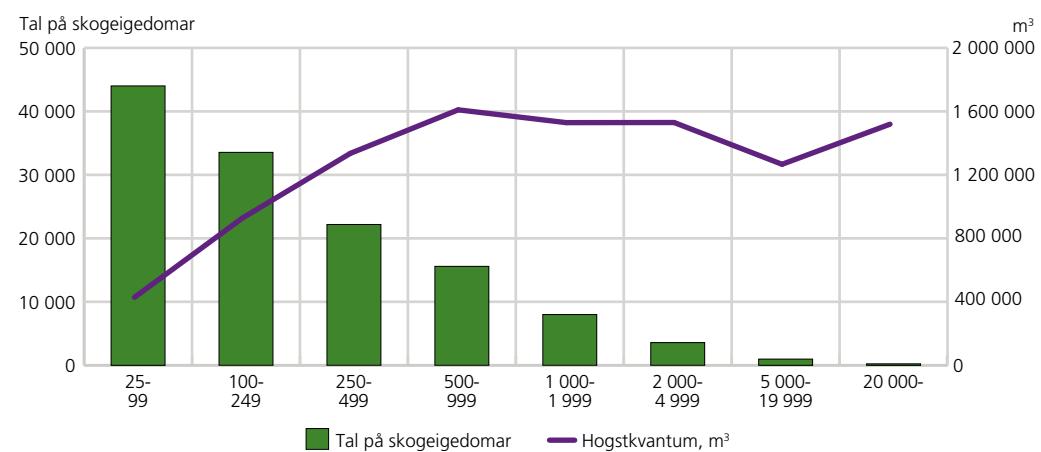
I 2015 var det registrert om lag 128 100 skogeigedomar med minst 25 dekar produktivt skogareal. Privatpersonar eig 94 prosent av desse skogeigedomane. I alt eigde dei personlege skogeigarane bortimot 120 800 skogeigedomar. Resten av skogeigedomane er dødsbu eller har upersonlege eigrarar som staten, kommunar, fylke, allmenningar og aksjeselskap.

Dei upersonlege skogeigarane eig 5 prosent av eigedomane, men dei har hand om

Nytt grunnlag for skogeigedomar

Fram til 2010 var talet på skogeigedomar og produktivt skogareal basert på Landbruksregisteret. Men fra og med årsgangen 2011 er skogeigedomane og det produktive skogarealet i første rekke basert på digitale eigedomskart, grunneigedomar og eigaropplysingar frå Matrikkelen. Dette er kombinert med arealressurskart og opplysingar frå Landbruksregisteret. Det nye datagrunnlaget har ført til at talet på skogeigedomar har auka. Statistikken byggjer dessutan på data frå fleire administrative registre.

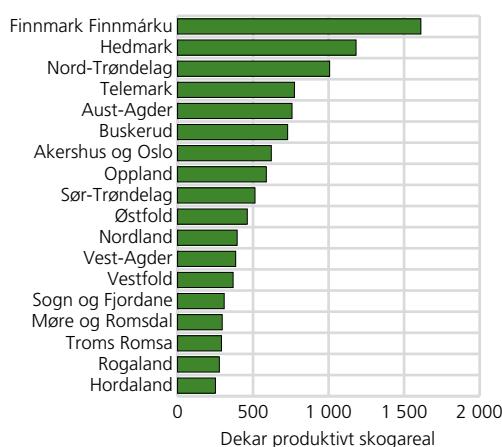
Figur 3.2.1. Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar fordelt etter storleiken på produktivt skogareal. 2015

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

meir enn ein femtedel av skogarealet. Til dømes har bygdeallmenningane i gjennomsnitt nesten 30 000 dekar produktivt skogareal, medan gjennomsnittseigedomen i Noreg er på knapt 550 dekar. Færre enn ein fjerdedel av skogeigedomane er større enn dette gjennomsnittet. Om ein berre reknar gjennomsnittstorleiken til

Figur 3.2.2. Gjennomsnittleg storlek på det produktive skogarealet på skogeigedomane. Fylke. 2015

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

eigedomane med personleg eigar, er storleiken knapt 450 dekar.

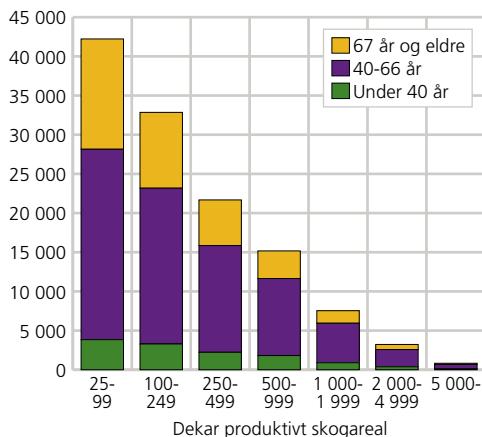
Det er store fylkesvise skilnader i gjennomsnittstorleik. Det største gjennomsnittet finn ein i Finnmark, der kvar eigar i snitt har over 1 600 dekar produktiv skog. Hedmark kjem deretter med knapt 1 200 dekar. Det minste gjennomsnittet finn ein for eigedomar på Vestlandet.

Skogeigaren

Tre fjerdedeler av skogeigarane er menn. Gjennomsnittsalderen til skogeigarane er i overkant av 57 år, medan han i 1989 var 53 år. Ei mogleg forklaring på at eigarane blir eldre, er at levealderen aukar – forventa levealder for 50 år gamle menn har auka med tre år sidan 1989. Ei anna forklaring er at folk sit lenger med eigedomen før dei overdreg han. Dette kan også forsterke av at mange av eigedomane er små og betyr mindre som inntektsgrunnlag. 61 prosent av skogeigarane er mellom 40 og 66 år. Kvar tiande skogeigar er under 40 år, medan 29 prosent er 67 år eller eldre. Dei minste skogeigedomane har størst del eigarar over 67 år. I denne gruppa er kvar

tredje skogeigarar 67 år eller eldre. For dei som eig mellom 5 000 og 20 000 dekar skog, er 18 prosent 67 år eller eldre.

Figur 3.2.3. Talet på personlege skogeigarar i ulike aldersklasser, fordelt på eigedomstorleik. 2015

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

I overkant av ein fjerdedel av eigarane er kvinner, og dei hadde hand om nesten ein femtedel av det produktive skogarealet i 2015. Menn hadde til samanlikning hand om 60 prosent av skogarealet. Størst del kvinner er det blant dei yngste og eldste skogeigarane. I 1989 var 16 prosent av skogeigarane kvinner. Det er likevel fleire kvinner som eig skog enn det statistikken i første omgang syner. I utrekningane av gjennomsnittsalder blir det plukka ut ein referansebruks for kvar eigedom som har fleire eigarar. Dette er den eldste personen, og for ektefellar som eig i lag, blir mannen plukka ut litt oftare enn kvinne, truleg fordi fleirtalet av menn giftar seg med yngre kvinner. Det er i alt om lag 13 000 skogsameiger med til saman 39 900 personlege eigarar. I tillegg er det 11 000 eigedomar som ektefellar eig i lag. Når vi summerer opp talet på enkeltpersonar som eig skog åleine eller saman med andre, er kvar tredje av dei ei kvinne.

Tabell 3.2.1. Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar

	Prosent
1979	13
1989	16
1999	22
2009	25
2015	25

Kilde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Det er færre skogeigarar med høgare utdanning enn det ein finn for resten av innbyggjarane i 2015. Kvar fjerde skogeigar hadde høgare utdanning, medan tilsvarande tal blant alle personar over 16 år var 32 prosent. Den nokså høge gjennomsnittsalderen til skogeigarane og den relativt låge delen kvinner er hovudforklaringa på denne skilnaden.

Mange skogeigarar bur ein annan stad enn der dei har skogen sin. Ein femtedel av det produktive skogarealet ligg i ein annan kommune enn den skogeigaren bur i. I dei skogrike fylka på Austlandet er denne delen noko mindre, men den aukar nær byane. Skogeigarane som bur i Akershus, har litt over halvparten av skogarealet sitt i andre kommunar enn der dei bur.

Hogstmaskinane overtok for tømmerhogga

I dei siste tiåra har mekaniseringa i skogbruket ført til at det no stort sett er maskinar som står for tømmerhogsten. I 1978 vart 4 prosent av tømmeret hogge av hogstmaskinar. Ti år seinare stod hogstmaskinane for ein tredjedel av hogsten, og i 2007 for 91 prosent. Denne utviklinga held fram, og det er no svært få heilårstilsette skogsarbeidarar att.

Hogstaktivitet på skogeigedomane

I 2015 vart det hogge tømmer for sal på 14 000 skogeigedomar, det vil seie at det var hogst på litt meir enn kvar eigedom. Dei siste ti åra er det til saman hogge tømmer for sal på 37 prosent av skogeige-

domane. Frå godt over 60 prosent av skog-eigedomane har det med andre ord ikkje vore selt tømmer til industrien dei siste ti åra. Mange av desse eigedomane er små. Om vi tek for oss dei siste 20 åra, er det 48 prosent av eigedomane det har vore hogge tømmer for sal på. Sjølv om halvparten av eigedomane har stått urørde dei siste 20 åra, gjeld dette i stor grad mindre eigedomar på Vestlandet og i Nord-Noreg. Om vi ser bort frå dei minste eigedomane, under 100 dekar, og eigedomar på Vestlandet og i dei tre nordlegaste fylka, syner tala at tre av fire eigedomar har hatt tømmer for sal dei siste 20 åra.

Eit prov på at mange skogeigarar ikkje lenger er like avhengige av årlege inntekter frå skogen som tidlegare, er at berre halvparten så mange høgg tømmer for sal kvart år no som for 25 år sidan. I same tidsrommet har gjennomsnittleg hogstkvantum meir enn dobla seg. På dei små eigedomane ser ein dette enno tydelegare. Når det blir hogge tømmer for sal, blir det no oftast hogge eit relativt stort kvantum, sett i høve til storleiken på eigedomen. Då

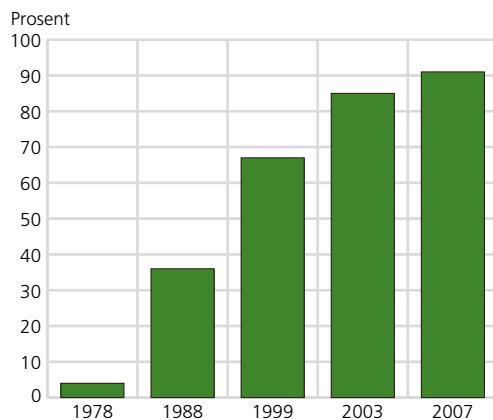
er det naturleg at det går lengre tid enn før mellom kvar gong.

På dei store og mellomstore eigedomane er det berre nokre få som ikkje har hatt tømmer for sal dei siste ti åra. Blant dei finn ein også eigedomar som er underlagt vern, eller som har hogge ut mykje av skogen i tidlegare periodar.

Kor viktig skogbruket er som næringsveg varierer mykje mellom fylka og landsdelane. I skogrike Hedmark vart det hogge tømmer for sal på 63 prosent av skogeigedomane dei siste ti åra. I Buskerud, Vestfold og Østfold er denne delen rett under 60 prosent.

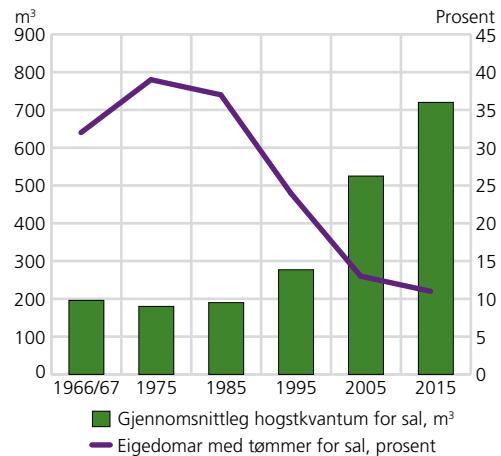
I Hedmark var gjennomsnittskvantumet for dei som hogg for sal i 2015, på 1 150 kubikkmeter, som er over 400 kubikkmeter meir enn gjennomsnittet i resten av landet. Årsaka til det er at Hedmark har mange store eigedomar med gode tilhøve for skogproduksjon. Det var likevel Østfold og Vestfold som hadde det største hogstkvantumet sett i høve til det produktive

Figur 3.2.4. Delen av hogstkvantumet felt og kvista med hogmaskin

Kjelde: Utvalstellingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2.5. Gjennomsnittleg hogstkvantum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal

Kjelde: Utvalstellingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

skogarealet, men desse fylka har òg den mest produktive skogen.

I dei tre nordlegaste fylka er det heller få som driv kommersielt skogbruk. Det vart berre hogge tømmer for sal på knapt 1 og 3 prosent av eigedomane i høvesvis Troms og Nordland i 2015. I Finnmark er det berre nokre få som høgg og sel tømmer, og årleg hogstkvantum er ikkje registrert.

Det er litt større aktivitet i skogbruket på Vestlandet. I heile landsdelen var det sal av tømmer frå 5 prosent av skogeigedomane i 2015. Men det er planta mykje skog på Vestlandet, som no så smått tek til å bli hogstmogen.

I 2014 hadde 21 400 personlege skogeigarar positiv næringsinntekt frå skogbruket.

Tabell 3.2.2. Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift

	Kombinert drift	Prosent
1979	75 000	62,0
1989	67 000	53,0
1999	53 000	44,0
2009	36 700	31,0
2010	35 200	30,0
2011	36 200	27,5
2012	35 500	27,5
2013	34 700	27,0
2014	34 200	26,7
2015	33 500	26,2

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

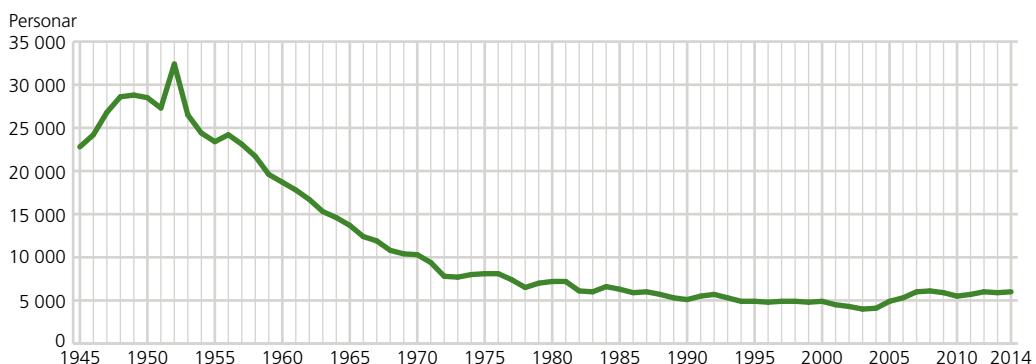
Denne inntekta var i gjennomsnitt 41 000 kroner. Næringsinntekta viser kor mykje skogeigaren sit att med frå sal av tømmer og attåtnæringer i skogbruket før skatt, men etter at investeringskostnader og andre kostnader er trekte frå. For det store fleirtalet av skogeigarar kan ein nok seie at skogbruk mest er å rekne som ei attåtnæring, når ein ser på dei årlege inntektene. Les meir om inntektene i skogbruket i kapittel 3.5.

Mange skogeigedomar blir drive i kombinasjon med jordbruk. I 2015 gjaldt dette vel 33 500 skogeigedomar. Delen av eigedomane som blir drive som kombinerte jord- og skogeigedomar, har gått nedover etter som det har vorte færre aktive jordbrukarar. I 1979 vart 62 prosent av skogeigedomane drive i kombinasjon med jordbruk. I 1999 var talet redusert til 44 prosent, medan det i 2015 var 28 prosent.

Tilsette i skogbruket

Det var 6 100 personar med lønt arbeid i skogbruket og i tenester knytte til skogbruk i 2015. Av desse var 18 prosent kvinner. Mellombels arbeidskraft og sesongarbeidarar, som er vanleg ved skogkulturarbeid, inngår ikkje i dette talet. Det gjer heller ikkje sjølvstendig næringsdrivande i jordbruk og andre næringar, som i periodar arbeider i eigen skog. For

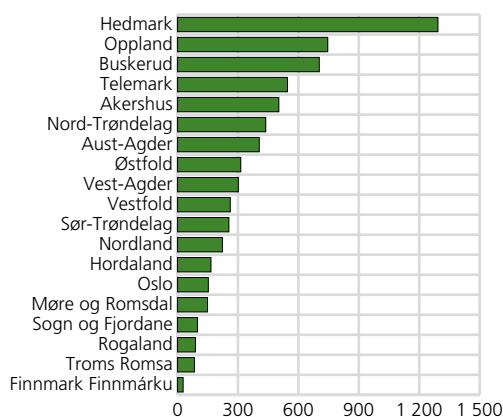
Figur 3.2.6. Sysselsette i skogbruket

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

100 år sidan var det om lag 20 000 som hadde registrert arbeid i skogbruket. Rett etter den andre verdskriken var den registrerte arbeidsstyrken i skogbruket snautt 40 000 personar. Dette talet vart gradvis mindre, og rasjonaliseringa av arbeidsplassar gjekk fortast frå 1960 til 1970. I 1970 var det om lag 10 300 sysselsette. Fram til 1990 vart dette talet halvert. Etter det har talet på sysselsette vore nokså stabilt, med ein botn i 2003. Etter det har talet stige, og sysselsetjinga var i 2009 den høgste sidan 1980-åra.

Figur 3.2.7. Sysselsette i skogbruket. Fylke. 2014

Kjelde: Registerbasert sysselsetningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ulike kjelder for sysselsetjing

Offisiell statistikk over talet på sysselsette blir samla inn og offentleggjort i fleire versjonar. Nasjonalrekneskapen tek utgangspunkt i gjennomsnittleg sysselsetjing i året for personar som arbeider i ei norsk bedrift, medan den registerbaserte statistikken måler talet på sysselsette i november for personar over 15 år som bur i Noreg. Til og med 2014 var denne statistikken tufta på data frå ulike register, men frå 2015 er rapportane samla i a-ordninga. A-ordninga er ei samordna digital innsamling av opplysingar om arbeidstilhøve, inntekt og skattetrekk til Skatteetaten, NAV og SSB. I tillegg til dette blir det også samla inn tal i ei eiga utvalsundersøking (AKU). Dei ulike kjeldene har litt avvikande tal for sysselsette.

Tømmerfløytinga gav øg arbeid til mange. Rett etter den andre verdskriken var det over 10 000 som var sysselsette med fløyting og tilhøyrande arbeid. I byrjinga av 1970-åra var talet under 1 000. Så seinst som i 1985 var det framleis over 300 sysselsette.

Skogen som arbeidsplass for eigaren

I 1966 vart det utført 1,43 millionar dagsverk til planlegging og praktisk skogsarbeid av skogeigaren og familiemedlemmene deira. I byrjinga av 1980-åra låg den årlege arbeidsinnsatsen rundt 800 000 dagsverk. I 2007 var dagsverka i skogbruket for skogeigar og deira eventuelle ektefelle eller sambuar redusert til det halve av dette igjen.

Nedgangen i utførte dagsverk kjem i hovudsak av mekaniseringa som har funne stad i denne perioden. Mange skogeigarar har teke anna arbeid, i alle fall dei som har sluttat som aktive jordbrukarar. Ein annan grunn er at därlegare lønsemid i skogbruket relativt sett har ført til lågare aktivitet på alle område, også skogkulturarbeid som planting og pleie av skogen.

For 30 år sidan stod eigaren med familie for over ein fjerdedel av hogsten, og dei transporterte ut nesten ein tredjedel av hogstkvantumet sjølve. I 2003 var eigarenes del av hogsten 9 prosent, medan dei køyrdet ut 11 prosent av årleg hogstkvantum. Etter 2003 er ikkje dette undersøkt meir, men hogstmaskinane har nok teke over mykje av dette.

Entreprenørane i skogbruket

Det finst inga fullgod oversikt over skogsentreprenørane, men mange av dei er organiserte i Maskinentreprenørenes Forbund. Til saman 133 skogsentrepreneurbedrifter med til saman 420 tilsette er organiserte i dette forbundet.

Tabell 3.2.3. Skogeigedomar¹. 2015

Heile landet	128 099
---------------------	----------------

Fylke

Østfold	5 071
Akershus og Oslo	5 234
Hedmark	10 692
Oppland	11 046
Buskerud	7 529
Vestfold	3 457
Telemark	6 660
Aust-Agder	4 692
Vest-Agder	6 428
Rogaland	4 975
Hordaland	10 382
Sogn og Fjordane	7 329
Møre og Romsdal	9 447
Sør-Trøndelag	7 662
Nord-Trøndelag	6 485
Nordland	11 378
Troms Romsa	9 159
Finnmark Finnmark	473

¹ Eigedom i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal. Ein skogeigedom er det totale produktive skogarealet ein eigar eig i ein kommune.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.4. Skogeigedomar¹ og skogareal fordelt på eigarkategorji. 2015

	Skogeigedomar	Produktiv skogareal (dekar)	Uproduktivt skogareal (dekar)
I alt	128 099	70 082 861	36 235 844
Einskildpersonar	120 782	55 013 970	22 001 367
Privat eigar utanom einskildpersonar	1 679	3 994 553	6 891 107
Staten	899	6 142 168	5 874 061
Kommune- og fylkeskommune	568	2 046 550	539 097
Bygdeallmenning	63	1 817 945	354 293
Dødsbu	3 179	858 043	459 041
Anna/uoppgett	929	209 632	116 877

¹ Eigedom i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal. Ein skogeigedom er det totale produktive skogarealet ein eigar eig i ein kommune.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.5. Skogeigedomar med industrivirke¹ for sal fordelt etter fylke og produktivt skogareal. 2015

	I alt	Storleiksklasse, etter produktivt skogareal i dekar							
		25-99	100-249	250-499	500-999	1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-19 999	20 000 -
Heile landet	13 965	1 354	2 284	2 671	2 921	2 298	1 634	629	174
Østfold	948	128	177	189	202	140	72	34	6
Akershus og Oslo	793	86	157	158	165	102	61	46	18
Hedmark	2 463	321	413	409	363	357	325	207	68
Oppland	1 475	143	208	252	310	263	195	88	16
Buskerud	1 490	105	212	249	338	254	218	101	13
Vestfold	644	90	178	146	124	66	32	4	4
Telemark	929	45	95	140	208	195	185	51	10
Aust-Agder	659	29	52	81	125	164	174	:	:
Vest-Agder	644	41	81	173	208	111	:	0	:
Rogaland	209	:	35	54	41	36	12	:	0
Hordaland	416	:	132	107	73	31	8	:	0
Sogn og Fjordane	358	57	105	104	64	22	:	0	:
Møre og Romsdal	548	66	126	122	128	82	24	0	0
Sør-Trøndelag	910	65	108	181	243	206	85	13	9
Nord-Trøndelag	1 089	65	150	225	228	186	174	41	20
Nordland	311	19	48	66	76	65	26	5	6
Troms Romsa	79	:	7	15	25	18	9	:	:
Finnmark Finnmark	0	0	0	0	0	0	0	0	0

¹Data om hogstaktivitet kjem frå skogfondrekneskapen.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.6. Skogsmark¹ i EU. 2015. 1 000 ha

	Skogsmark
EU-28	161 082
Austerrike	3 869
Belgia	683
Bulgaria	3 823
Danmark	612
Estland	2 232
Finland	22 218
Frankrike	16 989
Hellas	4 054
Irland	754
Italia	9 297
Kroatia	1 922
Kypros	173
Latvia	3 356
Litauen	2 180
Luxemburg	87
Malta	0
Nederland	376
Polen	9 435
Portugal	3 182
Romania	6 861
Slovakia	1 248
Slovenia	1 940
Spania	18 418
Storbritannia	3 144
Sverige	28 073
Tsjekkia	2 667
Tyskland	11 419
Ungarn	2 069
Noreg	12 112

¹ Skogsmark svarar til ECE/FAOs definisjon av skog.

Kjelde: Global Forest Resources Assessment, 2015.

3.3. Hogst av tømmer

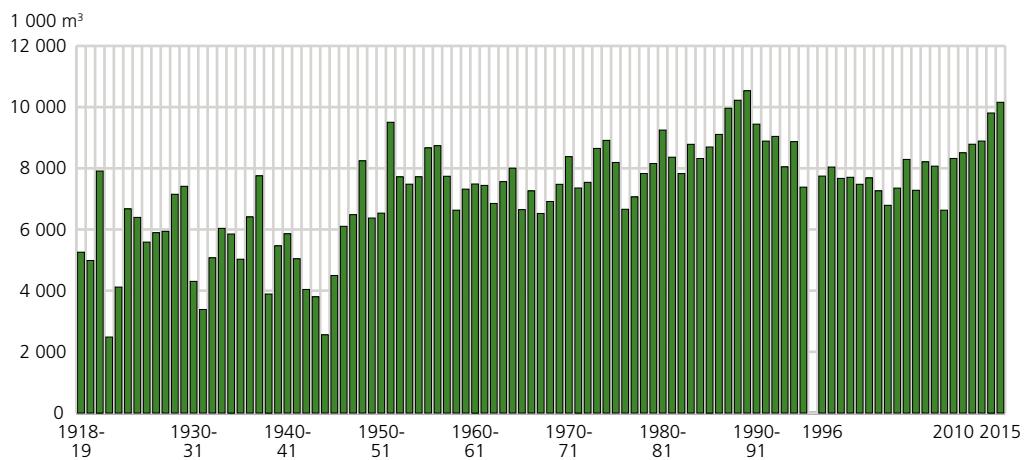
- Den årlege hogsten av industrivirke har stort sett variert mellom 7 og 10 millionar kubikkmeter dei siste 60 åra.
- I 2015 vart det hogge 10,2 millionar kubikkmeter til industriføremål.
- Over ein fjerdedel av kvantumet vart hogge i Hedmark.
- Tre fjerdedeler av hogstkvantumet var gran.
- Litt under halvparten vart nytta til sagtømmer.
- Forbruket av ved i hushald og hytter utgjorde vel 2,2 millionar kubikkmeter trevirke i 2015.

Bruttoverdien

For skogeigarane er sal av tømmer den viktigaste inntektskjelda frå skogbruket, og i 2015 utgjorde bruttoverdien av tømmeret dei leverte til industrien om lag 3,4 milliardar norske kroner. I alt vart det hogge 10,2 millionar kubikkmeter tømmer til industriføremål dette året.

Mest hogst i Hedmark

Hedmark er det viktigaste skogfylket målt etter årleg hogstkvantum for sal. Over ein fjerdedel av all hogsten skjer vanlegvis i dette fylket. Oppland og Buskerud følgjer deretter. Desse tre fylka står normalt for over halvparten av det årlege hogstkvantumet i landet. I 2015 vart det hogge nesten 2,9 millionar kubikkmeter industrivirke for sal i Hedmark. Til samanlikning var den samla årlege hogsten i dei fire vestlandsfylka på litt over 750 000 kubikkmeter. I dei tre nordlegaste fylka var den samla hogsten på nesten 200 000 kubikkmeter, og det aller meste av det i Troms.

Figur 3.3.1. Hogst av industrvirke for sal

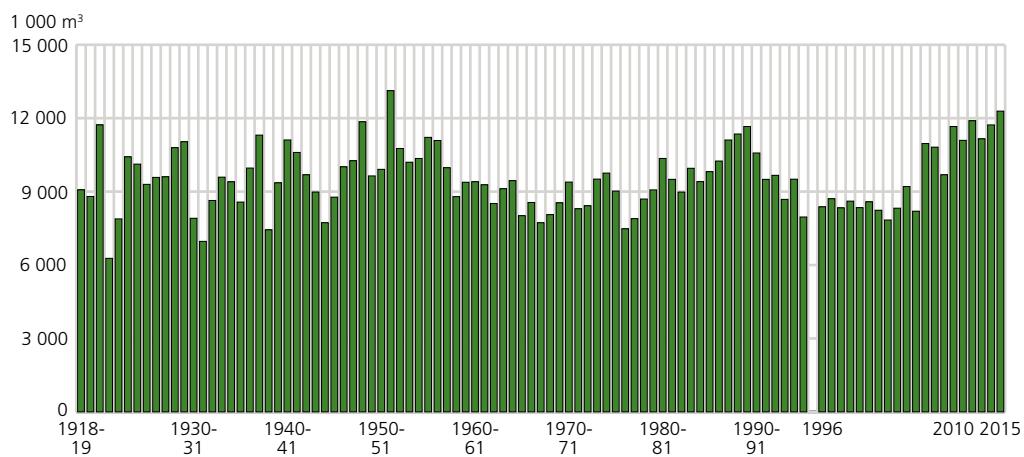
Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Treslag og sortiment

Om lag tre fjerdedeler av tømmeret som kvart år blir avverka for sal, er gran, og ein knapp fjerdedel er furu. Lauvvirke utgjer berre om lag 1 prosent av det årlege hogstkvantumet. Dei siste åra har fordeling i hogstkvantum mellom treslaga vore stabil. Fordelinga mellom kvantum sagtømmer og massevirke har òg vore nokså stabil. Det siste par tiåra har om lag 55 prosent

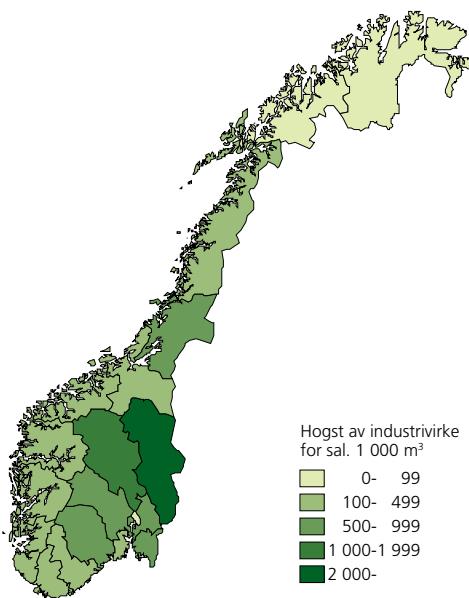
av hogstkvantumet vore sagtømmer og 45 prosent massevirke.

Om ein samanliknar med tilveksten, er det gran vi nyttar mest intensivt som råstoff. For furua er tilveksten fleire gonger så stor som årleg hogst. Lauvtre blir knapt nytta som råstoff til industrien, men ein stor del av kvantumet som blir nytta til ved, kjem frå lauvtre.

Figur 3.3.2. Hogst av industrvirke, tømmer til ved og tømmer til eige bruk

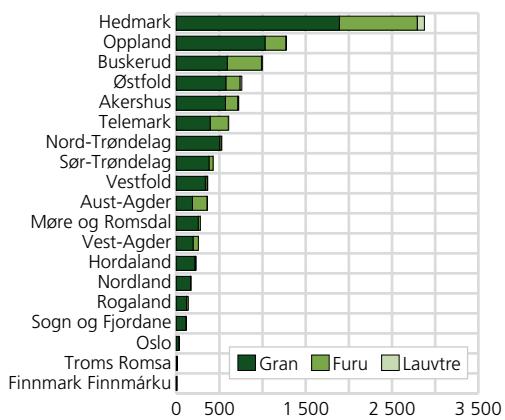
Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.3. Hogst av industrivirke for sal. Fylke. 2015

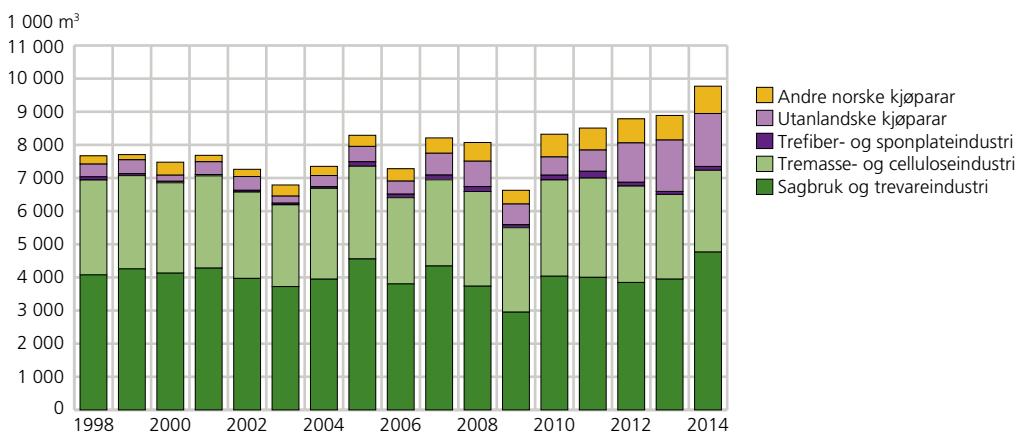
Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.4. Industrivirke for sal fordelt på treslag. 2015

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.5. Industrivirke for sal fordelt på kjøpargruppe

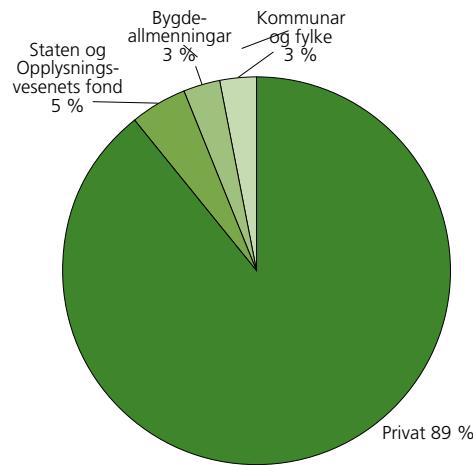
Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Seljarar og kjøparar av tømmer

Sagbruka og trevareindustrien kjøper kvart år om lag halvparten av tømmeret som blir hogge, medan tremasse- og celluloseindustrien kjøpte ein fjerdedel. Trefiberplate- og sponplateindustrien kjøper berre eit lite kvarntum tømmer; i 2014 utgjorde det litt over 1 prosent av tømmeret. Resten av tømmeret, om lag 25 prosent, gjekk til andre norske og utanlandske kjøparar.

Det meste av tømmeret som vart hogge i 2015, kom frå private skogeigarar, i all hovudsak personlege eigalar. I alt leverte dei 89 prosent av tømmerkvantumet som gjekk til industrien dette året. Staten og Opplysningsvesenet fond stod til saman for 5 prosent av tømmerhogsten, medan bygdeallmenningane og kommunane/fylkeskommunane avverka 3 prosent av tømmerkvantumet kvar.

Figur 3.3.6. Kvantum industrivirke for sal fordelt på type seljar. 2014

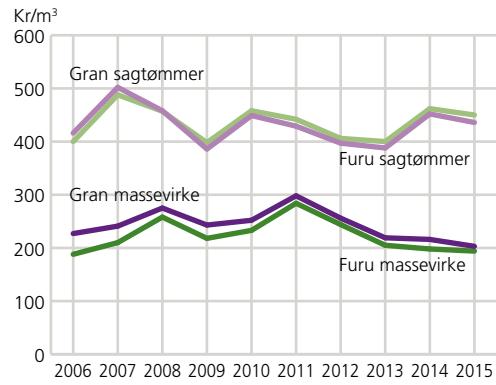

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tømmerprisar og lønsemd

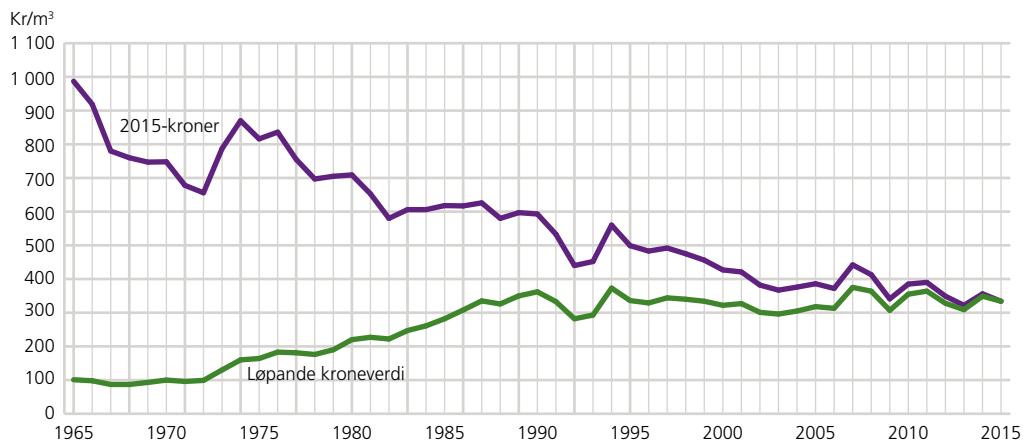
Tømmeret har gradvis fått redusert verdi i heile perioden ein har tal å samanlikne med. Når ein samanliknar prisane på tømmer frå ulike år, og etter å ha teke omsyn til den generelle prisstiginga (konsumprisindeksen), ser ein at skogeigarane får mindre for råstoffet no enn tidlegare. Om vi reknar om prisane i 1980 til 2015-kroner, finn vi ein gjennomsnittspris på 709 kroner per kubikkmeter. Tilsvarende var verdien om lag 1 000 kroner per kubikkmeter i 1965 rekna om til 2015-kroner. I 2015 var gjennomsnittsprisen 334 kroner per kubikkmeter. Det er relativt sett under halvparten så godt betalt som i 1980, og ein tredjedel av tømmerverdien frå 1965 når ein tek omsyn til prisutviklinga på varer og tenester elles i samfunnet. Også kostnadene til hogst og køyring var relativt sett høgare den gongen. I 1980 betalte eigalarane i gjennomsnitt 86 kroner per kubikkmeter for hogst og køyring om dei sette bort dette. Reknar vi om til 2015-kroner, utgjer det heile 299 kroner. Gjennomsnittskostnaden i 2015 for hogst og køyring var 131 kroner.

Figur 3.3.7. Utvikling i løpende gjennomsnittspris for sagtømmer og massevirke av bartretømmer

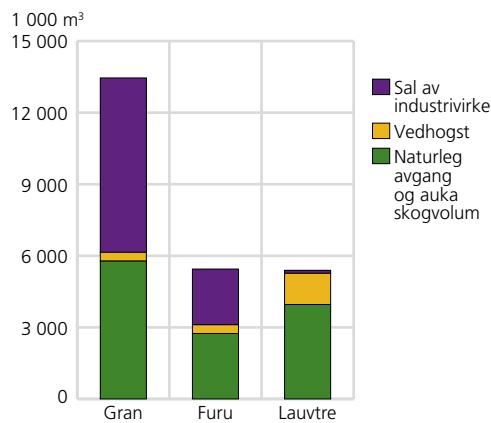
Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.8. Utvikling i gjennomsnittspris for tømmer til industriformål

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.9. Utnytting av tilveksten i produktiv skog. 2015

Kjelde: Landsskogtakseringa og Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ved til brensel

Hogst av ved er ein annan viktig bruk av trevirke, men her har ein ikkje like god oversikt over årleg hogstkvantum. Ei undersøking som kartlegg forbruket av ved, syner at i overkant av 2,2 millionar kubikkmeter ved vart nytta i hushald og fritidsbustader i 2015. Om vi tek omsyn til import og eksport og at noko av veden er materialrestar, svarar det til 1,8 millionar kubikkmeter rundvirke under bork. Dette

er litt meir enn i 2014, men samanlikna med tidlegare år er det ein nedgang i forbruket. I 2010 var tilsvarende tal 2,9 millionar kubikkmeter. Det vart importert 92 000 kubikkmeter ved i 2015.

Tilvekst og bruk av trevirke

I mange år har tilveksten til skogen vore større enn hogsten, og skogressursane har auka. Det er likevel store skilnader mellom kor mykje av den årlege tilveksten til dei ulike treslaga som blir hogge. I 2014 vart 55 prosent av volumtilveksten av gran nytta til industrivirke, medan tilsvarende tal var om lag 43 prosent for furu. Av lauvtre vart vel 2 prosent av den årlege tilveksten nytta som industrivirke, medan om lag ein femtedel vart nytta til ved. For å få ei samla oversikt over korleis skogressursane blir nytta, må ein òg ta med tømmer til eige bruk, svinn og naturleg avgang.

Tabell 3.3.1. Hogst av industrvirke for sal fordelt på fylke. 1 000 m³. 2015

	Avverka i alt	Gran	Furu	Lauv- tre
Heile landet	10 161	7 552	2 442	167
Fylke				
Østfold	760	575	163	22
Akershus	724	570	142	12
Oslo	33	30	2	1
Hedmark	2 875	1 890	902	83
Oppland	1 275	1 028	241	6
Buskerud	998	592	395	11
Vestfold	365	337	20	8
Telemark	608	393	210	5
Aust-Agder	360	188	168	4
Vest-Agder	257	195	61	1
Rogaland	137	119	18	0
Hordaland	228	216	12	0
Sogn og Fjordane	114	112	2	0
Møre og Romsdal	280	255	24	1
Sør-Trøndelag	430	380	47	3
Nord-Trøndelag	528	504	19	5
Nordland	171	165	2	4
Troms Romsa	10	3	6	1
Finnmark Finnmark	8	0	8	0

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3.2. Hogst av industrvirke i EU. 1 000 m³. 2014

	I alt	Bartre	Lauvtre
EU-28	327 143	252 288	74 855
Austerrike	12 030	11 068	962
Belgia	:	:	:
Bulgaria	3 036	2 000	1 036
Kroatia	3 078	678	2 400
Kypros	4	4	0
Tsjekkia	13 365	12 306	1 059
Danmark	1 230	1 042	189
Estland	5 769	3 735	2 034
Finland	49 202	41 402	7 799
Frankrike	24 451	16 482	7 969
Tyskland	43 243	34 968	8 274
Hellas	:	225	91
Ungarn	3 095	920	2 176
Irland	2 625	2 619	6
Italia	:	1 567	1 201
Latvia	11 298	6 994	4 305
Litauen	5 035	3 104	1 931
Luxembourg	:	:	:
Malta	0	0	0
Nederland	980	699	281
Polen	35 425	27 217	8 208
Portugal	:	:	:
Romania	10 484	5 330	5 154
Slovakia	:	:	:
Slovenia	3 511	2 562	948
Spania	12 476	5 162	7 314
Sverige	64 200	60 550	3 650
Storbritannia	9 361	9 246	116
Noreg	9 807	9 666	141

Kjelde: Eurostat.

3.4. Skogsvegar og skogkultur

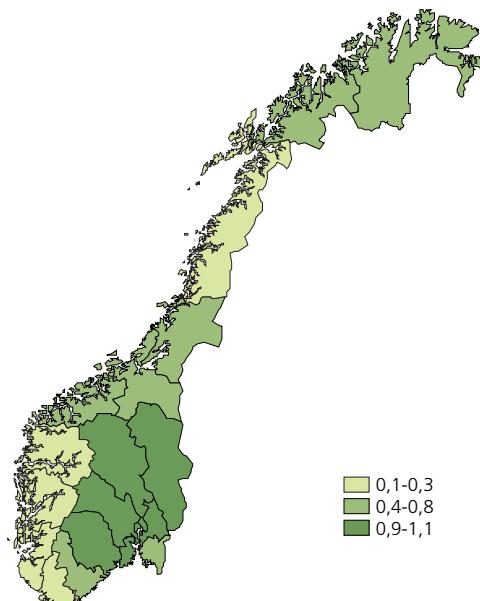
- Skogsbilvegbygginga i 2015 utgjorde ein sjuandedel av det som vart bygd årleg for 25 år sidan.
- Skogsbilvegnnettet utgjer over halvparten av lengda av alle offentlege vinar.
- Skogplantinga er nesten halvert på 25 år, men på same nivå som for 15 år sidan.
- Pleidd ungskogareal er meir enn halvert på 25 år.
- Kjemisk ugraskontroll er kraftig redusert siste 25 år
- Investeringane i skogsvegar og skogkultur utgjorde i 2015 høvesvis 243 og 324 millionar kroner.

Skogsvegbygging

Med nokre unntak har det vore nedgang i bygginga av skogsbilvegar sidan byrjinga av 1990-åra, men òg mellom 1970 og 1990 gjekk vegbygginga noko attende. I 2015 vart det ferdigstilt 105 kilometer nye vinar, og 335 kilometer veg vart bygd om eller lagd om. Til samanlikning vart det i 1971 ferdigstilt over 1 000 kilometer med nye skogsbilvegar.

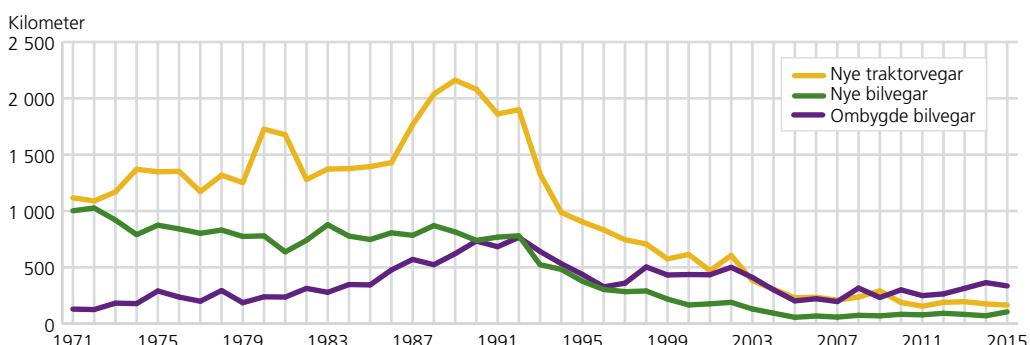
Vinterbilvegar og traktorvegar har lågare standard enn skogsbilvegane, og dei blir oftare bygde i samband med einskilddrifter. I 2015 vart det bygd 165 kilometer med slike vinar, og 72 kilometer vart lagde om eller bygde om. I åra rett før 1990 var det ein topp for skogsvegbygginga, og det vart bygd over 2 000 kilometer traktorvegar årleg.

Figur 3.4.2. Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal.¹ 2015

¹ Offentlege vinar som går gjennom skog, er ikkje inkludert.
Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.1. Bygging av skogsvegar

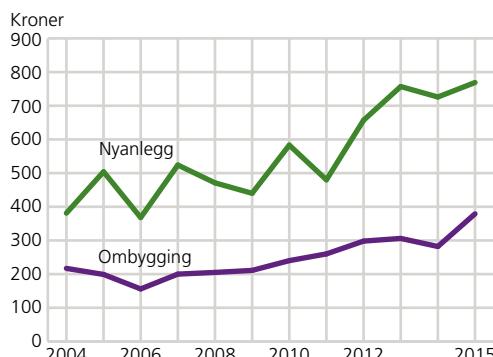
Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Totalt vart det bygd og bygd om skogsvegar for 243 millionar kroner i 2015. Offentlege tilskot dekte 89 millionar kroner av kostnadene. Dei gjennomsnittlege byggjekostnadene per meter ny heilårsbilveg og sommarbilveg bygde med offentlege tilskot var over 750 kroner. Vinterbilvegar og traktorvegar bygde med offentlege tilskot kosta i gjennomsnitt 272 kroner per meter.

Skogsbilvegnettet er omfattande

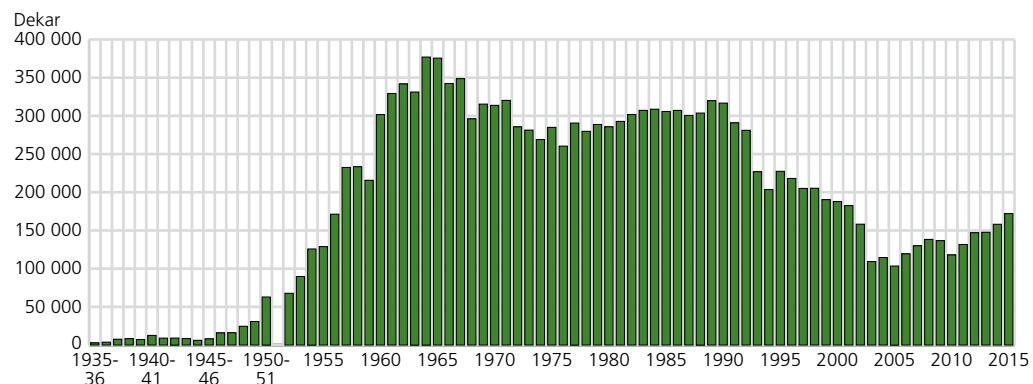
Sjølv om det blir bygd få nye skogsbilvegar, er vegnettet i norske skogar likevel svært omfattande. Per 1. januar 2016 var

Figur 3.4.3. Gjennomsnittleg byggekostnad per meter for heilårsbilveg og sommarbilveg bygde med offentlege tilskot

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.4. Skogplanting. Tilplanta areal

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

det registrert 49 000 kilometer med heilårs skogsbilvegar og sommarbilvegar. Til samanlikning er det om lag 93 000 kilometer med offentlege vegar i landet.

Skogplanting

Etter den andre verdskriga vart flatehogst med etterfølgjande planting den dominante måten å forynge skogen på. På Vestlandet og somme stader i resten av landet vart det òg planta skog der det ikkje var skog frå før. Skogplantinga var på topp i midten av 1960-åra. Frå slutten av 1980-åra til 2005 minka planteaktiviteten. Dei siste ti åra har skogplantinga auka på nytt. I 1980-åra og fram til første halvdel av 1990-åra vart det årleg tilplanta om lag 300 000 dekar. I 1994 var dette arealet redusert til 200 000 dekar, og etter det heldt nedgangen fram i meir enn ti år. Då statstilskota vart fjerna i 2003, førde det til ein markert nedgang i plantinga dette året. Ein førebels botn vart nådd i 2005, då litt over 100 000 dekar vart tilplanta. I 2006 var det ein gryande optimisme i skogbruket på grunn av von om betre tømmerprisar og betre rammevilkår, og planteaktiviteten auka igjen. Det var i første omgang skogeigarane i Hedmark og i trøndelagsfylka som planta meir skog. Denne oppgangen har halde fram sidan med nokre

dårlegare år innimellan. I 2015 planta skogeigarane ny skog på 172 000 dekar.

Ungskogpleie

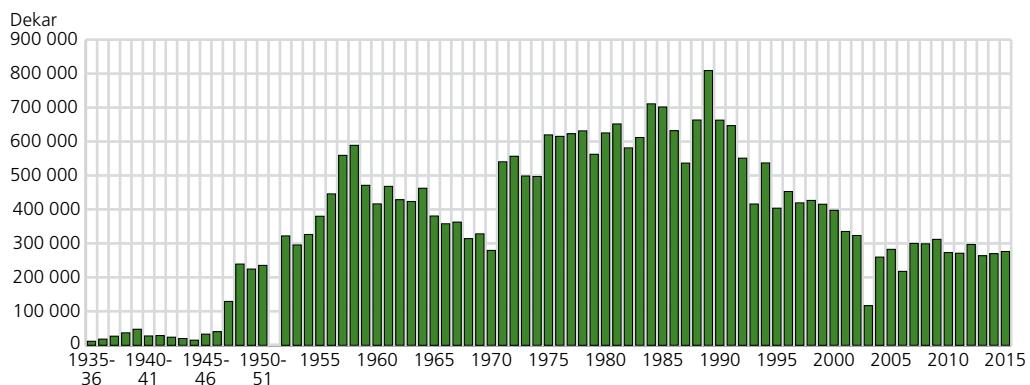
Ungskogpleie er stell av ungskogen fram til han skal tynnast første gongen. I hovudsak går arbeidet ut på å gje dei beste skogplantene plass slik at dei kan vekse utan at ugras og tett vegetasjon er til for stort hinder for veksten. Mest ungskogpleie vart utført frå midt i 1970-åra til ikking 1990. Det årlege arealet det vart utført ungskogpleie på i denne perioden, varierte rundt 600 000 dekar. Frå 1990 til 2003 var det med få unntak ein årleg nedgang i utført ungskogpleie. I 2003 forsvann statstil-

skota, og arealet det vart utført ungskogpleie på, nådde eit historisk botnnivå på litt over 116 000 dekar. I åra etterpå vart det på nytt løyvd tilskot til slikt arbeid, og arealet auka monaleg. I 2007 vart skatereglane for investeringar i skogkultur endra til det betre for skogeigarane, og etter det har om lag 300 000 dekar vorte pleidde årleg. Tala for 2015 syner at det vart utført ungskogpleie på 276 000 dekar.

Grøfting

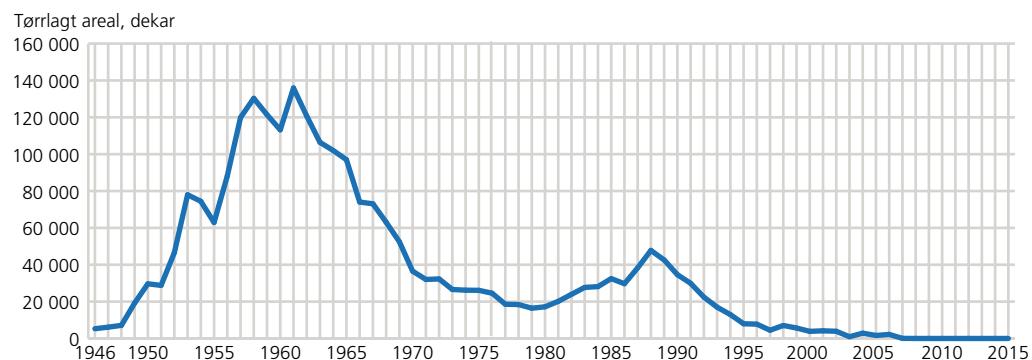
Både på grunn av miljøomsyn og låg lønsemd er grøfting av skog historie. I 2007 forsvann alle statstilskota, og det vart grøfta vel 50 dekar som vart finansiert

Figur 3.4.5. **Ungskogpleie. Pleidd areal**

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.6. **Tørrlagt areal ved grøfting av skogsmark og myr¹**

¹ I perioden 1946/47-1970 gjeld tala berre nye anlegg. Frå og med 1971 gjeld dei også etterarbeid.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

med skogfondmidlar. Etter det er det ikkje registrert grøfteaktivitet finansiert over skogfondordninga. Ser ein lenger bakover, hadde grøfteaktiviteten ein topp rundt 1960. På det meste vart 136 000 dekar tørrlagde på eitt år.

Kjemisk ugraskontroll

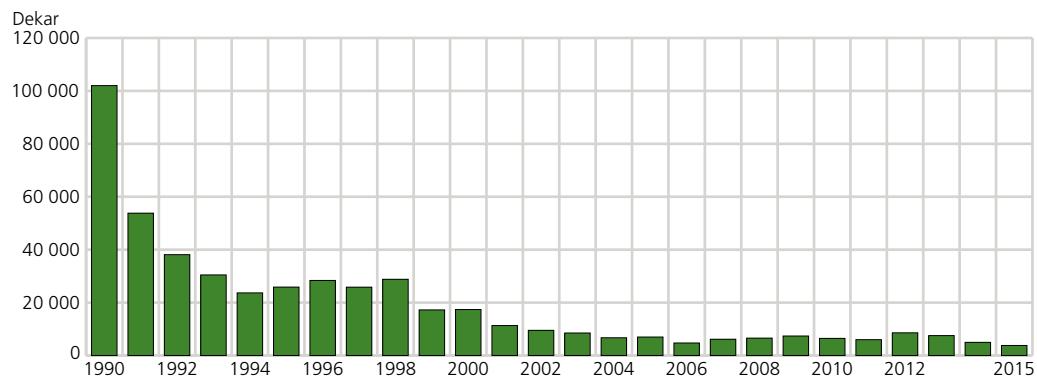
I skogbruket blir kvart år noko areal sprøyt med kjemiske middel for å halde gras og uynskt lauvskog i sjakk i nye plantefelt og ungskogfelt. Frå rundt 1990 har det vorte sprøytt stadig mindre areal, men dei siste fem åra har nivået stabilisert seg. I 2015 vart 3 800 dekar sprøytte med kjemiske middel.

I 1990 vart om lag 100 000 dekar sprøytte, men året etter var arealet nesten halvert. I slutten av 1990-åra var det årlege arealet på om lag 25 000 dekar. Etter det har sprøyteaktiviteten i skogbruket gått gradvis attende. Miljøomsyn, kostnader og ein generell nedgang i skogkulturarbeid er dei viktigaste årsakene til denne nedgangen.

Gjødsling

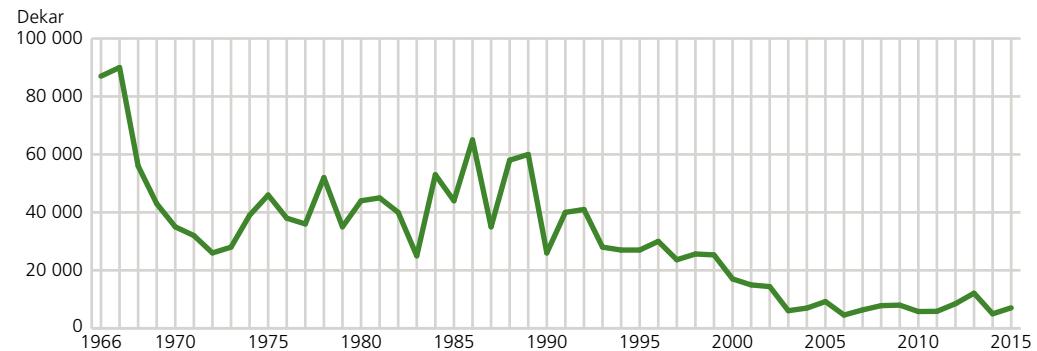
Gjødsling av skog har vore rekna som ei lønsam investering. I 1966 vart 90 000 dekar gjødsla. Etter det vart arealet redusert år for år. I slutten av 1980-åra låg det årlege arealet ikking 50 000 dekar. Etter det har det gått gradvis attende, men dei siste åra har nedgangen støgga opp. I 2015

Figur 3.4.7. Kjemisk ugraskontroll

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.8. Gjødsling av skog¹

¹Tala gjeld arbeid som er finansiert med skogfond og/eller statstilskot.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

vart 7 100 dekar gjødsla. I 2016 er det også løyvd tilskot til gjødsling av skog som eit klimatiltak.

324 millionar investert i skogkultur

I alt vart det investert 324 millionar kroner i skogkultur i 2015. Det er 29 millionar

meir enn året før. Skogeigarane brukte 163 millionar kroner til skogplanting og 107 millionar til ungskogpleie. Resten gjekk til markflekkning, underrydding med vidare.

Tabell 3.4.1. **Bygging og ombygging av skogsvegar for motorkøyrety. Fylke. 2015**

	Heilårs bilvegar og sommarbilvegar			Vinterbilvegar og traktorvegar		
	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging
		<i>km</i>			<i>km</i>	
1991	1 132	768	683	2 936	1 861	61
1992	1 252	780	766	3 010	1 899	53
1993	865	523	641	1 934	1 328	50
1994	803	482	532	1 526	987	30
1995	778	376	436	1 466	903	43
1996	709	303	327	1 410	832	18
1997	721	284	359	1 361	745	79
1998	690	290	503	1 332	707	30
1999	656	218	432	925	575	29
2000	636	166	436	1 025	614	30
2001	511	176	434	761	470	25
2002	597	189	500	989	605	59
2003	480	130	410	703	382	63
2004	343	93	300	681	305	77
2005	270	56	202	525	230	63
2006	283	68	221	504	234	55
2007	320	58	196	553	209	79
2008	413	74	316	609	236	86
2009	327	69	232	506	291	91
2010	391	83	300	455	188	112
2011	364	78	249	356	155	42
2012	442	92	264	478	189	78
2013	441	82	314	479	195	58
2014	438	70	364	436	175	69
2015	534	105	335	424	165	72

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4.2. **Ungskogpleie og skogplanting¹ fordelt på fylke. 2015**

	Ungskogpleie		Planting		
	Areal	Kostnad	Areal	Tal på planter ²	Kostnad ²
	Dekar	1 000 kr	Dekar	1 000 stk	1 000 kr
Heile landet	275 775	107 108	172 081	30 936	163 125
Fylke					
Østfold	18 940	7 421	7 389	1547	8 034
Akershus og Oslo	21 023	9 204	9 803	1 868	9 424
Hedmark	68 281	23 216	43 975	8 189	38 033
Oppland	30 688	11 930	31 088	5 429	26 193
Buskerud	30 237	12 033	13 511	2 038	10 644
Vestfold	14 344	6 194	6 614	1021	5 809
Telemark	22 079	8 770	7 010	1053	6 969
Aust-Agder	17 223	6 302	4 282	764	4 781
Vest-Agder	10 429	4 459	3 366	670	4 430
Rogaland	683	362	1 810	537	3 247
Hordaland	239	145	2 795	724	4 607
Sogn og Fjordane	405	163	1254	323	1 868
Møre og Romsdal	3 901	1 741	3 151	724	4 335
Sør-Trøndelag	7 928	3 123	12 636	2 077	12 434
Nord-Trøndelag	25 423	10 172	16 784	2 744	14 889
Nordland	3 952	1 873	4 925	813	4 762
Troms Romsa	..	..	1 634	402	2 590
Finnmark Finnmárku	..	..	54	13	76

¹Tala gjeld skogkulturarbeid som er utført med skogfondmidler, og/eller som har fått statstilskot.

²Suppleringsplanting er inkludert.

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.5. Økonomien i skogbruket

- Litt færre enn kvar femte personlege skogeigar hadde positiv næringsinntekt frå skogbruket i 2014.
- I gjennomsnitt hadde personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk ei næringsinntekt på 41 000 kroner.
- Skogeigarane i Hedmark hadde den største gjennomsnittlege inntekta frå skogbruket, med 69 000 kroner.
- Samla avsetjing frå skogeigarane til skogfondrekneskapen var på 479 millionar kroner i 2015.
- Samla investeringar betalte med skogfond var på 378 millionar kroner.
- Skogeigarane hadde til saman 1,35 milliardar kroner ståande på skogfondkontorene sine 1. januar 2015.

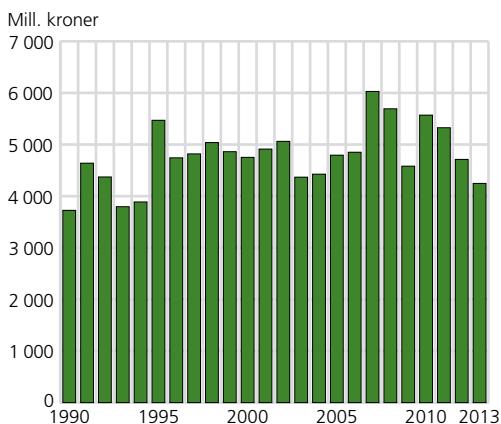
Verdiskapinga i skogbruket

I 2013 var den samla verdien av produksjonen i skogbruket (i hovudsak tømmer- sal til industrien, ved, nettotilveksten av tømmer og produksjon av tenester i skogbruket) på 7 milliardar kroner. Dei samla kostnadene var på 2,8 milliardar kroner, medan bruttoproduktet frå skogbruket, som er skogbruket sitt bidrag til bruttonasjonalproduktet, var 4,2 milliardar kroner. Etter at kapitalslit og lønskostnadene var trekte frå, og tilskota til skognæringa lagt til, sat ein att med eit driftsresultat for primærskogbruket på 2,4 milliardar kroner i 2013.

Totalrekneskapen for skogbruket

Fram til 2012 vart det publisert ein eigen totalrekneskap for skogbruket. Frå 2013 blir dette publisert som ein del av nasjonalrekneskapen.

Figur 3.5.1. Bruttoproduktet i skogbruket

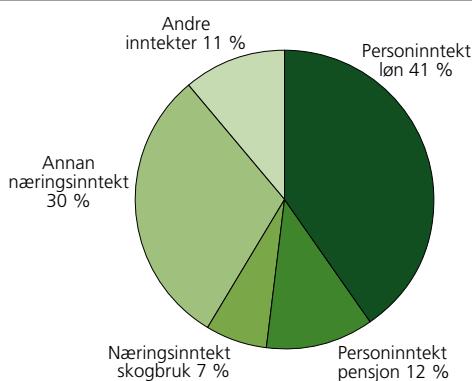
Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

Inntektstilhøva for skogeigarane

I alt har ein inntektsopplysningar for om lag 118 500 personlege skogeigarar i 2014. Av dei hadde 21 400 positiv næringsinntekt frå skogbruket. Det gav ei samla næringsinntekt frå skogbruket på 866 millionar kroner, eller i gjennomsnitt 41 000 kroner til kvar skogeigar. I tillegg var 102 millionar kroner inntektsførte som næringsinntekt frå skogbruk hjå ektefeliane til eigarane.

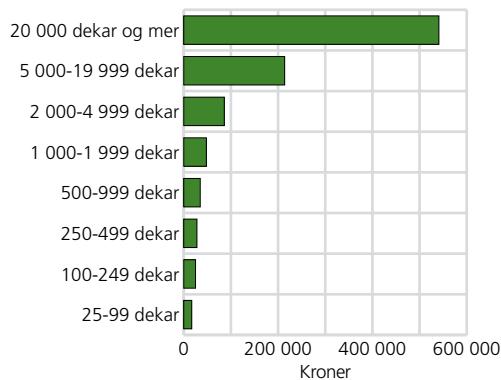
Det er berre eit fåtal som har store næringsinntekter frå skogbruket. For godt og vel fire av fem skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skog var inntekta mindre enn 50 000 kroner. Knapt 4 000 skogeigarar hadde meir enn 50 000 kroner i skogbruksinntekt i 2014. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket var 214 000 kroner for dei som eig mellom 5 000 og 20 000 dekar produktivt skogareal. Denne gruppa var på knapt 500 personar. Det er 50 personlege eigarar som har hand om meir enn 20 000 dekar produktiv skogareal. Desse eigarane hadde ei gjennomsnittleg skoginntekt på 541 000 kroner.

Figur 3.5.2. Gjennomsnittleg inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk fordelt på type inntekt. 2014

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5.3. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2014

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

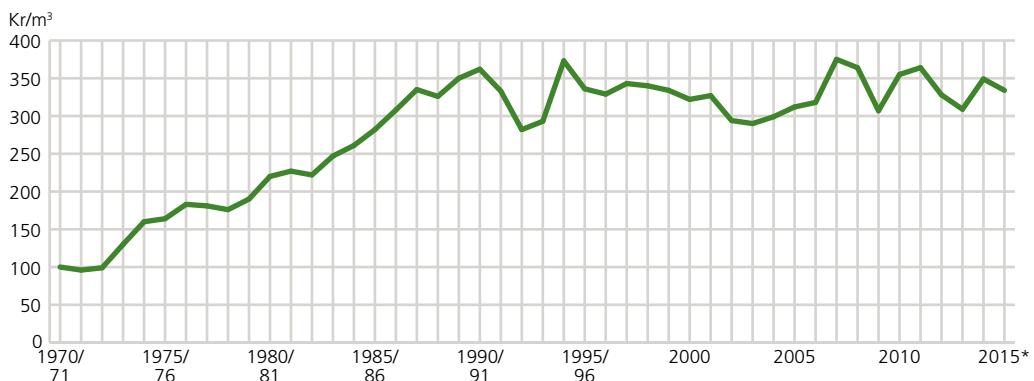
Skogeigarane i Hedmark hadde størst næringsinntekt frå skogbruk, og gjennomsnittet blant dei som hadde positiv skogbruksinntekt i 2014, var 69 000 kroner. I alt hadde 34 prosent av dei personlege skogeigarane i dette fylket positiv inntekt frå skogbruket dette året. I Nord-Trøndelag, som hadde den største delen skogeigarar med sal av tømmer, hadde 35 prosent av skogeigarane positiv næringsinntekt frå skogbruket, medan dette i Nord-Noreg

berre gjaldt nokre få prosent av skogeigarane. Dei personlege skogeigarane hadde i gjennomsnitt ei bruttoinntekt på 622 000 kroner i 2014.

Når skogeigarane nyttar pengar frå skogfondkontoen sin til investeringar, er det berre 15 prosent av tilbakeført beløp som er skattbar inntekt. Det vil seie at 85 prosent ikkje blir skattlagd. I 2014 resulterte det i at 233 millionar kroner ikkje var del av skogeigarane si skattbare næringsinntekt. Denne skattefordelen reduserte den samla næringsinntekta frå skogbruket for personar med nesten 20 prosent.

Prisutvikling på tømmer

Sal av tømmer er den viktigaste inntektskjelda for skogbruket. Tømmerprisane blir fastsette lokalt, og varierer frå område til område i landet. Prisane varierer òg mellom treslag og ulike tømmersortiment. Hovudtrenden i prisutviklinga blir likevel påverka av prisutviklinga internasjonalt. Over tid vil prisane endre seg ulikt for industrivirke til sagbruk og industrivirke til papir og tremasseprodukt. I 2006 og 2007 auka dei internasjonale og nasjonale prisane på trelast mykje. Det påverka prisen på sagtømmer, som auka monaleg. I byrjinga av 2008 gjekk trelastterspurnaden og sagtømmerprisane ned att, medan etterspurnaden og prisane på massevirke auka. I 2009 var prisen på sagtømmer historisk låg. Hovudårsaka var svikt i etterspurnaden etter trelast som følgje av finanskrisa. Sidan tømmerprisane var så låge i 2009, vart det hogge lite tømmer. Det vart derfor ikkje produsert så mykje trelast for lager som mange frykta. Tømmerprisane auka derfor relativt raskt til det same nivået som før 2009 før dei igjen gjekk nedover i 2012 og 2013. I 2014 og det meste av 2015 har sagtømmerprisane vore gode, medan massevirkeprisane har vore tilsvarande låge. Også sagtømmerprisane har mot slutten av 2015 vist

Figur 3.5.4. Gjennomsnittleg løpende tømmerpris per kubikkmeter, under bork

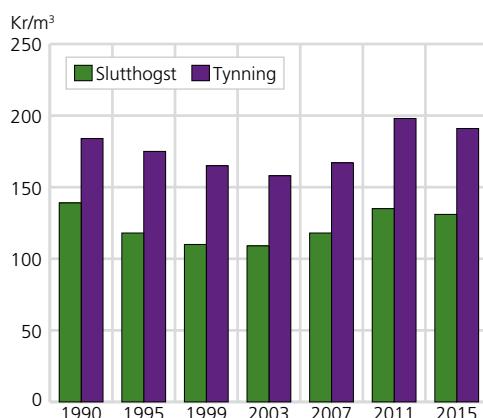
Kjelde: Skogvervingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ein nedgåande trend. Dei siste åra har ei stadig større del av massevirket blitt eksportert som følgje av at mykje av norsk treindustri er lagt ned. Dette er hovudårsaka til at massevirkeprisane har vore vedvarande låge dei siste åra.

Driftskostnader

Driftskostnadene i skogbruket har gått ned etter at hogstmaskinane overtok. Frå 1990 til 2003 vart dei gjennomsnittlege løpende kostnadene til hogst og framkøyring ved

slutthogstar redusert frå 139 til 109 kroner per kubikkmeter for landet sett under eitt. Dei fylkesvise variasjonane har heile tida vore store. Fram til 2007 steig gjennomsnittleg driftskostnad for slutthogst til 118 kroner per kubikkmeter. Etter det er ikkje statistikk over driftskostnadene samla inn regelbunde, men oppgåver frå skogeigarandelslaga over vekta gjennomsnittleg driftskostnad for slutthogst i 2015 låg på rundt 131 kroner per kubikkmeter som gjennomsnitt for landet. I 2011 synte ei tilsvarende kartlegging at gjennomsnittleg driftskostnad ved slutthogst for alt kvantum som er seld gjennom skogeigarandelslaga, var 135 kroner per kubikkmeter. Sjølv om driftskostnadene har auka igjen etter botn i 2003, er framleis driftskostnadene i løpende kroner lågare enn dei var i 1990.

Figur 3.5.5. Gjennomsnittlege løpende driftskostnader til hogst og framdrift¹

¹ Gjeld skogsdrifter der både hogst og framdrift er utført av entreprenør.

Kjelde: Utvalstellingar i skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

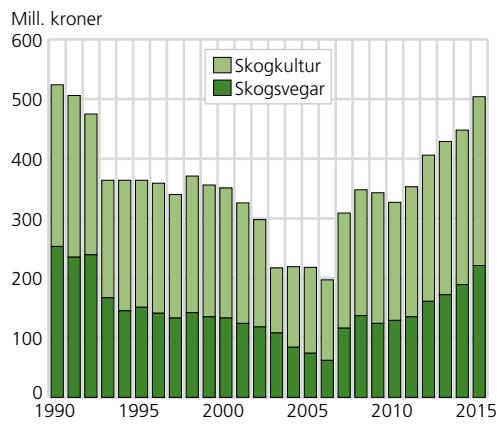
Skogfondrekneskapen

Kvar gong ein skogeigar hogg tømmer for sal, blir mellom 4 og 40 prosent av oppgjret sett inn på ein skogfondkonto, vanlegvis om lag 10 prosent. Desse pengane skal nyttast til investeringar i planting og stell av ungskogen, skogbruksplanar, vedlikehald av skogsvegar og andre investeringar i skogbruket. I 2015 sette skogeigarane av 479 millionar kroner, medan 379 millionar

kroner vart ført attende til skogeigarane. Sidan innbetalingane og tilskota til saman var større enn utbetalingane, auka den samla skogfondsaldoen frå 1,35 milliardar kroner ved utgangen av 2014 til nesten 1,45 milliardar kroner ved utgangen av 2015.

Frå og med 1. januar 2007 vart skogfondordninga endra. Skogeigarane kunne no investere i skogkultur og planting og få

Figur 3.5.6. Utbetaling av skogfondmidlar til investeringar i skogkultur og skogsvegar

Kjelde: Landbruksdirektoratet.

skattefritak for 85 prosent av investeringa om ein nytta midlar frå eigen skogfondkonto. Pengane som står på skogfondkontoen, skal førast som inntekt når dei blir nytta. Frå 2007 betaler ein skatt berre av 15 prosent av det inntektsførte beløpet, mot 40 prosent tidlegare. Målet var å auke investeringane i skogbruket, og frå 2006 til 2007 auka utbetalingane til investeringar i skogkultur og skogsvegar med høvesvis 43 og 87 prosent. Utbetalingane frå skogfondet til investeringar i skogkultur har auka jamt etter 2007, og er no på høgd med utbetalingane i åra rundt 1990.

Tabell 3.5.1. Hovudtal for skogbruk og tenester knyttet til skogbruk. 2013

	Mill. kroner
Produksjon	7 064
Produktinnsats	2 817
Bruttoprodukt	4 247
Lønskostnader	1 043
Næringskattar	12
Næringssubsidiar	320
Kapitalslit	1 097
Driftsresultat	2 415

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.2. **Gjennomsnittlege inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt fra skogbruk¹. Fylke. 2014. Kroner**

	Talet skog-eigarar med positiv nærings-inntekt frå skog-bruk	Brutto-inntekt ²	Person-inntekt løn og pensjon	Person-løn	Nærings-inntekt i alt	Av dette nærings-skog-bruk ³	Andre inntekter	Gjeld	Skatte-pliktig brutto-formue	Utlıkna skatt
Heile landet	21 375	622 000	324 000	252 000	230 000	41 000	68 000	1 714 000	3 192 000	156 000
Fylke										
Østfold	1 661	652 000	272 000	340 000	262 000	245 000	68 000	2 123 000	3 644 000	164 000
Akershus og Oslo	1 940	828 000	335 000	439 000	345 000	256 000	133 000	2 167 000	5 094 000	235 000
Hedmark	2 931	611 000	257 000	316 000	232 000	241 000	54 000	2 033 000	3 141 000	145 000
Oppland	2 881	589 000	226 000	293 000	230 000	230 000	67 000	1 519 000	2 874 000	141 000
Buskerud	1 981	683 000	273 000	335 000	263 000	260 000	88 000	1 567 000	3 625 000	185 000
Vestfold	985	691 000	304 000	351 000	280 000	248 000	91 000	1 883 000	3 289 000	178 000
Telemark	1 120	584 000	304 000	360 000	269 000	165 000	60 000	1 192 000	2 795 000	153 000
Aust-Agder	726	643 000	290 000	347 000	271 000	154 000	141 000	1 421 000	4 888 000	187 000
Vest-Agder	726	544 000	272 000	336 000	238 000	168 000	39 000	1 460 000	2 236 000	130 000
Rogaland	348	656 000	246 000	301 000	250 000	296 000	59 000	2 258 000	3 116 000	162 000
Hordaland	696	549 000	254 000	327 000	268 000	184 000	38 000	1 086 000	2 075 000	134 000
Sogn og Fjordane	701	544 000	224 000	280 000	223 000	208 000	55 000	1 178 000	2 551 000	124 000
Møre og Romsdal	627	533 000	199 000	261 000	209 000	233 000	38 000	1 543 000	2 423 000	120 000
Sør-Trøndelag	1 557	554 000	227 000	292 000	233 000	213 000	50 000	1 443 000	2 687 000	132 000
Nord-Trøndelag	2 085	564 000	199 000	269 000	224 000	258 000	37 000	1 949 000	2 519 000	126 000
Nordland	365	488 000	194 000	267 000	185 000	194 000	27 000	1 350 000	1 963 000	102 000
Troms Romsa	45	527 000	201 000	348 000	267 000	162 000	17 000	996 000	2 089 000	125 000
Finnmark Finnmárku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

¹ Tabellen er basert på opplysningene fra skattestatistikken for personar og gir opplysningar etter likningskommune.

² Bruttoinntekt er summen av lønsinntekter, pensjonar, næringsinntekter og andre inntekter.

³ Næringsinntekt skogbruk omfattar også næringsinntekt frå primærnæring i andre kommunar.

Kjelde: Skogeigarane sine inntekter, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.3. **Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike treslag. Fylke. 2014. Kroner per kubikkmeter under bork**

	Allt treslag	Gran	Furu	Lauvtre
Heile landet	349	351	355	213
Fylke				
Østfold	387	391	383	212
Akershus	376	377	229	211
Oslo	409	420	315	209
Hedmark	370	367	64	216
Oppland	342	361	230	209
Buskerud	351	364	333	233
Vestfold	370	373	362	225
Telemark	343	344	346	178
Aust-Agder	340	347	334	177
Vest-Agder	338	346	304	259
Rogaland	307	305	318	378
Hordaland	309	310	284	487
Sogn og Fjordane	318	320	286	392
Møre og Romsdal	287	283	334	214
Sør-Trøndelag	302	304	293	172
Nord-Trøndelag	299	300	244	214
Nordland	275	276	258	194
Troms Romsa	273	293	244	380
Finnmark Finnmark	.	.	.	.

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.4. Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike sortiment. Kroner per kubikkmeter under bork

Alt virke	Spesial- tømmer		Prima skurtømmer		Sekunda skurtømmer		Anna skurtømmer		Spesial- og sag- tømmer av lauvtre		Massevirke		
	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Lauv		
1970/71	100	169	179	119	117	101	100	108	109	105	92	79	74
1971/72	96	184	175	117	117	99	101	105	106	104	82	70	73
1972/73	99	191	183	124	124	102	104	109	110	106	81	69	70
1973/74	130	250	248	161	168	129	132	139	144	126	102	88	86
1974/75	160	273	266	176	176	166	167	172	170	144	150	142	95
1975/76	164	301	268	183	182	174	171	174	182	144	148	140	93
1976/77	183	304	318	216	227	195	193	206	212	158	142	135	94
1977/78	181	364	317	218	230	198	196	208	212	159	132	126	94
1978/79	176	319	321	211	226	188	194	201	210	176	131	126	101
1979/80	190	386	366	226	246	201	208	213	217	196	147	139	122
1980/81	220	348	421	257	292	229	238	232	256	234	179	162	156
1981/82	227	356	434	261	311	233	243	239	249	268	193	183	160
1982/83	222	345	433	262	319	229	240	247	256	272	170	165	156
1983/84	247	381	475	298	363	261	274	272	292	297	185	176	163
1984/85	261	386	521	308	395	271	274	277	305	323	218	203	172
1985/86	282	434	599	338	427	294	291	303	326	327	230	213	183
1986/87	308	483	613	381	440	323	300	328	349	360	261	231	204
1987/88	335	532	645	420	463	361	313	345	349	393	286	239	218
1988/89	326	503	696	403	457	350	310	342	348	407	294	254	224
1989/90	350	481	713	432	507	374	357	373	358	396	304	263	228
1990/91	362	503	685	457	513	382	358	389	350	405	308	241	221
1991/92	333	502	660	417	485	347	325	365	343	411	291	234	212
1992/93	282	418	621	347	437	282	273	307	279	394	237	194	198
1993/94	293	397	692	391	476	305	294	317	290	402	224	177	195
1994/95	373	598	823	498	587	385	377	357	369	433	266	240	227
1995/96	336	524	764	429	535	344	328	317	364	426	275	247	231
1996	329	530	759	429	530	340	322	297	369	417	262	238	221
1997	343	540	755	475	550	369	339	302	375	439	239	200	208
1998	340	520	787	454	547	349	340	318	398	458	260	200	216
1999	334	581	796	453	532	347	328	305	375	394	248	198	207
2000	322	574	799	447	501	345	321	306	352	382	235	190	201
2001	327	541	693	440	502	345	318	319	355	406	254	191	197
2002	294	433	624	408	458	326	296	314	323	404	237	168	201
2003	290	499	598	408	449	322	300	352	337	388	221	160	221
2004	299	581	606	428	468	346	319	372	360	384	220	174	214
2005	312	507	607	434	434	366	336	399	382	413	232	189	201
2006	318	461	619	459	455	371	338	412	396	415	227	188	200
2007	375	507	702	536	534	468	441	500	478	414	241	209	215
2008	364	501	697	508	488	437	395	455	451	396	275	258	232
2009	307	388	607	428	412	356	343	384	382	422	243	218	199

Tabell 3.5.4. (forts.). Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike sortiment. Kroner per kubikkmeter under bork

	Alt virke	Spesial-tømmer		Prima skurtømmer		Sekunda skurtømmer		Anna skurtømmer		Spesial- og sag-tømmer		Massevirke		
		Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	lauvtre	Gran	Furu	Lauv	
2010	355	484	667	478	488	425	410	446	446	389	252	233	206	
2011	364	451	661	459	471	399	390	427	429	407	298	284	224	
2012	328	416	612	409	431	390	342	397	399	396	256	243	227	
2013	309	413	602	311	..	..	310	388	390	340	219	205	215	
2014	349	502	652	..	..	468	452	456	283	216	198	211		

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.5. Gjennomsnittsprisar på ulike tømmersortiment. Kroner per kubikkmeter under bork

	I alt	Gran skur-tømmer	Gran sams skur-tømmer	Gran masse-virke	Furu skur-tømmer	Furu sams skur-tømmer	Furu masse-virke	Lauvtre skur-tømmer	Lauvtre masse-virke
2006	318	416	333	227	400	310	188	416	200
2007	375	502	361	241	488	381	210	415	215
2008	364	458	354	275	457	378	258	397	231
2009	307	386	313	243	398	311	218	422	199
2010	355	449	353	252	458	327	233	388	206
2011	364	429	333	298	442	335	284	406	224
2012	328	397	309	256	406	327	244	398	227
2013	309	388	296	219	400	329	205	340	215
2014	349	452	330	216	462	302	198	283	211
2015	334	436	320	203	450	253	194	382	202

Kjelde: Skogavverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.6. Skogfondrekneskap. Utbetaling av skogfond og statstilskot, etter føremål og fylke

	Utbetaling i alt	Etter føremål				Behaldning per 31.12
		Skogs- vegar	Skogkultur	Skogbruks- planar	Andre føremål, inkl mva.	
1 000 kr						
1992	570 154	239 013	236 347	22 157	72 637	575 465
1993	428 196	166 563	197 246	17 451	46 936	574 894
1994	420 229	145 437	218 893	18 263	37 637	552 836
1995	413 830	150 762	212 907	13 599	36 562	681 806
1996	414 046	140 531	218 461	16 906	38 149	674 874
1997	393 758	132 668	206 703	18 026	36 361	695 513
1998	425 551	141 850	228 559	19 393	35 749	701 880
1999	414 988	135 208	221 274	23 847	34 659	713 495
2000	412 228	133 476	217 706	24 957	36 088	702 084
2001	388 187	124 347	202 470	26 667	34 703	710 579
2002	351 406	117 550	179 605	19 848	34 403	700 207
2003	265 643	108 221	109 360	23 921	24 140	694 657
2004	267 309	84 102	135 097	22 357	25 753	712 626
2005	252 810	73 979	144 184	11 520	23 127	775 479
2006	223 828	62 169	134 761	7 866	19 032	852 477
2007	348 898	116 391	192 539	16 390	23 578	977 482
2008	385 178	136 897	211 404	8 014	28 863	1 040 533
2009	379 970	124 088	218 542	10 092	27 248	994 857
2010	368 585	129 140	198 450	15 532	25 463	1 093 536
2011	403 211	135 183	217 608	24 470	25 950	1 185 362
2012	451 242	161 470	244 948	21 445	23 379	1 218 943
2013	474 533	171 695	256 538	24 552	21 749	1 237 492
2014	499 599	188 892	259 427	29 287	21 993	1 346 911
2015	563 368	220 853	283 395	33 759	25 362	1 447 266
2015						
Fylke						
Østfold	35 522	15 349	18 619	767	1 414	122 643
Akershus	26 214	6 451	17 624	1 070	1 896	118 176
Oslo	555	362	193	0	1	5 728
Hedmark	120 992	36 000	75 911	5 500	8 187	285 164
Oppland	67 479	21 031	38 702	5 148	4 764	184 128
Buskerud	50 668	21 709	24 290	2 576	2 671	171 137
Vestfold	21 067	9 385	10 946	623	206	78 022
Telemark	41 503	18 917	13 470	7 507	2 242	99 244
Aust-Agder	27 567	13 571	11 151	2 581	880	65 515
Vest-Agder	17 378	8 176	8 891	87	269	48 657
Rogaland	12 480	6 265	6 072	2	258	17 571
Hordaland	17 435	12 398	4 841	102	188	29 290
Sogn og Fjordane	14 521	12 364	2 080	0	89	20 141
Møre og Romsdal	14 455	5 761	6 226	2 221	349	35 703
Sør-Trøndelag	29 149	10 811	14 518	3 660	644	54 569
Nord-Trøndelag	34 691	10 903	21 581	1 905	992	80 376
Nordland	11 138	5 734	5 239	10	313	26 492
Troms Romsa	7 943	5 317	2 626	0	0	4 085
Finnmark Finnmarku	766	349	417	0	0	626

Kjelde: Landbruksdirektoratet.

Tabell 3.5.7. **Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskot. Fylke. 1 000 kroner**

	Skog-fondmiddel ¹	Stats-tilskott ²		Skog-fondmiddel ¹	Stats-tilskott ²
1991	383 016	205 976	2015		
1992	331 216	230 185	Fylke		
1993	156 972	165 381	Østfold	44 767	5 475
1994	179 251	193 294	Akershus	28 129	4 905
1995	374 614	167 147	Oslo	1 153	66
1996	245 637	160 712	Hedmark	122 558	20 220
1997	260 201	151 886	Oppland	60 841	17 879
1998	246 525	184 957	Buskerud	53 049	11 830
1999	243 167	182 790	Vestfold	21 289	7 280
2000	225 073	174 336	Telemark	30 587	14 508
2001	234 733	158 446	Aust-Agder	22 095	10 447
2002	203 607	134 754	Vest-Agder	15 082	6 095
2003	189 943	66 903	Rogaland	8 232	5 949
2005	202 179	80 714	Hordaland	8 673	12 725
2005	242 474	71 008	Sogn og Fjordane	3 248	12 755
2006	224 473	73 814	Møre og Romsdal	11 328	8 746
2007	379 220	90 677	Sør-Trøndelag	16 384	15 649
2008	346 162	96 351	Nord-Trøndelag	22 383	15 960
2009	228 183	99 827	Nordland	3 400	8 632
2010	367 558	99 688	Troms Romsa	513	7 647
2011	384 951	110 085	Finnmark Finnmárku	286	766
2012	351 710	135 811			
2013	334 591	159 916			
2014	442 912	168 089			
2015	478 758	187 534			

¹ Innbetalingar over skogfondkontiane av ikkje avgiftspliktige sal er ikkje tekne med.

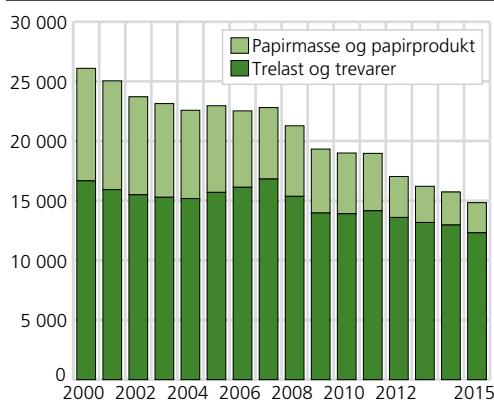
² Statstilskot godskrive skogeigaranes konti.

Kjelde: Landbruksdirektoratet.

3.6. Skogindustrien

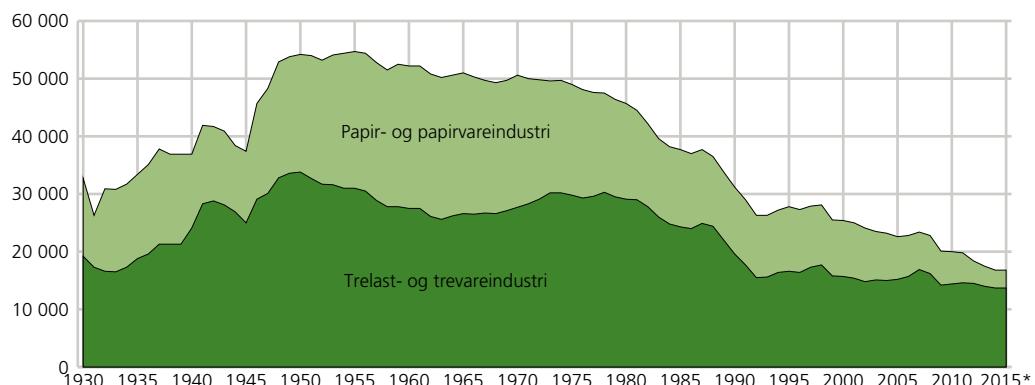
- Skogindustrien sysselsette knapt 15 000 personar i 2015.
- Det var knapt 1 900 registrerte trelast- og trevareindustribedrifter i 2015.
- Treforedlingsindustrien hadde 80 registrerte bedrifter.
- Samla omsetnad i skogindustrien i 2014 var på 36,5 milliardar kroner.

Figur 3.6.1. Sysselsette i skogindustrien

Kjelde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.2. Sysselsette i skogindustrien

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

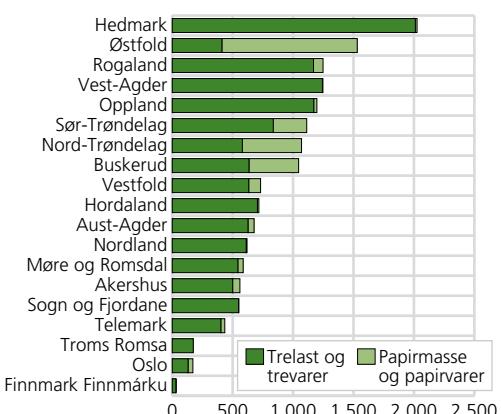
- Samla verdi av dei eksporterte varene frå skogindustrien var på 10,8 milliardar kroner i 2015.

- Hedmark hadde flest bedrifter i trelast- og trevareindustrien, medan Buskerud hadde flest bedrifter i treforedlingsindustrien.

Sysselsetjing

Skogindustrien har lange tradisjonar. Alt for hundre år sidan arbeidde 30 000 personar i denne næringa. I dag er tilsva-

Figur 3.6.3. Sysselsette i skogindustrien. Fylke. 2014

Kjelde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

rande tal knapt 15 000. Det utgjer knapt 7 prosent av dei sysselsette i norsk industri. I byrjinga av 1970-åra var sysselsetjinga i norsk industri høg, og nesten tre gonger så mange som i dag var sysselsette i skogindustrien, i alt 46 000 personar. Skogindustrien hadde den gongen 13 prosent av den samla arbeidsstyrken i industrien. Om ein følgjer utviklinga i sysselsetjinga, ser ein at det særleg er sysselsette i papirmasse- og papirindustrien som har vorte borte sidan den gongen.

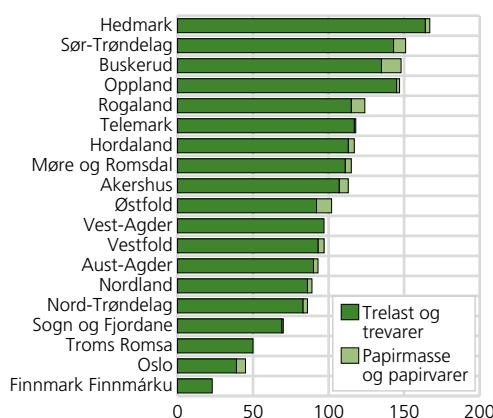
Flest trelast- og trevarebedrifter

I 2014 var det registrert knapt 1 900 bedrifter i trelast- og trevareindustrien. Hedmark hadde flest, med 164 bedrifter. I røynda er talet på bedrifter noko høgare om ein tek med bygdesager, små laftebedrifter og andre småbedrifter som ikkje blir fanga opp i statistikken. Papirmasse- og papirvareindustrien hadde om lag 80 bedrifter i Noreg i 2014, og nesten 30 prosent av dei låg i Buskerud og Østfold.

Omsetnaden i skogindustrien

I 2014 var samla omsetnad i skogindustrien 36,5 milliardar norske kroner. Det er 14 milliardar mindre enn i 2007. Også 2008 var omsetnaden høg, men året etter

Figur 3.6.4. Bedrifter i skogindustrien. Fylke. 2014

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

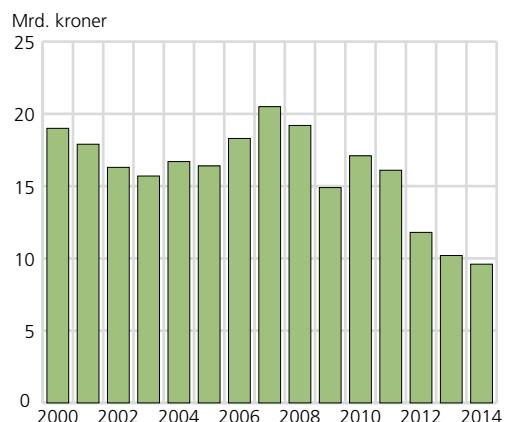
kom finanskrisa og omsetnaden gjekk ned. I årta etter er det omsetnaden i treforedlingsindustrien som har stupt. Trelast- og trevareindustrien utgjer no snart tre fjerdedelar av samla omsetnad i skogindustrien. I 2011 stod denne delen av industrien for 60 prosent av omsetnaden, medan treforedlingsindustrien hadde godt over halvparten av omsetnaden i slutten av 1990-åra.

Figur 3.6.5. Omsetnad i trelast- og trevareindustrien

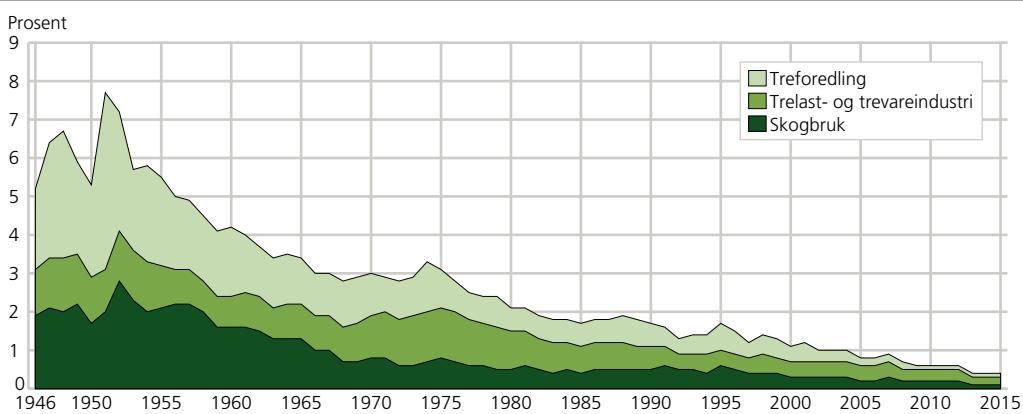
Kjelde: Omsetnadsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.6. Omsetnad i papir- og papirvareindustrien

Kjelde: Omsetnadsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.7. Skogbruk og skogindustrien som del av BNP

Kjelde: Nasjonalrekneskapsen, Statistisk sentralbyrå.

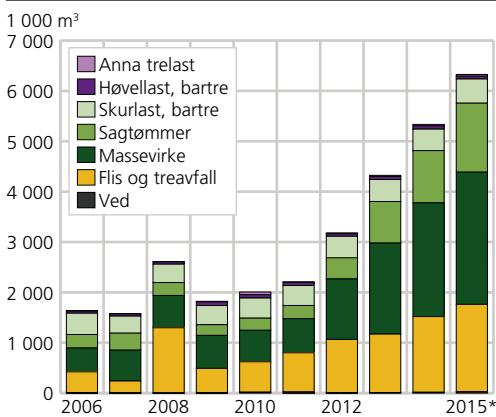
Verdiskaping i skogindustrien

Skogindustrien sin del av bruttonasjonalproduktet (BNP) utgjorde 0,3 prosent i 2015. Denne prosenten svarar til eit bruttoprodukt frå næringa på 10,2 milliardar norske kroner. Sjølv om dette berre er ein liten del av bruttonasjonalproduktet, må ein òg ta med at skogindustrien forsyner annan industri med råstoff. Ser ein 30 år bakover i tid, utgjorde skogindustrien nes-ten 2 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Utanrikshandel med varer

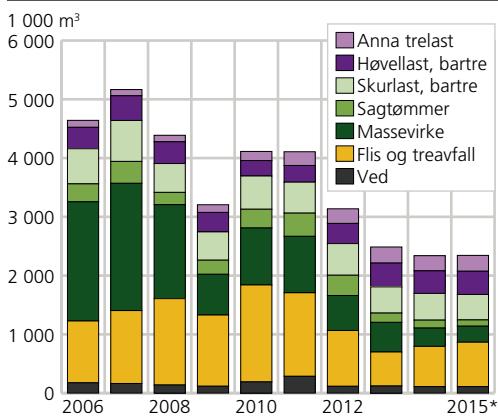
Papirmasse- og papirindustrien eksporterer framleis varer med dei største verdiane. I 2015 utgjorde eksportverdien av produkt frå denne industrien over 5,6 milliardar kroner. Verdien av eksportert skurlast og høvellast var på knapt 900 millionar kroner medan eksportverdien av tømmer utgjorde 1,5 milliardar kroner. Ti år tidlegare var verdien av tømmerekspor-ten 270 millionar kroner, medan trefored-lingsindustrien eksporterte cellulose, tremasse og papir for 7,6 milliardar kroner.

Figur 3.6.8. Utførsel av skogvirke og somme viktige skogindustrivarar

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

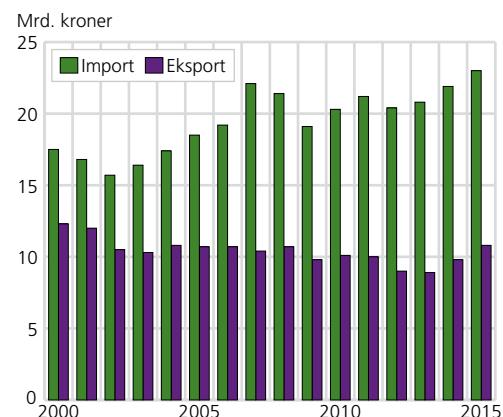
Figur 3.6.9. Innførsel av skogvirke og somme viktige skogindustrivarer

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Noreg importerte 273 000 kubikkmeter massevirke og 107 000 kubikkmeter sagtømmer i 2015. Same året eksporterte vi 2 625 000 kubikkmeter massevirke og 1 358 000 kubikkmeter sagtømmer. Dei siste åra har eksporten av tømmer auka monaleg, i særleg grad gjeld dette massevirke. Nedlegging av norsk treforedlingsindustri er årsaka til denne auken.

Figur 3.6.10. Utanrikshandel med tømmer og skogindustrivarer

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.1. Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2014

	Produksjon av trelast og trevarer				Produksjon av papirmasse, papir og papirvarer				Produk- sjonsverdi. Mill. kr	
	Bedrifter	Sysselsette	Omsetnad. Mill. kr	Produk- sjonsverdi. Mill. kr	Bedrifter	Sysselsette	Omsetnad. Mill. kr			
1999	2 252	15 922	17 628	16 962	129	9 547	19 906	19 727		
2000	2 358	15 807	19 107	18 347	125	8 885	20 511	20 357		
2001	2 301	15 498	19 878	19 293	123	8 774	20 861	20 636		
2002	2 272	15 514	19 262	18 226	119	8 456	17 366	17 016		
2003	2 153	15 367	19 847	18 558	118	8 266	17 417	17 098		
2004	2 118	15 176	22 781	21 109	114	7 914	20 372	19 980		
2005	2 055	15 350	23 811	22 404	114	7 449	19 277	19 054		
2006	2 029	15 987	26 594	24 513	110	6 738	19 420	18 969		
2007	1 846	16 563	30 966	28 997	102	6 169	20 407	20 098		
2008	1 933	16 004	27 895	25 959	109	5 934	20 640	20 287		
2009	1 930	14 248	23 464	21 557	93	5 475	14 855	14 470		
2010	1 895	14 308	25 514	23 553	88	5 201	17 070	16 728		
2011	2 026	14 241	26 806	25 527	86	4 885	16 060	16 445		
2012	1 983	13 752	26 931	25 259	86	3 734	11 759	11 301		
2013	1 944	13 412	26 211	24 087	83	3 252	10 160	9 956		
2014	1 872	13 249	26 890	25 045	80	2 905	9 645	9 464		

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.2. Innførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer²

Eining	Ved	Innførsel									
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ved	1 000 m ³ fm	175	164	138	117	191	286	116	121	111	111
Flis og treavfall	"	1 053	1 241	1 470	1 212	1 650	1 422	950	579	684	755
Massevirke	"	2 028	2 165	1 599	693	969	960	595	504	312	273
Sagtømmer	"	305	373	209	240	319	395	345	158	135	107
Skurlast, bartre	"	598	697	491	482	566	527	539	446	455	433
Høvellast, bartre	"	364	420	370	331	263	284	343	405	384	395
Annan trelast	"	119	106	111	131	155	234	249	274	258	270
Sponplater	1 000 tonn	66	20	6	2	2	2	3	2	2	1
Kryssfiner	"	9	9	8	4	5	4	4	4	4	3
Trefiberplater	"	123	128	138	128	142	145	152	144	149	147
Mekanisk tremasse ¹	"	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Halvkjemisk tremasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Avfall av papir eller papp	"	60	74	80	103	148	148	86	69	21	24
Cellulose ¹	"	72	64	56	71	61	54	54	67	96	98
Dissolvingmasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kjemisk soda- eller sulfattremasse ¹	"	48	42	34	51	40	38	29	44	75	75
Kjemisk sulfittremasse ¹	"	24	22	23	20	22	17	25	23	20	24
Papir og papp mv.	"	708	740	719	664	641	666	655	653	666	625
Avispapir	"	67	79	90	73	48	93	108	111	81	68
Skrivepapir og trykkipapir	"	100	109	103	99	92	93	101	99	138	122
Kraftpapir og kraftpapp	"	62	58	46	45	43	45	49	49	54	57

¹ Utrekna som vekt med 10 prosent vassinhald.² Dersom det ikkje er verdiar for ei vare, kan det skuldast at konfidensialitetsomsyn gjør at tal for denne vara ikkje kan publiserast.
Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.3. **Utførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer²**

Eining	Ved 1 000 m ³ fm	Utførsel									
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ved	1 000 m ³ fm	5	3	2	5	19	24	6	10	17	29
Flis og treavfall	"	418	238	1296	486	604	777	1060	1162	1503	1733
Massevirke	"	472	612	641	655	624	678	1201	1807	2256	2625
Sagtømmer	"	254	332	254	211	234	252	414	696	1025	1358
Skurlast, bartre	"	422	339	365	380	400	397	426	437	426	481
Høvella last, bartre	"	42	44	46	72	67	61	51	60	64	56
Annen trelast	"	2	2	2	8	32	1	1	2	1	3
Sponplater	1 000 tonn	145	1	3	2	0	0	0	0	0	0
Kryssfiner	"	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Trefiberplater	"	46	43	34	33	29	28	26	25	26	28
Mekanisk tremasse ¹	"	199	194	216	183	160	155	132	89	188	118
Halvkjemisk tremasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Avfall av papir eller papp	"	261	295	291	286	326	375	379	408	453	484
Cellulose ¹	"	164	154	158	158	149	145	146	169	172	161
Dissolvingmasse ¹	"	154	141	154	156	142	139	142	152	145	148
Kjemisk soda- eller sulfattremasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kjemisk sulfittremasse ¹	"	11	13	4	2	7	7	5	17	27	13
Papir og papp mv.	"	1175	1091	1154	948	1067	887	696	586	584	568
Avispapir	"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skrivepapir og trykkpapir	"	576	522	565	451	520	395	469	461	454	429
Kraftpapir og kraftpapp	"	273	251	280	228	265	241	65	0	0	0

¹Utrekna som vekt med 10 prosent vassinnhald.²Dersom det ikkje er verdier for ei vare, kan det skuldast at konfidensialitetsomsyn gjør at tal for denne vara ikkje kan publisera. Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.4. Verdien av innførselen av skogvirke og viktige skogindustrivarer¹. Millionar kroner

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ved	103	96	88	81	137	190	82	95	81	92
Flis og treavfall	236	341	578	469	598	576	364	273	293	253
Massevirke	814	1 033	829	304	453	474	270	231	148	134
Sagtømmer	122	166	116	130	189	100	74	67	78	63
Skurlast, bartre	1 109	1 593	1 025	897	1 175	1 058	1 051	881	955	976
Høvellast, bartre	805	1 131	932	739	673	728	860	1 003	1 126	1 211
Annen trelast	303	243	213	154	141	159	181	146	168	208
Sponplater	286	91	52	22	18	18	26	14	14	16
Kryssfiner	99	100	87	58	56	46	43	48	43	45
Trefiberplater	612	706	809	727	755	795	805	811	890	983
Mekanisk tremasse	5	0	6	1	0	0	1	0	1	1
Halvkjemisk tremasse	3	2	3	0	1	0	0	0	2	8
Avfall av papir eller papp	48	70	78	90	182	206	106	82	28	39
Cellulose	215	197	185	211	212	213	161	240	423	496
Dissolvingmasse	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kjemisk soda- eller sulfattremasse	170	150	133	169	165	166	110	189	378	435
Kjemisk sulfittremasse	44	47	52	42	47	47	51	51	45	61
Papir og papp mv.	6 986	7 481	7 596	7 475	7 369	7 790	7 005	6 984	7 214	7 389
Avispapir	255	326	371	320	173	399	463	428	320	268
Skrivepapir og trykkipapir	670	718	693	650	600	639	602	540	552	523
Kraftpapir og kraftpapp	316	310	242	214	227	252	249	264	301	330

¹Dersom det ikke er verdier for ei vare, kan det skuldast at konfidensialitetsomsyn gjør at tal for denne vara ikke kan publiserast.
Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.5. Verdien av utførselen av skogvirke og viktige skogindustrivarer¹. Millionar kroner

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ved	1	1	1	2	6	8	2	3	4	7
Flis og treavfall	77	41	49	69	81	105	155	154	217	287
Massevirke	141	194	236	239	240	310	513	680	867	1 049
Sagtømmer	126	180	134	99	130	143	229	392	612	796
Skurlast, bartre	620	612	494	488	584	555	576	630	659	732
Høvellast, bartre	84	90	78	110	114	98	87	107	146	144
Annen trelast	7	9	12	14	7	6	11	19	9	11
Sponplater	350	5	16	11	1	1	1	2	1	2
Kryssfiner	5	14	7	2	2	2	1	1	1	1
Trefiberplater	352	373	255	268	213	197	179	173	184	226
Mekanisk tremasse	519	552	638	519	463	467	356	244	543	361
Halvkjemisk tremasse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Avfall av papir eller papp	165	216	253	204	307	425	384	380	403	468
Cellulose	931	900	1 107	1 120	1 142	1 446	1 440	1 414	1 316	1 405
Dissolvingmasse	878	869	1 100	1 119	1 116	1 409	1 420	1 411	1 311	1 401
Kjemisk soda- eller sulfattremasse	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Kjemisk sulfittremasse	53	31	6	1	27	36	20	3	5	3
Papir og papp mv.	5 717	5 295	5 624	5 174	5 282	4 542	3 440	3 066	3 152	3 408
Avispapir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skrivepapir og trykkipapir	2 473	2 197	2 436	2 438	2 305	1 737	2 051	1 967	2 005	2 051
Kraftpapir og kraftpapp	985	967	1 037	714	990	938	213	2	4	7

¹Dersom det ikke er verdier for ei vare, kan det skuldast at konfidensialitetsomsyn gjør at tal for denne vara ikke kan publiserast.
Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og ordforklaringar

Attåtnæringer i skogbruket

Næring som nyttar areal og andre ressurser enn tømmer i skog og anna utmark på eigedom.

Bonitet

Eit uttrykk for evna marka har til å produsere trevirke. Bonitetten i H40-systemet blir gitt ved overhøgda (gjennomsnittshøgda til dei ti trea per dekar med størst diameter) ved 40-årsalder i brysthøgd (1,3 meter over bakken). Skalaen for produktiv skog går frå bonitet 6 til bonitet 26. Bonitet 6 og 8 er definert som låg, bonitet 11 og 14 som middels bonitet og 17, 20, 23 og 26 som høg eller svært høg bonitet.

Bruttoinntekt

Omfattar lønsinntekter, næringsinntekter, pensjonar og kapitalinntekter før skatt.

Bruttonasjonalproduktet (BNP)

Verdien av alt som blir skapt/produsert i eit land. BNP omfattar verdiskapinga i all marknadsretta næringssverksemd, dessutan offentleg forvaltning, ideelle organisasjonar og produksjon for eige bruk. BNP per innbyggjar blir ofte nytta som eit mål på velstandsnivået i eit land.

Bruttoprodukt, skogbruk

Verdiskaping og opptent bruttoinntekt frå innanlandsk produksjonsaktivitet i ei næring eller ein sektor, avleia og definert som produksjon minus produktinnsats. Bruttoprodukt blir publisert i basisverdi, det vil seie at produktsubsidiar er inkluderte, men ikkje meirverdiavgift eller andre produktkattar.

Driftsresultat

Driftsresultatet i ei næring er definert som summen av bruttoprodukt og næringssubsidiar minus summen av lønskostnader, næringsskattar og kapitalslit.

Gjennomsnittsinntekt i skogbruket

Den skattbare næringsinntekta frå skogbruket er eit gjennomsnitt av næringsinntekta i skogbruket dei siste fem åra.

Industrivirke

Alt hogge skogvirke ein kan foredle, det vil seie alt virke med unntak av ved til brensel.

Kapitalslit

Reduksjon i verdien av fast realkapital (maskiner, bygningar og anna) på grunn av normal slitasje, skade og elde.

Massevirke

Tømmer som tradisjonelt nyttast til papirmasse og celluloseproduksjon

Næringsinntekt, skogbruk

Skattbar næringsinntekt frå skogbruket.

Personlege skogeigarar

Personleg eigar eig skog i eige namn med personleg ansvar. Dei fleste skogeigarar er personlege eigarar, også dei som eig skog saman med andre einskildpersonar i eit sameige. Upersonlege skogeigarar er staten, kommunar, aksjeselskap med fleire.

Produktivt skogareal

Skogareal der den årlege produksjonen i gjennomsnitt er større enn 0,1 kubikkmeter trevirke per dekar ved optimalt trettelleik og optimal skogskjøtsel.

Skogeigedom

Landbrukseigedom med minst 25 dekar produktivt skogareal. Skogeigedomane er avgrensa av kommunegrensene. Alt produktivt skogareal som hører til same eigar innanfor grensene til ein kommune, blir rekna som ein eigedom.

Skogfondrekneskap

Sentralt rekneskap over alle investeringar som er dekte med skogfondmidlar og tilskot.

Skurtømmer

Skurtømmer og sagtømmer er det same og er det tømmeret som nyttast ved sagbruka.

Ståande volum under bork

Volumet av tømmeret som står i skogen, oppgitt utan bork.

Treforedlingsindustri

Omfattar papir- og celluloseindustri, og sponplate- og trefiberplateindustrien.

Trelast- og trevareindustri

Omfattar sagbruka og annan industri som produserer produkt av tre.

Ungskogpleie

Stell av skogen etter han er forynga, fram til tidspunktet for første tynning.

Årleg tilvekst under bork

Den årlege volumtilveksten til skogen, oppgitt utan bork

Litteratur

Landbruks- og matdepartementet (2016): Skog 22 . Nasjonal strategi for skog- og trenæringen. Rapport.

Landbruks- og matdepartementet (2012): Stortingsmelding nr. 9 (2011-2012). Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords.

Landbruks- og matdepartementet (2008): St.prp. nr. 1 (2007-2008) – Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak.

Maskinentreprenørenes Forbund (2016): Fakta om MEF. Henta frå www.mef.no.

Landbruksdirektoratet (2016): Årsrapport 2015. Henta frå <https://www.slf.dep.no/no/om-landbruksdirektoratet/virksomhet/arsrapporter>

Statistisk sentralbyrå (1927): Skogbruksstelling 1927. https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_viii_034.pdf

Nyttige internettadresser

Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no/skog/

Norsk institutt for bioøkonomi: www.nibio.no/#skog-og-utmark

Landbruks- og matdepartementet: www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/skogbruk

Landbruksdirektoratet: www.slf.dep.no/no/statistikk/skogbruk

Maskinentreprenørenes Forbund: www.mef.no

Artsdatabanken: www.artsdatabanken.no

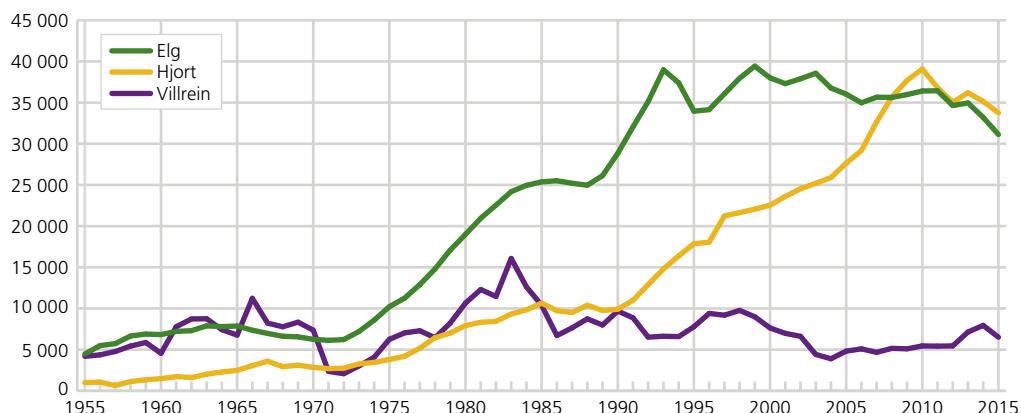
4. Jakt

Jakt har alltid vore ein viktig del av naturbruken, og om lag 6 prosent av norske menn går kvart år på jakt. Kvar femte mann er registrert som jeger i det nasjonale Jegerregisteret. Talet på kvinner som går på jakt, er veksande, men dei utgjer framleis berre knapt 7 prosent av dei som jaktar. Hjorteviltjakta betyr mest økonomisk. Lenge har det vore om lag like mange som har jakta småvilt som storvilt. Dei siste åra har dette endra seg, og det er no fleire som tek del i hjorteviltjakta enn i småviltjakta. Redusert rypebestand er hovudårsaka til denne endringa.

Vekst og utbreiing

Det har vore jakta på hjortevilt langt attende i tid, men dei siste tiåra har både omfanget av denne jakta og utbytet vorte monaleg større. Det er peikt på fleire grunnar til veksten i hjorteviltstammene. Med innføring av ny og strengare praktisert viltlov frå 1951 vart avskytinga mindre enn tilveksten. Hjorteviltstammene tok til å auke. Flatehogst førte til god tilgang på lauvskogbeite. Samstundes har konkurransen frå beitande husdyr vorte stadig mindre, og stammene av store rovdyr har vore relativt små. Målretta viltforvaltning med retta avskyting og ei rekke milde vintrar har òg verka positivt på bestandsutviklinga. For hjorteviltet er tilgangen på

Figur 4.1. Talet på felte elgar, hjortar og villrein

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

beite ofte ein avgjerande faktor for kor stor bestanden blir, men utan målretta jakt kan bestanden vekse langt over berelevna til beitet før han bryt saman.

Frå matauk til rekreasjon

Fangst og jakt har vore viktig så lenge det har budd folk i landet vårt. Heilt opp til vår tid har det vore viktig matauk for mange. Med stadig høgare velstand er ikkje mataukaen ein like viktig del av jakta lenger. Sosialt samvær, rekreasjon og naturopplevelsingar er viktig for mange, og for somme gjev jakta sosial status. Dette gir seg utslag i at talet på jegerar har auka, og at jegerane gjerne reiser langt for å gå på jakt. For landet sett under eitt blir til dømes nesten halvparten av rypene felte av jegerar som jaktar utanfor fylket dei er busette i. Dei siste 30 åra har talet på jegerar som årleg løyser jegeravgiftskort, auka med meir enn 50 000, og det ligg no rundt 200 000.

Økonomisk verdi

Utleige av jakt er attåtnæring for mange grunneigarar. Det finst ikkje nye tal som kvantifiserer verdiane, men Skogeigarforbundet har rekna ut at samla omsetnad for småvilt- og storviltjakt var på 1,1 milliardar kroner i 2009. Her utgjer tilleggsteinester som overnatting, tilrettelegging og kjøp av andre varer og tenester 840 millionar kroner.

Kjøtverdien av hjorteviltjakta har i fleire år utgjort rundt 500 millionar kroner, men er no litt ned på grunn av reduksjon i jaktutbytet dei siste åra. I tillegg kjem kjøtverdien av småviltjakta, som òg utgjer fleire titals millionar. Det er derfor ingen tvil om at jakta gir ei attåtinntekt for mange eigarar av skog og utmark.

4.1. Jaktutbyte og annan avgang av vilt

- Det vart skote høvesvis 31 100 elgar og 33 800 hjortar i jaktåret 2015/16.
- Hausten 2015 vart det felt 6 500 villrein og 27 700 rådyr.
- Samla verdi av kjøtet frå hjorteviltjakta utgjer grovt rekna 450 millionar kroner.
- Det vart skote 175 000 ryper i jaktåret 2015/16.
- Det vart skote 44 jervar under lisensfellinga og 66 gauper under kvotejakta i jaktåret 2015/16.
- Til saman 8 900 hjortevilt vart registrert drepne eller omkomne utanom ordinær jakt dette jaktåret.

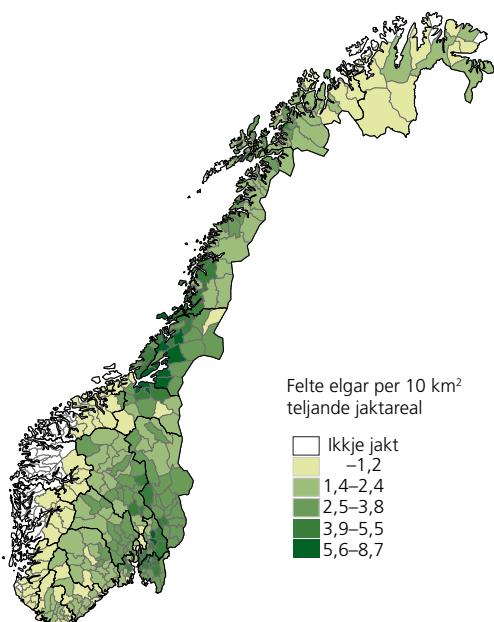
Hjorteviltjakt

Fram til midten av 1970-åra var årleg utbyte frå elgjakta mellom 5 000 og 10 000 felte dyr kvart år. Etter det vart det årlege utbytet fort større, og i løpet av 20 år hadde det nådd nesten 40 000 dyr. I mange område vart elgbestanden for stor. Resultatet var omfattande beiteskader på skogen og lågare slaktevekter. I fleire område av landet har ein derfor redusert elgbestanden gjennom hardare jakt. Dei siste åra har utbytet gradvis vorte mindre, og i jaktåret 2015/16 vart det i alt felt 31 100 elgar. Sjølv om veksten i elgstammen har stogga eller gått tilbake der det hadde vorte mest elg, har elgen søkt seg til nye område. Frå tidleg i 1990-åra og fram til 2007 auka talet på felte dyr i Finnmark raskt. Deretter har årleg jaktuttak stabilisert seg rundt 800 elgar. Det blir jakta på elg i alle fylka våre, og også i 2005/16 vart det skote flest i Hedmark. Til saman 5 500 elgar måtte bøte med livet under jakta i Hedmarks-skogene. I Sogn og

Fjordane skaut jegerane til saman 15 elgar dette året.

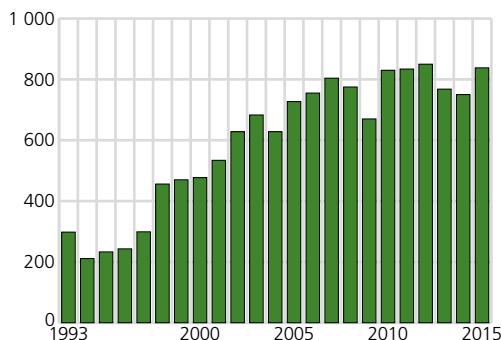
Utbytet frå hjortejakta har auka mykje dei siste 25 åra. Frå midten av 1970-åra steig utbytet sakte til rundt 10 000 dyr i 1990. Etter det var veksten i utbytet årvis fram til jaktåret 2010/11 då toppen var nådd med 39 100 dyr. I 2015/16 vart det skote

Figur 4.1.1. Felte elgar per 10 km² teljande jaktareal. Kommune. 2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

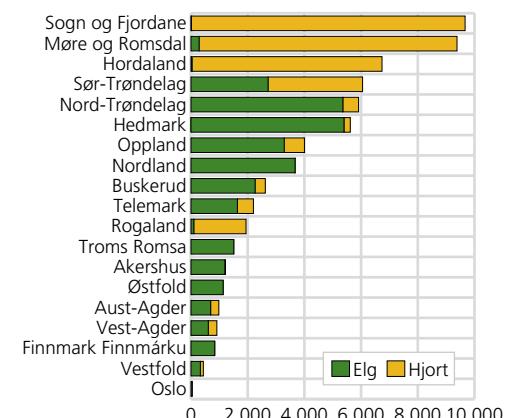
Figur 4.1.2. Felte elgar i Finnmark. 1993-2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

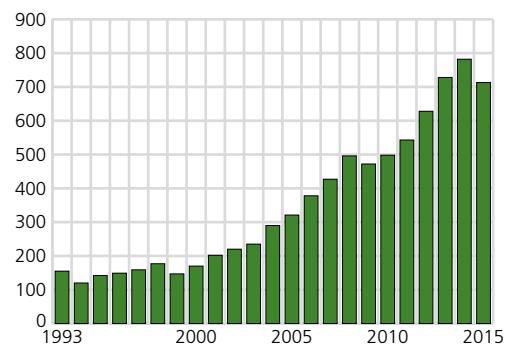
33 800 hjortar. Hjorten blir no stadig vanlegare på Austlandet, og sjølv om stammen framleis er liten i høve til på Vestlandet, blir det kvart år felt fleire hjortar på Austlandet enn tidlegare. I Oppland er talet på hjort som blir skotne i jakta, mest femdobra dei siste 20 åra. Likevel er det langt unna utbytet i Sogn og Fjordane, der jegerane skaut 9 700 hjortar under jakt i 2015/16. Dette er 2 000 færre enn i toppåret 2010/11. I Oslo, Østfold, Troms og Finnmark er det ikkje jakt på hjort. I Nordland vart dei første hjortane felte i 2003/04, og i 2015/16 vart det skote ti hjortar i Nordland.

Figur 4.1.3. Felte elgar og hjortar. Fylke. 2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

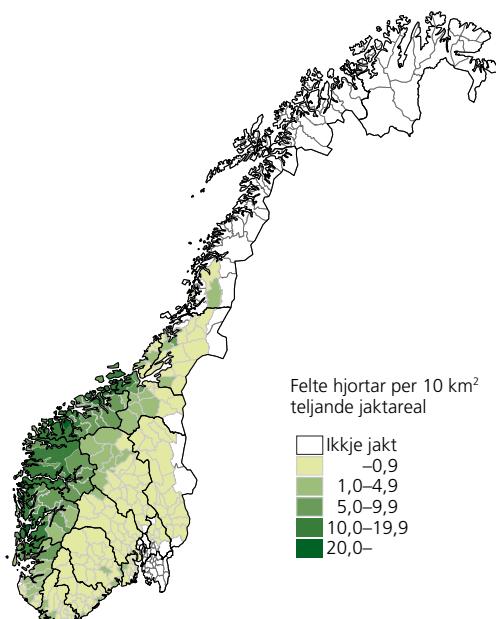
Figur 4.1.4. Felte hjortar i Oppland. 1993-2015/16

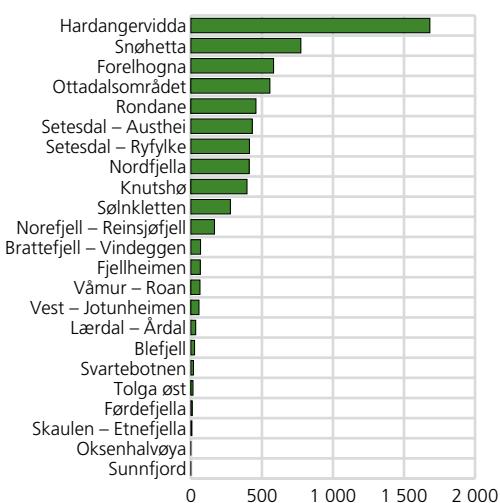
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Villreinen er døme på ein art som har fått dårlegare kår med stadig aukande utbygging og bruk av naturområde som før var

Figur 4.1.5. Felte hjortar per 10 km² teljande jaktareal. Kommune. 2015/16

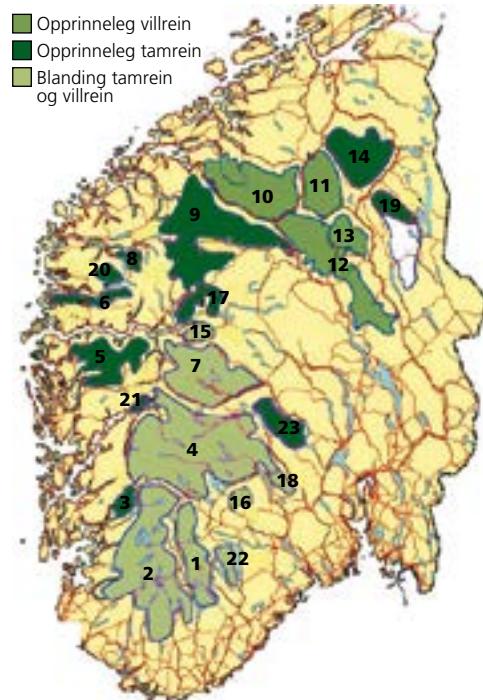
Figur 4.1.6. Felte villrein i dei ulike villreinområda. 2015

bortimot urørte. Villreinstammen er også utsett når stammen blir for stor, med overbeiting som resultat. Etter kraftig nedbeiting kan det gå fleire tiår før lavet produserer like mykje attende dei seinare åra, og denne tilbakegangen kan, i tillegg til det vi har nemnt, forklaraast med at jakta har vore for intensiv i somme område.

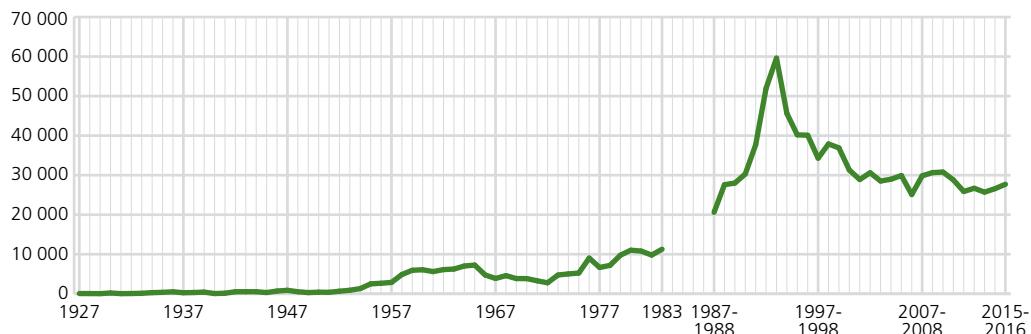
Villreinjakta hadde ein topp i jaktutbyte i byrjinga av 1980-åra. I 1983 vart det skote litt over 16 000 villrein. Etter det har

Figur 4.1.7. Villreinområde. 2015

1. Setesdal - Austhei
2. Setesdal - Ryfylke
3. Skaulen - Etnefjella
4. Hardangervidda
5. Fjellheimen
6. Sunnfjord
7. Nordfjella (tidl. Hallingskarvet)
8. Svartebotnen
9. Ottadalsområdet
10. Snøhetta
11. Rondane
12. Sølnkletten
13. Forelhogna
14. Lærdal - Årdal
15. Brattefjell - Vindeggen
16. Vest-Jotunheimen
17. Blefjell
18. Tolga øst
19. Førdefjella
20. Oksenhalvøya
21. Våmur - Roan
22. Norefjell - Reinsjøfjell
23. Knutshø

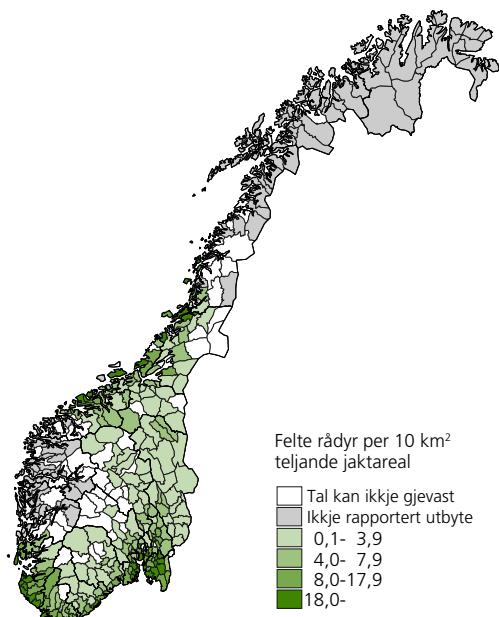
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1.8. Felte rådyr¹. 1927-2015/16

¹ Det finst ikke tal for åra 1983-1987.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

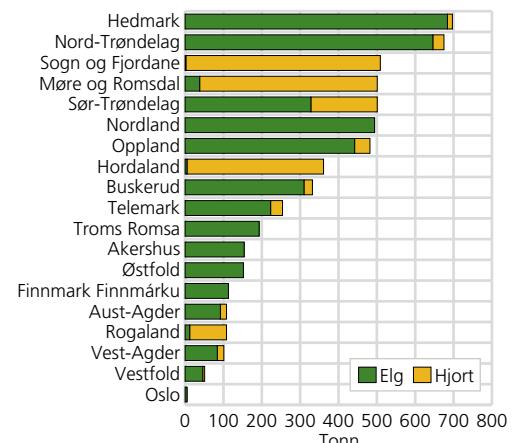
uttaket gått ned. Det har likevel i det store og heile svinga mellom 6 000 og 10 000 dyr i året denne perioden. I 2004 vart botn nådd, og det vart berre felt 3 895 villrein dette året. Deretter har årleg utbyte auka jamt, og i 2014 skaut jegerane nesten 8 000 dyr. I 2015 var det ny tilbakegang til 6 500 dyr.

Figur 4.1.9. Felte rådyr per 10 km² produktivt skogareal. Kommune. 2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det var særleg på Hardangervidda at fellingstala gjekk sterkt ned etter toppen i 1980-åra, og i 2004 vart det så godt som ikke jakta villrein på Hardangervidda. Hausten 2015 var samla jaktutbytte for Hardangervidda på knapt 1 700 dyr.

Utbytet frå rådyrjakta har òg auka dei siste tiåra. I 1980 vart det felt 11 025 rådyr, medan det i jaktåret 2015/16 vart felt 27 700 rådyr. Mykje av veksten for rådyrjakta kom i 1980-åra. På ti år vart årleg utbyte tredobla. Etter det har fellingstalet stort sett variert

Figur 4.1.10. Utrekna slaktevekt¹ for elg og hjort. Fylke. 2015/16

¹ Utrekna på grunnlag av gjennomsnittsvekter.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

omkring 30 000 dyr årleg, men dei siste fem åra har det lege noko lågare.

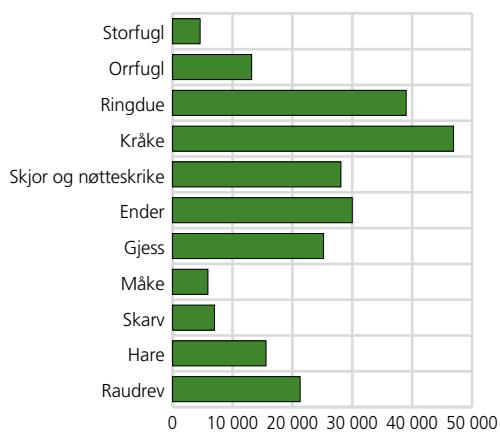
Den økonomiske verdien av jakta er vanskeleg å fastsetje, men verdien av kjøtet kan ein rekne ut. I 2015/16 var samla slaktevekt for elg, hjort og villrein 6 000 tonn. Om ein reknar kjøtverdien til 75 kroner kiloen, blir samla kjøtverdi frå hjortevilt-jakta 450 millionar kroner.

Småviltjakta

Statistikken over småviltjakta omfattar dei fleste av dei artene det er lov å jakte på. Rypa er den viltarten som flest småviltjegerar jaktar på, men ikkje alle bur slik til at dei kan jakte rype i heimfylket sitt.

Dei siste åra har det vorte skote færre li- og fjellryper, men nedgangen har vore størst for fjellrypene. I jaktåret 2015/16 skaut jegerane 64 000 fjellryper og 111 000 liryper, til saman 175 000 ryper. Til samanlikning vart det skote over 550 000 ryper i jaktåret 1999/2000, då fellingsstala nådde ein topp. Den gongen vart det felt 208 000 fjellryper og 343 600 liryper. Etter det har utbytet gått ned, sjølv om det har vore ein del fylkesvise variasjonar. I eit lenger perspektiv ser ein store svingin-

Figur 4.1.12. Felte småvilt. Utvalde arter. 2015/16

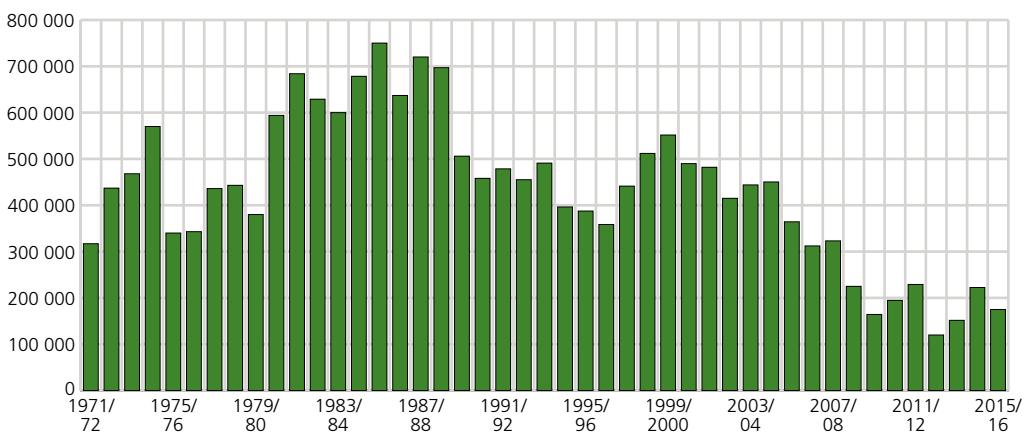

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

gar i utbytet frå rypejakta, men eit så lågt utbyte som det var i jaktåret 2009/10, har vi aldri opplevd så lenge det er samla inn statistikk.

Småviltjakta er ikkje berre rypejakt. I alt blir det samla inn årleg fellingsstatistikk for 35 ulike småviltarter det er opna for jakt på. I jaktåret 2015/16 vart det mellom anna skote nesten 39 000 ringduer og 47 000 kråker. Skogsfugl og ender vart det òg jakta mykje på, og det vart felt 17 800 skogsfugl og 30 000 ender.

Figur 4.1.11. Utbyte frå rypejakta

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fleire rovdyr skotne dei to siste tiåra

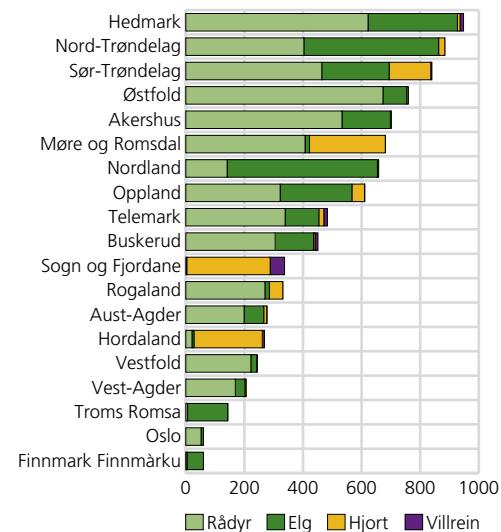
Frå midten av 1800-talet og fram til 1900 vart det kvart år felt mange rovdyr og rovfuglar. I dei første tiåra på 1900-talet hadde rovdyrbestanden vorte relativt liten, og den årlege rovdyrfellinga var mykje mindre. I 1960- og 1970-åra vart dei fleste av rovdyra verna, men i 1990-åra vart det igjen innført kvotejakt på gaupe og lisensfelling for dei tre andre store rovdyra. Kvotejakta på gaupe hadde ei samla kvote på 82 dyr i jaktåret 2015/16, og 66 vart felte. I område der det er naudsynt å regulere veksten i ein rovdyrbestand på grunn av skader på husdyr og tamrein, kan ein få løyve til lisensfelling. I jaktåret 2015/16 vart 44 jervar av ei kvote på 141 felte i samband med lisensfelling. To bjørnar vart òg felte under lisens. I alt 73 jervar, fem gauper, fem bjørnar og fem ulvar laut bøte med livet på grunn av skadefelling.

Registrert avgang utanom ordinær jakt

Mange hjortevilt dør av ulike årsaker utanom jakta. Det er trafikken som tek

flest liv. I jaktåret 2015/16 omkom 6 300 hjortevilt i trafikken. Til saman døydde vel 8 900 hjortevilt av andre årsaker enn jakt.

Figur 4.1.13. Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt. Fylke. 2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.1. Hjorteviltjakt. 1952-2015/16

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹
1952	5 258	3914	68	1 724	562	33	3 968	2 632	66
1953	6 038	4228	70	1 794	637	36	4 000	3 030	76
1954	6 354	4427	70	2 011	786	39	5 760	3 921	68
1955	6 580	4470	68	2 547	1 002	39	5 589	4 186	75
1956	7 649	5489	72	2 694	1 048	39	5 627	4 365	78
1957	8 164	5728	70	2 908	647	22	6 318	4 777	76
1958	9 241	6661	72	3 001	1 123	37	6 867	5 432	79
1959	9 399	6872	73	3 182	1 340	42	7 660	5 868	77
1960	9 647	6829	71	3 589	1 479	41	7 864	4 557	58
1961	10 136	7216	71	4 081	1 726	42	11 594	7 785	67
1962	10 416	7300	70	4 660	1 604	34	12 330	8 725	71
1963	11 183	7889	71	5 169	2 014	39	12 413	8 751	70
1964	11 108	7795	70	5 536	2 288	41	12 068	7 417	61
1965	11 289	7864	70	6 861	2 484	36	11 317	6 768	60
1966	10 859	7359	68	7 473	3 050	41	15 435	11 233	73
1967	10 339	6969	67	8 472	3 586	42	16 330	8 218	50
1968	9 672	6623	68	8 342	2 932	35	15 333	7 777	51
1969	9 330	6553	70	8 223	3 115	38	14 299	8 335	58
1970	9 284	6250	67	7 993	2 849	36	12 681	7 362	58

Tabell 4.1.1. (forts.) **Hjorteviltjakt. 1952-2015/16**

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte dyr	Fellings- prosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellings- prosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellings- prosent ¹
1971	9 069	6130	68	7 334	2 695	37	3 224	2 357	73
1972	9 403	6220	66	6 910	2 749	40	2 912	2 076	71
1973	10 324	7198	70	7 527	3 272	43	4 713	3 016	64
1974	11 629	8581	74	8 250	3 443	42	6 666	4 075	61
1975	13 519	10218	76	9 159	3 807	42	10 010	6 256	62
1976	14 741	11251	76	9 904	4 192	42	11 269	7 034	62
1977	16 935	12895	76	11 575	5 189	45	11 395	7 291	64
1978	18 667	14808	79	13 112	6 453	49	11 795	6 446	55
1979	21 967	17101	78	14 631	7 016	48	15 710	8 236	52
1980	23 925	18999	79	15 478	7 927	51	19 068	10 652	56
1981	26 581	20957	79	16 848	8 316	49	22 179	12 302	55
1982	28 779	22542	78	17 357	8 436	49	22 004	11 457	52
1983	29 677	24181	81	18 268	9 320	51	23 893	16 069	67
1984	30 943	24949	81	18 842	9 832	52	22 652	12 626	56
1985	32 148	25372	79	20 467	10 644	52	18 409	10 371	56
1986	32 406	25511	79	20 735	9 732	47	13 032	6 706	51
1987	31 739	25199	79	20 383	9 502	47	15 491	7 647	49
1988	31 453	24972	79	20 042	10 394	52	16 183	8 739	54
1989	31 472	26127	83	20 368	9 753	48	16 292	7 988	49
1990	33 998	28841	85	19 765	9 911	50	18 396	9 686	53
1991	37 312	32053	86	20 409	10 990	54	17 987	8 859	49
1992	39 544	35145	89	21 893	12 900	59	12 753	6 514	51
1993	44 854	38980	87	25 076	14 803	59	12 754	6 625	52
1994	44 964	37401	83	27 489	16 380	60	15 862	6 581	41
1995	40 005	33955	85	28 982	17 855	62	18 087	7 777	43
1996	39 785	34141	86	28 544	18 043	63	19 769	9 395	48
1997	41 743	36059	86	31 570	21 226	67	20 411	9 179	45
1998	43 822	37957	87	32 268	21 636	67	21 933	9 761	45
1999	45 952	39423	86	33 943	22 063	65	22 081	8 992	41
2000	45 210	38000	84	35 463	22 534	64	21 287	7 631	36
2001	44 437	37300	84	35 810	23 599	66	13 821	6 976	50
2002	44 486	37892	85	36 576	24 533	67	11 367	6 617	58
2003	46 733	38564	83	37 028	25 195	68	8 601	4 417	51
2004	45 597	36770	81	38 368	25 896	67	7 102	3 895	55
2005	45 096	36026	80	40 503	27 635	68	10 214	4 817	47
2006	44 460	34978	79	41 869	29 173	70	10 986	5 091	46
2007	44 280	35657	81	43 518	32 646	75	9 302	4 670	50
2008	43 907	35620	81	48 390	35 686	74	9 380	5 155	55
2009	44 369	35971	81	50 923	37 709	74	9 648	5 098	53
2010	45 174	36409	81	54 450	39 070	72	10 521	5 447	52
2011	44 919	36435	81	55 999	36 829	66	13 850	5 423	39
2012	44 891	34643	77	55 606	35 031	63	16 655	5 451	33
2013	44 723	34956	78	55 360	36 202	65	18 354	7 140	39
2014	43 387	33199	77	54 458	35 140	65	20 966	7 944	38
2015	40 743	31136	76	54 081	33 763	62	20 912	6 509	31

¹ Fellingsprosent: Felte dyr i prosent av tillate felte.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.1.2. Felte småvilt. 2002/03-2015/16

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Alle småvilt-arter¹	624 354	677 453	564 176	497 500	542 100	559 600	405 850	445 100	520 550	447 150
Av dette										
Storfugl	10 500	15 900	11 800	11 500	14 040	11 760	5 830	7 400	9 180	4 600
Orrfugl	21 900	34 400	27 400	26 200	31 430	24 350	14 560	14 620	20 120	13 150
Rype	312 200	323 100	224 900	164 250	194 700	229 000	119 900	151 550	222 450	174 950
Ringdue	49 300	56 500	53 300	56 870	52 530	44 630	42 410	43 690	39 960	39 460
Kråke	40 800	44 300	44 700	44 800	51 330	51 510	46 720	50 160	49 730	46 890
Skjor og nøtteskrike	29 900	32 900	29 900	32 200	33 670	34 080	31 690	31 310	33 430	28 120
Ender	37 500	39 000	39 600	36 200	36 570	33 140	35 610	36 730	34 800	30 010
Gjess	14 800	17 000	18 900	18 600	21 160	19 950	18 520	20 450	20 950	25 240
Måke	16 100	17 500	15 000	15 100	13 770	12 030	7 960	7 730	6 480	5 850
Skarv	9 500	9 600	11 600	9 700	9 200	8 480	7 030	6 630	6 860	6 970
Hare	22 900	24 600	23 300	20 400	19 890	20 450	13 930	15 490	17 560	15 560
Raudrev	18 200	19 600	20 100	18 800	23 860	27 720	23 710	21 450	22 440	21 280

¹Inkluderer arter som ikke er spesifiserte under.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.3. Felte rovdyr¹. Femårs gjennomsnitt. 1946-2015/16

	Bjørn	Ulv	Jerv	Gaupe	Ørn
1846-50	265	226	67	118	2 143
1851-55	210	224	51	113	3 738
1856-60	222	213	43	129	3 790
1861-65	196	116	48	109	2 561
1866-70	143	39	55	175	..
1871-75	100	44	63	138	1 068
1876-80	149	48	90	121	993
1881-85	99	32	64	87	975
1886-90	82	26	43	70	893
1891-95	63	55	43	60	959
1896-1900	39	73	49	33	693
1901-05	41	42	43	27	823
1906-10	24	35	34	25	721
1911-15	15	40	41	26	535
1916-20	6	32	31	19	389
1921-25	3	13	39	16	404
1926-30	3	5	19	8	465
1931-35 ¹	2	3	5	1	272
1936-40	1	-	9	1	199
1941-45	1	2	12	2	153
1946-50	2	10	53	6	307
1951-55	1	2	14	7	217
1956-60	3	-	19	6	198
1961-65	2	1	25	27	190
1966-70 ³	2	-	26	50	69
1971-75 ³	2	-	9	35	-
1976-80	1	-	5	43	..
1981/82-					
1985/86 ³	2	-	3	13	18
1986/87-					
1990/91	1	1	4	32	37
1991/92-					
1995/96 ³	2	1	12	55	47
1996/97-					
2000/01	4	4	26	109	51
2001/02-					
2005/06	3	5	48	66	46
2006/07-					
2010/11	11	7	88	127	41
2011/12-					
2015/16	11	12	110	86	37

¹ Statistikkene syner talet på utbetalte rovviltpremiar. Etter at artene vart freda, er all registrert avgang teke med.

² Frå perioden 1933-1940 kjem det i tillegg til utbetalte rovviltpremiar 40 ulvar og 56 ørnar. Etter 1961 er også bjørn som det ikkje er utbetaalt premie for, teken med.

³ Ørn vart freda frå og med 1969, ulv frå og med 1972 og bjørn frå og med 1974. Jerv vart freda i Sør-Noreg frå 1975 og i heile landet frå 1981, inntil lisensjakt vart innført i 1993. Gaupe vart freda i Sør-Noreg frå 1992, inntil kvotejakt vart innført i 1994.

Kjelde: Statistiske oversikter 1948, Historisk statistikk 1968, 1978 og jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.4. Felte villrein og fellingsprosent i dei ulike villreinområda. 2015

	Felte dyr i alt	Felte dyr i prosent av tillate felt
I alt	6 509	31
Setesdal Ryfylke	412	16
Skaulen Etnefjella	7	25
Setesdal Austhei	432	18
Hardangervidda	1 682	21
Bleffjell	26	25
Nordfjella (Hallingskarvet)	410	37
Fjellheimen	66	39
Brattfjell-Vindeggen	68	39
Lærdal-Årdal	34	50
Vest - Jotunheimen	57	67
Ottadalsområdet	556	57
Førdefjella	9	45
Sunnfjord	0	0
Svartebotnen	18	95
Snøhetta	774	46
Rondane	458	41
Sølnkletten	278	43
Forelhogna	582	79
Knutshø	395	59
Norefjell-Reinsjøfjell	166	79
Våmur-Roan	64	80
Tolga øst	15	50

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.5. Avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt fordelt på art og årsak. 2015/16

	Elg	Hjort	Villrein	Rådyr
Dyr i alt	2 603	1 087	96	5 155
Felt som skadedyr	24	9	0	34
Felt ulovleg	11	18	0	4
Påkjørt av bil	871	609	0	4191
Påkjørt av tog	484	30	1	112
Omkomne av andre årsaker	1 213	421	95	814

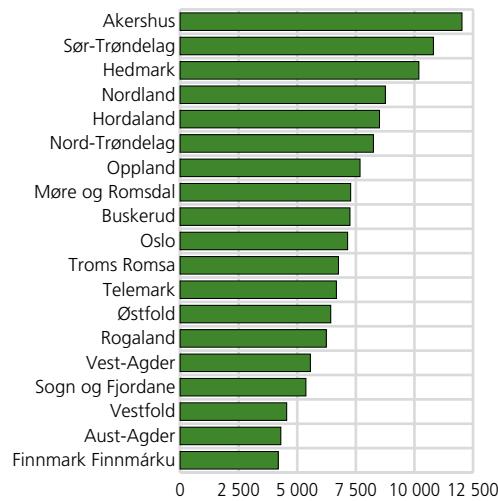
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

4.2. Jegerar

- 483 000 jegerar står oppførte i Jegerregisteret per 31. mars 2016.
- 198 500 betalte jegeravgift for jaktåret 2015/16.
- 139 000 gjekk på jakt same året.
- 8 prosent av dei som betalte jegeravgift dette året, var kvinner.
- 24 prosent av dei som tok jegerprøva, var kvinner.
- 6 prosent av alle menn i Noreg var på jakt i jaktåret 2015/16.

I jaktåret 2015/16 var det 198 500 personar som betalte jegeravgifta. Vanlegvis er det ein del av desse som likevel ikkje går på jakt. Etter at jaktåret 2015/16 var over, var det 139 000 som rapporterte at dei hadde vore på jakt. I alt er det 483 000

Figur 4.2.1. Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, fordelt på bustadfylke. 2015/16

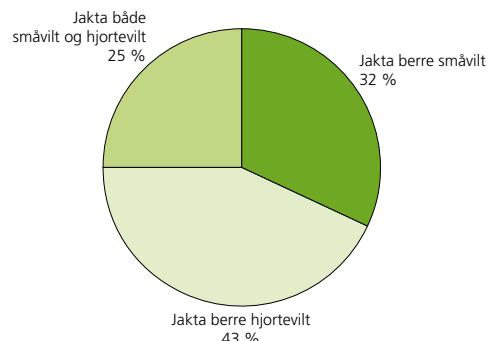

¹ Omfattar ikkje nordmenn busette på Svalbard og i utlandet og personar med ukjent bustadadresse.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

personar som står oppførte i Jegerregisteret, og som har høve til å jakte om dei betaler jegeravgift.

Figur 4.2.2. Delen jegerar som jakta småvilt og/eller hjortevilt. 2015/16

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.2.1. Menn og kvinner som har løyst jegeravgift¹. 1995/96-2015/16

	I alt	Menn	Kvinner
		Prosent	
1995/1996	173 200	96,7	3,3
1996/1997	173 200	96,5	3,5
1997/1998	177 100	96,2	3,8
1998/1999	177 600	96,0	4,0
1999/2000	188 100	95,5	4,5
2000/2001	188 900	95,0	5,0
2001/2002	187 900	94,8	5,2
2002/2003	189 200	94,5	5,5
2003/2004	189 400	94,4	5,6
2004/2005	194 170	94,1	5,9
2005/2006	192 250	93,9	6,1
2006/2007	188 520	93,7	6,3
2007/2008	191 300	93,5	6,5
2008/2009	193 200	93,2	6,8
2009/2010	193 400	93,1	6,9
2010/2011	195 500	93,0	7,0
2011/2012	197 600	92,9	7,1
2012/2013	191 300	92,7	7,3
2013/2014	194 700	92,7	7,3
2014/2015	199 300	92,4	7,6
2015/2016	198 500	92,0	8,0

¹ Omfattar ikkje utanlandske jegerar og nordmenn busette i utlandet.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kva jaktar vi på?

Det har heilt til no vanlegvis vore fleire småviltjegerar enn storviltjegerar, men dei siste åra har det vore lite rype i mange fylke, og talet på småviltjegerar har gått noko ned. I jaktåret 2015/16 var det fleire som jakta hjortevilt enn småvilt. I alt 80 300 jegerar gav opp at dei hadde vore på småviltjakt. Akershus er det fylket som har flest småviltjegerar, og her var i alt 8 300 personar på småviltjakt i 2015/16. Av småviltartene er det rype som er mest populær å jakte på. Knapt 41 000 jegerar gjekk på rypejakt dette året.

Til saman 94 100 jegerar var på hjorteviltjakt, og det var elgjakta flest tok del i. I alt 61 600 jakta elg. Rådyr- og hjortejakta er òg populær, og høvesvis 41 500 og 46 400 personar tok del i denne jakta. Mange jakta på fleire av desse viltartene.

Fleire kvinner går på jakt

Kvinnene har tradisjonelt vore i klart mindretal blant jegerane. I jaktåret 2015/16 var delen kvinner av dei som betalte jegeravgift, på 8,0 prosent. Sjølv om det er lenge att før kjønna er jamstelte, er talet på kvinnelege jegerar meir enn dobla på 15 år. Delen kvinner som gjekk på småviltjakt i 2015/16, var på 5,5 prosent, medan delen som tok del i hjorteviltjakt, var 6,2 prosent. Av dei som tok jegerprøva, var 24 prosent kvinner.

Innlandsfylka har størst jegertettleik

For landet sett under eitt hadde 9 prosent av mennene betalt jegeravgift, medan 6 prosent faktisk gjekk på jakt i 2015/16. Det er likevel store skilnader mellom fylka. Den største delen jegerar finn ein i Nord-Trøndelag der 14 prosent av dei mannlige innbyggjarane var på jakt. I Oslo og Rogaland var 3 prosent av mennene på jakt.

Tabell 4.2.2. Jaktutøving hjå kvinner og menn i ulike aldersgrupper. 2015/16. Prosent

	Under 20 år		20-29 år		30-39 år		40-49 år		50-59 år		60-69 år		70 år og over	
	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner	Menn	Kvin-ner
Jegerar på jakt	87	13	88	12	92	8	93	7	95	5	98	2	99	1
Småviltjakt	92	8	91	9	93	7	94	6	95	5	98	2	99	1
Rypejakt	91	9	90	10	93	7	93	7	94	6	97	3	98	2
Hjorteviltjakt	86	14	87	13	92	8	93	7	96	4	98	2	99	1
Elgjakt	85	15	86	14	91	9	93	7	96	4	98	2	99	1
Hjortejakt	86	14	89	11	94	6	94	6	97	3	99	1	100	0
Villreinjakt	83	17	87	13	92	8	93	7	95	5	98	2	100	0
Rådyrjakt	89	11	90	10	94	6	95	5	97	3	99	1	100	0

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og ordforklaringar

Avgang av vilt

Omfattar dyr som døyr eller blir avliva utanom ordinær jakt, til dømes ved at dei blir påkøyrd eller omkjem i andre ulykker, blir skotne som skadedyr eller i naudverje, blir avliva av humanitære grunnar eller skotne ulovleg. Kvotejakt på gaupe og lisensfelling av jerv og ulv inngår òg i omgrepene «avgang».

Fellingsprosent

Fellingsprosent er delen felte dyr av tillate felte dyr.

Hjortevilt

Hjortevilt omfattar elg, hjort, villrein og rådyr.

Jaktår

Jaktåret går frå 1. april til 31. mars året etter.

Jegeravgift

For å få lov til å utøve jakt må ein først betale jegeravgift.

Jegerprøve

For å få lov til å utøve jakt må ein ha gyldig jegerprøve.

Kvotejakt

Ordinær jakt på eit fastsett tal av ein viltart med heimel i naturmangfaldlova. Det er offentlege styresmakter som fastset kvota. Gaupe er det einaste rovvilten det er opna for kvotejakt på.

Lisensfelling

Skademotivert felling av eit fastsett tal av ein viltart med heimel i naturmangfaldlova. Lisensfelling blir nytta til å halde bestanden av rovvilten innanfor fastsette mål.

Retta avskyting

Ved retta avskyting følgjer jegerane ein plan som syner kva slag dyr som skal skytast ved jakta.

Teljande areal

Det jaktarealet som kommunane har lagt til grunn ved tildeling av fellingsløyve.

Litteratur

Hjeljord, Olav (2008): Viltet. Biologi og forvaltning, Tun forlag, 352 s

Pedersen, H.C., Follestad, A., Gjershaug, J.O. & Nilsen, E. (2016):

Statusoversikt for jaktbart småvilt- NINA Rapport 1178. 258 s

Skogeierforbundet (2009): Jakt og fiske for 3,6 milliarder (www.skog.no).

Nyttige internettadresser

Hjorteviltportalen:
www.hjortevilt.no/

Hjorteviltregisteret:
www.hjorteviltregisteret.no

Miljødirektoratet:
www.miljodirektoratet.no

Norsk institutt for naturforskning:
www.nina.no

Noregs jeger- og fisker forbund:
www.njff.no

Skogeierforbundet:
www.skog.no

Figurregister

1. Landbrukseiendommer	11
1.1. Landbrukseiendommer i fylkene i 2015	12
1.2. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på jordbruksarealet	12
1.3. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på produktivt skogareal.....	13
1.4. Landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter størrelsen på totalarealet.....	13
1.5. Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting i kommunene i 2015.....	14
1.6. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter type overdragelse.....	15
1.7. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter bruksformål oppgitt på skjøtet	16
1.8. Gjennomsnittlig kjøpesum for landbrukseiendommer omsatt i fritt salg i fylkene	16
2. Jordbruk	27
2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i 2013 i prosent av totalt landareal	27
2.2. Andel jordbruksbedrifter med forskjellige husdyr og vekster	31
2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og jordbruksareal per bedrift.....	32
2.1.2. Antall jordbruksbedrifter i fylkene.....	32
2.1.3. Nedgang i antall jordbruksbedrifter i kommunene fra 1999 til 2015*	33
2.1.4. Jordbruksbedrifter fordelt etter størrelsen på jordbruksareal i drift	33
2.1.5. Andel leiejord av jordbruksareal i drift	34
2.1.6. Andel leiejord av jordbruksareal i drift i fylkene. 2014	34
2.1.7. Jordbruksbedrifter med jordleie, fordelt etter antall leieforhold. 2014	34
2.1.8. Andel leiejord av jordbruksareal i drift i kommunene. 2014	34
2.1.9. Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform	35
2.1.10. Jordbruksbedrifter fordelt etter hovedgrupper av driftsform i fylkene. 2015*	35
2.1.11. Jordbruksbedrifter med økologisk drift	36
2.1.12. Økologiske jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform. 2015	36
2.1.13. Jordbruksbedrifter fordelt etter brukertype og kjønn for personlig bruker	37
2.1.14. Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning.....	37
2.2.1. Jordbruksareal i drift i fylkene	48
2.2.2. Jordbruksareal i drift fordelt etter hovedgrupper av vekster.....	49
2.2.3. Jordbruksareal i drift fordelt etter hovedgrupper av vekster i fylkene. 2015*	49
2.2.4. Økologisk godkjent jordbruksareal, inkludert karensareal, og økologiske jordbruksbedrifter	50
2.2.5. Økologisk godkjent jordbruksareal, inkludert karensareal, i prosent av jordbruksareal i drift i fylkene. 2015*	50
2.2.6. Avling av korn og poteter	51
2.2.7. Avling av hvete, bygg og havre.....	52
2.2.8. Avling per dekar av hvete, bygg og havre	52
2.2.9. Tillatt omdisponering av dyrka jord til andre formål enn landbruk	53
2.2.10. Godkjent nydyrket areal i fylkene. Gjennomsnitt for femårsperioden 2011-2015	54
2.2.11. Fulldyrket jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet i fylkene. 2015	55
2.2.12. Mengde nitrogen og fosfor fra mineralgjødsel og husdyrgjødsel tilført per dekar av ulike vekster. 2013	55
2.2.13. Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeidning i fylkene. 2015.....	56
2.2.14. Forbruk av plantevernmidler i frilandsvekster i jord- og hagebruk.....	57
2.2.15. Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2014	57

2.2.16. Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2014.....	57
2.3.1. Jordbruksbedrifter med ulike husdyrslag	76
2.3.2. Utvikling i tallet på husdyr. 1959=100	76
2.3.3. Produksjon av kumjølk	78
2.3.4. Mjølkekyr og ammeky whole fylkene. 2015*	78
2.3.5. Produksjon av storfe- og kalvekjøtt og andel av total kjøtproduksjon	78
2.3.6. Sauer over 1 år i fylkene. 2015*	79
2.3.7. Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel av total kjøtproduksjon	79
2.3.8. Mjølkegeiter i fylkene. 2015*	80
2.3.9. Produksjon av geitemjølk.....	80
2.3.10. Avlspurker1 i fylkene. 2015*	81
2.3.11. Produksjon av svinekjøtt og andel av total kjøtproduksjon	81
2.3.12. Høner og slaktekyllinger i fylkene. 2015*	82
2.3.13. Produksjon av fjørfekjøtt og andel av total kjøtproduksjon.....	82
2.4.1. Investering i driftsbygninger for jord- og hagebruk	98
2.4.2. Gjødseldyreheter (GDE) fordelt på type lager for husdyrgjødsel.....	98
2.4.3. Investering i maskiner og redskaper for jord- og hagebruk.....	99
2.4.4. Andel jordbruksareal (friland) som kan vannes med vanningsanlegg. 2013	100
2.4.5. Andel jordbruksareal i drift som brukeren anser for dårlig grøftet. 2010	101
2.4.6. Bruttoinvesteringer i driftsbygninger, maskiner/redskaper og øvrige varige driftsmidler	101
2.4.7. Salg av nitrogen, fosfor og kalium i mineralgjødsel	102
2.4.8. Salg av plantevernmidler.....	103
2.4.9. Salg av kraftfør til husdyr.....	103
2.5.1. Andel sysselsatte i jordbruket av alle sysselsatte	107
2.5.2. Årsverk utført i jordbruksbedriftene i 2012/13, fordelt på jordbruk, skogbruk og andre tilleggsnæringer	108
2.5.3. Årsverk i jordbruket og årsverk per jordbruksbedrift.....	108
2.5.4. Årsverk i jordbruket i 2012/13 i fylkene	109
2.5.6. Årsverk i jordbruket i 2012/13, fordelt etter driftsform	109
2.5.5. Årsverk i jordbruket per jordbruksbedrift i 2012/13 i fylkene	109
2.5.7. Årsverk per jordbruksbedrift i 2012/13, fordelt etter driftsform.....	110
2.5.8. Årsverk i jordbruket i 2012/13, fordelt etter type arbeidskraft	110
2.5.9. Antall jordbruksbedrifter med de mest vanlige tilleggsnæringsene1 i 2013.....	111
2.6.1. Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP).....	118
2.6.2. Produksjonsinntekter1 i jordbruket i 2015*, fordelt etter hovedprodukter	119
2.6.3. Godtgjøring til arbeid og egenkapital i jordbruket i alt og per årsverk	119
2.6.4. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i alt og næringsinntekt jordbruk for brukere, fordelt etter kjønn	120
2.6.5. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i 2014 for brukere med utvalgte driftsformer	120
2.6.6. Gjennomsnittlig gjeld og renteutgifter for brukere.....	120
2.6.7. Budsjettoverskrifter til jordbruket	121
2.6.8. Utviklingen i pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2006/07=100	121
2.6.9. Engrospriser for kjøtt.....	122
2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer	136
2.7.2. Import av storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt	136
2.7.3. Eksport av mink- og reveskinn	137

2.8.1.	Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis	144
2.8.2.	Prosentvis fordeling av forbruket av vegetabilske og animalske matvarer på energibasis...	144
2.8.3.	Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2014*	145
2.8.4.	Forbruk av friske poteter, grønnsaker, frukt og bær samt sukker og sukkervarer. Kg per innbygger per år	145
2.8.5.	Forbruk av mjølk. Kg per innbygger per år	145
2.8.6.	Forbruk av kjøtt fra husdyr. Kg per innbygger per år	146
3.	Skogbruk	159
3.1.	Produktivt skogareal fordelt etter bonitet.....	159
3.2.	Prisutviklinga for tømmer i løpende kroner og i 2015-kroner	161
3.1.1.	Produktivt skogareal. 2015. km ²	162
3.1.2.	Stående kubikkmasse under bork	163
3.1.3.	Årleg tilvekst under bork	163
3.1.4.	Stående kubikkmasse under bork fordelt etter treslag og takserte regionar. 2011-2015. 1 000 m ³	164
3.2.1.	Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar fordelt etter storleiken på produktivt skogareal. 2015	169
3.2.2.	Gjennomsnittleg storleik på det produktive skogarealet på skogeigedomane. Fylke. 2015	169
3.2.3.	Talet på personlege skogeigarar i ulike aldersklasser, fordelt på eigedomsstorleik. 2015 ..	170
3.2.4.	Delen av hogstkvantumet felt og kvista med hogstmaskin	171
3.2.5.	Gjennomsnittleg hogstkvantum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal	171
3.2.6.	Sysselsette i skogbruket	172
3.2.7.	Sysselsette i skogbruket. Fylke. 2014	173
3.3.1.	Hogst av industrivirke for sal.....	177
3.3.2.	Hogst av industrivirke, tømmer til ved og tømmer til eige bruk	177
3.3.3.	Hogst av industrivirke for sal. Fylke. 2015	178
3.3.5.	Industrivirke for sal fordelt på kjøpargruppe.....	178
3.3.4.	Industrivirke for sal fordelt på treslag. 2015.....	178
3.3.6.	Kvantum industrivirke for sal fordelt på type seljar. 2014	179
3.3.7.	Utvikling i løpende gjennomsnittspris for sagtømmer og massevirke av bartretømmer	179
3.3.8.	Utvikling i gjennomsnittspris for tømmer til industriformål	180
3.3.9.	Utnytting av tilveksten i produktiv skog. 2015	180
3.4.1.	Bygging av skogsvegar	182
3.4.2.	Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal. 2015.....	182
3.4.3.	Gjennomsnittleg byggekostnad per meter for heilårsbilveg og sommarbilveg bygde med offentlege tilskot	183
3.4.4.	Skogplanting. Tilplanta areal.....	183
3.4.5.	Ungskogpleie. Pleidd areal.....	184
3.4.6.	Tørrlagt areal ved grøfting av skogsmark og myr	184
3.4.7.	Kjemisk ugraskontroll	185
3.4.8.	Gjødsling av skog	185
3.5.1.	Bruttoproduktet i skogbruket	188
3.5.2.	Gjennomsnittleg inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk fordelt på type inntekt. 2014	189
3.5.3.	Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2014	189

3.5.4. Gjennomsnittleg løpende tømmerpris per kubikkmeter, under bork.....	190
3.5.5. Gjennomsnittlege løpende driftskostnader til hogst og framdrift.....	190
3.5.6. Utbetaling av skogfondmidler til investeringar i skogkultur og skogsvegar.....	191
3.6.1. Sysselsette i skogindustrien	198
3.6.2. Sysselsette i skogindustrien	198
3.6.3. Sysselsette i skogindustrien. Fylke. 2014.....	198
3.6.4. Bedrifter i skogindustrien. Fylke. 2014.....	199
3.6.5. Omsetnad i trelast- og trevareindustrien.....	199
3.6.6. Omsetnad i papir- og papirvareindustrien.....	199
3.6.7. Skogbruk og skogindustrien som del av BNP	200
3.6.8. Utførsel av skogvirke og somme viktige skogindustrivarer	200
3.6.9. Innførsel av skogvirke og somme viktige skogindustrivarer	200
3.6.10. Utanrikshandel med tømmer og skogindustrivarer	201
4. Jakt.....	207
4.1. Talet på felte elgar, hjortar og villrein	207
4.1.1. Felte elgar per 10 km ² teljande jaktareal. Kommune. 2015/16.....	209
4.1.2. Felte elgar i Finnmark. 1993-2015/16.....	209
4.1.3. Felte elgar og hjortar. Fylke. 2015/16.....	209
4.1.4. Felte hjortar i Oppland. 1993-2015/16.....	209
4.1.5. Felte hjortar per 10 km ² teljande jaktareal. Kommune. 2015/16	210
4.1.6. Felte villrein i dei ulike villreinområda. 2015	210
4.1.7. Villreinområde. 2015	210
4.1.8. Felte rådyr1. 1927-2015/16	211
4.1.9. Felte rådyr per 10 km ² produktivt skogareal. Kommune. 2015/16	211
4.1.10. Utrekna slaktevekt ¹ for elg og hjort. Fylke. 2015/16	211
4.1.11. Utbyte frå rypejakta	212
4.1.12. Felte småvilt. Utvalde arter. 2015/16	212
4.1.13. Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt. Fylke. 2015/16.....	213
4.2.1. Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, fordelt på bustadfylke. 2015/16 .	217
4.2.2. Delen jegerar som jakta småvilt og/eller hjortevilt. 2015/16	217

Tabellregister

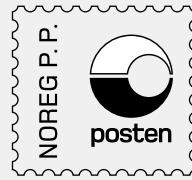
1. Landbrukseiendommer.....	11
1.1. Landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter	12
1.2. Landbrukseiendommer med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter jordbruksaktivitet	15
1.3. Landbrukseiendommer i 2015 med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal, fordelt etter fylke, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal.....	18
1.4. Arealer på landbrukseiendommer i 2015, fordelt etter fylke, eiendomsstørrelse og eiertype. 1 000 dekar	19
1.5. Bygninger på landbrukseiendommer, fordelt etter fylke og bosetting. 2015.....	20
1.6. Landbrukseiendommer med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter fylke, eiers kjønn, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal	21
1.6 (forts.). Landbrukseiendommer med bebyggelse og bosetting i 2015, fordelt etter fylke, eiers kjønn, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal	22
1.7. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter type overdragelse.....	23
1.8. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter type og kjønn for ny eier	23
1.9. Overdragelser av landbrukseiendommer, fordelt etter oppgitt formål på skjøtet og fylke ...	24
1.10. Landbrukseiendommer omsatt i fritt salg, fordelt etter kjøpesum samt gjennomsnittlig kjøpesum	25
2. Jordbruk.....	27
2.1. Importvern og budsjettstøtte i prosent av produksjonsverdi for noen land.....	30
2.2. Jordbruksareal i drift, jordbruksbedrifter og jordbruksareal per jordbruksbedrift.....	31
2.2.1. Jordbruksbedrifter fordelt etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke.....	39
2.2.2. Jordbruksareal per jordbruksbedrift fordelt etter fylke. Dekar.....	40
2.2.3. Jordbruksbedrifter med og uten jordleie fordelt etter fylke.....	41
2.2.4. Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform og fylke. 2015*	42
2.2.4 (forts.). Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform og fylke. 2015*	43
2.2.5. Jordbruksbedrifter fordelt etter brukertype, fylke og størrelsen på jordbruksareal i drift	44
2.2.6. Jordbruksbedrifter med personlige brukere fordelt etter alder, fylke og størrelsen på jordbruksareal i drift	45
2.2.7. EU og Norge. Antall jordbruksbedrifter, jordbruksbedriftene prosentvis fordelt etter størrelsen på jordbruksarealet i drift og gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift.....	46
2.2.8. EU og Norge. Jordbruksbedrifter prosentvis fordelt på driftsformer	47
2.2.9. Avling av grønnsaker, hagebær og frukt. Tonn	53
2.2.10. Jordbruksareal i drift etter bruken. Dekar.....	59
2.2.11. Jordbruksbedrifter i alt og jordbruksbedrifter med forskjellige jordbruksvekster.....	60
2.2.12. Jordbruksbedrifter som dyrker forkjellige vekster og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, fordelt etter fylke og jordbruksareal i drift	61
2.2.13. Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning fordelt etter størrelsen på arealet.	62
2.2.14. Areal av korn og oljevekster til modning fordelt etter størrelsen arealet. Dekar	62
2.2.15. Jordbruksbedrifter med poteter fordelt etter størrelsen på arealet.....	63
2.2.16. Potetareal fordelt etter størrelsen på arealet	63
2.2.17. Jordbruksbedrifter og areal av fulldyrka eng, overflatedyrka eng og innmarksbeite	64
2.2.18. Jordbruksareal fordelt etter fylke og bruken av arealet. 2015*. Dekar.....	65
2.2.19. Økologisk godkjent jordbruksareal fordelt etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift. Dekar	66
2.2.20. Avlinger i jordbruket.....	66

2.2.13. Avling av korn og oljevekster fordelt etter fylke. 2014. Tonn.....	67
2.2.14. Avling per dekar av korn og oljevekster fordelt etter fylke. 2014. Kilo	68
2.2.15. Potet- og grovfôrvandler fordelt etter fylke. 2015*	69
2.2.16. Avling av forskjellige hagebruksvekster. 2015*	70
2.2.17. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk med hjemmel i jordloven eller plan- og bygningsloven, fordelt etter fylke. Dekar	71
2.2.18. Bruk av plantevernmidler på areal av forskjellige vekster, fordelt etter type middel	72
2.2.18 (forts.). Bruk av plantevernmidler på areal av forskjellige vekster, fordelt etter type middel	73
2.2.19. EU og Norge. Jordbruksareal i drift fordelt på vekstgrupper og annet areal tilhørende jordbruksbedriftene. 1 000 dekar	74
2.2.20. EU og Norge. Areal av ymse jordbruksvekster. 1 000 dekar.....	75
2.3.1. Storfehold	77
2.3.2. Kumjølkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift.....	77
2.3.3. Mjølk per årsku	77
2.3.4. Sauehold.....	79
2.3.5. Svinehold	80
2.3.6. Hønsehold.....	81
2.3.7. Pelsdyrhold.....	83
2.3.8. Reindrift per 31. mars 2015*	83
2.3.10. Husdyr som går minst 5 uker på utmarksbeite	84
2.3.9. Andel økologiske husdyr av totalt husdyrtall for vedkommende husdyslag. 2015*	84
2.3.11. Jordbruksbedrifter med ulike husdyslag	86
2.3.12. Tallet på husdyr	87
2.3.13. Jordbruksbedrifter med ulike husdyslag fordelt etter fylke og bruksstørrelse	88
2.3.14. Tallet på husdyr fordelt etter fylke. 2015*	89
2.3.15. Dyretall per jordbruksbedrift ¹ med vedkommende husdyr fordelt etter fylke og bruksstørrelse	90
2.3.16. Økologiske husdyr	91
2.3.17. Tamrein per 31. mars, fordelt etter reinbeiteområde	91
2.3.18. Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. Tonn	92
2.3.19. Produksjon av mjølk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk	92
2.3.20. Husdyr som går minst fem uker på utmarksbeite, fordelt etter fylke. 2015*	93
2.3.21. EU og Norge. Storfehold	94
2.3.22. EU og Norge. Jordbruksbedrifter med mjølkekø prosentvis fordelt på buskapsstørrelse	95
2.3.23. EU og Norge. Sau- og geitehold	96
2.3.24. EU og Norge. Svine- og fjørfehold	97
2.4.1. Forbruk og utgifter til elektrisk energi og diesel i jordbruket.....	104
2.4.2. Forbruk av energi i veksthus. Mwh	104
2.4.3. Investering i driftsbygninger for jord- og hagebruk	104
2.4.4. Investering i maskiner og redskap for jord- og hagebruk.....	105
2.4.5. Salg av mineralgjødsel. Tonn næringsstoff.....	105
2.4.6. Salg av plantevernmidler. Tonn aktivt stoff	106
2.4.7. Salg av kraftfør ¹ til husdyr. Tonn.....	106
2.5.1. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene. Millioner timer	112
2.5.2. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, fordelt etter næring, type arbeidskraft, fylke, drifts- form og brukers kjønn. 2012/13. 1 000 timer.....	113
2.5.3. Arbeidsinnsats i jordbruket ifølge Totalkalkylen for jordbruket	114
2.5.4. Jordbruksbedrifter, fordelt etter årsverk i jordbruket	115

2.5.5. Jordbruksbedrifter med personlig bruker, fordelt etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften	116
2.5.6. Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer i 2013, fordelt etter fylke	117
2.6.1. Totalregnskapet for jordbruket	123
2.6.2. Næringsinntekt fra jordbruket for brukere og brukere fordelt etter næringsinntekt fra jordbruket. Tall fordelt etter driftsform og brukers kjønn	124
2.6.3. Brukere, fordelt etter næringsinntekt fra jordbruket i prosent av bruttoinntekt. Tall fordelt etter driftsform og brukers kjønn	125
2.6.4. Gjennomsnittlige bruttoinntekter for brukere, fordelt etter driftsform og brukers kjønn. Kroner.....	126
2.6.5. Gjeld og renteutgifter for brukere, fordelt etter driftsform og brukers kjønn	127
2.6.6. Regnskapsresultater for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgrensingene, fordelt etter landsdel og jordbruksareal i drift.....	128
2.6.7. Gjennomsnittlig nettoinntekt per brukerfamilie for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgrensingene. Kroner	129
2.6.8. Budsjettoverskrifter til jordbruket. Mill. kroner.....	130
2.6.9. Bruttoinvesteringer i jordbruket. Løpende priser. Millioner kroner	131
2.6.10. Prisindeks for jordbruket. 2008-2015*. 2014=100	131
2.6.11. Pris til produsent for norsk korn og oljefrø. Kroner per kg.....	132
2.6.12. Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter	133
2.6.13. Engrospriser for kjøtt, egg og mjølk.....	134
2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer	138
2.7.2. Eksport og import av bearbeideide jordbruksvarer innenfor RÅK-ordningen.....	138
2.7.3. Eksport og import av kjøtt	139
2.7.4. Eksport og import av smør, ost, yoghurt og syrnet mjølk, egg og honning.....	140
2.7.5. Import av korn	141
2.7.6. Import av frukt og bær.....	141
2.7.7. Import av poteter og grønnsaker	142
2.7.8. Import av jordbruksmaskiner	142
2.7.9. Eksport av mink- og reveskinn	143
2.8.1. Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1 000 tonn.....	147
2.8.2. Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kg per innbygger per år	148
2.8.3. Forbruk av kjøtt på engrosnivå i alt og per innbygger per år.....	149
2.8.4. Forbruk av matvarer på energibasis i alt og per innbygger per dag	150
2.8.5. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent.....	151
3. Skogbruk	159
3.1.1. Stående kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet. 1 000 m ³	165
3.1.2. Totalareal etter markslag og takserte regionar. 2011-2015. km ²	166
3.1.3. Hogstklasse- og bonitetsfordelinga i dei ulike takstregionane. 2011-2015. Prosent	166
3.1.4. Produktivt skogareal fordelt på fylke og storleiksklasser i dekar. 2015.....	167
3.2.1. Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar	170
3.2.2. Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift	172
3.2.3. Skogeigedomar. 2015	174
3.2.4. Skogeigedomar og skogareal fordelt på eigarkategori. 2015	174
3.2.5. Skogeigedomar med industrivirke for sal fordelt etter fylke og produktivt skogareal. 2015	175
3.2.6. Skogsmark i EU. 2015. 1 000 ha	176
3.3.1. Hogst av industrivirke for sal fordelt på fylke. 1 000 m ³ . 2015	181

3.3.2. Hogst av industrivirke i EU. 1 000 m ³ . 2014	181
3.4.1. Bygging og ombygging av skogsvegar for motorkøyrety. Fylke. 2015	186
3.4.2. Ungskogpleie og skogplanting fordelt på fylke. 2015	187
3.5.1. Hovudtal for skogbruk og tenester knytte til skogbruk. 2013.....	191
3.5.2. Gjennomsnittlege inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk. Fylke. 2014. Kroner	192
3.5.3. Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike treslag. Fylke. 2014. Kroner per kubikkmeter under bork	193
3.5.4. Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike sortiment. Kroner per kubikkmeter under bork .194 (forts.). Gjennomsnittsprisar for tømmer av ulike sortiment. Kroner per kubikkmeter under bork	195
3.5.5. Gjennomsnittsprisar på ulike tømmersortiment. Kroner per kubikkmeter under bork	195
3.5.6. Skogfondrekneskap. Utbetalning av skogfond og statstilskot, etter føremål og fylke.....	196
3.5.7. Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskot. Fylke. 1 000 kroner..197	
3.6.1. Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2014	201
3.6.2. Innførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer	202
3.6.3. Utførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer	203
3.6.4. Verdien av innførselen av skogvirke og viktige skogindustrivarer. Millionar kroner.....	204
3.6.5. Verdien av utførselen av skogvirke og viktige skogindustrivarer. Millionar kroner	204
4. Jakt.....	207
4.1.1. Hjorteviltjakt. 1952-2015/16.....	213
4.1.1. (forts.) Hjorteviltjakt. 1952-2015/16.....	214
4.1.2. Felte småvilt. 2002/03-2015/16	215
4.1.3. Felte rovdyr. Femårs gjennomsnitt. 1946-2015/16	216
4.1.4. Felte villrein og fellingsprosent i dei ulike villreinområda. 2015.....	216
4.1.5. Avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt fordelt på art og årsak. 2015/16.....	216
4.2.1. Menn og kvinner som har løyst jegeravgift. 1995/96-2015/16	217
4.2.2. Jaktutøving hjå kvinner og menn i ulike aldersgrupper. 2015/16. Prosent	218

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 1400 Rasta
2225 Kongsvinger

Landbruket i Norge 2015 gir en oversikt over landbruksstatistikk utarbeidet av Statistisk sentralbyrå og andre institusjoner. Publikasjonen inneholder hovedkapitlene Landbrukseiendommer, Jordbruk, Skogbruk og Jakt med tilhørende underkapitler. Det er lagt vekt på å vise utviklingen over tid, og statistikken presenteres i form av tekst, figurer og tabeller. Det er også tatt med noen tabeller som viser jordbruksstatistikk for medlemslandene i EU.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9426-6 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-9427-3 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway